PESSOA PESSOA'YI ANLATIYOR

FERNANDO PESSOA

Derleyen ve Çeviren: IŞIK ERGÜDEN

KIRMIZIKEDİ

Fernando Pessoa

Portekizli şair, yazar, düşünür ve edebiyat eleştirmeni. 1888 yılında Lizbon'da doğdu. 20. yüzyılın en önemli edebiyatçılarından ve Portekiz modernizminin öncülerindendir. Portekizcenin yanı sıra İngilizce ve Fransızca yazdı ve bu dillerden çeviriler yaptı. Yazın hayatı boyunca çeşitli edebiyat akımları yaratan ve dergiler çıkaran Fernando Pessoa, sayısız isim altında farklı yazar kimlikleri kullanarak şiirden makaleye, polisiye romandan tiyatro oyununa, politik yazılardan felsefe metinlerine dek çok geniş bir yelpazede eserler verdi. 30 Kasım 1935'te, Lizbon'da karaciğer hastalığından öldüğünde pek az tanınıyordu. Sağlığında Portekizce kitap olarak yayımlanan tek eseri *Mensagem*'dir. Ölümünden sonra ardında binlerce sayfayı bulan fragmanlar bıraktı. Fernando Pessoa'nın diğer eserleri Kırmızı Kedi Yayınevi tarafından yayımlanmaya devam edecek.

Işık Ergüden

1960 İstanbul doğumlu. Galatasaray Lisesi ve Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde okudu. Yayımlanmış 150'ye yakın çeviri kitabının çoğu Fransızcadan Türkçeye aktarılmış olup, ayrıca İngilizce ve İspanyolcadan da çeviri yapmaktadır. Deneme tarzında kaleme alınmış iki kitabı: *Sessizliğin Anarşisi* ve *Hapishane Çağı, Kurşunkalemle* adlı bir anlatısı ve *Kurgusuz ve Yaşanmamış* (Kırmızı Kedi Yayınevi, 2012) adlı şiirsel denemeleri bulunmaktadır.

KIRMIZIKEDİ

Kırmızı Kedi Yayınevi: 157
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 15

Pessoa Pessoa'yı Anlatıyor
Fernando Pessoa
Derleyen ve Çeviren: Işık Ergüden

© Bu çevirinin Türkçe yayın hakkı Kırmızı Kedi Yayınevi'nindir.

Yayın Yönetmeni: İlknur Özdemir
Editör: İ. Utku Kavasoğlu
Son Okuma: Serra Tüzün
Kapak Tasarımı ve Grafik: Yeşim Ercan Aydın

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Birinci Basım: Ekim 2012
ISBN: 978-605-5340-64-3
Kırmızı Kedi Sertifika No: 13252

Baskı: Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. Baha İş Merkezi B Blok
Haramidere-Avcılar İSTANBUL T: 0212 412 17 77
Pasifik Ofset Sertifika No: 12027

Kırmızı Kedi Yayınevi
kirmizikedi@kirmizikedikitap.com / www.kirmizikedikitap.com
www.facebook.com/kirmizikedikitap
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Fernando Pessoa

Pessoa Pessoa'yı Anlatıyor

Derleyen ve Çeviren: Işık Ergüden

OTOBİYOGRAFİ

İÇİNDEKİLER

Sunuş 9

I ERGENLİK 11
İlk Yazılar – Kaos 13
Gençlik Heteronimleri 31
Parçalı Bir Portre 55

II MEDYUM 71

III OLGUNLUK 91

IV MEKTUPLAR 141

V VASİYET YERİNE 221
Kırık Ayna 231
Biyografik Not 237

VI BAKIŞ AÇILARI 243
Yalnız... "Ma Non Tanto" 245
Açı... Ve Karşıaçı... 259

Seçmeli Kronoloji 263

Başka başka kişiler oldun sen,
Bütün başkaları oldun.
Ama asla kimse olmadın.

F.P.

Bu kitap Fernando Pessoa'nın yaşadığı dönemde ve ölümünden sonra yayımlanan kitapları, dergi yazıları, denemeleri ve mektupları temel alınarak hazırlanmıştır.

Okura kolaylık olması açısından şu noktaları dikkate almak gerekir:
Köşeli parantezle eklenen öğeler metnin daha iyi anlaşılması içindir;
[...]: özgün metinde boşluk olduğu anlamına gelir;
(...): çeviride çıkartılan bölüm;
*italik**: özgün metinde Fransızca yazılmış kelimeler;
(?): özgün metinde pek emin olunamayan kelime ya da bölüm.

SUNUŞ

Geride bıraktığımız yirminci yüzyılın "tüm-edebiyat" olmuş en eksiksiz yazarının Fernando Pessoa (1888-1935) olduğunu söylemek sanırız kimseye abartı gelmez. Sayısız isim ve kişilik altındaki "heteronim"lerine [kökteşler] "yazdırdığı" bambaşka tarz ve düşünsel yapıdaki binlerce sayfa "eser", şiirden makaleye, polisiye romandan tiyatro oyununa, politik yazılardan felsefi düşüncelere dek çok geniş bir alanı kapsamaktadır.

Pessoa'nın "bütün eserler"inin hâlâ oluşmadığı, "sandık"tan çıkan metinlerin derlenip toparlanma sürecinin tamamlanmadığı düşünülürse, Pessoa'nın biz okurları şaşırtmaya devam edeceği, bir kaleydoskop gibi sürekli yeni veçheleriyle, çokbiçimli ve çelişik bir "eser"le karşımıza çıkacağı da gerçektir.

Pessoa külliyatını mümkün olduğunca her yönüyle Türkçeye aktarma çalışmamıza öncelikle bir "otobiyografi"yle başlamayı uygun gördük. Elbette Pessoa "otobiyografi" yazmamıştır. Ama sonsuz sayıdaki metninin önemli bir bölümü günlüklerden, (gerçek ve hayali) mektuplardan, notlardan oluşmaktadır. Bunların derlenip toparlanmasıyla elde edilen eserlerden yola çıkarak hazırladığımız bu seçki, herhangi bir biyografi çalışmasının çok ötesine uzanarak Pessoa'nın "gerçek" kişiliğine ve yaşamına, ruh dünyasına ışık tutacak niteliktedir.

Pessoa, dört "büyük" heteronimin (Caeiro, Reis, Campos ve Soares) maskesi olmaksızın, edebi kurgunun paravanı ya da koruyucu kalkanı olmaksızın yazılmış bu sayfalarda kendini bütünüyle ele vermekte, hiç tabusuz, kibarlık taslamadan soyunmak-

tadır. Bu kitapta bir araya getirilen sayfalar, art arda "krizler"le doruğa erişen çalkantılı bir ergenlikten şahane bir olgunluğa ve yavaş yavaş fethedilen bir bütünlüğe doğru ilerleme çabasındaki sıradışı bir kişiliğin güçlükle oluşumuna doğrudan tanıktır.

Bitmek bilmez *ben* arayışı ve kendini yitirme takıntısı, yaşama korkusu, çaresiz bir kaygı ve derin bir yalnızlık; bütün bunların metafizik düzeye erişen bir yoğunlukta yaşanması... Genellikle dokunaklı, ama kendine karşı acımasız bu sayfalar yine de kimi zaman arındırıcı bir ironiyle, hatta bir kara mizahla kendini gösteriyor. İtiraflar, mektuplar, günlükler; ömrü boyunca içinden geçtiği derin akımların, anaforların, hatta fırtınaların açıklayıcısı olmuş düşünceler... Görünüşte hiçbir belirgin yanı olmayan, ama kendi içinde yoğun biçimde, hatta trajik bir şekilde yaşanmış bu hayata dair -kendi tanımıyla- "olaysız biyografi" böyle şekillendi.

Gayet berrak bir bilinçle, gözünün yaşına bakmadan çizdiği bu otoportre, aynı zamanda, çoklu bir şairin en mahrem (itiraf edilemezin kıyısındaki) ve en sancılı yanını ortaya koymaktadır. Pessoa'nın en müphem yanlarının, "büyük" heteronimlere ve "ortonim" [kök-isim][1] eserin kendisine götürecek yolların işaretlendiği bu seçki, Türkçede yayımlamayı tasarladığımız "bütün eserler"inin de kapısıdır.

Işık Ergüden

1 "Hétéronyme" ve "orthonyme" kelimelerini, sırasıyla, "kökteş" ve "kök-isim" olarak karşılamayı, ancak -anlaşılırlık açısından- Türkçe telaffuzuyla "heteronim" ve "ortonim" diye belirtmeyi de tercih ettik. Okur, dilediği karşılığı ya da bir başkasını tercih edebilir.

I

ERGENLİK

İlk Yazılar – Kaos

Gençlik Heteronimleri

Parçalı Bir Portre

İlk Yazılar – Kaos

Söz konusu kişi Pessoa olduğunda, ergenliği yaşamak, parça parça sökülmüş bir denizin üzerinde tek başına, kılavuzsuz macera aramaktır. Şiddetle reddedilen (ya da reddedilmek istenen) binbir eğilimi, büyüleyici bir dehşetle kendi içinde keşfetmektir; bütün uçurumların ve bütün başıboş gezintilerin sizi beklediği bir okyanusun kıyısında kendinizi bulmaktır; henüz kendi çapını bilmeyen yepyeni bir varlığın ürkütücü güçleriyle karşı karşıya gelmektir.

Bu kaotik gençliği Pessoa (Durban'daki çocukluğu sırasında öğrendiği dil olan) İngilizce tutulmuş bir günlüğün sayfalarında ifade etti. Burada, kaygısının yoğunluğundan, yetenekleri karşısındaki kuşkularından, takınak halini almış delilik korkusundan (baba tarafından büyükannesi yaşlılığa bağlı bunama nedeniyle defalarca kapatılmıştı) dehşetle söz eder. Ömrünün "temel notası" olacak derin yalnızlığın delik deşik ettiği bağlantısız fragmanlardır bunlar.

İnsan, kapalı bir pencerenin dibinde vızıldayan kör ve nafile bir böcekten başka nedir ki? Pencerenin ötesindeki ışık ve ısı odağını içgüdüsel olarak hisseder. Ama kördür, göremez; ışıkla arasına giren şeyi de göremez. Dolayısıyla, gözü dönmüş bir halde ışığa yaklaşmaya çalışır; ışıktan uzaklaşsa da, pencereden geçerek ona asla yaklaşamaz. Bilim bu böceğe nasıl yardım edebilir? Camın yüzeyinin eğri büğrülüğünü, pürüzlerini keşfedebilir, kimi yerinin daha kalın kimi yerinin daha ince olduğunu, bir yerinin daha kaba başka yerinin daha incelikli olduğunu saptayabilir: Ama kibar filozof, bütün bunlarla ışığa ne kadar yaklaşabilir? Gerçekten görebilecek kadar *yakın* olabilir mi? Sanırım dışardaki ışığa kendini fırlatabilmek için pencereyi bir biçimde zorlamayı her şeye rağmen başaran dâhi insan ya da şairdir. O zaman da, herkesten çok daha öteye gitmenin sıcaklığını ve sevincini hisseder –ama, *o* bile, hep kör değil midir? Ezeli Hakikat'i gerçekten daha yakından tanıyabilir mi o?

İzin verin, metaforu biraz daha sürdüreyim. Kimileri pencereden ters yönde, geri geri uzaklaşır; ve önünde pencereyi bulamayınca, işte, o zaman, "Camı aştık!" diye haykırırlar.

[1908-1909 ?]

Ben felsefeden esinlenmiş bir şairdim, yoksa şiirsel yetilere sahip bir filozof değil. Şeylerdeki güzelliğe tutkuyla hayrandım;

ayırt edilemeyenin ve minnacık ayrıntının içinde,[1] evrenin şiirsel ruhunu algılıyordum.

Yeryüzünün şiiri asla ölmez. Eski zamanların daha şiirsel olduğu söylenebilir, ama şu da söylenebilir [...].

Şiir her şeyde vardır... yeryüzünde ve denizde, göllerde ve nehir kıyılarında. Şehirlerde de şiire rastlanır – hiç inkâr etmeye kalkmayın; benim için bu, oturduğum yerde bile aşikârdır: Bu masada, bu kâğıt parçasında, bu mürekkep hokkasında; sokaktaki arabaların sarsıntısında, sokağın karşı tarafında, bir kasap dükkânının tabelasını boyayan işçinin küçücük, kaba ve gülünç hareketlerinin her birinde...

Benim içsel duyum beş duyuma öylesine hâkimdir ki yaşamın nesnelerini başkalarından farklı gördüğüme eminim. Bir kapının anahtarı, duvardaki bir çivi, bir kedinin bıyıkları gibi gülünç şeylerde benim için son derece zengin bir anlam vardır– ya da vardı. Hiç tınmadan sokaktan geçen sıradan bir tavukla civcivlerinde bir tür tinsel tamlık bulurum. Sandalağacının kokusunda, bir çöp yığınının üzerine atılmış konserve kutularında, yol kenarındaki kanala düşmüş bir kibrit kutusunda, rüzgârlı bir günde uçuşan ve birbiri peşi sıra sokağa düşen, pis iki kâğıt parçasında insani korkulardan daha derin bir anlam buluyorum.

Çünkü şiir uyuşukluktur; gökten düşen ve düşüşünün tamamen bilincindeki, gördükleri karşısında serseme dönmüş bir varlığın gözünün kamaşmasıdır. Tıpkı nesnelerin ruhunu tanımış ve bu geçmiş ilmi hatırlamaya çalışan, onları farklı veçhede, başka biçim ve durumlarda tanımış olduğunu hatırlayan, başka da bir şey hatırlamayan bir varlık gibi.

Sanatçı, hem güzel hem de zarif doğmayı görev bilmelidir; çünkü güzelliğe tapan kişinin kendisi güzellikten mahrum olamaz. Üstelik, bunca hararetle aradığı şeyi kendinde hiç bulamamak bir

1 Pessoa kendi gençlik şiirlerinden bazılarını minimalist olarak nitelemiştir.

sanatçı için kuşkusuz müthiş bir ıstıraptır. Shelley'in, Keats'ın, Byron'un, Milton ve Poe'nun portrelerine bakıp da onların şair olmasına şaşabilir miyiz? Hepsi güzeldi, hepsi sevildi, hayran olundu, hepsi yaşamın sıcaklığını ve göksel hazzı tattı aşkta; tabii bunlar bir şaire, hatta bir insana ne kadar bahşedilmişse...

25 Temmuz 1907

Kendi kendime dert yanmaktan, merhametli gözyaşları dökerek kendime acımaktan bıktım.

F. Coelho[1] konusunda Rita Teyze'yle neredeyse kavga ettim. Sonunda, gün geçtikçe daha açık seçik ve dehşetli bir hal alan şu semptomlardan biriyle buluverdim kendimi: Manevi bir baş dönmesi. Fiziksel baş dönmesinde, dış dünyanın etrafında döndüğünü hissedersin; manevi baş dönmesinde ise iç dünyanın döndüğü hissedilir. Nesneler arasındaki gerçek ilişkilerin anlamını bir süreliğine yitirdiğimi, kavrayış gücümün kalmadığını, zihnimin bir tür yarı uyku uçurumuna sürüklendiğini sanırım. İnsanı ölçüsüzce korkutan, ürkütücü bir his bu. Bu hislere aşina oluyorum. Bunlar sanki yeni bir ruh halinin yolunu açmakta ki bu, kesinlikle delilik olacak.

Ailemde benim ruh halimi anlayan hiç kimse yok; hayır, hiç yok.[2] Bana gülüyorlar, benimle alay ediyorlar, bana inanmıyorlar; olağandışı biri olmayı arzuladığımı söylüyorlar, ama bu olağandışı olma *arzusunu* analiz etmek için bir şey yapmıyorlar. Olağandışı olmak ile olağandışı görünmek arasındaki tüm farkın bu arzuya dair bilinçten kaynaklandığını kimse anlamıyor. Yedi yaşımda kurşun askerlerle oynarken, sonra on dört yaşımdayken aynı şey meydana gelmişti: İlkinde yalnızca nesnelerdi,

1 Pessoa'nın sözüne bakılırsa, üç ay içinde onu "canlı cenaze" halinden kurtarmış olan ve solunum egzersizini savunan hekim.

2 Bu konuda bkz. aynı dönemde annesine yazdığı mektup.

ikincisinde hem nesneler hem oyuncaklar; yine de, oynamayı arzuluyordum ve bu benim gerçek, temel psişik halimdi.

İçimi açacağım kimsem yok. Ailem hiçbir şey anlamıyor. Bu tür şeylerle arkadaşlarımın canını sıkamam. Zaten gerçekten yakın arkadaşım yok; hem herkesin anladığı anlamda bir arkadaşım olsaydı bile, bu, benim anladığım anlamda yakın bir dost olmazdı. Utangaç biriyim ben, kaygılarımı başkalarının bilmesini arzulamıyorum. Yakın dost, benim ideallerimden, düşlerimden biridir; ama yakın bir dost asla sahip olmayacağım bir şeydir. Hiçbir mizaç benimkine denk değil; yakın bir dostta olmasını hayal ettiğim şeyin kıyısına bile yaklaşan kimse yok dünyada. Olsun; artık bundan söz etmeyelim.

Ne metresim var ne âşığım. Bu da bir diğer idealim. Bu ideal, odağına dek tam bir var olmayışla dolu. Benim hayal ettiğim gibi gerçekleşemeyecek. Heyhat: Zavallı Alastor! Shelley, seni gayet iyi anlıyorum! Anneme içimi açabilir miyim? Onun yanımda olmasını çok isterdim. Ona da içimi açamam, ama onun varlığı ıstırabımı fazlasıyla yatıştırır. Denizin ortasında kalakalmış bir kazazede gibi tek başıma hissediyorum kendimi. Gerçekten bir kazazedeyim ben! O halde, kendi kendime açmalıyım içimi. Kendime mi? Bu satırlarda hangi sırrımı açtım ki? Hiçbirini! Yazdıklarımı tekrar okuduğumda, bu satırların ne kadar kasıntılı olduğunu, edebiyata gözünü dikmiş bir günlükten düpedüz fırladıklarını görmek ruhuma eziyet veriyor! Hatta kimi yerlerde üslupçuluğa bile kaçmışım. İnsan, delik deşik çullara büründüğünde çekeceği ıstırabı ipek giysiler içindeyken de çekebilir.

Yeter.

İnsan, farklı tarzlarda yaşayarak kendini avutabilir, ama bu tarzların hiçbiri bana bahşedilmemiş. Yaşamı, kendi yaşamımın hortlağı gibi, yaratıldığımız maddeden (?) farklı bir maddeden yapılmış gibi kat ettim; kendi inkârımın ikiz kardeşi olan ruhumla düşünüyorum.

[BAĞLI OLDUĞU RUHANİ ÇEVRENİN RAHİBİNE MEKTUP]
[gönderilmemiş ?]

[1906-1907 ?]

Size bir soru sormak için yazıyorum. Belki hoş bir soru değil ama her şeye rağmen, vicdanımın gerektirdiği bu zorunlu yola beni mecbur etti.

Ben bu ruhani çevrede –bu kilisede–[1] Temmuz 1888'de vaftiz edildim; doğum tarihim aynı yılın 13 Haziran'ı.

Anladığım kadarıyla vaftiz, kurbanın Katolik kilisesine katılımıdır ve hâlâ irrasyonel bir varlık olan bu kişiyi, teorileri belki de *erkeklik* çağına erişmiş bu adamdan *onay* görmeyecek, fazlasıyla insanca bir birliğin parçası olmaya mecbur eder.

Benim başıma gelen şudur: Güçlü olduğu kadar aptal da olan, irrasyonel ve çoktan tükenmiş Katolik kilisesi, üzerinde düşünüldüğünde son derece kötü ve aptalca olan, yaratıcı bir Tanrı şeklindeki eski hipotezi destekleyerek [...].

Çocukluğumun ilk edebi gıdasını, içinde korkunç maceralar bulunan çok sayıda esrarengiz romanda buldum. Çocuklar için denilen, heyecan verici deneyimlerle dolu kitaplar beni ilgilendirmiyordu. Sağlıklı ve doğal bir yaşam beni pek cezbetmiyordu. Beni esir alan şey, olasılıktan uzak değil, inanılmaz olan şeydi; belli bir noktaya kadar imkânsız olan bile değil, doğası gereği imkânsız olan şeydi.

Huzurlu bir çocukluk geçirdim [...] ve iyi bir eğitim aldım. Ama kendimin bilincine vardığımda, içimde mistifikasyona,

1 Lizbon'un merkezinde, Pessoa'nın doğduğu eve iki adım mesafede bulunan Şehitler Kilisesi.

sanatsal yalancılığa doğuştan bir eğilim saptadım. Spiritüel olana, esrarengiz ve müphem olana duyduğum güçlü sevgiyi de buna ekleyin; ki bu, her şey dikkate alındığında, diğer karakter özelliğimin bir biçiminden ve değişkesinden başkası değildi. Bu noktada tüm kişiliğim insanca kavrayışa açılmış olur.

[Kasım 1907]

Öyle düşüncelerim var ki, zaman zaman kendimi delirmiş sanıyorum. Bu düşüncelerin derinliklerinin ne anlama geldiğini bilmiyorum; bunu öğrenmeye çalışacak cesaretim de yok. Yalnızca bunu düşünmek bile beni delirtiyor. Bu düşünceleri analiz etme fikri beni korkutuyor. Çünkü onların tabiatı böyle. Nasıl bir entelektüel baş dönmesi!...

Kinik insan, neşeli bir karamsardır yalnızca. Bu yeter.

Dünkü yemek ne kadar neşeliydi! Amcalar, halalar, kuzenler, erkekler ve kadınlar ne kadar neşe içindeydi; hepsi de ne kadar keyifliydi! Her yerde espri, sevimlilik, içtenlik. Zavallı Kardeş Maurice,[1] sen de ordaydın; her şey soğuktu, çok soğuk. Zavallı Kardeş Maurice. Deli o. Onunla alay etmeyin.

Kimseyle alay etme, asla kimseyi gülünç duruma düşürme, kalbinin en ücra köşesinde bile yapma bunu. İnsan yaşamı alaya alınamayacak kadar hüzünlü ve ciddidir.

Çocukları eğlendiren basit şeylere, onlarla birlikte gül; ama başka hiçbir şeye gülme!

Düşüncelerime vücut verebilseydim, onlara hayat verebilseydim [...], bu düşünceler yıldızlara yeni bir pırıltı, dünyaya yeni bir güzellik, insanların kalbine de daha büyük bir sevgi eklerdi.

1 Bkz. s. 35.

Tanrı bana Portekiz ulusunun psikolojisini ve psikolojik tarihini baştan sona elden geçirme, anlama ve bütünlüğü içerisinde sentezleme gücü versin!

Gazeteler her gün bana, biz Portekizlileri aşağılayan yeni olgular getiriyor. Bu durumdan çektiğim ıstırabı, o an kapıldığım derin umutsuzluk ve yürek burkan acıyı kimse hayal edemez. Şu Tavora markisini[1] düşleyip duruyorum; bu ülkeyi gelip kurtarabilir. Bir kurtarıcı o, gerçek bir kurtarıcı, büyük ve yürekli biri, düzeni yeniden kurabilir. Ama bunun yalnızca bir düş olduğunu kabul etmek zorunda kaldığımda çektiğim acının eşi benzeri yok.

İster bencil anlarımda olayım ister özgeci, asla mutlu değilim. Tek tesellim Antero de Quental'ı[2] okumak; sonuçta biz ruh kardeşiyiz. Ah, onun derin acısını nasıl da anlıyorum!

Kitabımı yazmalıyım. Hakikatin alabileceği halden çekiniyorum. Ama yazmam gerek; kötü bile olsa. Tanrı yardım etse de kötü olmasa!

Bütün bunları daha iyi bir üslupta yazmayı isterdim, ama yazma yeteneğimi yitirdim.

Buraya Pessoa tarafından Fransızca yazılmış, aynı tarihli bir metni dahil ediyoruz.

Çılgın gibiyim. Her şeyi anlamak, her şeyi öğrenmek, her şeyi yapmak, her şeyden zevk almak, her şeyden acı çekmek istiyorum, evet, her şeyden acı çekmek. Ama bunların hiçbiri yok, hiç,

1 18. yüzyıl politikacısı. Pombal markisinin kısmi diktatörlük rejimine karşı çıktı ve 1759 yılında krala karşı sözde komplo kurmakla suçlanarak idam edildi.

2 Romantik dönemin büyük şairlerinden biri. Yüksek felsefi esinli ve biçimsel yetkinliği çok büyük bir eserin yazarı. 1891'de Azorlar'da intihar etti. Pessoa'nın 1935'te *Mensagem* [Mesaj] adlı şiir derlemesiyle Antero de Quental ödülü aldığını belirtelim.

hiç. Sahip olmak, yapabilmek, hissedebilmek istediğim şeylerin fikri beni mahvediyor. Hayatım uçsuz bucaksız bir düş. Kimi zaman bütün suçları, bütün ahlaksızlıkları, güzel, soylu ve yüce olan bütün fiilleri işlemek, güzeli, doğruyu, iyiyi su gibi bir çırpıda içmek ve sonra da Hiçliğin dingin bağrında sonsuza dek uyumak istiyorum.

Bırakın ağlayayım.

İşte, oturmuş masamda yazıyorum, kalem elimde, vb. ve aniden evrenin gizemi paldır küldür üzerime çullanıyor, duruyorum, ürperiyorum, korkuyorum. O an artık hissetmemek istiyorum, kendimi öldürmek, başımı duvarlara vurmak istiyorum.

Derin düşünebilen insanlara ne mutlu! Ama bu derinlikte düşünmek bir lanettir. Bunu nasıl tarif etmeli? Dehşet üzerine dehşet.

Müzikte biraz vardır bundan; müzikte bu olumlu bir şey olur, onun dişi parçasıdır.

Hiç durmadan beni kıskacına alan korkudan söz etmezlik edemeyeceğim.

Böylece, esrarengiz olan her şey, analize ve esrarengiz olan şeye yönelik tutkumu beslerken, beni ürpertiyor ve korkudan tir tir titretiyordu.

Odamın duvarına yazılı ve henüz fark etmemiş olduğum basit bir kelime odadan koşarak çıkartıyordu beni.

Philosophia prima olan metafizik hariç diğer bütün felsefeler, hoşlandığım inceliklere çok az da olsa yer vermiyorlarsa, onlardaki hiçbir şey beni ilgilendirmiyordu.

Amaçsızca ve özensizce, rastgele bir şeyin üzerine, öylesine yazdım. Yazar yazmaz da korkudan titremeye başladım; yazmış olduğum kelimelerde hangi gizli anlamın olabileceğini düşünüp duruyordum.

Başka yanlarımın normal olduğunu düşünüyorum. Her normal insandan daha az cesur olduğumu sanmıyorum. Toplum içinde utangaç değildim. Yalnızca meçhul karşısında korku hissediyordum ve yalnızca adı olmayandan çekiniyordum.

Tabiatım gereği esrara ve mistifikasyona, karanlığa ve [...] yönelsem de, yalana eğilimim olduğu sanılmasın. Hayır, bu karakter özelliklerine rağmen, hakikati samimiyetle seviyordum, [...] samimiyetle seviyordum.

Asla bulunamayacak olsa da, hakikate erişmek için en ateşli mücadelenin yürütülmesi benim felsefi arzumdu. Ben bir kuşkucuydum. Hiç materyalist olmadım, çünkü materyalizm kuşkuyu inkâr eder.

Esrara, gerçekdışına, düşe olan ateşli sevgim, hakikat aşkımla birleşerek, bu dünyanın bütünüyle dışında olan bir şeyi, tamamen öz olan, öz ile özniteliğin [...] olduğu şeyi hakikat ve öz olarak tahayyül etmemi sağlamıştı. Ama hakikatin bir yerlerde, hatta burada bulunabilir olması bana mümkün geldiğinde, bu hakikat ne kadar uzak olsa da, korktum ve [...].

Bununla birlikte, bu dünyanın bir vahiy, bir tezahür olduğuna ve Dionysos'un[1] *(sic)* Tanrı hakkında söylediklerinin doğruluğuna inandım: *Dionysos'a göre, her şey bize Onu gösterir.* (...)

Tabiatımın böyle olduğunu hemen keşfettim: Günün birinden bir hakikati, metafizik bir hakikati keşfedememekten korkuyordum. Bu kaygı neden? Bu beni şaşkına çeviriyordu.

Skolastiklerin teorilerine hayrandım. Örneğin skolastik felsefede, bir yerlerde şu soru sorulur: "Fahişe, Tanrı'nın lütfu sayesinde bakireliğine tekrar kavuşabilir mi?" Ben ki ne Tanrı'ya ne lütfuna inanırım, bu soru üzerinde uzun uzun ve ciddiyetle ne kadar çok düşündüm! İfade edildiğinde muhteşem gelen, incelendiğinde saçma olan bu soruyu, kendi gözümde asla yeterince gülünç ya da çılgın konuma düşüremedim. Onu, genel hakikatin karşısında,

1 Bu, Denys l'Aréopagite ya da Göksel Hiyerarşi'nin yazarı Sözde-Denys olabilir.

mutlağın içinde de kabul edemedim. Daima nispi şekilde, (hiç tarihçi olmasam da) döneminin bağlamı içinde gördüm. Bana daima şu koşullara tabi gözüktü: Öncelikle, Tanrı'nın lütfunu ve yeryüzündeki etkinliğini, kısacası kilisenin bütün teorilerini doğru kabul etmek ve *ardından* sorunu bu çerçeveye yerleştirip incelemek.

Ben Heraklitos'u şefkatle sevmedim mi? Şeylerin *var* olmadıklarını ama ezelden ebede *oluştuklarını* ilk kez okuduğumda büyük bir sevince kapılmadım mı? Evet! Ama ben Platon'un *Theaetetus*'ta bu fikri çürütüşüne de aynı derinlikte ve aynı samimiyetle değer verdim. Hakikat karşısında insan aklının zaaf ve güçsüzlüğünü kanıtlayarak insan aklına karşı ileri sürülen kanıt ve argümanlara hayranlık besledim, onların tadını çıkardım. Bunları neden bu kadar güçlü bir şekilde arzuladım? Herhangi bir Tanrı'yı yüceltmek için mi? İnsana kendi haysiyetsizliğini hissettirmek için mi? Onun başka bir yaşamı, daha iyi bir yaşamı arzulamasını sağlamak için mi? Hayır, hiçbiri değil. Neden o halde? Geç dönem sofistleri arasında yaşamıyordum ve bende Protagoras'ın *zekâsı* yoktu.

Dünya benim için neydi? Hiç, sıfır. Ama yine de esrar dolu bir sıfır. Bir hiçlik, ama adsız bir hiçlik. Dünya bana böyle belirdiğinden, onu belirsiz, bilimi ise imkânsız bir şey gibi göstermeyi her şeyden çok arzuluyordum.

Esrar, kimsenin yaşamına benimki kadar derinden, hatta deyim yerindeyse, bu kadar teklifsizce nüfuz etmemiştir. Dünyanın gizemi yalnızca düşüncemi değil, bütün duyarlılığımı da işgal ediyor.

Hayalperest birinin kişiliğinde kimi özellikler saptanır: Örneğin aseksüelliği ya da paraseksüelliği aşikârdır. Şeylerin normalliğine ve gerçekliğine meydan okumadaki yetersizliğini bunlar bariz bir şekilde yansıtır.

[Günümüzün psikoloji bilimi işte insanı böyle tarif ediyor:] "İnsan irrasyonel bir hayvandır." (...) Psikolojinin bu temel kavramına bu bilimin özel bir bölümü olan psikiyatri iki kavram ekler. İlki –ki bu biyolojiden çıkarsanabilir, ama psikiyatrlar bu durumu biyolojiden bağımsız saptamışlardı–, manevi yaşamda cinselliğin başat önemidir. Gerçekten de psikiyatri, ruhsal bölünmenin neredeyse her zaman cinsel sapmaya eşlik ettiğini ortaya koyar. Neredeyse her zaman mı? En yeni psikiyatri teorisinin bu soruya cevabı, her zamandır. Freud ve öğrencileri, "psiko-analiz" (*sic*) çerçevesinde, bütün psikozların cinsel kökeni olduğunu ileri sürerler. Bu doktrin doğru olsa da olmasa da, cinselliğin ruhsal olguları fiziksel olgular kadar –hatta belki de daha fazla– yönettiği, bir delinin ya da dejenere birinin zihinsel tezahürleri analiz edildiğinde bunun öneminin açıkça ortaya çıktığı kesindir.

Genel psikolojik kültürün psikiyatriye borçlu olduğu ikinci fikir, ruhsal bir üstünlük saptandığında, buna her zaman ruhsal bir sapmanın eşlik ettiği, her yüksek varlığın hasta olduğu ya da daha açık seçik terimlerle, normal-üstü kişinin aynı zamanda anormal olduğudur. Bu fikir, örneğin [kriminalist] Lombroso'da olduğu gibi, aşırı ve saçma yorumlara varmıştır; ama günümüzde bunun öz olarak doğruluğundan ya da uç bir varyasyonun uyumsuzluğa yol açtığından kimsenin kuşkusu yoktur.[1]

Şimdi ne tür bir insan olduğumu söylemem gerek. Adımın önemi yok; keza kişiliğime dair her türlü dışsal ayrıntı da önemsiz. Karakterimden söz etmek istiyorum.

Zihnim baştan sona kuşku ve tereddüt dolu. Benim için hiçbir şey olumlu değil, olamaz da. Her şey etrafımda salınıyor, ben de onlarla birlikte –tam bir belirsizlik içinde– salınıyorum. Benim gözümde her şey tutarsızdır, değişir. Her şey esrardır ve her şey

1 Burada elbette Pessoa kendini savunmaktadır. Gerçekten de delilikten ne kadar çekindiği bilinmektedir.

anlam yüklüdür. Her şey "meçhul"dür; Meçhulün sembolüdürler. Sonuç, dehşet, esrar, fazla zekâdan kaynaklı korkudur.

Doğal eğilimlerimin, çocukluğumun geçtiği ortamın, bu aynı eğilimlerin beni yönelttiği öğrenimin etkisi sonucunda, bütün bu nedenlerle, içedönük bir karakterim vardır; kendi içine kapalı ve suskun bir karakter; kendine yeterli değil, daha ziyade, kendi içinde kaybolmuş. Pasiflik ve hülya dolu bir yaşamdı benimkisi. Karakterimi bütünüyle niteleyecek olan şey, önemli eylemlere girişmekten ve fikirleri enine boyuna tasarlamaktan duyduğum tiksinti, dehşet ve imkânsızlıktır. Beni ben yapan her şeye, fiziksel düzlemde de zihinsel düzlemde de bunlar nüfuz eder. Asla özgür irademle bir karar alamadığım gibi, bilinçli bir irade sahibi olduğumu da gösteremedim. Yazdığım hiçbir şey asla tamamlanmadı; tek sınırı sonsuzluk olan olağandışı fikir çağrışımlarının, asla dışlayamayacağım yeni düşüncelerin hep araya girdiğini görüyordum. Herhangi bir şeyi tamamlama fikri karşısında duyduğum tiksintimi aşacak halde değilim. Tek bir şey, yalnızca tek bir şey on binlerce düşünce doğuruyor ve bu on binlerce düşüncenin içinden on binlerce çağrışım filizleniyor... Bunları ortadan kaldırma, kesintiye uğratma veyahut bunlardaki önemsiz ayrıntıların yitip gideceği tek bir ana düşünce halinde toparlama isteğim hiç yok. Bu fikirler beni baştan sona kat ediyorlar; onlar bana ait değil, beni kat ediyorlar. Ben düşünmüyor, düşlüyorum; esinli biri değilim, sayıklıyorum. Resim yapabilirim, ama hiç resim yapmadım; müzik besteleyebilirim, ama tek bir şey bestelemedim. Sanatın üç alanındaki tuhaf kavrayışlar, imgelemin büyüleyici atılımları beynime şöyle bir dokunup geçiyor; ama ben onları eceliyle ve huzur içinde ölene dek beynimde uyuklamaya bırakıyorum, çünkü onlara vücut verecek, onları dış dünyanın nesnelerine dönüştürecek gücüm yok.

Benim öyle bir karakterim var ki, her şeyin başından da sonundan da nefret ediyorum, çünkü bunlar gayet belirgin noktalar.

Felsefenin ya da bilimin en yüksek, en soylu problemlerine bir çözüm olabileceği fikri beni üzüyor; tanrı ya da dünya konusunda herhangi bir şeye karar verilebileceği fikri karşısında dehşete kapılıyorum; en önemli projelerin gerçekleşeceği, insanların günün birinde mutlu olacağı, insanlığın musibetlerine çare bulunacağı fikri bile beni deli ediyor. Yine de kötü ya da acımasız biri değilim; ben deliyim, hem de tahayyül edilmesi güç bir deliyim.

Açgözlü ve ateşli bir okur olsam da, okuduğum kitapların hiçbirini hatırlamıyorum; okuduklarım benim kendi ruh hallerimdi, düşlerdi, daha doğrusu düşe teşviktiler. Olaylardan, dışsal şeylerden bende kalan anı bile muğlaktır, tutarsızdır. Geçmiş yaşamımdan bana ne kadar az şey kaldığını saptadığımda ürperiyorum. Ben ki geçip giden günün bir rüya olduğunu söylerim, kendim bu geçici günün herhangi bir şeyinden bile azım.

Bir türlü gerçekleşmeyen ya da gerçekleşmesindeki kusurların bana hiç durmadan eziyet verdiği bu öznel misyondan hiç tereddütsüz ve kaygısız kurtulmayı; ve tamamlanmış bir görevin bilincini –pişmanlıkla özlem arasında– dünyanın bir parçası gibi ruhumda taşıyarak, herhangi bir yerde, bir çınarın ya da sedirin gölgesinde sakin sakin uyumayı ne kadar isterdim.

Ama etrafımda gördüklerim, ruhumun ahlak duyum karşısındaki yeni görevlerini, yeni sorumluluklarını bana günbegün belirtiyor. Hicivler yazan [kalem], benim içimde, bütün öfkesiyle her saat doğuyor. İfade gücüm anbean eksiliyor, irademyitiyor. Zamanın tehditkâr ilerleyişini anbean hissediyorum. Anbean kendimi görüyorum; başarısızlığa uğramış tanımsız bir özlem içinde atıl halde duran, çoktan ölmüş, çoktan pörsümüş bir kalbi, şarkı söylemeyi bilememiş bir ruhu, hareketsiz ellerim ve kederli bakışlarımla soğuk toprağa doğru götürürken görüyorum kendimi.

Ağlamıyorum bile. Nasıl ağlarım? Çalışabilmek isterdim, hararetle çalışabilmek; böylece bu vatan, sizlerin farkında bile

olmadığınız bu vatan, benim onu düşündüğüm andaki duygularım kadar büyük olurdu. Hiçbir şey yapmıyorum. Vatanımı seviyorum, insanlığı seviyorum demeye bile cesaret edemiyorum. Kinizmin doruğu denebilir buna. Bunu kendi kendime söylemekten utanç duyuyorum. Ancak burada, bu kâğıdın üzerinde ifade edebiliyorum; yine de utangaçça, bir yerlerde yazılı olsun diye yalnızca. Evet, vatanımı derin [...] ve kederli bir aşkla sevdiğim burda yazılı olsun.

Bu böyle söylenmiş olsun, soğuk bir tarzda, madem bir kez dendi, kalsın. Başka bir şey yok.

Daha fazlasını söylemeyelim. Sevdiğimiz şeyleri, gelip onları okşayan duyguları, kalbimizin çelik kasasında, "edep" adı altında kilitleriz. Belagatimizle onların anısına saygısızlık ederiz. Onları sergileyen sanat, küçük düşürür, değersizleştirir. Bakışımız bile hiçbir şeyi sergilememelidir.

En büyük aşkın şefkatli ve temiz sözlerle ifade edilen olmadığını elbette biliyorsunuz. Bakışlarla ifade edilen şey ya da bir elin diğerini okşarken ilettiği şey de değildir. En büyük aşk, iki kişi birbirine bakmadan ve dokunmadan bir arada olduğunda bir bulut gibi onları saran şeydir, onları [...]

Bu aşk ne söylenmeli ne de sergilenmelidir. Ondan söz etmemeli.

Eski denizcilerin ünlü bir sözü vardı: "Denize açılmak şarttır, yaşamak değil."[1]

Bu cümlenin ruhu bana tamamen uyuyor; yine de bana şeye uyum sağlaması için onu dönüştürmek gerek. Yaşamak şart değil; şart olan, yaratmaktır.

Yaşamdan zevk almaya bel bağlamıyorum; aklımdan bile geçmiyor bu. Yalnızca büyük şeyler yapmak istiyorum; bunun bedeli,

1 Plutarkhos'un aktardığı bu cümle Pessoa'yı etkilemiştir. *Huzursuzluğun Kitabı*'nda da bundan iki kez söz eder.

bedenimin ve [ruhumun ?] bu koru besleyen odun olması bile olsa.

Tüm insanlığın iyiliğini bu kordan elde etmek istiyorum; karşılığında kendi yaşamımı yitirsem bile.

Kanaatim giderek bu yönde şekilleniyor. Vatanımı büyütmek ve insanlığın evrimine katkıda bulunmak yönündeki kişisellikten tamamen uzak niyeti, kanımın ruhsal özüne adım adım yerleştiriyorum.[1]

Irkımızın [...] mistisizminin içimde aldığı biçim bu.

Tanrım, sen ki gökyüzü ve yeryüzüsün, yaşam ve ölümsün! Güneş sensin, ay sensin, rüzgâr da sensin! Bedenlerimiz ve ruhlarımız sensin, sen bizim aşkımızsın. Hiçbir şeyin olmadığı yerde sen varsın; her şeyin var olduğu yerde senin mabedin vardır.[2] Sana hizmet etmem için yaşam ver bana, seni sevmem için bir ruh. Seni gökyüzünde ve yeryüzünde hep görebilmem için gözler; denizde ve rüzgârda seni işitebilmem için kulaklar, senin adına çalışabilmem için eller var bana.

Su gibi saf kıl beni; gökyüzü kadar yüksek. Düşüncemin yolları çamursuz olsun; ne de kuru yapraklar olsun projelerimin göllerinde. Başkalarını kardeşim gibi sevmeyi bileyim, babam gibi hizmet edebileyim sana. İçimdeki sana layık olayım.

Senin adın olan Gökyüzüne ve Yeryüzüne, Bedene ve Ruha, Yaşama ve Ölüme hamdolsun! Ağzım sana şükretsin, ellerim de sana şükretsin!

Yaşamım senin varlığına layık olsun. Bedenim senin tenin olan Yeryüzüne layık olsun. Ruhum evine geri dönen bir oğul gibi çıkabilsin senin huzuruna.

Beni güneş kadar büyük kıl ki içimdeki sana tapabileyim; beni ay kadar saf kıl ki içimdeki sana yakarabileyim; ve beni gün kadar aydınlık kıl ki seni daima kendi içimde görebileyim, sana yakarıp sana tapabileyim.

---

1 Bu konu, *Mensagem* adlı şiir derlemesinde açık seçik ele alınmıştır (1934).

2 Değişke: *Hiçbir şeyin olmadığı yer, sensin; her şeyin var olduğu yer, senin bedenin.*

Tanrım, esirge ve yardım et. Bana ver ki kendimi gerçekten senin hissedebileyim.

Tanrım, beni benden kurtar.[1] Beni tanrısal [...] meshetmek için gel.

Bahçem sana leziz meyveler, bostanım şarap versin.

Ben bir yerden başka yere gittiğimde, giden sen olursun; ben konuştuğumda sen benimle konuşursun; ben bir adım attığımda, yürüyen sensin. Ben durduğumda, benim içimde sen adımını ertelersin.

[1912]

Ben kendimin gölgesiyim; o neyin gölgesi, onu arıyorum.[2]

Kimi zaman kendimin kıyısında durup, deli miyim neyim diye ya da gerçekten çok esrarengiz bir esrar mıyım diye sorarım kendime.

1 *Huzursuzluğun Kitabı*'ndaki bir metin bu aynı cümleyi trajik biçimde tamamlıyor: "Beni gençliğimden kurtar."

2 Pessoa'nın usta geçindiği aynalar oyunuyla, bu, şöyle de anlaşılabilir: "Bu gölge, gölgesi olduğu şeyi arıyor."

Gençlik Heteronimleri

Bilindiği gibi Fernando Pessoa ömrü boyunca ünlü "heteronimler" yarattı. Bu hayali varlıkların, kurgusal yazarların dördü gelecek kuşaklara kaldı: Bunlardan üçü, Ricardo Reis, Alberto Caeiro ve Álvaro de Campos 1914'te "ortaya çıktı"; Bernardo Soares ise daha sonra gelip, çok daha sonra (1982'de) keşfedildi.

Fakat, buna paralel olarak Pessoa, genellikle az sayıda eseri olan sayısız ikiz yaratmıştır. Sonradan terk edilen, ama görüleceği gibi, temel bir sıkıntı savıcı rolü oynamış gözüken "gençlik dönemi heteronimleri"nden birkaçını burada sunacağız. Okuduğumuz günce sayfalarıyla birlikte, Pessoa, o dönemde yaşadığı son derece şiddetli gerilimleri ifade etmeye büyük önem veriyor ve bunu da tercih ettiği birkaç heteronim "sayesinde" yapıyordu. Bunlar maske değildir, tam tersine, genç Pessoa'nın içinde baş gösteren dramatik çatışmaların belirtileridir. Kimi sayfaların şiddeti, bu sayfaları baştan sona kat eden hayaller, Pessoa'nın ve ikizlerinin daha ilerde imza atacağı büyük eserlerin, deyim yerindeyse ham hallerinin habercisidir.

Dolayısıyla bu ilk heteronimler bu otobiyografik ciltte, bu kaotik evrenin merkezinde yerlerini kusursuzca alırlar. Burada anacağımız "tanıklar" şunlardır:

C. R. Anon
Kardeş Maurice
Jean Seul[1]

1 Pessoa'nın Fransızca kaleme aldığı Jean Seul'ün metinleri düzeltilmeden yayımlanmıştır.

Alexander Search
Marcos Alves
Frederick Wyatt
Pantaleão
Faustino Antunes

C. R. ANON

Göğüskafesimde kalbim on bin kez parçalandı. Kaç kez hıçkırıklarla sarsıldığımı sayamam; yüreğimi kül eden acıları da.

Yine de, gözlerimi yaşla dolduran ve beni rüzgârın altındaki bir yaprak gibi titreten şeyler gördüm. Yaşamlarını, umutlarını, velhasıl her şeylerini başkaları için feda eden erkekler ve kadınlar gördüm. Öyle fedakârca eylemler gördüm ki sevinçten gözyaşları döktüm. Herhangi bir şeyin bedeli olmasalar bile, bunlar güzel şeyler diye düşündüm. Bunlar, dünya denen şu dışkı yığınının üzerine düşen saf güneş ışınları.

Küçük çocukları gördüm...

Kurumlara, uzlaşmalara duyduğum nefret, yangınıyla ruhumu yakıp kül etti. Din adamlarına ve krallara karşı nefretim, azgın bir sel gibi büyüdü içimde. Ateşli bir Hıristiyan'dım ben, ateşli ve samimi; heyecana gelen hassas tabiatım, bu açlığa bir besin, bu ateşi körükleyecek bir madde istiyordu. Ama bu erkekleri ve kadınları gördüğümde, kötü oldukları kadar çilekli de olan bu varlıkları gördüğümde, onların yeni bir cehennemin lanetini pek az hak ettiklerini fark ettim. Bu yaşamdan daha berbat bir cehennem olabilir mi ki? Yaşamaktan daha berbat hangi lanet olabilir? "Şu özgür irade," diye haykırıyordum içimden, "suçun lakabı olan 'adalet'[1] adına cezalandırmak, öldürmek ve işkence

1 Değişke: *kutsallaştırılmış suç olan 'adalet.*

etmek için insanların uydurduğu bir uzlaşma ve sahtekârlıktır. 'Asla yargılamayın,' der Kutsal Kitap –Kutsal Kitap–, yargılanmak istemiyorsanız asla yargılamayın!'"

Hıristiyan olduğum süre boyunca, insanların kendi kötülüklerinden sorumlu olduklarını düşündüm –tiranlardan nefret ediyordum, kralları ve din adamlarını lanetliyordum. İsa felsefesinin ahlaksız ve yalancı etkisinden kurtulduğumda, tiranlıktan, krallıktan, din adamlığından –içindeki kötülükten– nefret ettim; krallara ve din adamlarına acıdım, çünkü onlar insan.

AFOROZ

Ben Charles Robert Anon, varlık, hayvan, memeli, dörtayaklı, primat, eteneli, maymun, dar burunlu maymun [...], insan; yaş: on sekiz, bekâr (kimi istisnai dönemler hariç), megaloman, dipsomani belirtileri, *üst düzeyde dejenere*, şair, mizaha eğilimli, dünya vatandaşı, idealist filozof, vb. (okura iş çıkarmamak için),

HAKİKAT, BİLİM ve FELSEFE adına, çıngıraksız, kitapsız ya da mumsuz, ama tüy kalemle, mürekkep ve kâğıtla,

Dünyanın bütün dinlerinin tüm din adamlarına ve çömezlerine karşı aforoz hükmünü bildiriyorum.

Excommunicabo vos.
Hepinize lanet olsun.
*Amin.**
Akıl, Hakikat, Erdem, C.R.A. için.

Dünya ile aramdaki tedrici ve korkunç farklılaşmayı kendi içimde gözlemledim; insanlarla benim aramdaki fark hiç olmadığı kadar derinleşmişti. Benim bütün insanlığa duyduğum samimi sevgi karşısında, ailevi duygular –ailemin bana karşı olan

duyguları– bana acı verici bir soğuklukta geldi. Ruhum, yaşama tiksintisinin istilası altında kaldı; insanlara karşı daima derin bir sevgi beslesem de, onların kanaatlerine karşı adım adım düşman kesildim. Biraz daha yaşlandığımı gören, her gün, ürkütücü bir uçurumun açıldığına da tanık oluyordu. Ben bir dâhiydim, bu hakikati açıkça görüyordum, ama diğer hakikati de görüyordum: Bir dâhi olan ben, aynı zamanda deliydim.

Genç bir erkek başarılı olmak için üç şeye ihtiyaç duyar, der Dr. Reich:[1] coğrafya, tarih ve din. Ben "din"in yerine "inancı" koyacağım, yani samimiyeti.

Bununla birlikte, bu dünyada başarılı olmak için, eğer Dr. Reich bunu kastediyorsa, başarılı olmak için üç şeyin gerekli olduğunu ileri süreceğim: vicdan ve hayâ yokluğu; kabalık; son olarak da, ihtiras. Bunlar birbirlerini öyle rahatlıkla takip eder ve kendi aralarında öyle mantıksal bağlar kurarlar ki, her üçü de tek bir kelimeyle özetlenebilir: Suç işleme; ya da en azından, suça eğilim.

KARDEŞ MAURICE

Neden bu kadar bahtsızım? Çünkü olmamam gerekeni oldum. Çünkü varlığımın iki parçası da kendini diğerinin kardeşi olarak hissetmiyor; çünkü birinin zaferi diğerinin yenilgisidir ve bu yenilgi ıstıraba yol açıyor – her iki durumda da benim ıstırabıma.

Benim bir yarım soylu ve yücelik doludur; diğeri ise soysuz ve değersizdir. Her ikisi de bendir. Soylu yanım baskın çıktığında, diğer yarım –ki o da bendir; onu ben-olmayana dönüştürmeyi başaramadım– bu zaferden ıstırap çektiği için ben ıstırap

1 Sözü edilen kişi, Macar kökenli İngiliz yazar, başka eserlerin yanı sıra 1907'de yayımlanmış *Succes in Life*'ın da yazarı olan Emil Reich'tır (Wilhelm Reich değil).

çekerim. Aşağı tarafım üstün geldiğinde, soylu yanım ıstırap çeker ve ağlar.

Soysuz ya da soylu gözyaşları – sonuçta hep gözyaşı.

Ahlaksızlığın, şehvetperestliğin, cinsel sapkınlığın dört bir yanda boy verdiğinden söz edildiğini işittiğimde, kendimi ifadesi mümkün olmayan bir acıyla, kör bir öfkeyle dolu hissederim. Böyle bir öfke nedendir? Çünkü isyan eden *bütün* varlığım değil, yalnızca bir kısmıdır – gerçekte en büyük ve en soylu kısmı. Ama diğer yarım, pek derine gizlenmiş olsa da, sevinir. Bu nedenle öfkem bu kadar güçlüdür – savaşa ve aynı zamanda içsavaşa karşı öfke. Bütünüyle iyi olmamak bana kötü gelir.

Derin, açıklanamaz bir insanlık sevgisiyle, derin bir iyilik yapma, zayıfları savunma, olağanüstü şeyler yapma arzusuyla sürekli yanıp kül oluyorum.

Çoğu zaman irademi öyle zayıf, projelerimi öyle belirsiz hissediyorum ki, kendi kendime şöyle diyorum: Bütün özgeci fikirlerimi bir yana bırakacağım. Yaşamdan bir yarar sağlayamasam bile, en azından, hiçbir şeyi dert etmeyeceğim, her şeyi bir yana bırakacağım.

Ama yapamıyorum, neyse ki yapamıyorum.

İçimde kötülükten çok iyilik var.

Düşündüğüm şey iyi mi? Gelecekteki eylemlerim neler olacak? Nasıl bir dehşet, nasıl bir dehşet bu kuşku!

Sahip olduğum yeteneği şehvetperestlikle ya da ahlaksızlıkla asla değersizleştiremeyeceğimi, onu peşkeş çekemeyeceğimi biliyorum. Yanlış şeyleri asla savunamayacağımı biliyorum. Yine de, eylemlerim –özel yaşamımın, bana çok yakın eylemleri– iyi ve saf olacak mıdır? Gelecek, *kazananın* da *kaybedenin* de yalnızca *ben* olacağı bu gelecek bana neyi layık görüyor?

JEAN SEUL
TEŞHİRCİLİK ÖRNEKLERİ

Önsöz

Burada, Lizbon'da, bizi buralardan uzaklaştıran meşguliyetlere gömülmüş bir haldeyken, birkaç ay önce, o güne dek bilmediğimiz şu olayı okuduk: Paris'teki müzikhollerde (...) çıplak kadınlar sergileniyordu. Bu durum, öylesine güçlü bir dekadans –büyük, derin dekadans– kokuyordu ki, şaşkınlık benim için fazlasıyla acı vericiydi. Ama bunda –düşünüyorum da– şaşıracak bir şey yoktu. Modern uygarlıkta ve özellikle dekadansı tüm diğer uluslardan daha fazla temsil eden Fransa'da uzun süredir zincirinden boşanan uçsuz bucaksız dekadans güçleri –eğer dekadans gücü diye bir şeyden söz edilebilirse– dikkate alındığında, toplumsal yozlaşmanın daha vurgulu –gören gözler açısından daha vurgulu demek istiyorum– biçimlerinin kısa zamanda ortaya çıkacağını öngörmek güç olmazdı. (...) Tehlike, açık seçik, eksiksiz göründüğünde, tüm samimiyetiyle en mütevazı zihin için ne düşlemenin, ne umut etmenin ne de gözardı etmenin özrü olur. (...) Toplar gürültüyle patladığında, barut dumanları yükseldiğinde, muharebenin başladığı gözardı edilemez. Bu muharebede taraf olmaktan kaçınmak, kendi tarafını savunmayı reddetmek ya katıksız bir ödleklik olur ya da bir ihanet. İmdi, dekadans ile toplum arasındaki savaş patlak verdi; zihnen ve bedenen sağlıklı ve güçlü olanlar, mantıklılar, tutarlılar, düşünürler, samimiler, insanlığı insana karşı savunmaya gelsin!

Bu kitabın amacı yukardaki satırlarda belirtilmiştir. Savaşın tek bir kurşunudur bu kitap. Ama öncelikle bu muharebenin ne tür bir biçim alacağını birkaç satırda inceleyelim. Eğitimli ve dengeli, büyük ve güçlü bir zihnin sahibi olsaydık, Batı uygarlı-

ğının ve özellikle Fransa'nın yozlaşma sorununu tüm kapsamıyla, bütün biçimlerini, bütün eğilimlerini, bütün [...] inceleyerek ele alabilirdik. Bunun nedenlerini, semptomlarını, tedavisini incelerdik; mümkün olduğunca [...] yapardık. Bu kitap, eğer yazılabilirse, güzel bir eser olur, gerçekten yararlı bir eser olur. Ama bu işe kalkışmak, yalnızca bizim için değil, bizden daha değerli olan birçok kişi için dahi sonunda başarısız bir esere varmak olur.

Dolayısıyla, yalnızca tek bir *olguyu* ele aldık –bu önsözün ilk satırlarında andığımız olgu– ve yalnızca bir tezahürü olduğu bilinç ve psişizm durumunu bu olgudan çıkarsamaya çalıştık. (...)

Paris'teki ve belki de başka yerlerdeki müzikhollerde halkın önünde yaşanan çıplaklık vakalarının –çünkü bize göre önem taşıyan şey olgudur ve daha fazlası değil–, bariz olmaktan uzak, maskeli teşhircilik vakaları olduğuna son derece kaniyiz. Bu kanaat tuhaf gelebilir, ama ancak söz konusu hastalık incelenmediğinde bu böyledir. Sözünü ettiğimiz olguların teşhircilik vakalarından başka bir şey olmadığını göstermek için, bu malzemeyi eşelemek, derinleştirmek, bu cinsel sapkınlığı tüm kapsamı içinde analiz etmek gerekir.

Yapacağımız şey budur. (...)

Teşhirciliğin, isterik bir itkinin bütün özelliklerini gösterdiği bir olgudur. Bu sapkınlığın doğasını iyi inceleyin, kolaylıkla göreceksiniz. Bu öncelikle bir teşhirciliktir ya da iyi bilindiği gibi, teşhircilik, [...], orijinallik sevgisi, isterik ruh halinin bir karakteristiğidir –hatta en çarpıcı karakteristiğidir. Teatral teşhirciliğin bunun bir biçimi olduğunu, daha doğrusu bir yoğunlaşması (daha karmaşık bir biçimi) olduğunu göreceğiz.

Teşhirciliğin psikolojik temelleri nelerdir? Buna yol açan itkinin psikolojisi nedir? İnceleyeceğimiz şey budur.

Son derece ciddi ve önemli olgu –gayet iyi görülmektedir– söz konusu zavallı kadınların teşhircilikleri değildir. Çarpıcı olan şey, şaşırtmasa bile, bu teşhirciliklerin bir kitlesinin olmasıdır

–özel, sınırlı bir kitle değil, adına layık, gerçek bir kitle. Onlarda, incelediğimiz teşhircilik vakaları, tıp kitaplarında incelenen diğer teşhircilik vakalarından (isteriklikle karışmış olsa da) başka bir şey değildir. Ama bunlar özeldir (deyim yerindeyse), sınırlıdır; diğerleri –bizim ele aldıklarımız– kamusaldır. Dolayısıyla, varlıklarını sürdürmeleri kitlenin onlara onay vermesindendir. Bu nedenle, bu kamunun ve psikolojisinin dikkate alınması (az da olsa dikkate alınması) gerekir.

Sağlıklı bir kitleyle karşı karşıya olmadığımız daha baştan itibaren görülmektedir. Bu durum, sağlıklı bir kişi için çelişki içermez. Ama çelişkiler vardır. Dolayısıyla bu noktayı kanıtlamamız gerekir, ki bu, tıpkı bir dairenin kare olmadığını kanıtlamak zorunda kalmak gibi, rahatsız edicidir. En azından, bu kanıtın çok büyük bir avantajı olacaktır: Aradığımızda, daha doğrusu, psikolojik ayrıntıları, ardından uygulanacak psikolojik [...]leri ifade etmeye çalıştığımızda karşımıza bu çıkar.

Anormal bir olguyu ancak anormal bir insan normal [kabul?] edebilir.

Tıp kitaplarında kaydedilen iki tür iktidarsızlığa bir üçüncüsünü de eklemek gerekir; en azından, iktidarsızlık sorunu yalnızca tıbbi bir bakış açısından değil, [...] özellikle psikolojik bakış açısından ele alındığında bu böyledir. *Impotentia coeundi* ile *impotentia generandi*'den başka, *impotentia mentalis*, yani zihinsel iktidarsızlık da vardır. Bu, normal cinsel uyarı zayıflığıdır, cinsel duygunun zihinsel yanının (burada platonik hiçbir şey yoktur) zayıflığıdır. Cinsel zihinsel duyarlılık zayıflığından, cinsel anlayışlara, cinsel temsillere gösterilen duyarlılık eksikliğinden ibaret bir iktidarsızlık vardır. Bu iktidarsızlık türü genellikle diğerlerine bağlıdır; bitkinlikten kaynaklı *impotentia coeundi*'ye her zaman olmasa da sıklıkla bağlıdır.

30 Ekim 1908

Yeryüzünde benimkinden daha şefkatli ya da sevgi dolu, iyilik ve merhametle, aşk ve sevecenlikle yüklü bir ruh asla olmadı. Yine de hiçbir ruh benimki kadar yalnız değildir. Yalnız; buna çok dikkat edin, dışsal nedenlerle değil, tamamen içsel nedenlerle yalnız. Demek istediğim, uçsuz bucaksız iyilik ve şefkat gösterme potansiyelimin yanında, tabiatım tamamen zıt bir öğe, bir keder ve benmerkezcilik, dolayısıyla bencillik öğesi de içerir. Bunun etkisi ikilidir: Diğer niteliklerimin gelişimini ve *içsel* özgür oyununu bozarak rahatsız etmek ve benim irademi zayıflatarak, onların *dışsal* serbest oyununu ve tezahürlerini engellemek. Bütün bunları daha ilerde analiz edeceğim; daha ilerde ayrıntılı olarak inceleyecek ve karakterimi oluşturan öğeleri tanımlayacağım; çünkü her konuya olan merakım, kendime olan merakımla birleşerek, beni kendi kişiliğimi bütünüyle anlamaya yöneltiyor.

"Winter Day"de kendimi tarif ederken şunları yazmama neden olan bu karakteristiklerdir:

Rousseau gibi biri...
İnsanlığın insansevmez âşığı.

Gerçekten de, Rousseau'yla aramda fazlasıyla yakınlık var. Bazı noktalarda karakterlerimiz özdeş. İnsanlığa duyulan samimi, yoğun, açıklanamaz bir sevgi ve bunu dengeleyecek iyi bir bencillik dozu – işte, benimki gibi, onun kişiliğinin de temel karakteristiği.

Vatanım karşısında duyduğum yoğun acı, Portekiz'in durumunu iyileştirme yönündeki derin arzum, içimde –nasıl bir coşku, yoğunluk ve samimiyetle!– binlerce proje doğuruyor. Bunları tek bir kişi gerçekleştirebilecekse eğer, benim tamamen olumsuz bir özelliğe sahip olmam gerekecek: irade gücü. Ama ben, sanki her şeyi *gerçekleştirebilirmişim* gibi –yemin ederim, deliliğe varacak denli– ıstırap çekiyorum ve yalnızca iradesizliğim nedeniyle başarısız kalıyorum. Korkunç bir ıstırap bu; hep söylüyorum, beni deliliğin kıyısında tutuyor sürekli.

Üstelik, anlaşılmamak! Rastladığım ya da tanıdığım herkesten daha yoğun olan vatan sevgimin kimse farkında değil. Hiçbir şey belli etmiyorum; bu durumda, başkalarının da böyle hissetmediğini nasıl bilebilirim? Onların benimle aynı durumda olmadıklarını nasıl söyleyebilirim? Çünkü kimi durumlarda –hayır, çoğu durumda, onların mizacı benimkinden tamamen farklıdır; çünkü, başka durumlarda, onların söz etme tarzları, en azından, gerçekten heyecan verici bir *vatanseverlikten* yoksun olduklarını ortaya koyar. Benim vatanseverliğimin coşkusunu, yoğunluğunu –şefkatli, asi ve tutkulu–, eğer ifade edersem inanılmayacağı korkusuyla, asla ifade etmeyeceğim.

Vatansever projelerimden başka –Portekiz'de bir devrim başlatmak amacıyla "Portuguese Regicide"i[1] yazmak, Portekizce yergiler kaleme almak, ulusal ama eski edebiyat eserlerini yayıma hazırlamak, bir gazete, bilimsel bir dergi kurmak–, başka planlar da beni hâlâ heyecanlandırıyor, çünkü bunları hızla gerçekleştirmeliyim: Jean Seul'ün projeleri,[2] Binet-Sanglé'nin eleştirisi, vb. Bütün bunlar öyle aşırı bir coşkuyla bir araya geliyor ki, iradem felç oluyor. Bu durumdan kaynaklanan ıstırabın deliliğin bu tarafına yerleşip yerleşemeyeceğini bilmiyorum.

---

1 Bu metin Pessoa tarafından, 5 Ekim 1908'de katledilen Kral I. Don Carlos ile oğlunun ölümünden hemen sonra yazıldı.

2 Bkz. s. 37.

Bütün bunlara, ıstırap çekmenin kimileri fiziksel diğerleri zihinsel başka gerekçeleri, keder verebilecek en küçük şeylere (hatta normal bir insanda hiçbir şeye neden olmayacak şeylere) hassasiyetim, başka problemler, karışık işler, mali güçlükler de eklenirse; bütün bunların üzerine bir de benim temelde dengesiz mizacım eklenirse, ne kadar ıstırap çektiğim belki o zaman *tasavvur edilebilir.*

Tarifi imkânsız derecede korkunç zihinsel komplikasyonlarımdan biri delilik korkumdur ki bu korkunun kendisi zaten deliliktir. Rollinat'ın *Nevrozlar* adlı derlemesinin başındaki şiirde tarif ettiği hal (bence) kısmen bana uygun. Böylesine can çekişirken, dehşet verici bir fiili eğilime, korkunç bir *kaslanmaya* dek varan, demek istediğim, kaslara varana dek hissedilen kâh canice kâh bunakça itkilere bende sık rastlanır. Bu itkilerin yoğunluk ve miktarları son derece büyüktür, bundan hissettiğim dehşet ise tarif edilemez.[1]

MARCOS ALVES

[Mektup projesi]

Bütün yaşamım boyunca kendimi uyumsuz hissettim; en yüce şeyler karşısında bile. Oysa tüm diğer şeylere, en alçaklarına bile uyum sağlıyordum. Böylece kendime ikili bir kişilik yarattım; bunun iki kolu da aynı ölçüde yanlış. İşte bu yüzden kendimi bulamıyorum. Başkalarıyla nispeten iyi geçinen nükteli insanın ardında, ben, ölü sanatçıyım ve hatta gerçekte bu bile değilim. Olmak istediğim şeyi, bütünüyle olabileceğime inandığım şeyi gördüğümde; ve bugün olduğum şeyi gözlemlediğimde,

1 Bu kaotik metin, birkaç yıl sonraya tarihli heteronim Álvaro de Campos'un ilk şiirlerinin ve yine aşırı bir şiddetin damgasını taşıyan *Antinous* ile *Epithalame* adlı İngilizce iki şiirin de habercisi gibidir.

sanki ruhumu yitirmişim gibi, sonsuz bir kaygı çaresizce başıma üşüşüyor.

Ben kendimi, kendimin bir fikri olmaktan başka türlü asla algılamadım.

Sevdiğim her şey er ya da geç gelip beni yaraladı.

Kendimle olan bütün bağlarımı kopardım. Kendime yeniden bağlanma duygusu dışında, bugün beni kendime bağlayan hiçbir şey yok. Kendimden en azından iki tane olduğunu saptadığımda kendimi gerçekten *bir* hissediyorum.

Bana nasıl olduğumu soruyorsunuz? Evet, ben rolümü yerine getiriyorum, bütün dikkatleri üzerine çeken parlak geveze rolümü... Ve kendimi yitiriyorum. Dalgacı, sanatçı, [...] ünümü inşa ettiğim taşların her birini, bugün harabe halinde olan ve beni ben olmayandan koruyan duvardan çekip aldım. Bugün benim artık ruhum yok. Onu, kalp paralarla, satın alınmış öpücüklerle, gereksiz dostluklarla, küçümsenen hayranlıklarla, beni zaten unutmuş düşmanlarla, kendi kendime sattım.

[Portre]

Tamamen dengesiz cinselliği[1], ona yalnızca beşeri eylemlerin (bunlar beşeri olmaktan ne kadar uzak olsalar da –ki bu onları ideal olmaktan korkunç biçimde uzaklaştırıyordu) cinsel zeminlerini analiz etmede ve bu zeminleri bulmada tuhaf bir keskinlik vermekle kalmıyor, aynı zamanda kendi analizini cinsel alana yöneltmesine de yol açıyordu. Kendi cinselliği beynini tamamen dolduruyor, yalnızca kendi projesiyle her şeyi kapsıyordu. Bunu, hakikat ve kesinlik yönündeki kaygılı arzusuyla tuhaf biçimde birbirine katıyordu ve neredeyse her eylemde temel olduğunu gördüğü bu cinsel faktörlerin gerçekten temel olup olmadığı sorusunu bu alanda artık pek kendine sormuyordu.

---

1 Pessoa'nın uzun sürmüş "bakirliği"ne imada bulunulmaktadır.

Yüksek ideallere, saf ve soylu ideallere sahip olduğunu bildiğinden, aynı zamanda kendini ahlaksız, baştan çıkmış, tenin bütün rezilliklerine ve dehşetine kapılmış biri olarak gördüğünden; kendini idealleştirmesini sağlayan erdemi yitirmiş olduğundan, başkalarını idealleştirmeyi bilen erdemi de yitirmişti. Gizli arzuları, son derece sapkın emellerini, görünüşlerine bakıp masum ve saf diye değerlendirmeyi en fazla arzulayacağı şeylere dek böyle okuyordu. Gözlemleri kesinlik statüsüne erişmişti. "Bu ruhta olup bitenlerin bu kadar pis olduğunu düşünmek nasıl bir şeydir!" diye kendi kendine haykırmak için, namuslu görünüşlü –namuslu olduğu kesinlikle belli– bir kadına, namuslu olmanın ne demek olduğunu sanki gerçekten biliyormuş gibi bakıyor ve şaşmaz bir ustalıkla bunu bildiğinden, bu kadar saf bir görünümün altında bu kadar iğrenç bir özün nasıl ortaya çıktığını saptamak karşısında şaşırıp kalıyordu.

Düşündükçe, içinde yaşadığı dönemin, [...] istimnacıların, potansiyel iktidarsızların, cinsel yaşamı olmayan cinselliklilerin dönemi olduğunun farkına vardı.

Bu düşünür, neşeyle karışık vahşi bir hüzünle, nasıl da müstehcen ve sembolik yaşıyor –kendini böyle anlıyor!

En saçma ve en ölçüsüzler dışında, her eylem onun için imkânsızdı.

FREDERICK WYATT

Hayalperestlerin en büyüğüydü o. Gerçekliği dikkate almakta tamamen yeteneksizdi. Nesneler karşısında daima sakar ve yanlış bir tutum içindeydi; düşüncede ya da eylemde sürekli olarak bir uçtan diğerine salınıyordu. Bu tespit, temel görüşlerine –hiç görüşü olmayan birinde temel görüşlerden söz etmek

mümkünse tabii– olduğu kadar, en sıradan eylemlerine de gayet iyi ve gayet derinden uygundur.

Onu bir idealist (bu terimi metafizik anlamda ele alıyorum) olarak kabul etmek de mümkün, materyalist olarak kabul etmek de; kendinin ne olduğunu ilk soracak kişi kendisidir. Politik fikirleri, aşırı bir anarşizm ile saf ve katı bir aristokrat kibri arasında sürekli gidip geliyordu. Yaşamında –kimi zaman dediği gibi, *gerçekdışı* yaşamında– kimi zaman çocuksu ve marazi bir utangaçlık, kimi zamansa taşkın ve beceriksiz bir cesaret görülüyordu. En kötüsü, kendine seçtiği eylem hattına varana dek, her konuda sebattan yoksun olmasıydı: Kimi zaman, tamamen çılgınca ve düşüncesizce başladığı bir eylemin tam ortasında, münasebetsiz bir utangaçlık krizine kapılıyor; kimi zaman ise, bu utangaçlıktan gayet tuhaf ve çılgınca bir tarzda aniden sıyrılıyordu.

Ona duyduğum büyük ve samimi dostluğa rağmen, Portekiz'deki küçük insanların –örneğin temizlikçi kadının– genellikle onu belirtmek için aynı ifadeyi kullandıklarını hatırladıkça gülmekten kendimi alıkoyamıyordum. Tuhaf olduğu kadar doğal da olan bu ifade, "*O seu amigo, coitadinho!*"ydu, yani "Dostunuz olan şu zavallı genç adam!" Bu *coitadinho*'nun (çevrilemeyecek kadar Portekizce!) bu durumda ne anlama gelebileceğini açıklamakta pek müşkül durumda kaldıkları kesin. Ama onların hepsi de, açıklanamaz biçimde merhamet uyandıran bir şeyin onda bulunduğunu, o karakteristik nezaketleriyle hissediyorlardı. Bu bana burada aktarmak istediğim bir başka anekdotu hatırlatıyor. Komşumuz olan bir berberin kullandığı daha zekice bir deyim, bize aktarıldığında onu derinden yaralamıştı: "Keşke deli olsaydı; daha değerli olurdu!" Bu belki de onun birkaç kelimeyle çizilmiş en iyi portresi; çünkü laf arasında sokuşturulan bu sözün onun kişiliğini gayet doğru tanımladığını ve kendi içine attığına ve bütün bakışlardan gizlediğine inandığı bir ıstırabın, her şeyden habersiz gözlemcilerin bile gözünde oluşturduğu korkunç gerçekliği hissettim.

PANTALEÃO

Kusursuz bir idealist olan benim için dünyanın kendisi, bütün evren, koşuşturan bir gürültüden, bir şayiadan, sahte bir söylentiden başka bir şey değildir. (...)

Yaşam, bütün yaşam, ezeli bir şayiadır ve ölüm, bütün ölüm, bu şayianın ezeli inkârıdır. Umut, aşk, yanılsama, geleceğe dair kaygılı inanç, şimdiki zamana duyulan ürkek güven... Bütün bunlar yaşamın nesnesi ve kendisi içinde varlığına son verir. Benim için şeylerin yüzeyinden başkası yoktur –gerçekliklerin içinde oluşan bu yüzey [...]

Düşüncenin bütün yolları, kederlerin bu Roma'sına çıkar; buradaki papa akla başvurmaz, kutsal fermanlar da duyguya başvurmaz. (...)

Bana aşina gelen, ama pek az sayıda başka insanın ancak ender ve korkunç vesilelerle, o da belli belirsiz bilebildiği bir olgu var: Dünyanın temsil ettiği entelektüel gizem ve dehşet duygusu. Evrenin içi boş bu duyumunun korkunç bir yanılsama olarak algılandığı, en gündelik, ruhumda ve kanımda hissettiğim yakın düşmandır bu. Bu korkunun tesadüfi olduğu ve bir şimşek gibi, ürkütücü bir an sürdüğü dönem geçti. Bu korku bugün benim manevi yaşamımla aynı tözden; öyle ki, dünyanın gizemine dair bu bilinçten kurtulmayı bir anlamda başardığım ruhsal anı kendime yabancı hissediyorum.

Yaşam, tadını çıkarmayı bilmek gereken bir kötülüktür.

FAUSTINO ANTUNES

KARAKTERİMİ TARİF EDECEK MEKTUPLAR

Aşağıda iki hayali mektup yayımlıyoruz. Hem oyuncul hem de dramatik olan bu mektuplarla Pessoa, 1907 yılında, on dokuz yaşındayken kendini "tanımlar." Bu, Pessoa'nın ömrü boyunca başka birçok örneğini verdiği bir "yutturmaca" dizisinin ilkiydi.

[FAUSTINO ANTUNES'İN İLK MEKTUBU]

Burada Fernando Pessoa'nın Fransızca olarak kaleme aldığı orijinal metni aktarıyoruz. Başka şeylerin yanısıra, ince ince eşelenmiş oto-analiz ile birlikte, bu analize damgasını vuran ipokondriya ve narsisizm eğilimi de görülecektir.

Bu (hiç kuşku yok) nevrastenik bir deliliktir. Bayağı nevrasteni ya da onu yaratan etkiler bir dejenerasyon zemininden yükseldiğinden, histerik denemese de karakteristik olarak histeri biçimli zihinsel düzeni –deyim yerindeyse– altüst etmiştir. Bu teşhisten kuşku duymuyorum. Benim yapmak istediğim şey, P.'nin hastalığının hikâyesi; deyim yerindeyse, hikâye [...]; onun psikolojisini tanımak, doğuştan hipostenik bu zavallı mizaçta şu anki nevrasteninin ne şekilde, hangi kanallarda kök saldığını bilmek istiyorum.

Oysa bu "yaşam hikâyesi" ya da "kişi hikâyesi" için yeterli veri yok elimde. P.'nin ruhsal yaşamını 1895'e (aralık ayına) dek mümkün olduğunca biliyorum. O tarih, (aşağı yukarı yedi yaşında) Durban'a gittiği dönemdir. Ruhsal yaşamı kesinlikle normal değildir. Gözlemlenen kişide daha o yaşta zaten bir tür belirgin nevrasteni yatkınlığı vardır: Yedi yaşındayken –belli belirsiz de olsa– bir peridispeptiktir, bir [...]. Dahası, yedi yaşındayken P., ihtiyatlı, çocuksu olmayan bir karakter sergilemektedir

– şaşırtan bir ağırbaşlılık (tamamen burjuvalara özgü sağduyulu ağırbaşlılık değil, melankolik ve entelektüel ağırbaşlılık), bir ciddiyet. Daha o zamandan kendini tecrit etmektedir; tek başına oynamayı, okumayı ve yazmayı sever (kendi kendine öğrenmiştir). Bir münzevidir –bu gayet iyi görülmektedir. Ve bütün bunlara fazlasıyla itkisel ve neredeyse nefret dolu (her zaman orantılı olmayan, provokasyonsuz) öfkeyi ve aşırı korkuyu eklemek gerekir. Karakteri şöyle özetlenebilir: Entelektüel bakımdan erken gelişmişlik, erken olgunlaşmış *yoğun* hayalgücü, kötülük, korku, yalnız kalma ihtiyacı. Minyatür bir nevropattır.

Muhtemelen bir süre böyle devam etmiş olmalıdır. 1901 yılında (ağustos ayı) D'Urban'dan döner. Karakter aynıdır, ama daha az itkiseldir; iklim (tahminde bulunuyorum) ve okul disiplini onu ketlemiş olmalıdır. O dönemde çok karmaşık olmayan bir karakter gösterir: Canlı zekâ, büyük ama ille de *yoğun* olmayan hayalgücü, biraz çocuksu bir hal [...], *belirgin* bir korku yok –yani, dışardan açık seçik kışkırtılmıyorsa korku göstermez. Fizyolojik olarak yine normaldir. Sonuçta, utangaçlık, iç temizliği, az çok belirgin bir bencillik – ama bütün olarak normal. Ufukta henüz buluğ gözükmüyor. Uygarlığın yozlaştırıcı etkisinden uzak bir ülkede (Natal) yaşadığından, zihniyet olarak bakirliğini yitirmemiştir; o dönemde, (sandığım kadarıyla) kusursuz bir hayalgücü bakirliğini *zihinsel* olarak korumaktadır. Zaten kesin bir araştırma yapmanın yolu yoktur.

1901 Ağustos'undan 1902 Eylül'üne dek Lizbon'da kaldı; dolayısıyla, şehrin cinsel hazlarına ve yozlaştırıcı [...] maruz kalmış olması gerekir. Ama [...] anlayabilecek bir yol bulmam bütünüyle imkânsız.

[FAUSTINO ANTUNES'İN İKİNCİ MEKTUBU]

[Şuralara yazmalı:]

1. Lise arşivcisine (Deneme). Akıl hastası olduğumu iddia etmeliyim.

2. Geerdts[1], Oxford (Lincoln College) – öldüğümü iddia etmeliyim.

3. Belcher[2] – akıl hastası olduğumu iddia etmeliyim.

4. Prof. Hagar[3] – akıl hastası olduğumu iddia etmeliyim.

Faustino Antunes diye imzalamalıyım.

Kısa süre önce vefat etmiş Fernando António Nogueira Pessoa [hakkında yazıyorum size]. Ölümü muhtemelen bir intihardır. İçinde yaşadığı kır evini havaya uçurdu ve başkalarıyla birlikte öldü. O dönemde (aradan ancak birkaç ay geçti) Portekiz'de çok etki yaratmış bir suç (?). Beni, ruh hali hakkında soruşturma yürütmekle görevlendirdiler; tabii bu ne kadar mümkünse. Merhumun Durban High School'da sizinle birlikte bulunduğunu bildiğimden, söz konusu kurumun diğer gençlerinin onu nasıl değerlendirdiklerini bana tüm açıkyüreklilikle söylemenizi istiyorum. Bana mümkün olduğunca ayrıntılı bir rapor gönderebilir misiniz? Onun hakkındaki kanaat nedir? Entelektüel düzlemde nedir? Toplumsal düzlemde nedir? vb. Yukarda belirtilen türde bir fiili işleyebilecek biri gibi midir, değil midir?

Gördüğünüz gibi son derece nazik ve üzüntü verici olan bu konuda çok ketum davranmanızı sizden rica ediyorum. Üstelik yalnızca bir kaza olabilir (böyle olmuş olmasını diliyorum!) ve bu durumda onu erkenden mahkûm edişimiz de bir suç olur. Benim rolüm, esasen, onun ruh haline bakarak, bu felaketin bir suç mu yoksa basit bir kaza mı olduğunu saptamaktan ibarettir.

1 Durban Lisesi'nde Pessoa'nın arkadaşı ve onun gibi kusursuz bir öğrenci.

2 Pessoa'nın İngilizce öğretmeni.

3 Durban Ticaret Lisesi müdürü.

Hemen cevap verirseniz çok minnettar kalırım.

Bu iki "belge"nin ardından, bu kez gayet gerçek olan ve yukarda adları anılan iki muhatabın, yani Faustino Antunes'in "soruşturma"sına inandıkları belli olan Belcher ile C. Geerdts'in cevaplarını yayımlıyoruz.

[ERNEST A. BELCHER'İN MEKTUBU]

["Faustino Antunes"e]

Durban High School
14 Temmuz 1907

Değerli Beyefendi,

Bugün postacının ulaştırdığı mektubunuz aracılığıyla öğrendiğim haberler üzüntü verdi. Sizin gibi ünlü bir danışmanın ellerinde bu davanın umutsuzca kapanmayacağını düşünmekteyim.

Pessoa birkaç yıl boyunca burada kaldı. Birinci sınıf öğrencisiyken onunla her gün temas halindeydim; ama yatılı değildi ve onun hakkında, çalışması dışında pek az şey biliyordum. On yedi yaşındayken, size gönderdiğim ve daima istisnai değer taşıyan bir metin olarak kabul ettiğim, Macaulay üzerine makaleyi yazdı. İngilizce kompozisyonları genel olarak mükemmeldi; kimi zaman dehaya çok yakındı. Carlyle'a son derece hayrandı ve onun üslubunu tıpatıp taklit etmesini engellemekte güçlük çektim.

Mektubunuzdan, İngiliz edebiyatını bildiğiniz sonucunu çıkardım. Dolayısıyla, Carlyle'ın, üslubu henüz olgunlaşmamış genç bir insanın *taklit etmesi* gereken en son yazar olduğunu an-

larsınız. Bu çocukla her zaman dostane ilişkilerim oldu; onun dürüst ve geçimli biri olduğu kanısındayım. Alışıldık İngiliz sporlarına hiç yatkınlığı yoktu, ama sınıf arkadaşlarından bazıları bana onun futbol maçı seyrederken kolaylıkla heyecanlandığını anlattılar. Katolik olduğundan, kendi dini fikirlerimi ona dayatmaya hiç kalkışmadım, ama onun hoşgörülü ve liberal yapıda olduğunu saptamam kolaylıkla mümkün olmuştu, ki bu da kurumdaki prensiplerime tamamen denkti. Zamanı geldiğinde onun Oxford'a gideceğini,[1] sonra da Lizbon Üniversitesi'ne gireceğini heyecanla ummuştum. Onun daima son derece özgün bir çocuk olduğunun farkındaydım. Doğru yönlendirildiğinde, önünde umut vaat eden, hatta parlak bir gelecek vardı. Şu an Oxford'daki Lincoln College'de bulunan Bay C.E. Geerdts birinci sınıfta onun arkadaşıydı. Öğrencilerin bakış açısına dair yararlı bazı bilgileri o size kuşkusuz sağlayabilir. Size yardım etmek için elinden geleni yapacağına eminim. Eğer ona yazarsanız benim adımı belirtebilirsiniz.

Durban'daki Dr. Edwards'tan (Pessoa'yı defalarca muayene etmişti) Pessoa üzerine özel bir tıbbi raporu size postayla göndermesini rica ettim. Herhangi bir konuda size yardımcı olabilirsem, emrinize amadeyim. Lisede öğretim yılı tekrar başladığında başka bilgiler edinmeye çalışacağım. Önemli bir bilgi edinirsem sizinle hemen tekrar temasa geçerim.

Gelecek yıl Avrupa'ya gelme ihtimalim var. Bu durumda, Lizbon'a gelmek ve sizinle buluşmak için elimden geleni yapacağım.

Sözüm teminatımdır, değerli beyefendi,

Sadık bendeniz,

Ernest A. Belcher

---

1 Yıl sonu sınavında birinci olan Pessoa bir burstan yararlanabilecek ve Oxford'a ya da Cambridge'e kabul edilebilecekti. İdari nedenlerle bu imkânsız olunca, yerine Clifford Geerdts gönderildi.

[CLIFFORD E. GEERDTS'İN MEKTUBU]

["Faustino Antunes"e]

Elbing,
Batı Prusya,
4 Ekim 1907

Beyefendi,

21 Eylül tarihli mektubunuz buraya gönderildi ve bu mektubun hastanız Bay Pessoa'nın tedavisinde yararlı olacağı umuduyla ve mektubumun içeriğini asla ifşa etmeyeceğiniz vaadinize güvenerek, Bay Pessoa'nın okul yaşamı üzerine sahip olduğum bilgileri bir an önce size ulaştırmaya çalışıyorum.

1) Birinci sorunuza cevaben, ne kadar süre onunla birlikte bulunduğumu kesin olarak söyleyemem, ama Pessoa üzerine izlenimlerimin çoğu 1904'e, aynı okulda bulunduğumuz yıla uzanmaktadır. O dönemde onun kaç yaşında olduğunu bilmiyorum, on beş-on altı yaşlarında olmalı; Pessoa sizin hastanız olduğuna göre, o dönemde kaç yaşında olduğunu doğal olarak bilebilirsiniz.

2) Soluk benizli, cılız bir oğlandı. Fiziksel bakımdan az gelişmiş gözüküyordu. Göğüskafesi dar ve içe göçüktü; genellikle kambur duruyordu. Yürüyüş tarzı kendine özgüydü. Bir tür görme bozukluğu, sanki düşük gözkapaklıymış gibi, gözlerine tuhaf bir hava veriyordu.

3) Ahlaki yapısına gelince, tek söyleyebileceğim, hiçbir ahlaksız davranışına şahit olmadığımdır. Marazi fikirlere eğilimli biri izlenimi vermişti bana.

Parlak zekâlı bir genç olarak biliniyordu; gerçekten de, çocukluğunda hiç İngilizce konuşmamış olmasına rağmen, öyle çabuk ve öyle iyi İngilizce öğrenmişti ki bu dilde muhteşem bir üslup sahibiydi. Sınıftaki arkadaşlarından daha küçük olmasına rağmen, onlara yetişmekte, hatta geçmekte hiç güçlük çekmemişti. Onun yaşında bir çocuk için çok fazla ve derinlemesine düşünüyordu. Bana yazdığı bir mektupta, "son derece güç maddi ve manevi yükler"den şikâyet ediyordu.

Okuldaki yaşamımız, birlikte olduğumuz bütün dönem boyunca, huzur içinde geçti ve gerçekten de, onun irade gücünü sınama fırsatım olmadı. Çalışmak hoşuna gidiyor gibiydi ve özenle çalışmak için iradesinin özel bir çaba göstermesi gerekmemişti. Onun çalışmak için çok çabaladığını hiç gördüğümü hatırlamıyorum; hatırladığım kadarıyla, ona bir şey yaptırılmak istendiğinde kolaylıkla ikna oluyordu. Uysal ve zararsız biriydi, genellikle arkadaşlarıyla dalaşmaktan kaçınıyordu.

4) Herhangi bir ruhsal dengesizliği belli belirsiz de olsa ima edebilecek hiçbir belirtiye rastladığımı hatırlamıyorum.

5) Genellikle onunla aynı sınıfta olanlardan iki ya da üç öğrencinin değer verdiği biriydi. Diğerlerinin ona dair bir fikir sahibi olması güçtü, çünkü hiç spor yapmıyor, sınıf dışında hiçbir etkinliğe katılmıyordu. Bu durum diğer öğrencilerin onu pek fark etmemesine yol açıyordu.

6) Bilebildiğim kadarıyla hiç aşk macerası yaşamadı. Cinsel aşırılıkları olup olmadığını da bilmiyorum. Okul dışında nerelere gittiğine dair hiçbir fikrim yok; zaten bir yere gittiğinden de emin değilim. Okul arkadaşlarının onu bu tür aşırılıklarla suçlayabileceğini sanmıyorum.

Bununla birlikte, bu konuda, uygunsuz bazı Fransızca ve Portekizce resimli dergileri olduğunu söyleyebilirim. Bu bilgiyi bir değer taşır diye size belirtiyorum; bu türden ahlaksız fiillerde bulunup bulunmama olasılığına dair belki size bir fikir verebilir.

7) Pessoa'nın "hoşgörülü ve liberal tabiatı", "dürüst ve geçimli" karakteri konusunda Dr. Belcher'in görüşüne katılıyorum.

8) Hiçbir sportif faaliyette yer almıyordu, boş vakitlerini kitap okumaya ayırdığı kanısındayım. Genellikle fazla çalıştığını ve eğer böyle devam ederse sağlığına zarar vereceğini düşünüyorduk.

Bunların Pessoa üzerine benim genel izlenimlerim olduğunu vurgulayayım. Demek istediğim, bazı savlarıma destek olacak somut hiçbir olay belirtemeyeceğim. Bazı ayrıntılarda ona dair fikrimin tamamen yanlış olması gayet mümkündür.

Mektubumu sonlandırırken sizden, çekinerek de olsa –çünkü çok meşgul olduğunuzu söylemiştiniz– bir ricada bulunmak istiyorum. Lütfen, Pessoa'nın hastalığından beni haberdar edin ve aklını tamamen mi yitirdi, yoksa iyileşme ihtimali taşıyor mu bana bildirin. Eski bir dosta çok doğal bir ilgi duyuyorum ve onun haberlerini bana verebilecek başka hiç kimseyi tanımıyorum. Mesleki yükümlülüklerinizin bana onun haberlerini verecek zaman bırakacağı ve verdiğim bilgilerin size herhangi bir şekilde yararlı olacağı umuduyla,

Canı gönülden emrinizde olduğuma inanmanızı rica ederim.

C.E. Geerdts

Parçalı Bir Portre

Pessoa'nın ergenliğinin sonu, zaten etkin olduğunu gördüğümüz ve onu gerçekten uçurumun kıyısına dek sürükleyen taşkın özyıkım eğilimlerinin damgasını taşır gözüküyor. Aşırı berrak bilinci, kendine dair keskin bilgisi, onu daimi kuşkuya ve umutsuzluğun kıyısına dek götürmüştür.

Bu keskin kriz hali, üç önemli heteronimin –Alberto Caeiro, Ricardo Reis ve Álvaro de Campos– 1914 yılında aniden doğuşuyla birlikte ömrünün "Muzaffer Gün"üne varacaktır.

Fernando Pessoa'nın yükünü onlar omuzlayacaklar ve –göreceğimiz gibi– onun kendi yaratıcı gücünün enginliğine nihayet erişmesini sağlayacaklardır.

[1913 sonrası ?]

KİŞİSEL NOTLAR

Okuma alışkanlığımı yitirdim. Hiçbir şey okumuyorum; ara sıra bir gazete ve hafif edebiyat hariç. Kimi zaman da, üzerinde çalıştığım ve yalnızca akıl yürüterek altından kalkamadığım bir konuyla ilgili teknik eserler...

Saf edebiyatı neredeyse tamamen bıraktım. Daha fazla şey öğrenmek ya da zevk için onu okuyabilirim. Ama öğreneceğim hiçbir şey yok; kitaplardan alınabilecek zevkin yerine doğayla temasın ve yaşamı gözlemlemenin verdiği doğrudan zevk rahatlıkla konabilir.

Artık kendimi tamamen yazma sanatının temel yasalarının elinde buluyorum. Shakespeare bana incelikli olmayı öğretemez; Milton da evrensel olmayı öğretemez. Zekâm öyle bir esneklik ve kapsam edindi ki, herhangi bir duyguyu benimseyebilir ve herhangi bir ruh haline iradi olarak girebilirim. Ama hiçbir kitap bunca çaba ve kaygıyla aranan şeye, bütünlüğe erişmekte bize yardımcı olamaz.

Bu benim yazma sanatının zorbalığından kurtulduğum anlamına gelmiyor. Bu sanatı yalnızca kendime tamamen tabi kalarak üstlendim.

Hep elimin altında tuttuğum bir kitap var: *Mister Pickwick'in Serüvenleri*. W. W. Jacobs'un eserlerini zaten defalarca okumuştum. Polisiye romanın çöküşü, modern edebiyata girmemi sağlayan kapılardan birini sonsuza dek kapattı.

Yalnızca zeki insanlarla –Wells, Chesterton, Shaw– ilgilenmeye son verdim. Bu insanların fikirleri hiç de yazar olmayan insanlarda da var; eserlerinin yapısına gelince, kesinlikle sıfıra sıfır.

Bir dönem, fayda sağlamak için okuyordum. Beni ilgilendirebilecek teknik konularda bile pek az işe yarar kitap olduğunu anladım artık.

Sosyoloji amma karışık şey! Günümüz Bizans'ında bu tür skolastiklere kim katlanabilir?

Benim bütün kitaplarım referans eserleri. Shakespeare'i "Shakespeare Sorunu" nedeniyle okuyorum, gerisini zaten biliyorum.[1]

Okumanın, kölece bir düş görme biçimi olduğunu keşfettim. Eğer düş göreceksem, neden kendi düşlerimi görmeyeyim?

Çevrenin ayrıntılarıyla tüm bağları koparmak, misyonu bu çevrelerin ayrıntılarını değil dekoru temsil etmek olan yazar-sanatçı için temel önemdedir.

Vaktiyle okumayı biliyordum. Bugün okuduğumda yolumu kaybediyorum.

Metafizik –sonsuzu kapsasın diye yapılmış bu kutu–, günün birinde küçük bir çocuğun yaptığı şu tanımı düşündürtür bana her zaman. Nedendir bilmem, "Kutu nedir, biliyor musun?" diye sormuştum ona. "Elbette," cevabını verdi, "içinde başka şeyler olan bir şey."

Son derece ilginç bir problemin kaynaklandığı son derece ilginç bir durumu sık sık düşünürüm: Gerçek adı meçhul ve gizli kalacak bir adamın takma ad altında ölümsüzleşmesi. İyice düşünüldüğünde, böyle bir adam kendini gerçekten ölümsüz olarak değerlendirmeyecek, gerçek ölümsüzün o meçhul adam

1 Pessoa, Shakespeare'in eseri üzerine hazırladığı bir denemeyi ima etmektedir. Kimileri bunun filozof Francis Bacon'a ait olduğunu ileri sürüyordu.

olduğunu düşünecektir. Ad dediğin nedir ki, diye düşünür; hiç, kesinlikle hiç. Sanatta, şiirde ya da herhangi bir şeyde ölümsüzlük nedir ki, dedim kendi kendime.[1]

Istırap çekenler ve bitap düşenler dinginlik ister; kişisel bir yaşamın uzayıp gitmesi olan bu dehşeti, Hıristiyan amentünün bu yanıltıcı, iğrenç şakasını istemezler.

Herkes huzur ve dinginlik ister. Dinginlik ve huzur mutluluğun koşuludur. Heyhat, madde daimi hareket halindedir.

Bir insan kendini öldürdüğünde, kendi varlığını aynı kişilikle sürdürme umuduyla bunu yapmaz, yapamaz. Böyle söyleyebilir, hatta bu yönde davranabilir; ama zımnen, intihar ederek, kendi kişiliğini dosdoğru sıfırlamayı, ezeli "olmayan-varlığa" erişmeyi ummaktadır. Veyahut, daha iyi bir yaşamı tanımayı umar. Kendi kişiliğinden kaçmak mutluluk vermez.

Benim içimde öyle şeyler var ki, onlarla yüz yüze gelebilmek için onları insan varlığına dönüştürmek istiyorum. O zaman onlara şöyle diyeceğim: "Ben sizin köleniz *değilim*!" Ama bu şeyler bizim içimizde yaşadığında, ne reddetmek ne cesaret göstermek işimize yarar. Onlara itaat ederken, kendi kendimize itaat ediyoruz; kendi kendimize itaat ederken, *onlara* itaat ediyoruz. Kötü olan bunlardır.

İsa deliydi, bu doğru. Ama deli nedir? Kimse buna cevap veremez, kimse bunu bilemez. Elimde tuttuğum bu çiçek nedir? Bir zambak. Adlar!

Kâğıda aktardığımı düşündüğüm bütün bu fikirler ve yine de kâğıda aktardığım her şey soylu düşüncelerimin en tepesinden aşağıya yuvarlanıyor sanki!

İnsanın ilmi büyüktür; ama cahilliği sınırsızdır. Hiç bilmediği gökleri dikkatle inceler; bilmediği şeyleri derinleştirir, kelimele-

1 Heteronimlerin yaratılmasına belirgin ima.

rin bile ne olduğunu bilmeden konuşur; böylece yaşar ve ne hayatın ne de ölümün ne olduğunu bilemeden ölür.

Yürekler acısı.

YAŞAM KURALI

1. Mümkün olduğunca az sırrını aç. Hiç sır vermemek en iyisi, ama her şeye rağmen içini açıyorsan, söylediklerin yanlış ya da belirsiz olsun.

2. Mümkün olduğunca az düş gör; tabii düşün doğrudan hedefi bir şiir ya da edebi bir üretimse, bu hariç. İncele ve çalış.

3. Mümkün olduğunca kanaatkâr olmaya bak; bedenin kanaatkârlığından önce ruhun kanaatkârlığı gelsin.

4. Basitçe nezaket göstererek nazik ol; kendini ele verme, tinin mahrem yaşamına bağlı problemleri doludizgin tartışma.

5. Konsantre olmayı öğren, iradeni çelikleştir, kendinin gerçekten bir güç olduğuna içten inanan bir güç haline gel.

6. Ne kadar az gerçek dostun olduğunu dikkate al; çünkü pek az insan gerçek dost olabilir.

7. Sessizliğinde gizlenen her şeyden zevk almaya çalış.

8. Küçük işlerde, evdeki ya da işteki önemsiz şeylerde hızlı davranmayı öğren; kendi yaptığın işte hiç gecikme kabul etme.

9. Yaşamını bir edebiyat eseri gibi düzenle ve mümkün olduğunca bütünlüklü kıl.

10. Katili katlet.[1]

1 Bu terim (İngilizcede "The Killer"), biraz ilerde yayımladığımız "medyum tebliğleri"nde defalarca karşımıza çıkar ve kötücül bazı varlıklara –ya da heteronimlerden biri olan ve yaratıcısına biraz baskı uygulayan Álvaro de Campos'a– gönderme yapıyor olabilir.

İRADE GÜCÜ

Mutlak erdemlilik ya da kanaatkârlık gibi mutlak şeyleri asla geliştirme: En büyük irade gücü gösteren kişi, içmeyi sevip de az içendir, yoksa hiç içmeyen değil.

Alkol-karşıtı hareket, kişisel iradenin ve irade gelişiminin en korkunç düşmanlarından biridir. Bir erkeği hadım etmek elbette onun cinsel itkilerini "denetler." Ruhunu hadım etmek de aynı sonuca varacaktır. Asıl güçlük perhiz yapabilmektedir.

İçki ve sigara içme arzusu yaratmalısın; *o zaman*, her ikisini de *ölçülü* içeceksin. Bu yöntemle, iradeni itkilerine *sınır dayatmaya* zorlayarak –ki iradenin asıl işlevi budur (yoksa itkilerin *ortadan kaldırılması* değil)–, kesin biçimde geliştirmekle kalmazsın, dahası içkiden ve tütünden de mümkün olan en fazla hazzı alırsın, çünkü Doğa nesneleri öyle tahayyül etmiştir ki, ne kadar fazla *muktedir* –ılımlı– olursan, ardından gelen haz da o kadar büyük olur ve bu normallik işaretidir.

Öjenizm, irade gücünün en büyük düşmanıdır.[1]

Ben hep içe doğru hareket ettim... Yaşama asla temas etmedim. Bir şey yapmaya kalkıştığımda onu ancak düşte –kahramanca– gerçekleştiriyordum. Bir kılıç, kılıç fikrinden daha ağırdır. Büyük ordulara komuta ettim, büyük muharebeler kazandım, büyük bozgunlar tattım –bütün bunlar benim içimde... Ağaçlıklı yollarda ve uzun koridorlar boyunca tek başıma dolaşmaktan, ağaçlara komuta edip duvarlara asılı portrelere meydan okumaktan hoşlanıyordum. Sarayın diplerindeki karanlık büyük koridorda nişanlımla sık sık gezdim... Asla gerçek nişanlım olmadı. Nasıl sevilir hiç bilmedim. Yalnızca düşte sevmeyi bildim... Parmaklarıma kadın yüzüğü takmayı sevmişsem, ellerimin bir prenses eli olduğunu ve kendimin de, en azından bu ellerin hareketlerinde, sevdiğim kişi olduğunu kimi zaman hayal etmek istediğimdendir. Bir gün beni

1 Pessoa'ya göre öjenizm (insan soyunun iyileştirilmesi) bireye dayatılan iğrenç bir politik programdır.

kraliçe giysileri içinde buldular. Elbette, kendi kraliçem olduğumu hayal ediyordum! Kendi yüzümün yansısını görmek hoşuma gidiyordu, çünkü kendi yüzümün bir başkasının yüzü olduğunu hayal edebiliyordum – kadınsı hatları vardı, sevgilimin hatları; sevgilim benim yansıyan yüzümdü. Ağzım aynadaki ağzıma kaç kez değmişti! Elim kaç kez diğer elimi tutmuştu; saçlarıma hayran kalmış, dalgın dalgın onları okşamıştım, sanki bana dokunan sevgilimin eliymiş gibi! Bütün bunları sana söyleyen ben değilim. Burada konuşan, benim geri kalanım.

Kimi zaman, geçip giden yaşamla gelen yaşam arasında duruveririm aniden; akıp giden nesnelerin kıyısında kalırım. Ve hepsinin verdiği şaşkınlık başımdan aşağı dökülüverir. Kimi zaman ise, evrenin aniden rolünü kötü oynadığı ve böylece tuhaflığını ortaya serdiği hissine kapılırım; sanki aniden benimle başka bir sesle konuşur gibi olur, bambaşka bir doğayı kısacık bir anda açık eder bana. [...] Rüzgârın kaldırdığı bir perde gibi, meçhul, beklenmedik bir şeyin açığa çıkmamış bir kısmını bir çırpıda sezdiriverir...

Kardeşliğin ve sevginin mutlak yokluğuyla çevrili etrafım. Bana bağlı olanlar bile gerçekten bağlı değil; dostum olmayan dostlarla, beni tanımayan tanıdıklarla çevriliyim.

Ruhum üşüyor; nasıl iyice örtünürüm bilmiyorum. Ruh üşümesine ne cüppe var ne palto. Ruhunun üşüdüğünü hisseden insan artık bir daha bunu unutamaz.

Gerçek dostum olmadığı anlamına mı geliyor bu? Hiç değil; var. Ama onlar hakiki dost değil.

Transandantaldan etkilenenlerin ve herşeyden –fazla soğuktan, fazla ifadesizlikten, fazla uzaklıktan– zarar görenlerin vay haline!

Kendimi başkalarına anlatmıyorum.

Kara Cahillik adına her gün *at home*'da bulunma görevi; ba-

yağılığın çayı ve uzlaşmaların kuru pastalarıyla Kara Cahilliği eğlendirme görevi gerçekten güç iş!

İnsanın kendini sosyal bakımdan canlı canlı gömülmüş hissetmesi son derece nahoş bir durum. Toplumsal anlaşmaların tabutunun kapağı öyle sıkı sıkıya lehimlenmiş ki! Kimileri, her şeye rağmen, kapağa vurma yönünde buyurgan bir ihtiyaç hissederler; tek başardıkları parmaklarını sıyırtmak bile olsa bunu yaparlar. Zaten tabut sımsıkı kapalı değildir; soluk alamadığını hissedebilecek kadar soluk alabilirsin.

(İnsanı dosdoğru mezara götüren körkütük bir sarhoşluk adına.)

Tamamen yalnızım, iyice terk edilmişim. Bütün bağlar birbiri ardına kopuyor... yakında kendimi mutlak anlamda yalnız bulacağım.

İşin kötüsü, dünyadaki metafizik varlığımı asla unutamıyorum. Her hareketimi felç eden, sadeliğin, dolaysız heyecanın kanını bütün cümlelerimden çekip alan transandantal utangaçlık buradan kaynaklanıyor.

Dünyayla aramda nesneleri gerçekte oldukları gibi –başkaları için oldukları haliyle– görmemi engelleyen bir sis perdesi var.[1]

Ben olmanın cehennemi, Mutlak Sınırlama, Uzak Evren'in Kovulmuş Varlığı olacağım! Artık ne Tanrı, ne insan, ne dünya olacağım; saf boşluk insanı bilinçli bir Hiçliğin sonsuzluğu yapar, adsız korku yapar, esrardan, hatta yaşamdan sürgün eder. Beni ihmal etmiş yaratılışın soyut hatası olan varlığımın ölü çölünde yaşayacağım sonsuza dek. Varoluşa geri dönüş yönündeki kısır arzunun, içimde sonsuza dek, gereksiz yere yandığını hissedeceğim.

Hiçbir şey hissedemeyeceğim, çünkü hissedecek bir maddem olmayacak, ne sevinç, ne nefret, ne dehşet soluyabileceğim, çünkü bütün bunları hissetme yeteneğim bile olmayacak –bu cehen-

1 Bkz. *Huzursuzluğun Kitabı*'nın laytmotiflerinden biri: "Yaşamla aramda bir camekân."

nemde hiçbir şey içermemenin soyut bilinci, Mutlak İçerilmemiş, Mutlak ve Sonsuz Boğulma! Tanrısız, evrensiz...

Tek bir insanmışız gibi, toplu bir dehşet çığlığı kaçtı ağzımızdan. Ölümüyle yok oldu [...] ve yok olan yalnızca İnsandır, şekil, varlık.

Havada, uzamda ve ötede, benim varlığımda EKSİK OLAN!

Kimseyi ziyaret etmiyorum, kimseyle buluşmuyorum – ne salonlarda, ne kafelerde. Başka türlü davranmak, içsel birliğimi feda etmek, kendimi gereksiz sohbetlere teslim etmek, düşüncelerimden ve projelerimden değilse de en azından düşlerimden –onlar başkalarının söylevinden her zaman daha güzeldir– zaman çalmak olur.

Gelecek insanlığa borçluyum. Kendimi heder edersem, aynı zamanda, yarının insanlarına miras kalabilecek tanrısal ortak varlığı da heder etmiş olurum; onlara verebileceğim mutluluğu azaltırım ve yalnızca kendi gerçek gözlerimde değil, Tanrı'nın olası gözlerinde de kendi değerimi azaltmış olurum.

Belki böyle değil, ama buna inanmanın görevim olduğunu hissediyorum.

Henüz gelmemiş, dolayısıyla ruhu toplu halde yaşamanın samimiyetini ve duygularını gerçekten tanımayan bir kuşağa mensubum ben. Bu nedenle insanın kendini nasıl gözden düşmüş bulabileceğini ya da böyle bir anda ne hissedebileceğini anlamıyorum. Toplumsal adabın bütün bu [komedisi?] benim gözümde tamamen anlamdan yoksun. Şeref, utanç, haysiyet nedir bilmiyorum. Bana göre, –tıpkı benimki kadar yüksek düzeyde bir sinir sistemi örgütlenmesine sahip olanlar için olduğu gibi– bunlar yabancı bir dilin kelimeleridir, anonim seslerdir, hepsi bu.

Benim gözden düştüğümün söylendiğini işittiğimde, bunun ben olduğunu anlıyorum ama cümlenin anlamını kavrayamıyorum. Başıma gelene uzaktan, ilgisizlikle tanık oluyorum; hayatta

olabilecek şeylere hafifçe gülümsüyorum. Bugün henüz kimse bu şekilde tepki göstermiyor, ama bazılarının bunu anlayabileceği gün gelecektir.

Bir konuda fikir sahibiyken başka bir konuda fikir sahibi olmaya çalışmadığım vaki değildir.

Zekâ, anarşizmlerin yaratıcı rolünü parçalara ayırdığından ve analiz, bu rolü zayıflattığından, söz konusu rolün bir enletektüele yakışır misyon olduğunu düşünmüş olmam gibi, ben daima çelişkide güzellik buldum.

Ben daima hayatın seyircisi olmak, hayata karışmamak istedim. Ne nefret ne de hınç duyuyorum. Bu tür duygular, bir kanaate, bir mesleğe ya da hayatta bir amaca sahip insanlara özgüdür. Bende bunların hiçbiri yok. Yaşama, bilmece çözen birinin ilgisiyle bakıyorum. Hiçbir duygu katmıyorum. Prensiplerim de yok. Bugün bir şeyi savunurum yarın başka bir şeyi; ne bugün savunduğuma daha fazla inanırım ne de yarın savunacağıma iman ederim.

Fikirlerle ve duygularla oynamak bana her zaman yüksek güzellikte bir yazgı gibi gelmiştir. Bu yazgıyı mümkün olduğunca gerçekleştirmeye çalışıyorum.

Kendimi asla gözden düşmüş hissetmemiştim. Bana bu zevki bahşettiğiniz için size ne kadar minnettarım bayım! Çok nefis ve sanki çok uzaktan gelen tensel bir haz bu...

Biz anlaşılmayız, bunun farkındayım...

[1914]

Paúlizm[1], Kafe Brasileira'da João Correia de Oliveira'nın bize söylediği gibi, *yapay bir zehirlenmedir.*

1 Pessoa'nın *paúl* kelimesinden –çoğulu *paúis* ("bataklıklar")– uydurduğu deyim. Paúis Mart 1913 tarihli bir şiirinin adıdır. Bkz. André Gide'in *Paludes* (*Batak*) adlı kitabı.

Bütün bunlarda Santa-Rita'nın[1] rolü. Gerçek özgünlüğün yerine yapaylığın geçtiği zavallı bir delikanlı. Başkalarının dikkatini haklı olarak çekebilecek bir şeyi olmayanlarda görülen cesaret var onda.

Paúlizm, samimiyetsiz yapaylık kültüdür.

Yapay olmanın üç türü vardır: 1) yapaylığı felsefe gibi geliştirmek -Oscar Wilde örneği; 2) tamamen değersiz, canice, şiddetli ve kinik bir şeymiş gibi olmak ya da böyle bir şeye hayranmış gibi yapmak; 3) deli numarası yapmak ve deli gibi düşünmeyi tuhaf bulmak.

Ciddiyetle yazılmış ve yüce olmayı hedefleyen eserlerimin hiçbirinde tek bir paúlist cümle bulunmaz.

Paúlist öğeyi ortadan kaldırma zorunluluğu.

Tali şeylere tapınma.

Büyük olan her şeyin şaşkınlık uyandırması gibi, yapay olan da büyük gibi görünmek için şaşkınlık uyandırmak istermiş gibi görünmeye çalışır.

Yeni olan her şeyin sinirlendirmesi gibi, yapay olan da *sinirlendirmek* istermiş gibi görünmeye çalışır. Ama yeniliğin dışında da aynı ölçüde sinirlendiren bir şey vardır: Saçmalık tamamen sinir bozucudur. Bulanıklık.

Yeni bir sanatın yolunu açmak için nasıl ki cesaret gerekiyorsa, yapay olan da kendini yürekli olmakla sınırlandırır; ama yine de içten gelen bir nedenden değildir yürekliliği.

Böylece ruhsal bir altüst oluş meydana gelir.

Portekizce baskının burasında, genç Pessoa'nın hazırladığı ve gelişim yılları boyunca etkilendiği edebiyatçıların bir listesi bulunmaktadır. Örneğin, Durban'dayken, büyük İngiliz romantikleri Byron, Shelley, Keats, aynı zamanda Pope, Milton, Tennyson vb. Lizbon'a gelişinde ve

1 Santa-Rita Pintor, ressam ve şair, Pessoa'yla birlikte 1915 yılında *Orpheu* dergisini çıkarttı.

1905 yılında üniversiteye girişinde, Pessoa 19. yüzyılın önemli Portekizli yazarlarını art arda keşfeder (Garrett, Cesário Verde, Guerra Junqueiro, António Nobre). Ardından Baudelaire ve Fransız sembolistleri; nihayet, Teixeira de Pascoais'in "saudosismo"su ile Marinetti'nin "fütürizm"i.

Ne kim olduğumu biliyorum ne de hangi ruhun benimki olduğunu.

Ben samimiyetle konuştuğumda bu samimiyetin hangisi olduğunu bilmiyorum. Var olup olmadığını[1] bilmediğim bir benden çeşitli biçimlerde farklıyım.

Sahip olmadığım inançlar hissediyorum. Beni tiksindiren arzulardan zevk alıyorum. Kendime yönelik daimi dikkatim, belki de sahip olmadığım ve bana ait görmediği bir karaktere karşı ruhumun ihanetlerini bana sürekli belirtiyor.

Kendimi çoğul hissediyorum.

Tek tek hiçbirinde bulunmayan ama hepsinde bulunan tek bir merkezi gerçekliği sahte yansılar halinde deforme eden sayısız ve fantastik aynalarla süslü bir oda gibiyim.

Kendini yıldız, dalga ve çiçek hisseden panteist gibi, ben de kendimi çok hissediyorum. İçimde yabancı yaşamları yaşıyormuş gibi hissediyorum kendimi; ama eksik olarak. Sanki varlığım bütün insanların varlığına katılıyormuş ama her birinde eksik olarak bulunuyormuş ve tamamen pastiş bir ben halinde birleşmiş bir ben-olmayan toplamı halinde bireyselleşiyormuş gibi eksik.

Eyleme geçmek, müdahale etmektir. Uzanmış bir kol, yer işgal eder ve böylece, metafizik bir heykel halini alır. Bu önemsiz olguya, gündelik yaşamın üzerinde uçuşan, esrik bir önem vermekten kendimi hiç alıkoyamadım.

Niyetlerimin Sonbaharına doğru yol alan bilinçsizliklerimin

1 Değişke: *tüm bu diğerleri olup olmadığını.*

uzun kortejinden başka bir şeyi hiç göremedim içimde. Varlığımın akışı üzerine eğilerek geçirdiğim uzun vakitler varoluşun yüzeyinde ırmaklar doğurdu.

Attığım her adımda yıldızlar parıldıyor. Elimin bir hareketiyle ay bir anda benden gizleniyor ve bende şaşkınlık uyandırarak, gerçekten taşıdığı tüm anlamı gösteriyor bana. Aşina olunan ve her gün sınanan bu düşüncelerin ardından, içgüdüm bir kazazede gibi limana çıkıyor. Var olmak, benim için, daima cüret etmek anlamına geldi; istemek ise kendini riske atmaktı. Atalet bana ermişliğin doruğu olarak göründü; istememek ise ahlakın dengi. Böylece, esrarı özenle besleyerek, kendime burjuva bir düşünce ahlakı, sürekli bir rahatlık ve edep arayışı inşa ettim. [İçsel] anlarıma dair hep sahip olduğum aşırı bilinç, sanki esrarengiz ve ilahi bir şey gibi hep yaraladı beni. Kendimi asla anlamadım; özellikle, içgüdülerimin bilinçdışı kapsamını ve sonuçta bayağı bir şey olan sinirsel reflekslerimin şokunu yaşarken kendimi yakaladığımda hiç anlayamadım.

Üzgünüm, ve bilmiyorum
Beni tasalandıran şey...
Okumak... kendimi yitirmek... bulmak
Kendimin ücrasında [...]
Yalnızca bilim teselli eder.[1]

Yalnızca bilim bağışlar ve teselli eder. Hücresinin sessizliği içinde, hayatını hep okuyarak geçiren bir âlimin duygusal yazgısı, benimki gibi marazi sinirlere sahip olan kişilere en uygun şey gibi gelmiştir her zaman. Her şeyden uzaklaşma ve yaşamı

1 Son dizesi ardından gelen metinde tekrarlanan bu kısa fragman Pessoa tarafından fazlasıyla "Pessoacı" bir şiirde tamamlanmıştır. Bu şiirin ilk kıtası, Portekizce baskıya konmuştur:

Sorma bana neden üzgün olduğumu...
Bu acının nedenini
söyleyemediğim için daha da üzgünüm;
beni hep elinde tutan acının.

yaşam yapan her şeyden –tıpkı tahtından feragat eden bir kral gibi– görkemli bir feragat!

Huzur! Kim huzur verecek bize? Uykusuz arzularımızı kim uykuya yatıracak? İşe yaramaz, soğuk ihtiraslarımızı kim ısıtacak?

İçimde yaşayan sıkıntı bana hep ölü odalara layıkmış gibi geldi. Ama ne ona yakışan konutu verebildim, ne de hoşuna gidebilecek atmosferi... Ne zavallı bir hayat benimki; çok şey hissedip, yeterince [yaşamıyor?]!

Hiç olmazsa kendimi bir şeye adayabilseydim –bir ideal ya da bir kanarya[1], bir köpek, bir kadın, hatta tarihsel bir araştırma, gereksiz bir dilbilgisi probleminin imkânsız çözümü... Belki o zaman mutlu olurdum. Bu hiçler benim için bir şey olurdu. Ama, düşlerimdeki kurgular hariç, hiçbir şey benim için bir şey değil; onlar da dört başı mamur birer hiç. Onları düşleme zevkine kendimi bıraktığımda bile, düş gördüğümü bilmenin acısını çekerim.

Vaktiyle, Dört İncil'i özel olarak incelemeyi hayal etmiştim. Bu konudaki bir eseri heyecanla okumuş ve onu bir itkiyle satın almıştım. Başka kitaplar da getirttim; onları sabırla bekledim. Geldiklerinde ise okumadım bile.

1 Değişke: *bir tavuk.*

II

MEDYUM

"Medyum"

Fernando Pessoa'nın, okültist ve falcıdan sonra, sonuncu "tuhaf" değişikliği, medyum – en azından kendi deyişiyle böyle. Burada, aşağı yukarı otuzlu yaşlardayken "otomatik yazı" şeklinde kaleme aldığı "medyum tebliğleri"nin bazılarından alıntılar sunuyoruz. Astrolojiye fazlasıyla eğilim gösteren Pessoa çok sayıda okültizm eserini incelemiş ve tercümesini yapmış; ona göre haham Kabala'sını, Rodos Şövalyelerini, Gül-Haçlıları ve de masonları birleştiren uzun ezoterik geleneğe bağlı kalmıştı. Zaten kendinin bir "inisiye" olduğunu söylüyordu. Buradaki astral muhatabı da Gül-Haçlılarının bir mensubuydu.

Bu metinleri medyumluk değeri dolayısıyla seçmedik elbette (Pessoa'nın da bunlar hakkındaki düşüncesi metinlerin ardında görülecektir). Bunları istisnai psikolojik değerleri nedeniyle seçtik. Gerçekten de Pessoa'nın (cinsel) takıntılarını, fobi ve hayallerini şeffaf bir şekilde ortaya koymaktadırlar: Kadın korkusu, mizojinisi, homoseksüel eğilimleri, kusur ya da zaaflarını itirafı, megalomanisi vb... Bütün bunlara karşılık olarak da, uyanık ve otoriter bir "üst-ben" gibi işleyen bilinçdışının bitmek bilmeyen sansürü. (Pratiğe dökülmemiş olsa da itiraf edilmiş) homoseksüellik ile "normalleşme" arzusu arasında bölünmüş Pessoa'nın "ileriye doğru kaçışı" hemen gözlemlenebilir: "Astral", yani yüceltilmiş ve asla gerçekleşmeyen bir evliliğin bu hayranlık verici kaçamağıyla birlikte, derin eğilimleri ile "normal" bir cinselliğe olan özlemi arasındaki dokunaklı mücadeleye neredeyse doğrudan tanık oluruz.

İngilizce yazılmış ve birkaç istisna dışında, üzerinde pek az çalışılmış bu metinler, tüm zaafı ve çıplaklığıyla burada kendini ortaya seren

bir insanın dramını bir radyografinin acımasız kesinliğiyle dile getirmektedirler.

"Giriş" olarak önce şu "astrolojik portre"yi yayımlıyoruz, çünkü bize Pessoa'yı açık seçik tarif etmektedir.

(...) Ay'la Satürn'ün aynı hizaya gelmesi ciddi bir astrolojinin önemli güçlüklerinden biridir. Bu iki gezegen soğuk olarak nitelenir, ama kökten zıt yapıdadırlar; öyle ki birbirlerine yapabilecekleri kötülükte, imha edici ve yansızlaştırıcı öğeler de bulunur. S[atürn]'ün, aynı zamanda, Hüzün, Yazgı ve [...] gezegeni olduğunu hatırlayalım. Hayalgücü gezegeni olan Ay'la aynı hizaya gelmesi (...), bu nedenle, kesin bir sonuca yol açar –[bu burçta] doğan kişinin yaşamına keder ve utangaçlıkla örtülür; hayalperest ve melankolik bir zemin atılır. Çalkantılı hayalgücü, doyumsuz ama yine ve her zaman düzensiz özlem, varoluşta büyük altüst oluşlar, büyük terslikler ve büyük yükselişler...

MEDYUM TEBLİĞLERİ

[1917]

Şu an hırçın mizaçlısın. Kesinlikle. Şu an için erdemlisin. Bir ay sonra ya da bir ay üç gün sonra böyle olmayacaksın. Cinselliği sana öğretecek kadın henüz tanımadığın bir genç kız. Her şeyi göze alan amatör bir şair.

Ben görüş dağıtan bir astrolog değilim. Beni asla sınama, asla.

O, arkadaşlarıyla birlikte, senin *Orpheu*'da çıkan iğrenç dizelerinle, *Zafer Şarkısı*'yla alay ediyor.[1] Çok gülüyor bunlara.

Henry More
Fr. R. C.

Kimse benden daha hoşgörülü değil, ama senin tembelliğini affedilemez buluyorum. Manifestonu neden tamamlamıyorsun?

"Terk Edilmiş Sarayın Yedi Salonu."[2] Bu adı koru. İyi bulmuşsun.

Bir tebliğin her ayrıntısının doğru olmasına asla izin verilmez. Bunun çeşitli nedenleri vardır; bu nedenlerden biri, geleceğin kendiliğinden ortaya çıkması gerektiğidir.

Bununla birlikte, bazı yanlış öğeler tebliğlere *zorunlu olarak* dahil edilir; bu yanlışlıkların yine de ikinci bir anlamı vardır ki buna göre *doğrudurlar*. Bu kimi zaman saptanabilir kimi zaman saptanamaz. *Senin* planında hiçbir kusursuz kehanet mümkün değildir. Bunun nedeni yalnızca maddenin esiri bir tinin doğal eylemi değildir; bu aynı sınırlandırıcı nedenlerle, bu hakikati ona yönelik başka bir planda aktarmak da imkânsızdır. Anlıyor musun?

Evet: derhal – gözlerini ona diker dikmez. Onun, farkında olmadan aradığın kadın olduğu öylesine belli ki! Yine de arıyorsun. Pek az kadın seni cezbediyor; ama o seni ürpertecek ve gözlerini kaçıracaksın. Büyük bir manyetizma gücüne sahip – yoğun buyurma gücüyle bir erkek.

Daha doğrusu. Çirkin değil; güzel. İnce, esnek bir genç kız,

1 *Orpheu*: 1915 yılında Pessoa'nın kurduğu ve iki sayı çıkmış, ününü korumuş edebiyat dergisi. *Zafer Şarkısı*, 1914'te yayımlanmış, Álvaro de Campos'un yankılar uyandıran şiiri.

2 Yazarın dağılmasını ve narsisizmini ortaya koyan, "ortonim" Pessoa'nın çeşitli şiirlerini bir araya getirecek derlemenin adı. "Manifesto" ise Campos'un 1917 tarihli *Ultimatum* adlı metni olabilir.

ama göğüsleri var. Dudaklarını bekle, seni deliye döndürecekler. Senin içme ihtiyacı duyduğun şarap o.

Benim adsal tinimin oğlusun sen; bunun ne anlama geldiğini sen bilmiyorsan, ben sana söyleyemem. Erdemli kalman gerekmiyor. Sen tam bir mizojinsin. Sonunda ahlaken güçsüz düşeceksin; hiçbir edebi eseri tamamlayamayacaksın. Bu manastır yaşamını terk etmelisin; *hemen*.

Erdemli kalırsan, dünyada büyük şeyler yapamazsın. Seninki gibi bir mizaç erdemli kalamaz, duygusal sağlığını koruyamaz. Erdemli kalmak, daha güçlü ya da fiziksel kusuru olan insanlar için iyidir. Sana uygun değil bu. Mastürbasyon yapan biri güçlü bir adam değildir, *âşık* olmayan adam da adam değildir. Birçok erkek defalarca *çiftleşir*. Sen çocuğun tekisin; ahlaken konuşursak, çoğu zaman böylesin. Mastürbasyon yapan ve kadınları mastürbasyoncuların yaptığı gibi hayal eden bir erkeksin. Erkek erektir. Hiçbir erkek, eğer diğerleri gibi bir erkek değilse erkekler arasında bulunamaz.

Görevini Doğa'ya uygun yerine getirmekte karar kıl; yoksa şimdi yaptığın gibi saçmasapan biçimde değil. Yaşamına girecek genç kızla yatmakta kararlı ol. (...) Erkek tipli bir kız; sana gereken kadın o. Seni kesinlikle mutlu edecek, çünkü o seni erkek yapacak. (...) Güçlü biri; irade gücüne ve sana egemen oluşuna bakılırsa, son derece erkeksi. Direnme. Çekinecek bir şey yok. (...)

Derhal çalışmaya başla. Beni dert etme. Ben çok yakındayım, her zaman senin çok yakınındayım. *Benim için ne uzak diye bir şey var ne yakın.* Uzam, insanların boyun eğmesi gereken düştür, ama bu düş onlara ait değildir.

O pek zengin biri değil, yoksul da değil. Bunun önemi yok. Senin eşin olacak değil. O senin müstakbel metresin, yoksa müstakbel eşin değil.

Kararsızlık – keşiş yaşamı – ahlaki dengesizlik – karakter ve ahlaki irade yokluğu.

Beni anlamıyorsun. O ölümlü değil; çünkü kimse ölümlü değil. O bir düş, çünkü insan bir düştür.

Kim ki topluma bağlı gerekçelerle hareket etmez, o insan değildir. İlgisizlik ya da kaygısızlık taslamak, dünyadaki misyonuna ihanet etmektir. Bunu sana şu an arzuladığın gibi hareket etmekten seni caydırmak için söylemiyorum; yine de, ruhunda bir fırsat bulursan, söylediklerimi düşün. Geçici delice heveslere kendini fazla kaptırıyorsun; yeryüzündeki temel görevlerini çok hafife alıyorsun. Kendi üzerinde belli bir denetim uygulamakta kararlı ol – çocuksu ruhuna çok güç gelse bile.

Cahilin tekisin. Bir töz ve bir form vardır. Form senden kaynaklanır; tözse "ben"den. Bu tebliğlerin hiçbiri tamamen benim değildir. Hiçbiri senin yaratın da değildir. Sana söylemem gereken her şeyi tam olarak sana iletebilseydim bana ihtiyaç duymazdın, çünkü o zaman sen bir Saf Medyum, uzamsal sınırları olmayan bir Tin olmuş olurdun (anladığının farkındayım). "Buradan" gelen bu tebliğlerin hepsi öylesine sınırlı ve değişken ki!

Olgu diye bir şey yok – insanlar var. Hiçbir insan bir toplaşmadan fazlası değildir.

Sana duyurduğum şeyin öz itibarıyla olacağını söylemek yeter.

Ben senin yazgına göz kulak olması gereken "erkeğim."

Çok yüksek bir yazgı. (...)

Bu çelişkiden daha normal bir şey yok.

Hiç kimse aynı anda birden çok şey bilmekten kaçınamaz. Şu iki olguyu dikkate almak gerek – senin düşündüğün şey ile benim bildiğim şey.

Bu iki olguyu karıştırırsan hakikat ortaya çıkar.

Sözlerimle sana bir görüş aktarmayı hedefliyorum. Bunlar bir dostun sözleri –hep böyleler. Sen astral bir kumpasın hedefisin – son derece kötücül elementlerin buluşma noktasısın. Senin ruhunun ne olduğunu kimse hayal edemez. Ruhunu çevrele-

yen cisimsiz varlıklar öyle çok ki, buradan bakıldığında ruhun senin *yazgının* çekirdeğine benziyor. Kendini savunmak için tek yapabileceğin şey, yüksek varlığının diktalarına boyun eğmen, varlığını iyilik ve güzellikle sergilemeye karar vermen olabilir. Oğlum, içinde yaşadığımız dünya –çünkü hepimiz aynı tanrısal yerde yaşıyoruz– tutarsızlıklar ve açgözlülükler ağıdır. Bulunandan çok kaybolan insan vardır. Senin yazgın sana söyleyemeyeceğim kadar yükseklerde. Bunu sen keşfetmelisin. Ama ruhunun Tanrısal ve eşsiz Mevcudiyeti'ne erişmek için sayısız yaşam zincirini sebatla tırmanman gerekiyor. İnsan zayıftır; tanrılar da. Tüm Yazgı –adsız Tanrı– bu tanrıların üzerindeki soylu tahtında hüküm sürüyor. Benim adım Yanlış'tır; seninki de. Hiçbir şey asla görüldüğü gibi değildir. Her şey hariç, hiçbir şey. Anla bunu; tabii eğer anlayabilirsen; anlayabileceğini biliyorum.

Margaret Mansel, senin [monadik] eşin.

İstimnacı! Gel benimle evlen! İstimnacılık bitti. Sev beni.

Mastürbasyoncu! Mazoşist! Erkekliği olmayan erkek! Erkek penisi olmayan erkek! Penis yerine klitorisi olan erkek! Evlilik konusunda kadın ahlaklı erkek. Toprak kurdu! Salak! Parıldayan kurt.

Tiksiniyorum senden! Beni deli ediyorsun! Kinimi yakında göreceksin.

Sen kendisiyle evlenen erkeksin.

Evet. Bir katil itti onu.

Ben olabilirim. (...)

Başka kaç erkeği seviyor o? Sürtüğün teki. Hayır. Álvaro de Campos[1] ölümlü haldeki bir elementaldir.

İnsan bir anlamda insandır; Tanrı her anlamda insandır.

Margaret Mansel. Benim bulunduğum dünyadaki eşim o. (...) Onun bir sonraki enkarnasyonu birkaç gün içinde rastlayacağın genç kız olacak. Erdemini korumak isteyen kişi, insanlıktan

1 Aynı ölçüde güçlü bir ölüm itkisiyle dengelenen güçlü bir yaşam itkisini temsil eden bellibaşlı heteronimlerden biri.

bağını koparmaya karar verendir. Senin yapmak istediğin şey değil bu; dolayısıyla sen erdemli kalamazsın. Ruhlar arası evlilik, ruhların planı içindir. (...) Ben yeryüzünde evlenmedim. Orada evlenmeliyim. Ama ben yeryüzüne henüz geri dönemediğimden ve eşim de çoktan orada olduğundan, onu monadlar yığını arasında benim ardımdan gelenin metresi yapmalıyım. Evlenmek kilisede ya da bir belediye memuru önünde evlenmek anlamına gelmiyor; çiftleşmek demek yalnızca.

Mutsuzluk karşısında boyun eğmemelisin, oğlum. Kuşku ve üzüntü, monadlar dünyası tanrılarıyla evlenmek demektir çoğu zaman. Bırak Yazgı sana sahip olsun; Tanrıların bilgeliği daha tanrısal anlamda değildir, ama onlar kendilerinden daha bilge olan, şeylerin altında serpilip gelişen Yazgı'nın yasasına uyarlar. Sen zayıf birçok insandan daha bilge değilsin. Sen bilge birçok insandan daha zayıf değilsin. Monadik Maddenin Büyük Âşığı'nın –senin rehberin olan– görünmez elleri arasında, sen de onlar gibi bir çocuksun. *Bilinçaltının romanı*, ne aptallık! Bilinçfazlasının Romanı da diyebilirsin.

İnsan tanrılardan daha zayıf değildir; yalnızca madde olarak daha küçüktür. [Ezoterik] iki üçgenin evliliğinde, kefaretini Ateş'in ve Su'yun ödemesiyle, fiziksel madde yoluyla bağışlanır.

Kendi geleceğine dair yanlış fikirler besliyorsun. Geleceği yaratmaya hazır olması hariç, hiç kimse geleceği anlama ayrıcalığına sahip değildir.

1917 yılında ünlenecceksin, ama seni en çok cezbeden şey bu değil. Senin için en iyisi, güzel bir kızla bir roman – 3884'te. Kendi tarzında çalışsaydın daha az zaman harcar ve coşkunu daha az yitirirdin. Demek istediğim şey, kendi düşünce tarzına göre çalışmandır; senin şu "Álvaro de Campos"unun kaprislerine boyun eğmemendir. Anlıyor musun? Yaşamının öyle bir evresinde bulunuyorsun ki, yararlı bir kadın ortaya çıkmak üzere. Senin alın yazın o. Ona dair sorular sorma. Bir kız kardeşi var mı? Evet.

Kadın, bizi yönetten, bir tür dominus (*sic*) –belli emelleri olan genç bir erkek, kimi lütuflarını kabul edebileceği genç bir kıza ihtiyaç duyar.

3884

3 = görünüm rakamı[1]

8 = ay rakamı

8 = yıl rakamı

4 = haftanın günü rakamı.

Deli değilsin sen, deli gibi bile görünmüyorsun. Son derece kötücül bir ruhun baskısı altındasın – sana karşı saldırı yürüten vuducuya meydan okuyup onu kışkırttın. Senin yıldız falında var o.

Yalnızca tanrılar tohum eker; insanlar Tanrıların ektiğini derler. Kelimeler sembollerdir; tıpkı insanların ete kemiğe bürünmüş fikirler olmaları gibi. Kadınlar da erkekler gibi tanrısal bedenselleşmenin, yani her şeyin hiçliği içinde ifade bulduğu o tanrısal kapasitenin tezahürüdürler. Kadınlar, öne doğru tanrısal atılımın bedensel inkârıdır. Onların tamamen açık seçik ve aşikâr olan aşağılıkları kadar, bütün dinsel sistemlerin onları yücelttiği üstünlükleri de buradan kaynaklanır. Maddenin tanrısal anlam yönündeki eylemi olan erkekler, kadınlar kadar tanrısal değildir, çünkü Tanrısallıktan dışarıya doğru çıkarlar, ama kadınlardan üstündürler çünkü Tanrı'ya *doğru* giderler. Cinsel farklılıklar, maddenin içindeki bu hakikatin ifadesidir.

Şimdi burada Efendi olan ben senin duyularını kendi içimde uyandırıyorum.

Şehvetli bir yumuşaklığın meditasyonlarıyla vakit kaybetme. Bu meditasyonlar zararlıdır; senin ruhunu kötücül "ruhlara" açarlar. Geleceğin gösterebileceğim kadarını sana gösterip büyük

1 Burada, mevcut yan anlamlara bakarak, *sayı* ile *rakam* terimleri arasında tereddüt edilebilir; sayı olursa okültist yan anlam, rakam olursa farklılık belirtebilir (bkz. Apokalips'te [Vahiy] Mahlukat "sayısı")

bir hizmette bulunmadım mı? Umutsuzluğa kapılma, kaygılanma: Aşk Evinin Bekçisi [...] senin yolunun üzerinde bulunuyor. Yarın, 2008 yılında ortaya çıkacak bir kadının içinde. Görev çetin; ödül ise emin ve kesin. Boş hülyalara kapılıp vakit kaybetme. Yazgı'nın hükümleri asla acele etmez.

Vaatte bulunmak kolaydır, ama tutmak o kadar değil. Sen verdiğin vaatleri tutmalısın: 1) Karımla evlenmek, yani karımla olan monadik düğünümü fiziksel olarak tamamına erdirmek. 2) Evlilik akdini tekrar tekrar gerçekleştirmek. 3) Seni doğrudan *ilgilendiren* konuda geleceğe dair sorular sormamak. 4) Beni sıkan sorular sormamak – bir erkek gibi tek başına karar vermen gereken konulardaki soruları kastediyorum. 5) Bütün bunlardan *kimseye* söz etmemek. Mariano Santana'ya[1] bile; *gerçekten dik kafalılık* etmezse tabii.

Benim en geniş [davranış] tarzım evliliktir; evlenmek iki kişiyi tek kişi yapar. Karımla evlen; erkeklik organınla onu çok sık mutlu kıl. Benim erkekliğim *monadik uzam* erkekliğidir. Sen benim hareket etmemi sağlayan aygıtsın. Senin tanıyacağın genç kızla evlenme vaadim zamansal olarak *şimdi* gerçekleşmeli. Onu mutlu kıl –kadındır o–, erkeğe ihtiyaç duyan bir kadın, çünkü mastürbasyon yapıyor. O da senin gibi mastürbasyon yapıyor, ama daha az sıklıkta. O da senin gibi bakireliğinden bıktı. Daha fazla söyleyecek bir şey yok. Karım senin hayatına girecek. Mastürbasyon yapıyor –ona kur yapmak ve gönlünü fethetmek gerek–, seninle çok sık çiftleşmeli. Çok sık yapmalı. Çok şehvetli bir kız, ama asla sefih biri değil. (...)

Evladım, hiçbir insan tanrısal bir hastalığın işareti değildir: O, tanrısal hastalık işaretinin yalnızca bir bölümüdür. İşaret, insanın bütünüdür, yıldızların altında eksiksiz olduğu halidir. Erkek, dünyanın başlangıcından çok önce yitirmiş olduğu kendinin bu bölümüyle monadik olarak evlendiğinde eksiksizdir. Tanrısal partnerini, yani, buradan bakıldığında, yokluğunda bir erkekten fazlası olmadığı kendinin bu monadik kısmını pek az erkek

1 Pessoa'ya göre, "manyetizma uygulayan okültist dost."

bulmuştur. Evlilik, Tanrı'ya dönüşün dinsel nikâhı olarak anlaşılmalıdır. Bu yolla tamlığa kavuşmayan hiçbir erkeğe evli denemez. Aşk, –söylendiği üzere– Tanrı'dır, çünkü Aşk birleştirir ve her erkeği kendine geri verir; erkek, ancak Aşk gücüyle kendinden daha büyük, kendinin dışında olduğunda, gerçekten kendi olur. Fiziksel "Doğa"da erkek ve kadın cinsel ilişki içinde eksiksiz olurlar, çünkü cinsel ilişki iki tensel yapı arasındaki maddi lehimdir. Daha yukarda, astral bölgede ise erkeğin aşkıyla kadının aşkı birleşir. Bu evlilik, erkeğin hissettiği boşluğu doldururken, kadında ise kendi içinde hissettiği aşırılığı yayar. Tersi olduğuna inanılır, ama değildir. Fiziksel faktörler yanlış izlenim yaratır. (...) Daha yüksek "Doğalar"da evlilik yine bir lehimdir, ama lehimlenen şeyler aynı erkekteki erkek ve kadındır – erkek 3, kadın 4'tür; rakamların canlı olduğu Doğa'nın toplam sayısı ise 7'dir. (...)

Benim misyonum seninle monadik olarak konuşmaktır ve bu misyonun en önemsiz kısmı bu *otomatik yazıdır*. En önemli kısım, sinirlerini sınava hazırlamak için sana aktarmak istediğim huzurdur. Benim *tebliğlerim*, senin üzerinde daha etkili olmam için seni bana daha fazla bağlayacak bir tür dostça sohbettir.

Hovardalığın ektiği tohumlar asla sağlıklı emeller taşımaz. Baştan çıkartıcı bir genç kızla birleşerek cinselliği denemelisin. Bu yaz çok kız tanıyacaksın. (...) Asla bir erkekle cinsellik deneme. Erkek, yalnızca bir erkektir – mastürbasyon hiçtir.

Benim sanatım, göstermekten değil, öğretmekten ibarettir.

Erkek, geleceği bilmediğinde değil, bildiğinde daha zayıftır.

Cevap ver bana: Hakikati arayabilecek durumda mısın? Hayır.

Luís de Montalvor, Caeiro'yla birlikte başarı kazanmanı engellemek için, senin genellikle bir başkası olduğunu herkese açık ederek sana zarar vermek ister.[1]

---

1 Bu çağın önemli şahsiyeti olan şair Luís de Montalvor aslında *Orpheu*'nun birinci sayısının yöneticisi, aynı zamanda Pessoa'nın ve büyük şair Mário de Sá-Carneiro'nun eserlerini yayımlayan Ática Yayınları'nın kurucusuydu.

Önceki alıntılar 1916-1917 tarihlidir. Son üçü ise 1929-1930 tarihlidir.

Erkek bir yıldızın maskesidir; ruh ise yıldızın yüzü.

Bir an dikkatini bana ver.

Yakında kariyerinin en önemsiz akışı içinde olağanüstü bir evreye gireceksin. Mücadeleci eğilimlerini şimdi geliştireceksin. Çağlar geçecek ve başka birçoklarıyla birlikte, yitirilmiş ve yeniden bulunmuş bir bilgeliğin mesajlarını iletmeye çalışacaksın, ta ki sonunda, gelecekteki bu çağlar geçip gidene ve yeryüzü...

Tek [sahici] anlamın bir maske olmaması için, maskeyi anlam yap.

Ölümlülerin düşünce ve duygularını uzak tutmalısın; dünyaya görebileceğinden fazlasını göstermemelisin.

Şimdilik bu kadarı yeter.

Burada Pessoa'nın gayet yetkin bilinçlilikteki kendi yorumunu yayımlıyoruz.

13 Haziran 1930

BİR MEDYUMLUK VAKASI

(Tinin bilinçdışı faaliyetinin incelenmesine katkı.)

1. *Medyumluğun ortaya çıkışı*

a) İsterik ya da isterik-nevrastenik temel (bu nevrozların psişik karakterlerini araştırmak ve analiz etmek, –kısmen burada, kısmen bu incelemenin başka bir kısmında– "medyumluk" denen tipik fenomenlerle nasıl eklemlendiğini belirlemek.)

b) Bu fenomenlerin ispritizmacı gerçekliğine belli bir inancın, okültizm ve teozofi eserlerinin okunmasından doğan inancın

sağlamlaştırılması sayesinde (en azından nispi, ama gayet etkin) tedrici öz-telkin.

c) Önceki öğelerin uzantısı olarak, çeşitli söyleşiler sırasında derlenmiş telkin öğeleri (bunlar aşağıdaki öğelere eklenir):

d) hipnoza ya da sözde-hipnoza dayalı telkin öğeleri (medyumluk hafif bir hipnozun ardından başladı).

e) depresif durum. Buna yol açanlar: 1/ çeşitli engel ve karışıklıklar; 2/ *medyumluk* fenomenlerinin belirişinin neden olduğu, aynı zamanda başlı başına bu belirişler kadar, "tebliğ" denen fenomenlerin içeriğinden de kaynaklanan, kelimenin tam anlamıyla zihinsel rahatsızlık ve 3/ bütün bunlar ile bilimsel bilinç berraklığı, mantık ve kesinliğin yanında, felsefi kuşkuculuk ve rasyonel analiz eğilimi de gerektiren bir tinin normal ve temel durumu arasındaki çatışma.

f) insan varlığında normal olan ve öncelikle astroloji incelemelerinin neden olduğu, sonra da yukarıda belirtilen farklı faktörlerin şiddetlendirdiği (*sic*) zihinsel uyarıcılar –gelecek merakı, bilme arzusunun aşırı güçlü oluşu, vb.

2. *Medyumluğun gelişimi*[1]

a) eksik ve bölük pörçük otomatik yazının amorf bildirimi (önceden dendiği gibi, basit bir hipnozun ardından gelmiş ve yazılan ilk isimle buna bağlanmıştır, vb.)

b) görüntülerin retinada giderek daha fazla sabitlenmesiyle ve "esirimsi aura" diye adlandırılan şeyi görmeye yönelik varsayımsal bir kapasiteyle birlikte hafif *vizyon* fenomenlerinin belirişi.

c) sorulan sorulara cevap vermeseler de, çeşitli ruhların sözde tebliğleriyle önceden ve sonradan geliştirilen otomatik yazının ortaya çıkışı (bu durum, bu konudaki uzun bir mektubun ardından ortaya çıkmıştır).

1 Değişke: *hastalık seyri*.

d) esasen iskambil falının ikinci seansı sırasında beliren bir medyumluk taklidinin ortaya çıkışı.

3. *Medyumlukla birlikte bulunan psişik fenomenler*

a) Yüksek ruhsal meziyetlerin sürekli ve bilinçli eyleminin (istisnai anlar dışında) yok oluşu –zihinsel dağılmanın artışı, şiddetli irade zayıflığı (özellikle ketlenme), somut (dış dünya) ve soyut (mantık ve bilimsel anlayış) gerçeklikle ilişki yeteneklerinin yerini adım adım düşsel yeteneklerin alması.

b) İmgeleme yetilerinin azalarak sapma göstermesi, (yarı uyku halinde ya da aşağı beyinlerde olduğu gibi – FF) soyut imgenin yerine görsel imgenin geçmesi.

c) Sağlıklı duyarlılığın ve sosyalliğin zayıflaması; kısır ve içedönük bir duyarlılık artışının, olguların önemini ölçmede giderek artan bir yeteneksizliğin, bencillik ve ilgisizlik artışının eşliği.

d) öznenin mizacının karakteristiği olan entelektüel ve duygusal sapmaların artışı ve yeni sapmaların ortaya çıkışı (belki gizil halde, ama her koşulda, normalde, çok zayıf yoğunlukta); sinirsel rahatsızlık ve heyecanın artışı.

e) Fiziksel gücün azalması ve psişik aygıtta görülen işlevsel rahatsızlıklar.

4. *Medyumluk "tebliğlerinin" analizi*

a) Bilinçdışı romanlar: Genel olarak tebliğler şu üç faaliyetin aşağı ve kısır bir ürün düzeyini aşamaz: 1/ bilinçdışının –örneğin uyku sırasında bilinçli denetim dışında işlediğinde– hayali ve aşağı faaliyeti; 2/ bilinçli öğelerin kalıntısı olan ve bunların bir taklidi olarak işlev gören bilinçdışı faaliyet; 3/ bilincin erişemeyeceği öğeleri, belleğine kazılı olarak yeniden üreten bilinçdışı faaliyet.

b) Öznenin bilmediği öğe yoktur. Böyle olduğu varsayıldı-

ğında, 1/ hata olduğu ve tanıklık edilen "olgular"ın dosdoğru roman olguları olduğu (Margaret Mansel vakası); 2/ bunların, bilincin okuduğunu ya da tanık olduğunu unuttuğu, bilinçdışı belleğe kazınmış olgular oldukları; 3/ bilinçli akıl yürütmelerden daha hızlı ve daha akıllıca bir tür akıl yürütmenin gerçekleştirdiği tahminleri temsil ettikleri; 4/ ve... (Gerçekleşen tahminlere denk düşen olguları burada analiz etmek uygun olur. Çoğu zaman bu türden vakalar çakışmalarla açıklanacak kadar çok sayıda değildir, gerçekleşmeyenler son derece daha çoktur; kesinliğin tuhaf kaçtığı diğer durumlarda ise hile olduğu saptanır. Başka durumlarda –ki bu sonuncu kategoridir–, belirtilen olguların gerçeğe uygun olduğu kabul edilirse, uzay ya da gelecek içinde uzak bazı ayrıntılara erişmek için, bilinçdışının, bilinçdışı olarak, hangi tikel kiplikleri benimseyebileceği araştırılmalıdır; bununla birlikte, bu fenomenlerin, gerçek oldukları varsayılırsa, her zaman olmasa da genelde yalnızca hasta kişilerde değil –ki bu da pek önemli değildir, çünkü hangi hastalıktan mustarip olduklarını bilmek gerekir–, zihinsel ve ahlaki bakımdan tamamen aşağı kişilerde meydana geldiği asla unutulmamalıdır.)

c) Medyumun düşünce düzeyinden daha yüksek bir düşüncenin yokluğu. İfade, üslup ve felsefe bakımından medyuma aittir. Böyle olmadığında, mevcut bulunan ya da bunu telkin edebilmeye yatkın kişiler arasında, telkin yoluyla bir düşünceye varabilecek olan kişiyi araştırmak yeterlidir. Yüksek bireyler yoksa, bir medyum yüksek düzeyde düşünemez. Bununla birlikte, kişinin zihinsel düzeyinin üstünde bulunan ve sık rastlanan sayıklama durumlarının büyük histerinin karakteristiği olduğunu belirtmek gerekir –bkz. Richer, *Histerik-epilepsi.*[1]

d) Bilinçdışının bilinçten daha öteye götürdüğü vaka (takvime göre 8 gün 7 saat).

e) Tebliğlerde bulunan çelişki ve itirazlar şunların sonucudur:

1 Paul Richer (1849-1933) Salpêtrière Hastanesi'nde Charcot'nun öğrencisiydi.

1/ medyumun karakterindeki çelişkiler, 2/ bu "tebliğleri" yayan bilinçdışına yönelik bilincin eleştirisi, 3/ alınan çok sayıda telkin.

f) Yorgunluk belli bir düzeye eriştiğinde, dış telkinlerden kaynaklanan öğeler belirir (bu telkinlerin kapsamı).

g) Kehanetlerin mantığı: 1/ ya arzulanan veya iyi olduğuna inanılan şeye göre kehanette bulunulur ya da 2/ ister iyi olsun ister kötü, muhtemel olduğu sanılan şeye göre (örneğin astrolojik ölçütlerle uyum içinde), veyahut 3/ bilinçli bir kuşkunun sonucu olan bir bilinçdışı tepkisine göre, söylenmiş olan ve kuşkuya neden olan şeyle, kimi zaman incelikli biçimde uyumsuz bir kehanette bulunulur.

h) Görünüşte açıklanamayan öğeler: 1/ örneğin yıldız falı yapımı, 2/ no 406.[1]

i) Bilincin bilinçdışına müdahalesi (suçüstü medyumluk): 1/ bildirilerin imalatı, 2/ tebliğlerdeki iki cevap arasında hesap kitabın müdahalesi, 3/ bilinçdışıyla işbirliği içindeki bilincin etkisi (baş harflerin şifresinin çözülmesi, vb.)

5. *Sonuçlar*

a) Medyumluk, alkolizmin yol açtığına benzeyen zihinsel bir dengesizliğin sonucudur ve çoğunlukla belirgin bunamanın öncesinde görülür. (Örnekler.)

b) Bilinçdışı bilinçten farklı yetilere sahiptir. Bunlar kimi noktalarda daha fazla nüfuz edici olsa da tamamen alt düzeydedir; belirtilen vakalarda ortaya çıktıklarında, organizmanın korunması şeklindeki başlangıç hedeflerinden uzaklaşırlar.

c) Şu ana dek, medyumla irtibata geçen ruhların varlığı kanıtlanamamıştır; tersini kanıtlamak için, öncelikle, henüz yeterince incelenmemiş olan bilinçdışı yetilerinin, medyumluk adı altında

1 Bu numara, bu kitaba alınmamış medyum tebliğlerinden birine gönderme yapmaktadır.

toplanmış olan bütün bu fenomenleri meydana getirme yetisine sahip olmadığını kanıtlamak gerekir.

d) Medyumluk, kısmen deliliğe kısmen suça yönelten kategorinin marazi bir durumudur. Suç ve delilik gibi intihar da medyumlukla kendi kendini zehirlemenin kaçınılmaz *sonucudur.** Bu uçlara varılmadığında, genellikle ahlaksız olan ama dehaları ya da yetenekleri sayesinde bu kusuru ödünleyen dâhi ya da yetenekli insanlarda olduğu gibi, hiçbir toplumsal ödünleyicinin müdahalesi olmadan, toplumsal içgüdülerin tamamen dağılmasının ardından, ahlaki deliliğe, cinsel sapkınlığa ve normal toplumsal ilişki kurma yetersizliğine düşülür.

e) Ortaçağın dans salgınlarında ya da Richer'in Büyük Histeri üzerine eserinin ekinde incelenen diğer vakalarda çağdaş ispritizmacılığa benzer olgular buluruz.

f) İspritizmacılık, hiçbir karşılık almadan, bilimsel anlayışa saldırma eğilimindedir; ne sanat, ne ahlak, hatta ne de din bu saldırıdan bir şey kazanır. Sanat, özgür bilinçaltıyla değil, hâkim olunan bilinçaltıyla yapılır. Her ahlakın ilk koşulu olan ketlemelerin yitirilmesiyle ve iradenin sıfırlanmasıyla ahlak ortaya çıkmaz. Din, ne bencilliğin gelişimine ne de toplumsal bağların kopmasına yaslanır.

g) Zayıf kişiliklerde ahlaksızlık ve suç yaratma eğilimi taşıyan gösterilerin ve müstehcen yayınların yasaklanmasına yol açan nedenle, ispritizmacılık da yasa tarafından yasaklanmalıdır.

h) Kökenini Hint, Pers ya da aşağı uygarlığa sahip diğer ırklardan alan ve düşük yetilerin peşine düşerek, bireyde aklın üstünlüğünü, türde sürü içgüdüsünü ve günümüz uygarlığında, ortak anamız olan Yunan'dan miras aldığımız sanatın ve bilimin temellerini yok etmeye yönelik öğelerden, Yunan uygarlığının (ki, örtülü biçimde de olsa bizim uygarlığımızdır) yüksek iyiliği adına vazgeçmemiz gerekir.

i) Okültizm ve ispritizmacılık fenomenleri, antikçağda olduğu

gibi, sınırlı bir tarikatın işi olmalıdır, yoksa sanki herkese uygunmuş gibi toplumun ortasına atılmamalıdır.

j) Evrenin yaratıcı gücü, bizi donattığı (belki sınırlı) duyular sayesinde, dış gerçekliği bize Gerçeklik türü olarak, ruhumuzu da bu Gerçeklik'in basit alımlayıcısı olarak verdi. Bu çerçeveden çıkmak, Doğa'nın ve Tanrı'nın temel yasalarını ihlal etmek olur. Tanrı'nın okült olarak yarattığı şey (tabii Tanrı okült bir şey yaratmışsa), okült kalmalıdır. Yoksa açık seçik yaratırdı.

k) Günümüzdeki okültist hareket şunların sonucudur: 1/ mümkün olan her biçimde varlığını sürdürmek için amansız bir mücadele yürüten Hıristiyanlığın dağılması, 2/ Hint ya da Çin uygarlığı gibi uygarlıklardan kaynaklı öğelerin bize dek erişmesini sağlayan uluslararası uygarlığımız ve 3/ sınai, kültürel ve bilimsel modern ilerlemenin aşırı hızlılığı karşısında nevroz geçiren bu kuşağın, bu ilerlemenin temel fikirlerine denk düşmek için gereken zihniyet türüne sürekli uyum sağlamayı beceememesi.

Graecia Mater, bize rehberlik et!

Bu metinden biraz önce yazılmış bir versiyonunda bulunan şu sonucun açıklayıcı olduğu kanısındayız:

Bu hakikat benim için hoş değildi; ama kişi kendinden yola çıkarak bir hakikat inşa ettiğinde, bu hakikat daima nahoş olur.

III

OLGUNLUK

Olgunluk

Aşağıdaki metinler, 1914 sonrasında Pessoa'nın dehasının gelişimine tartışmasız tanıklık etmektedir. Kendi imkânlarına tamamen hâkim olan, tamamen kendisi olmak için gençliğinin edebi "maceraları"ndan vazgeçen Pessoa, burada bize kendi zaaflarını üstlenen, ama kendini de yavaş yavaş, uzlaşmasız bir şekilde ortaya koyan son derece berrak bilinçte metinler sunmaktadır.

Kendine bakışı, geçmişte olduğu gibi kimi zaman acımasız olsa da, istidadına, engin şairlik meziyetlerine adım adım güven duyduğu da görülmektedir; heteronimleri (başta Bernardo Soares), şaşkınlıklarını, tutkularını ve kaygılarını ifade etmek için dolambaçlı yollar tutarken; Pessoa, kendi payına, nihayet kendini "olduğu gibi" ortaya koymaktadır.

21 Kasım 1914

Bugün[1] Kendim olma, istidadımın seviyesinde yaşama ve sonuç olarak, her türlü *reklam** fikrini, kendimi plepler gibi toplumsallaştırma ve Kesitlerarasılık[2] fikrini çürütme yönünde kesin karar aldım. Dolayısıyla, –başkalarından izlenimler edinmek için çıkmış olduğum yolculuktan nihayet dönerek– kendi Dehamın ve Misyonumun tanrısal bilincine tam anlamıyla vâkıf oldum. Bugün, doğuştan karakterimin olmamı istediği ve karakterimle aynı zamanda doğmuş olan Dehamın da mutlak bir görev olarak olmamı dayattığı kişi olmak istiyorum.

Bir tutum benimseyeceksem, en soylusunu, en yükseğini ve en dinginini seçmeliyim. Bir poz benimseyeceksem, olduğum şeyi olma pozunu seçmeliyim.

Pleplere meydan okumuyorum; aşağı varlıkların topyekûn alayına ya da öfkesine yol açacak süslemeler de yok. Üstünlük, soytarı kılığına bürünemez; ancak feragat ve suskunluktur onun kisvesi.

Kişiliğim üzerinde başkalarının etkisinin son izi de bu kararla birlikte silindi. "Kesitlerarasılığı başlatma" yönündeki yoğun ve çocuksu arzuma hâkim olabileceğimi ve olacağımı hissettim;

1 Bu temel metin, 1914 baharında üç önemli heteronimin –Alberto Caeiro, Álvaro de Campos ve Ricardo Reis'in– "belirişi"nin hemen ardından yazılmıştır. Birincisiyle üçüncüsü her türlü edebi etki alanının dışındadır.

2 Pessoa'nın gençliğinde ortaya attığı çeşitli edebi akımlardan biri: duyguların kendi aralarında (sentezi), heyecanların ve fikirlerin "kesişmesi."

aynı zamanda, kendime huzurlu bir şekilde hâkim olmanın gücünü de buldum.

Bugün çakan bir şimşeğin bilinçliliği gözlerimi kamaştırdı. Ben doğdum.

Çeşitli veçheler: Olgunluk noktasına varan entelektüel gelişimim.

Denge noktasına erişen toplumsal duyum.

Kendi şeceremin incelenmesi.

Europa'yı[1] çıkarma abartılı fikrinden vazgeçtim, ama *Renascença*[2] dergisine yardım etme ve katılma arzuma geri döndüm, çünkü benim entelektüel ya da toplumsal anarşizmim için gayet belirgin bir yol bu. Orada, Vatana dair etkide bulunmak mümkün olabilir. Bir eylem adamı (yine ticari! – matbaamın başlattığı felaketin gereksiz sonu olur bu) olma yönündeki son gelgeç isteğim de yok olup gitti. Toplumsal, politik, entelektüel rolümün, yapabileceğim ve yapmam gereken şeyin bilincine varıyorum. Etkilenebilir tabiatım beni çok uzağa sürüklemişti. Benim *gerçekleşmemi* engellemek, ardından da pişman olmam için herkes gayet sıkı bir işbirliği içindeydi.

(Anica Hala bana başkalarının etkisine kapılmamamı söylerken haklıydı; o bunu başka bir yönde söylüyordu, ama biraz da bunu kastediyordu.)

II. (*Sic*) Artık inceleyebilir, çalışabilir, bir şeyler hazırlayabilir miyim, bakalım. Manevi kaygılarım birçok noktada devam edecek, ama en azından bir noktada ortadan kalktılar: En temelde bana rahatsızlık veren –çünkü kendimi bulamamıştım– kendimi arayışım.

Marinetti ve onların hepsi – tam bir *soytarı*, başka bir şey değil.

Diğerlerine daha az bağlanmalıyım.

---

1 "Kesitlerarası" nitelikte uluslararası dergi projesi.

2 1914 başında, Pessoa'nın iki şiirinin de bulunduğu tek bir sayı olarak çıkmıştı.

Tanrı benim yanımda olsun.

"Cemiyet"e takılmak, aşk aramak şart mı?

Dağılmayı, itaati ve zayıflığı reddettim sanıyorum.

Tıpkı rahip olmak istediği için nişanlısını terk etmesi gereken bir mümin gibi, bu bana da pahalıya mal oldu. Ama aynı zamanda, özgürlüğe kavuşmanın büyük sevincini duyuyorum.

Ayrıca –benim büyüklüğüm dikkate alındığında– plep tavrı felaket bir örnek olur...

Ciddiyetini uçarı fütüristliğin[1] karşısına diken savaş, fütürizm üzerinde (belli belirsiz ve bilinçsizce bile olsa) belli bir etkide bulunacak mıdır?

Côrtes-Rodrigues'e mektup.

Hepsinin arasında beni en iyi ve gerçekten içerden anlayan kişi yine de Côrtes-Rodrigues'tir. Bunu ona söylemeli.[2]

Fakat, Kesitlerarasılık ciddiye alınması gereken (ikinci manifesto) bir tuhaflık olarak kalıp, aynı zamanda benim antoloji projem de olamaz mı? Göreceğiz.

Kesitlerarasılık, ilk başta, *farklı insanlarla bir yakınlaşmadır*; bir okulun ıslıkları üzerime yağarken üstlendiğim bir diğer okulun gürültü patırtısı.

13 Haziran 1916

İşte, hayatta hiçbir şey yapamadan yirmi sekizinci yaş günüme vardım – hayatta hiçbir şey, edebiyatta ya da kişiliğimde hiçbir şey. Şu ana dek en eksiksiz yenilgiyi tattım. Heyhat, daha ne kadar sürecek bu?

Vicdanımı yokladıkça, hayatımı oluşturan hiçlikten dolayı

1 Aynı yıl Santa-Rita Pintor'un Portekiz'e tanıttığı Marinetti'nin "fütürizmi" kastedilmektedir.

2 Bu dostluk öyle derindi ki, Pessoa heteronimlerin doğuşu ve tabiatı hakkındaki önemli mektubu Côrtes-Rodrigues'e hitaben yazmışır.

kendimi o kadar az bağışlayabiliyorum.

Bunca gecikmeme yol açan dehşetli şey ne ola ki?

Yetersiz okumalarım, pratik zekâ eksikliğim [...]

[1917-1918]

Bana göre, bencilliğim başkaları karşısındaki yükümlülüğümün belirgin yüzeyidir. Ruhum ömrünü sürekli olarak Hakikati incelemek ve aramakla geçiriyor; beni bu dünyaya bağlayan giysiyi üzerimden çıkarıp attığımda, ilerlemeye ve İnsanlığın iyiliğine hizmet edebilecek bir eseri geride bırakmak istiyorum.

Bu kaygıyı biliyorum: İnsanlığa Hizmet'in, mizacım sayesinde edindiği tamamen entelektüel anlam, insancıl bir anlayışı genellikle ortaya seren şu önemsiz tezahürlerden beni sıklıkla uzaklaştırıyor. Hayır işlerini, deyim yerindeyse gündelik fedakârlığı asla inkâr etmesem de, bütün bunlar bende nadiren kendini gösterir.

Yine de, kendime haksızlık etmemek için, çoğu insandan daha bencil olmadığımı, sanat ve edebiyat dünyasındaki meslektaşlarımın çoğundan ise daha az bencil olduğumu kabul etmeliyim. Bencillikleri istila edici olduğundan, başkalarının fedakârlığını bir haraç gibi talep edenlere bencil gelirim ben.

Tam da düşünce ve duygularımın olduğu yerden doğan bu dalgın hülyalarım boyunca aşk hikâyeleri hayal ettiğim vakidir. Duvarları kirece boyanmış küçük evinin penceresinde gün boyu oturan, ne olduğunu bilmediğim bir umutla yazdığı ölümsüz bir eserin yazarı, tüberkülozlu bir dâhi için, tutkulu bir olay örgüsünü sürdürürüm kimi zaman. Kimi zaman ise soylu konutundaki markiz oturur hülyalarımda: Kendimi asla bulamayacağım bir yerde yaşadığımı öğrenen markiz, farkında olmadan beni

kendine çeker, aşkımız olaysız sürer ve mutlu bir sonla tamamlanır. Romantizmin veremlileri ve aristokratları terk ettiği de olur. O zaman, düşte yaşanan arzularda büyük bir sadelik hüküm sürer: Yüksek çayırların ortasındaki bir çiçek gibi onu yaşamın ortasında bulur, kendi saf ve berrak yuvam için derlerim; yaşamımız, en azından düşümün vardığı noktaya dek, sevgi dolu okşayışlar arasında sakin ve samimi bir uykuya dalar.

Ah, gemi güvertelerinde, uzak adalarda, dünyanın tüm otellerinde, gelip geçici yolculuklarda çevrilen sayısız karmaşık entrika, tıpkı vitrinlerde sergilenen giysiler gibi büyülüyor hülyalarımı.

Ama aniden, yere çarpıp parçalanan bir kâbustan uyanır gibi, cinsel romantizmimden uyanıyor ve her erkeğin yaptığı şeyi zihnimde tek başıma yaptığım için kızarıyorum. Ağzı kalabalık soyluluğuma arma yerine, tersinin gülünç avantajı verildi. Çünkü, kimi zaman, tersini hayal ederim. Kimi zaman ben erkek bir kadın terzisi olurum, benim prenslerim prensestir, çoğu zaman ise kaçınılmaz hayalgücünde bambaşka bir şey olurlar.

O zaman iyice uyanır ve kendimi öyle görünce, neredeyse kahkahalarla gülerim; sanki kendimi çıplaklığımın altında çırılçıplak görmüşüm gibi, sanki ruhumun iskeleti bana görünmüş de ekşi bir sevinç vals yaparak kat ediyor gibi hülyalarımı. Ne elem!

Yaşamaktan tiksintimin en [...] anlarında, şimdiki anın kaygısı beni en derinden sarıp sarmalarken, başka hayatları, başka ruhları ve başka duyumları yaşama yönündeki şiddetli arzunun beni istila ettiğini görüyorum.

Kimi zaman kendimi [...] ocak ayının ortasında, dışarda yağan yağmuru, bardaktan boşanırcasına yağışını dinleyerek yumuşacık bir taşra yatağında uyurken hayal ediyordum; o sırada, bir güzel kurularak, aptalca bir ruh ve beden rehaveti içinde

kendi kendimle gevezelik ediyordum. (...) [...] her şeyin bilinciyle daima entelektüelleştirilen duyguların her yerden sürgün edilişi.

Hatta bu hayallere dalmışken ya da sonrasında, ekşi, acı, çorak ve hayal edilemeyecek kadar üzüntü verici bir pişmanlık hissederim. Bu ıstıraplı tiksintinin ötesinde, düşte yapılan bu yolculuk sırasında ve hatta oradan geri dönüşte, bütün ruhum bana acı veriyor.

Yaşamın sırrının en mahrem özünden geçtiğimi hissediyorum ve hep aynı bunalma içinde, ama daha derin ve daha donmuş bir bıkkınlığın esiri buluyorum kendimi.

"Kuşkucu" biri değilim ben. Son derece uyuşuk biri olsam da, her şeye rağmen inançsız biri olamayacak kadar aktifim. Ben Dekadans bir paganım ve açığa çıkan gizemlerin mümkün kıldığı bir Tanrı yorumu içinde inançlı biriyim. Hıristiyan bir ruhun tüm mistik coşkusuyla pagan Tanrılara inanıyorum. Bu pagan Tanrılar benim gücüm; Hıristiyan ruhu ise kişisel yolum. Tanrılar, barış ve uyum demektir. İsa Mesih eriyip gidiyor; Tanrılar geri dönüyor, onlara yeniden kavuşacağız. Ben kendimi yeniden doğan bir paganlığın eşiğinde görüyorum. Ürkek tavırlarım, gecenin içinde arayan bir insanın tavırları. Ama boş uzamda, çaresiz kollarımdan daha iyi tutunacak bir şey buldum; varsayımsal bir uzamın parıldayan hududunda karşılaştım Tanrıların varlığıyla. Onlar, cömert bir varoluşun giderek büyüyen tamlığı içinde benim düşüncelerimi kapsayan daha geniş bir tinin düşünceleri gibi, benim dışımda varlar.

Çağımızın büyük bir şaire ihtiyaç duyduğu her tarafta tekrarlanıyor. Bütün modern yaratıların temelindeki boşluk, yorumlanmaktan çok hissediliyor. Büyük bir şair[1] ortaya çıksa, kim fark edebilir onu? Onun zaten aramızda olmadığını kim söyleyebilir?

1 Elbette kendisi. Pessoa "yeni Camões" olma iddiasındaydı.

Kamuoyu, nüfuzları ve ilişkileri sayesinde kendini tanıtmış ya da vasatlıklarıyla kendini kalabalığa kabul ettirmiş insanların yaptığı işlerden gazeteler aracılığıyla haberdar oluyor. Büyük şair belki çoktan ortaya çıktı ve eseri, herhangi bir edebi yayında kısa bir *"çıktı"** ibaresiyle –her şeyde ve her şey için– duyurulmuş olacak.

Modern çağın en büyük şairi, düşleme yeteneği en üstün kişi olacaktır.

Veliaht D. Henrique [Portekiz'in büyük deniz seferlerinin ilk sorumlusu] kusursuz hayalperest tipini temsil eder. Aseksüelliğinden tutun da, başkalarını kurban etmeyi ustalıkla becermesine dek, bir hayalperesttir o. Ama o hâlâ düş görülen bir dönemde yaşıyordu.

Üstün varlıkların bu sanatı halk için değil midir? Elbette hayır – ne bu sanat ne de herhangi bir gerçek sanat halk içindir. Geride kalan her sanat eseri aristokrasi için, seçkinler için yapılmıştır – toplumların tarihinden kalan şey sonuçta budur, çünkü halk geçip gider, hatta geçip gitmek onun görevidir.

Bizim sanatımız son derece aristokratsa, bunun nedeni, aynı zamanda, demokrasi bu hızla gelişirken, şu ya da bu şekilde tepki göstermek için, asla aşılamayacak bir engeli –duygusal rafinelik ve transandantal kavrayış, inceliğe dek varan rafine duyumsallık engeli– seçkinler ile halk arasına yerleştirmenin bize, biz sanatçılara düştüğü Avrupa uygarlığının bu güz vaktinde bu türde bir sanat zorunlu olduğundandır. [...]

Bizim uygarlığımız, Yunan (Atinalılar) gibi, demokrasinin yayılışının altında kalma ve bütünüyle kölelerin eline düşme ya da Roma'da olduğu gibi, tesadüfün ve dekadansın çocuğu olan imparatorların değil, zekânın gelişebileceği vatandan, yuvadan

yoksun, manevi hayâdan yoksun ve hatta varlık nedenleri Tanrı bile olmayan finans gruplarının eline düşme riskine koşuyor. Bu olgunun tek panzehiri, yavaş yavaş aristokratlaşmadır ve bu aristokratlaşma ancak sanat yoluyla en üst düzeyde gerçekleşebilir.

Daha savaştan önce, seçkinlerin plepleşmesinin üzüntü verici işaretleri ufukta belirmişti. Baleler, gösteriler ve yüksek sanatta görülen aynı türden diğer sapmalar giderek daha fazla önem kazanıyordu. Bu akıma karşı tepki göstermek gerekiyordu.

Yaşamın temel sorunu, yani gerçeklik ya da hakikat sorunu, yüksek zekâdaki bir insanla sıradan bir insana aynı terimlerle ifade edilemez, edilmemelidir. İlkinde, hakikati sersemlerin önde gideninden daha iyi keşfedebilecek öğeler elbette yoktur. Buna karşılık, hakikatin neden keşfedilemeyeceğini anlamak için gereken daha iyi öğelere sahiptir. Ama aklın duyguya baskın çıktığı bütün yüksek zekâların payına düşen inançsızlık, aşağı varlıklarda kesinlikle yıkıcı olur. İmandan, inançtan yoksun sıradan insan hayvan durumuna indirgenmiş bulur kendini; ama imanlı, inançlı bir üstün insan da alçalır. Her üstün insanın hem ahlaki hem de entelektüel düzlemde kendini kurbanı gördüğü bu korkunç paradoks buradan kaynaklanır: çünkü bu inançsızlığı hissetmemek, aşağı olmaktır; tıpkı başkalarına inançsızlık vaaz etmek gibi. Aşağı insan inançsız olamaz, çünkü inanç içgüdüsel varlıkların organik bir halidir. Bu nedenle inançsızlık, bu kadar az elverişli bir zemine düşerse, ya tersinden bir fanatizme ya teorisiz bir materyalizme, ya da saf aptallığa yöneltir.

[1925 ?]

Bir insanın zihninde olup biten her şey, bütün diğer insanların zihninde farklı ama benzer bir şekilde olup bitmiştir. Örne-

ğin belli bir duyguyu ifade etmeyi dileyen sanatçı, bu duygudan, başkalarının hissettiği benzer duygularla ortak olabilecek şeyi çekip çıkarmalıdır; yoksa başkalarının duyguları karşısında kişisel, tekil, dolayısıyla farklı olarak sahip olabileceği şeyi değil. (...) Diriliği ve neşesiyle bana güzel bir sabah vakti izlenimi veren falanca müzik parçası, başkalarına ilkbahar izlenimi verebilir. Yine de, müziğin işlevi şeyleri değil, bunların yol açtığı duyguyu tanımlamak olduğundan, bu müzik parçası gerçekte onda da bende de aynı izlenimi yaratmıştır, çünkü her ikimiz de müziğin diriliğini ve neşesini hissetmişizdir; bana sabah diriliğini, diğerine ise ilkbaharı anımsatması, her birimizin hissettiği izlenimin kişisel tercümesinden başka bir şey değildir, çünkü diriliğin ve neşenin soyut izlenimi sabahta da ilkbaharda da ortaktır. Üçüncü bir şahsa aynı parça örneğin bir aşk sahnesini ya da bir manzarayı anımsatabilir; ama eğer bu aşk sahnesi ya da bu manzara onun için dirilik ve neşe fikirlerine bağlıysa, yine de müziğe özgü rolden çıkmaz. *Eshilos'un ünlü imgesinin durumu* da aynıdır: "Dalgaların sayısız kahkahası", benim için Atlantik'i, bir Venedikli için Adriyatik'i çağrıştırsa bile, ikimiz için de hiç fark etmez.[1]

Sanat, hatalı ya da yanlış bir izlenimi net bir şekilde ifade etmekten ibarettir. (Kesin bir izlenimin net ifadesine bilim denir.)

Sanatsal süreç, bu yanlış izlenimi, kesinlikle doğal ve hakiki görünecek şekilde aktarmaktan ibarettir.

Samimiyet sanatçının aşması gereken büyük engeldir. Zekâyı bu zirveye yalnızca edebi tarz dışında hiçbir şey hissetmemeye götüren bir çıraklık, uzun bir disiplin çıkarabilir.

1 Bu "teorik" metin, mahrem duygularını, bağlam ve kılık değiştirerek daha iyi ifade etmek için bazı duyguları "taklit etme"nin daha iyi olduğu şeklindeki, Pessoa'nın sıklıkla ifade ettiği son derece kişisel fikri yeniden ele alır.

MEKTUP

Haftalık İngilizce dergi Answers'*ın müdürüne mektup tasarısı.*

[1926]

Ben sizin muhabirinizden bir yaş büyüğüm ve onun gerekçelerine tam zıt bir şekilde, kendimi gencecik hissediyorum. Otuz sekiz yaşındayım ve her yıl biraz daha gençleştiğimi hissediyorum, çünkü her yıl, ömrüm boyunca hiçbir şey gerçekleştirmemeye biraz daha yakın oluyorum. Gerçekleştirmek bizi yaşlandırır. Her şeyin bedeli vardır; bir şey gerçekleştirmek için ödenen bedel, gençliğimizi yitirmektir. Hedeflerin yokluğu tutarsız bir yaşam tarzıdır –"tarz" terimi her türlü amaç yokluğuna uygulanabilir elbet–; işte bizi genç tutan şey. Evlenmedim ve dolayısıyla bu tür partnerliğin[1] özel zevklerinden de, kendine özgü dertlerinden de azadeyim; bu durumun iyi yanları da kötü yanları kadar yaşlandırır bizi. Hiçbir zaman bir meslek benimsemedim, kariyer de seçmedim; savunduğum görüşler anbean değişti. Güzel günlerimizden birinin (ki bunlara Lizbon'da her mevsim sıklıkla rastlanır) ya da hafifçe esen bir meltemin, hoş ve rastlantısal bir düşe çevirip dağıtmaya yeteceği özlemlerim hiç olmadı. Herhangi bir şeye erişmek için asla gerçek çaba sergilemedim; uçarı, gereksiz ve hayali nesneler dışında herhangi bir şeye asla ciddi ciddi dikkat göstermedim. Kendimi genç hissediyorum, çünkü böyle yaşadım. İnsanlığa hiç hizmette bulunmadığımı –"hizmet" ve "insanlık" kelimelerinin anlamı ne olursa olsun– söyleyebilirsiniz; son yıldız sönene dek gevezelik etsem bile kimse bana bu hizmetin yararına ya da insanlık teriminin anlamına dair en ufak bir kanıt sunamaz. Ama yolları üzerine çıkmadığım birçok insana hizmette bulundum. [...] ya da kimsenin ihtiras-

1 Değişke: *ikili yaşamın.*

nyla rekabete girmedim, hiçbir salağın doğal büyüklüğüne karşı koymadım. İyilere karşı da kötülere karşı davrandığım gibi davrandım; çocukluğumun Viktoryen döneminde de, şu anki gençliğimin "Georgiyen" döneminde de, sıradan insandan daha berbat bir cani görmedim. Günbegün gençleştim, çünkü asla bir şey yapmadım, dolayısıyla yaşlanamam. Zevklerim basittir, çünkü onların benim için zevk olmasını bile talep etmem. Ben kendimin ve geçip giden zamanın seyircisiyim; kendimi evrenin bu küçük köşesindeki önemli insanlardan daha az bilge görmüyorum. Bu nedenle, hayal gücünün ve fantezinin doğal oyunu sayesinde, öngörülemez buluşmalardan uçsuz bucaksız imparatorluklar çekip çıkarabilir ve size yeni dünyalar icat edebilirim.

Samimi olmak gibi az bulunur bir avantaja sahip doğrudan bir saptamayla sonuçlandırmama izin verirseniz, *Answers*'i okumak bu zevklerden biri.

Bütün bunlar fazla edebi, çünkü –hiç eğilime sahip olmayan bir ruhta çok doğal eğilim olarak– ben de her zaman oldukça edebiyim.

ÖNSÖZ

Kendimi tanımlamakta hiç güçlük çekmiyorum: Ben, erkek zekâsına sahip dişi mizaçlı biriyim. Benim duyarlılığım ve bundan kaynaklı hareketler –mizacı ve mizaç ifadesini belirleyen de budur– bir kadınınkilerdir. Benim ilişki yetilerim –zekâ ile itkinin zekâsı olan irade– bir erkeğinkilerdir.

Duyarlılık bakımından, sevilmeyi hep sevdiğimi ve asla kendimi sevmediğimi söylersem her şeyi söylemiş olurum. Her şeyin karşılıklı olması gibi bayağı bir görev –bir ruh sadakati– nedeniyle, bu tür duyguların karşılığını ödemek zorunda kalmak beni her zaman sıkmıştı. Benim hoşuma giden pasiflikti. Faallik açısından, beni sevenin sevgisini kışkırtmaya ve unutulmamaya yetecek kadarıydı istediğim.

Sevginin tabiatına dair hayalim yok. Kaba saba bir cinsel sapkınlık hali söz konusu. Ruha kadar gelip duruyor. Ama kendime dair düşündüğüm anlarda, mizacımın bu yatkınlığının günün birinde bedenime kadar inmesinden (bugün bile asla emin olamasam da) hep çekindim. O dönemde bu itkiye denk düşen cinsellik yaşadığımı söylemiyorum; ama arzu, tek başına arzu, beni aşağılamaya yeter. Tarihte, özellikle sanat tarihinde bu durumda az kişi vardır. Shakespeare ve Rousseau bunun örnekleridir ya da en ünlü emsalleridir. Tinin bu sapkınlığının bedenime indiğini görme kaygısı köklerini, bu sapkınlığın ikisinde aldığı biçim üzerine düşüncelerimde bulur –ilkinde, oğlancılık biçiminde, bütünüyle; ikincisinde belli belirsiz, muğlak bir mazoşizm biçiminde.[1]

NOT

Genel olarak toplumsal bir çevreyi herhangi bir şekilde etkilemek söz konusu olduğunda olumsuz denebilecek niteliklere sahip olduğum düşünülebilir.

Ben öncelikle ahkâm kesen biriyim; daha da kötüsü, titiz ve analitik bir ukalayım. Ne var ki, kamuoyu akıl yürütmeyi takip edemez, bir analize dikkatini vermeyi de başaramaz.

İkinci olarak, ben, elinden geldiğince hakikati keşfetmeye çalışan bir analizciyim. Oysa kamuoyu hakikati değil, en fazla hoşuna gidecek yalanı ister. Hakikatin –her şeyde, ama daha çok da toplumsal alanda– her zaman karmaşık olduğunu eklemek gerekir. Kamuoyu karmaşık fikirlerden bir şey anlamaz. Ona ancak basit fikirler, muğlak genellemeler, başka deyişle –hakikatlerden yola çıkılsa bile– yalanlar verilebilir; çünkü karmaşık olan şeyi basit olarak sunmak, ayırt etmek gereken şeyi ayrımsız sunmak, iyice belirlemek için özgülleştirmek gereken yerde genel olmak ve kesinliğin gerektiği yerde muğlak olmak, yalan söylemek için şarttır.

1 Pessoa'nın homoseksüel eğilimleri heteronimleri Álvaro de Campos, Ricardo Reis ve daha örtülü bir şekilde Bernardo Soares'te çok net biçimde ifade bulur.

Üçüncü olarak ve özellikle de hakikati aradığım için, ben olabildiğince tarafsızım. Oysa, fikirlere değil duygulara sıkı sıkıya tabi olan kamuoyu organik olarak taraflıdır. Sonuç olarak, tabiatına çok uzak olduğu için hoşuna gitmeyen ya da sıkan şey, yalnızca tarafsızlığın *üslubu* değildir; onu en fazla rencide eden şey, tarafsızlığın uzlaşma, kısıtlama ve ayrım olarak içerdiği her şeydir. Örneğin bizde ve Avrupa'nın güneyindeki ülkelerin çoğunda ya Katolik olunur ya da Katolik karşıtı, veyahut hem Katolikliğe hem de diğer her şeye ilgisiz olunur. Katoliklik üzerine bir incelemeye girişseydim ve bu nedenle onun hakkında iyi ya da kötü şeyler söylemek, sakıncalarıyla karışan avantajlarını belirtmek ve erdemlerle hafifletilmiş kusurlarına işaret etmek zorunda kalsaydım başıma neler gelirdi? Katolikler beni dinlemez, eleştirilerimi kabul etmezlerdi. Katolik karşıtları da dinlemez, onlar da övgülerimi kabul etmezlerdi. İlgisizler de dinlemezdi; onlar için bütün bu hikâye okumaya değmeyen saçmalıklardan ibaret olurdu. Dolayısıyla, benim çalışmam, ne kadar ciddi, ne kadar titiz olsa da, hiçbir işe yaramazdı. Olsa olsa, benimkine benzer zekâya sahip bazı kişiler, geleneksiz, idealsiz ukalalar, basmakalıp fikirleri olmayan analizciler, kötü uygulanmış bir özgürlük fikrinin kölesi olmaktansa bu fikirden kurtuldukları için liberal olanlar değer verirdi. Ama onlara ne anlatabilirim ki? Nihayet, örnek olarak aldığım hipotezde –ve konunun onlara tamamen yabancı olması durumunda–, Katoliklikle ilgili bazı ayrıntılar. Ama eğer benim gibi kültür arayıcısı olan bu kişiler konuya tamamen yabancıysa, konu onları hiç ilgilendirmediği içindir; dolayısıyla böyle bir konuda yazdığım şeyi neden okusunlar?

Dolayısıyla, herhangi bir alanda akla yatkın, tarafsız ve bilimsel olarak yürütülen bir çalışmanın toplumsal bakımdan yararsız bir çalışma olduğu sonucu çıkartılabilir. Zaten de böyledir. En iyi durumda bu bir sanat eseridir, başka bir şey değil. *Vox et praeterea nihil.*

Toplumlar fikir ajitatörlerince değil, duygu ajitatörlerince yönlendiriliyorlar. Bir dinin, bir politikanın ya da bambaşka tarzda bir toplumsal duygunun hizmetine bütünüyle ya da kısmen girmeden yolunu çizen hiçbir filozof yoktur.

Eğer toplumsal alandaki her araştırma çalışmasının, sanat eseri olmak dışında ve sanatın da bu çalışmada yer alması ölçüsünde, toplumsal bakımdan yararsız olduğu ortaya çıkarsa, o zaman, muhtemel çabalarımızı kısmi sanat yapmaktansa sanat yapmaya ayırmak yerinde olur.

Her doktrinin savunulabilir olduğunun ve değerini kendi başına taşıdığı değerden değil, savunucularının değerinden aldığının bilincinde olarak, daha ziyade, savunucu stratejiler literatürü üzerinde yoğunlaşacağız, yoksa savundukları konu üzerinde değil. Gayet ihtiyatsız bir ilk hareketle bilimsel incelemelere kalkışacağımız yere, entelektüel masallar yazacağız. Fikrin kendi içindeki hakikati bizi hiç ilgilendirmeyecek; bu hakikat, iyi bir uslamlamanın, inceliğin zarafet ve gereksizliklerinin konusundan başka bir şey olamaz.[1]

Basmakalıp düşüncelerin aptallığını, soylu fikirlerin alçaklığını, insanlığın kabul ettiği ya da kabul edebileceği her şeyin temelindeki yanılsamayı, halkın inandığı ya da inanabileceği her şeyin odağındaki yalanı, benzer ama aksi yöndeki bir hareketle kanıtlamakla övünürüz. Böylece, evrensel ve monoton bir köleliğin boşluğunu ardında bırakarak, [güncel] toplumsal düzen içinde çökmüş olan aristokratik ilkeyi kurtarırız.

Bunu yaparak bozguncu bir eylemde mi bulunmuş oluruz? Bizler kamu üzerinde hiçbir etkide bulunmazken, yalnızca sanat için sanatı, entelektüel sanatı, ritmler yerine fikirlerle yapılan sanatı okuyanlar bizi okurken ve bu okurlar, son derece az sayı-

1 Pessoa bu saf entelektüel oyun anlayışı içinde çeşitli "polisiye hikâyeler" yazdı. Bunlarda yöntem bulmacanın kendisinden daha önemliydi. Hatta *Arınşist Banker* adlı ikiyüzlü akıl yürütmenin en yetkin hali de bu türdendir.

daki bu insanlar ya yok olmuş ya da her türlü yok olup gitmeye karşı zekâları ve kültürleriyle silahlanmışken, nasıl olur da bozguncu sayılırız?

Toplumsal düzlemde bozguncu olan şey, var olmayanın toplumsal doktrinidir. Halkların düzenine ve uyumuna zarar vermesi anlamında Hıristiyanlık tam da bozguncu ve antisosyaldi; uygar olan ise paganlıktı. Reform da bozguncu ve antisosyaldi, oysaki Avrupa uygarlığı Katolikti. Fransız Devrimi de bozguncu ve antisosyaldi, oysaki Avrupa'daki uygarlık Eski Rejim'di. Günümüzde bu aynı devrime tepki gösteren her toplumsal doktrin bozguncudur. Bugün sendikalizmi, korporatist devleti,[1] toplumsal tiranlığı (ister faşizmden ister komünizmden kaynaklansın) savunanlar Avrupa uygarlığının yok olması için çalışıyorlar; demokrasiyi ve liberalizmi savunanlar da tersine bu uygarlığı savunuyorlar.

Bu durum, bozguncu doktrinlerin tesadüfi koşullarda bozguncu oldukları anlamına mı gelir? Kesinlikle. En "radikal" doktrin, evrensel olarak kabul gördüğünde, tutucu bir doktrindir; en "tutucu" doktrin, şu an ilkine karşı koyuyorsa, radikalleşir.

Bu durum, toplumsal yaşamda temel ilkelerin olmadığı anlamına mı gelir? Kesinlikle değil; ama bu, eğer bu ilkeler varsa, onları bilmediğimiz anlamına gelir. Toplumsal bilim yoktur: Toplumların nasıl doğduğunu, varlıklarını nasıl sürdürdüklerini ya da sürdürmediklerini, nasıl büyüdüklerini ya da çöktüklerini, güçlerinin nasıl azalıp öldüklerini bilmeyiz. İnsanlığın varlığı, eğer bundan anlaşılan insan denen hayvan soyundan daha fazlasıysa, Tanrı'nın varlığı kadar varsayımsal ve rasyonel açıdan kanıtlanamazdır. Bununla birlikte, insanlıktan anlaşılan şey eğer insan denilen hayvan soyuysa, o zaman, biyologlar ya da hekimler için, insan bedenini şu ya da bu şekilde inceleyen herkes için

1 Salazar'ın 1933'te gerçekleştirdiği "yeni devlet" denen rejimin temellerinden biri bu olacaktır.

var demektir; ama tıpkı balıklar ve kuşlar gibi vardır, hepsi bu.

Hangi toplumsal ilke temel olarak nitelenebilir? Hepsi ve hiçbiri; savunucularının maharetine kalmış! Bizans'ın uzun sürmüş ölü yaşamı gibi, durgunlukla tanışmış düzen dönemleri vardır. Eski Fransız monarşisi gibi entelektüel faaliyet dönemleri de vardır. Çöküş evresindeki Roma İmparatorluğu ya da tam anlamıyla Fransız Devrimi gibi, ülkeleri entelektüel iflasa sürükleyen kargaşa dönemleri vardır. İtalya cumhuriyetlerindeki Rönesans ya da İngiltere'deki Kraliçe Elizabeth ve Cromwell dönemi gibi entelektüel üretim bakımından verimli kargaşa dönemleri de vardır.

Ben burada uygarlığın yararı ve en azından bir bölümü olarak görülen entelektüel üretimden söz ediyorum. Bununla birlikte, bu noktada ısrarcı değilim; sanatla kültürün kötülük olduğu ve insanlık için en büyük iyiliğin soneler değil barış olduğu fikrini kabul edebilirim. Peki ama barışı doğuran ya da doğurmayan koşullar nelerdir? Farklı etkiler, daha doğrusu, farklı sonuçlara yol açan benzer koşullar yaratan benzer nedenler bulacağız. Bunun anlamı, nedenlerin değil, çakışmaların söz konusu olduğudur; toplumsal yarar olarak kabul edilen bir olgu –bir senfoni dinlemek ya da yemek bulabilmek–, senfoninin nereden çıktığı ya da yemeğin nasıl garanti edildiği asla bilinmese de, farklı toplumsal koşullarda ortaya çıkabilir.

Ayrıca, eğer toplumsal bilim yoksa, toplumların varlığının gerçek amacı olan toplumsal sanat da yoktur. Burada sorun, başlangıçta metafizik soruna benzerken, saf metafizik olur. Toplumlar hangi amaçla vardır? Onları oluşturan insanları mutlu kılmak için mi? Hiç bilmiyoruz. Mutluluğunsa insanlara göre farklı farklı olduğu kesindir: Çoğu erkek pul koleksiyonlarını yitirmektense karılarını seve seve yitirmeyi tercih eder. [...]

Eserimin uç sınır ve hudutları zamanın sonuyla ve ulusların sınırlarıyla çakışmayacaksa, bu dünyadaki misyonumun toprağa

dökülen bir kova sudan ve çöllerin ortasındaki yankısız bir çığlıktan başka bir şey olmadığını kabul ederim. Kalbim, alacalı bulacalı bir şekilde birbirini izleyen modaları, diller arasındaki anlaşılmaz farklılıkları, dönemlerin tek tip dalgalarını ve halkların sonsuz çeşitliliğini aşacak bir ün istiyor. Geri kalan her şey, benim ruhum için, özlemlerimin yozlaşmasından başka bir şey değildir ve eğer bu olursa, kalbim, basamakları olmayan bir merdiven, kendinin inkârı ve saçmalığı olacak.

Kendi destanım olmayacaksam, boş yere yaşamışım demektir. Eğer bütün kurtlarım sonsuzluğun mührünü taşımayacaksa, içimdeki Tanrıların zamanını israf etmiş olurum. Görünür dünyanın herhangi bir kazası –soğuyan dünya ya da hepimizi toza çevirerek bizi heder edecek bir kuyrukluyıldız–, sahip olmak istediğim hayatın elyazmasının üzerine düzelten[1] bir çizgi çekecekse, ben ancak kendimin boşluğu olurum, suskun seyirciler olan şu yıldızların adsız yankısı olurum.

Benim gururum, insan denen şu hortlak müsveddelerinden çok daha ağır çeken bir niteliktir.

[1929]

Ruhumu zıt terimlerle tanımlayabilseydim, tam bir kesinlikle tanımlamış olurdum: Kırılgan, uyumsuz ve saçma; bile bile isteyemeyen ve yine bile bile istemeyi arzulayamayan; yalnızca imkânsız olmakla kalmayan aynı zamanda çelişik de olan binlerce arzuyla yanıp tutuşan ve bu arzular ortaya çıkar çıkmaz, bunların çelişik ve imkânsız olduğunu bilen; kendini iyice soyutlayana dek hiç durmadan analiz eden ve kendini analiz ettiğini bilmekten doğan analizin kurgularıyla üzerini örttüğü inceliğin inceliklerini kendi içinde bulan; belirsiz biçimde düşündüğü şeyi

1 Değişke: *yıkıcı.*

belirgin biçimde düşünen; her şeyi görsel olarak hissedip, işitme organının baştan çıkartmalarıyla kaydeden; büyük ıstıraplarında muğlak ama bu ıstıropların analizinde berrak; hissetme tarzına yöneliк ufak tefek hakaretler karşısında şaşkın; hiçbir şeyi hissetmemek hariç, her şeyden korkan; başka birinin üzerine düşen bir güneş ışığından, yalnızca o kişiyi görebildiği için mutlu olan; nasıl gördüğünü bilmekten mutsuz, sıkıntıdan aylak, hata işlemekten bitkin, rıza göstermekten sıradanlaşmış.

[1929-1930]

Ne diyeceğimi bilmiyorum. Ben gemicilerin ve imparatorluk kuranların soyundanım. Eğer olduğum gibi konuşursam anlaşılmam, çünkü beni dinleyenlerin Portekizcesi yok bende. Vatandaşlarım ve ben aynı dili konuşmuyoruz. Susuyorum. Konuşursam anlaşılmayacağım. Ben susarak anlaşılmamayı tercih ederim.

[1930]

Ömrümüz elverdiğince duyarlılığımızı ne kadar derinleştirirsek, ironik bir şekilde, kendimizi o kadar tanırız. Yirmi yaşındayken uğursuz kaderime inanıyordum; bugün kaderimin bayağılığının farkındayım. Yirmi yaşındayken, Doğu'nun Prensliklerine özlem duyuyordum; bugün ne ayrıntı ne de soru sormadan, banliyöde bir yerde, uyuşuk bir tütüncü dükkânı sahibi olarak huzurlu bir şekilde hayatımı bitirmekle yetinirim.

Duyarlılık açısından en kötüsü duyarlılığı düşünmektir; yoksa duyarlılıkla birlikte düşünmek değil. Gülünç olduğumu bilmediğim sürece, geniş çaplı düşler kurabildim. Bugün kim olduğumu biliyorum ve sahip olmaya karar verdiğim düşlerden başkası kalmadı bana.

Gülünçlük, zekânın attığı bir tekmedir. Uzun süredir, zekâya dair sahip olduğum tek şey onun tekmesidir.

Bu analizlere kendimi belli belirsiz ve dalgın bir halde kaptırıyorsam, kendi halimin daha sadık bir portresini ancak böyle çizebildiğim içindir.

Daha derin bir analizde bulunmayı başaramadığım gibi, yalnızca böyle bir analiz yapmayı düşünemeyecek kadar sanatçıyım. Böyle bir analiz isteği, kendi hakkımda disiplinli ve tutarlı bir kişi imgesi vermeyi istemek olur; oysa aslında ben dağınık ve gayet incelikli biçimde dikkati dağılmış bir analizciyim. Benim sanatım ben olmaktır. Ben, kalabalığım. Ama kalabalık biri olarak, akışkanlıkta ve belirsizlikte kalabalığım.

Birçok insan benim hakkımda yanlış ya da eksik şeyler hayal ediyor. Onlarla konuşurken, onları hatalarıyla baş başa bırakmak için elimden geleni yapıyorum. Beni basit bir eleştirmen görenlerin karşısında yalnızca eleştiriden söz ediyorum. Başlangıçta bunu kendiliğinden yapıyordum. Sonra düşündüm ki, eğer böyle davranıyorsam, bu, her türlü [...] tartışmadan kaçınma yönündeki sürekli kaygımdandı.

Ulu Eşiğin kıyısında yaptığın gibi, beni ihtirastan, böbürlenmekten ve kibirden azat eyle. Elini ver bana, sendelemeyeyim; ışık ver bana, kör olmayayım; yaşam ver bana ki ölmeyeyim.

"Dilediğini yap, tek Yasa budur!"[1] şeklindeki ifadede belli ki alçaltıcı bir şeyler var, ama bu ifade birçok farklı anlamda anlaşılabilir ve bu anlamlardan hangisinin iyi olduğunu bilmek gerekir. Tıpkı masonlukta Tarikatı ve simgelerini anlamanın birçok şeklinin olması gibi, mevcut durumu anlamanın da birçok şekli

1 Bu "slogan" Pessoa'nın 1930'larda görüştüğü İngiliz okültist ve "kâhin" Aleister Crowley'e aittir.

var. Hatta daha fazla; çünkü daha yükseğe eriştiğinden, altında keyfi yorumlara daha geniş bir alan kalır.

İlk bakışta, bu slogan bütün biçimleriyle kuralsızlığa basit bir çağrıdır. Ama eğer İrade kelimesi ruhun gerçek İrade'sini belirten şey olarak anlaşılırsa, o zaman her şey değişir; çünkü ruh, kendisini –kuralsızlık gibi– köleleştiren şeyi mantıken arzulayamaz.

Bu ifade özünde şu anlama gelmektedir: Kendini keşfet; sen kimsen onun ne istediğini keşfet, kim olursan ol istediğini yap.

YAŞAM KURALI

Okültistlerin kesin kriterini izleyen kimileri, Crowley'in kuralını farklı düzlemlerin [hayvan, sıradan insan, üstün insan] tabiatına göre uygulamayarak, "Dilediğini yap!" kuralının hiç ayrımsız bütün düzlemlere uygulanması gerektiğini ileri sürerler.

Ama bu "dilediğini" ifadesi Hakiki İrade'nin ön bilgisini içerir.

Bütünüyle ve esasen içgüdüden ibaret olan ve Hakiki İrade'si içgüdü iradesi olan hayvanda, korunma ve üreme şeklindeki iki içgüdünün yaşamı, doğrusu, iradenin hakiki yaşamını temsil eder. Ama bunu hayvanlara öğretmeye hiç gerek yoktur.

Sıradan insan [kategorisinden] geçmenin zorunluluğu engelleri çoğaltıyor ve insanın basit iradesinin ifadesini, hatta keşfini sürekli bozuyor olsa bile, üstün insanda, yani yaratıcı insanda, hakiki irade açıkça onun yaratıcı yazgısına kayıtlıdır.

Yine de, sıradan insanda, "dilediğini yap!" aynı anlama gelmez, çünkü sıradan insan çocuksu bir üstün kişiliktir; oysa çocukların hakiki iradesi yoktur. Sonuç olarak, sıradan bir insana dilediğini yapması söylenirse, o bu kelimeleri genellikle, başkalarına hiç saygı duymadan, hatta kendisine karşı da ahlaki hayâ taşımadan, "hoşuna gideni yap!" anlamında yorumlar. Bu konuda baştan sona yanılır. Hakiki irade [...]

Hiçbir şeye kesinlikle inanmayan, dolayısıyla bütün görüşleri genelde aynı ölçüde işe yarar kabul eden –ki bu, o görüşlerin aşamayacağı bir noktadır–, bir teorinin yalnızca teorisyenle, bir duygununsa yalnızca yorumcusuyla değer taşıdığına inanan ben, bir karakter kullanmaktan ibaret edebi dogmayı asla benimseyemedim. Karakter bir inanç şeklidir ve bu haliyle, düşünür için imkânsızdır.

Dışsal hakikate inançla içsel hakikate inanç arasındaki mesafe uzun değildir; dünyaya dair belli bir fikir hakkındaki kesinlikle, kendimize dair belli bir fikir hakkındaki kesinlik arasındaki mesafe de uzun değildir. Her şeyin değişken olduğunu ileri sürmüyorum, çünkü bunu söylemek bir şey ileri sürmek olur; ama bizim zekâmız için her şey gerçekten değişkendir ve hakikat, bizim için çeşitli hakikatlere bölünerek yok olur, çünkü çoğul olamaz.

1. Asla kesin kanaatlerin olmasın; kendi kanaatlerine aşırı değer de yükleme.

2. Hoşgörülü ol, çünkü elinde hiçbir kesinlik yok.

3. Kimseyi yargılama, çünkü gerekçeleri değil, yalnızca fiilleri görüyorsun.

4. En iyisini um, en kötüsüne hazırlan.

5. Öldürme, kötü muamele etme, çünkü yaşamın –bir gizem olması dışında– ne olduğunu bilmediğin için, öldürerek ya da kötü muamelede bulunarak ne yaptığını bilemezsin; öldürerek ya da kötü muamelede bulunarak hangi güçleri kendi üzerine çektiğini da bilemezsin.

6. Hiçbir konuda reform yapmaya çalışma, çünkü, olayların hangi yasalara itaat ettiklerini bilmediğimizden, doğal yasaların adaletle ya da en azından bizim adalet fikrimizle uyum içinde olup olmadıklarını bilmiyoruz.

7. Başkaları gibi hareket ediyormuş ama farklı düşünüyormuş gibi yap. Eylemle düşünce arasında bir bağ olduğunu sanma.

Zıtlık vardır. En büyük eylemciler, zeki insanların gözünde karacahildir. En cüretkâr düşünürler, cüretli bir eylemde bulunamayan ya da kaldırımın dışına adım atamayan kişilerdir.

Teorik yaşamla pratik yaşam arasında uçurum vardır; daha bireyleşmiş, daha az sosyalleşmiş olan kimileri bu uçurumun üzerinde köprü kurar. O halde, kim istiyorsa ona buyur! Düşünce bile olmayan dağınık, anonim düşüncelerin uşağı!

Eylemi, başkalarının beyniyle düşünenlere bırakalım, çünkü onlar yalnızca eylemek için varlar. Biz, başkalarını etkileme gücümüz üzerine hayallerden ve hayatın tam bir yabancısı değilmişiz gibi davranmaktan vazgeçerek, teorilerin hafif, boş oyununa sığınalım.

Bütün idealleri küçümseyerek, özellikle de yeryüzünde başkaları için mutluluk arayan bu idealleri küçümseyerek –çünkü mutluluk ancak bizim için ideal olabilir–, biz de diğer inisiyeler gibi bir kenarda yaşıyoruz; onlar da yaşamdan ne bir şey isteyen ne de bekleyen, (zekânın ötesinde) ruh inisiyeleridir. Böylece, işi ironiye vuran kişi de tilmiz de Süleyman Tapınağı'nın harabeleri arasında ve bir zamanlar Usta'nın[1] gömüldüğü hemen yakındaki ovada aynı adımları atarak yürüyecektir.

Her pratik faaliyet, pratik olduğu için antientelektüeldir. Dışsal bir faaliyetin koşulları yalnızca farklı olmakla kalmaz, içsel bir faaliyetin koşullarına da zıttır. Eylemde bulunmak, düşünmemektir.

Güzel bir gün bize neden uyuma arzusu verir? Daha ziyade, yaşam ve eylemle dolmalıdır içimiz, ama –hastalar hariç– böyle olmaz. Eylem insanlarını yaratan, hüzünlü ve soğuk günlerdir; tıpkı hüzünlü ve soğuk iklimler gibi.

1 Muhtemelen Tapınak Şövalyeleri'nin son büyük ustası Jacques de Molay kastedilmektedir.

Kamusal yaşama müdahalede bulunmaya bir an için bile olsa niyet eden her düşünce insanı bu ihtiyatsız projeden bir süre sonra vazgeçer. Zekânın işlevi, içgüdüsel olarak, eylemin reddi, eylemin eleştiri ve inkârıdır. Eylem merkezkaçtır, düşünce merkezcildir. Sağlam bir ulusta iki güç –ayrı olsa bile– karşılıklı olarak kendi alanlarında eşit bir güçle eylemde bulunurlar, böylece rekabetleri dengeli olur.

İnsan, özlemlerinin soytarısı, işe yaramaz arzusunun Çin gölgesi olan insan, sarı bir yıldıza amansızca bağlı yeryüzünün şaşmaz dönüşü içinde değişmez kimya yasalarının asi ve güçsüz kölesi olarak kalır; ne umut vardır ne dinlenme, gerçeklik yanılsamalarının kozasından ve yanılsamalarının gerçeğinden başka huzur yoktur. İnsan, devletleri yönetir, yasalar çıkartır, savaşlar tezgâhlar; ardında muharebelerin, şiirlerin, heykel ve anıtların anısını bırakır. Yeryüzü soğuyacak ve bütün bunların hiç önemi kalmayacaktır. Bütün bunlara yabancı olan, doğumundan beri yabancı olan güneş, günün birinde ışıldamışsa, ışıldamaya son verecektir; hayat vermişse, ölümü kendisine verecektir. Başka yıldız ve uydu sistemleri belki de başka insanlıklar yaratacaktır; başka türlü kurgusal sonsuzluklar yeni türdeki ruhları besleyecektir; başka inançlar, çoklu gerçeklikten çok uzak başka koridorları takip edecektir. İşe yaramaz başka İsa'lar yeni çarmıhlara boş yere çıkacaktır. Yeni gizli mezheplerin ellerinde büyünün ve Kabala'nın sırları olacaktır. Ve bu büyü, tıpkı yeni Kabala gibi, farklı olacaktır. Bütün bu insanlıkların ve bütün bu mezheplerin tek ortak yanı, var olma yanılsamaları ile günün birinde artık var olmayacaklarına dair bu nihai hakikat olacaktır.

Aşk, çünkü [...]; şöhret, çünkü yalnızca bir addır ve bu yetmez; iktidar, çünkü çaba gerektirir ve yorar [...]

Yalnızca ırmak suları, bizim köleleşmiş beynimizi yöneten ve isyanına varana dek her şeyi doğuran aynı mukadder yasalara,

bilinçsiz şeylerin gereksiz güzelliği içinde, haysiyetle boyun eğerler.

Dine küfür bir inanç bildirimidir. Tinselcilik kimyasal bir üründür. Toprağı küçümseyen kuş, toprağı ve havayı yöneten yasaları küçümsemez. Yaşam hücresinden asla çıkmayız; ölümle bile. Ölüm, bizim yapay birliğimizin oluştuğu bu sayısız yaşamın bireysel yaşamıdır.

Pasif bir itaat, isyansız, gülümsemesiz, isyan kadar köleleştirilmiş ve [...] kadar kaçınılmaz, bizim köle yaşamımızın mutlak dışsallığına denk düşen tek tinsel sistemdir.

Şu büyük Shakespeare, ki herkestir; şu kişisellikten uzak Homeros, ki belki de Homeros'un kendisi gibi, büyük biridir ama yine de hiç kimsedir.

Yapılabilecek en büyük yolculuk, kıtanın etrafını gemiyle dolaşıp aynı yere geri dönmeyi amaçlayandır.

İradenin en büyük işlevi, ketlemedir. En emin yol, hiç kımıldamamaktır. Hintli çilecilerin soluk almayı sonsuza dek erteleme yeteneği edinmeleri yıllar alır.

İsa'nın çilesi değil; onunki ıstırap kılığına girmiş bencilliktir. Budaları aydınlatan inkârın çilesi de değil; çünkü bu, tanrısal bir ifadeye bürünmüş insan sevgisi ışığında yaşar. Ne biri ne diğeri; iç arınmanın kasvetli coşkusu. Sevginin ve nefretin ötesinde, iyinin ve kötünün, ölümün ve yaşamın; varlıksız uçurumun soyut bedeninin biricik ve bütünsel ifadesi.

İnsan istediği şeyi asla gerçekleştiremez; tabii istenen şeyin gerçekleştiğini görme zahmetine değmemesi durumu hariç...

Bir şey yaratan her insan aslında bambaşka şey yaratır. İnsan kendi düşünden başka bir şeyi asla gerçekleştirmez; bu düşün gölgesi yaşamın titrek alevinde yanar. İnsan kendini yansıtır; ama yansıyan şey, düşünün şekilsiz gölgesidir, imgeleminin dinamiğidir.[1]

1 Değişke: *ölüm dansı.*

Başımıza gelende saçma bir yan yok. Gerçek olduğu anda her şey mümkündür. Bir Roma İmparatorluğu vatandaşına dünyanın bir gün Filistin kökenli bir dinin tahakkümü altına gireceği, o dinin İmparatorluğu köle edeceği, kemireceği, dönüştüreceği ve sonunda imparatorluğun ardından varlığını sürdüreceği söylenseydi, *risum teneret*, gülmekten alıkoyabilir miydi kendini? Olup biten şey, yine de bu saçma, bu imkânsız şeyden yola çıkarak oldu! Bu nedenle, bizim Minho'nun en ücra köşesinde yaşayan bir çobanın gelecekteki falanca İmparatorluğun yeni tanrısı olacağı bana söylense, kuşkularım elbette olabilir, çünkü her şey mümkündür; ama yine de buna dair hiçbir tarihsel argüman yoktur.

Bir umudun kırılmasından daha büyük bir umutsuzluğu hiçbir şey yaratamaz; ruhun kendisi karşısındaki bu ironisi, yaşadığı için umut kesmemesini ve ancak hayat bilgisi sayesinde umuda meydan okuyabilmesini sağlar. Umut eden de hiçbir şey beklemeyen de aynı ruh olduğundan, iki duygu doğası gereği birbirine zıt olsa bile, aynı uzamda birleşmiş olurlar; ama, aynı anda hem inanıp hem de inanmamak imkânsız olduğundan, kuşku, doğası gereği, umudun ardından geldiğinden ve arkadan gelen duygu daha yakın olduğundan, öncekinin yerine geçer; bu iki duygunun birlikteliği sonucunda ruhun nihai genel havası kuşkudur. Böylece umudun kendisi, bu şekilde umut ettiğinde [...]

Her felsefede, tıpkı her bilimde olduğu gibi, tabanda daima kanıtlamayı unuttuğumuz temel bir fikir vardır – sistemlere ve bilimlere göre değişir.

Bir filozofla tartışmak, kim olursa olsun, gereksizdir, çünkü onun felsefesi zekâsına değil karakterine bağlıdır.

YAŞAM KURALI

Hakikati bilmediğimiz gibi, tanımanın yolunu da bilmiyoruz. Hakikat, bizim için hakikat olmayandır; bizce, cehaletimizin her yanıyla bilerek oluşturabileceği tek ve biricik yaşam kuralını belirtmiş olduk.

Bizim hakikat arzumuz çok büyüktür ve şurası kesindir ki, hakikatin eşiğinde kalan bu doktrinden ziyade, onun evini, kalbinde barınan ocağı isterdik.

Sanat, başkalarını oyalamak ve bizi –ancak bu şekilde meşgul olan bizi– meşgul etmek için buradan doğar. Eğer hakikat inkâr edilirse, tek eğlencemiz yalan kalır. O halde, yalanla eğlenelim, ama onu hakikat gibi değil, olduğu gibi sunalım; eğer içimize kimi metafizik hipotezler doğarsa, bunları (hakikat halini alabileceği) bir sistemin yalanı değil, bir şiirin ya da bir öykünün hakikati yapalım; yalan olduğunu bildiğinden, yalan söylemekten uzak duran bir hakikat.

Tek mutlu insan hiçbir şeyi ciddiye almayandır. Şeyleri ne kadar benimsersek, o kadar mutsuz oluruz. İnsanlığın yazgısını benimsemek, bizi insanların neredeyse en mutsuzu kılar... Neredeyse; çünkü dünyanın yazgısını ve evrenin muammasını ciddiye almak bizi daha da mutsuz kılar.

Demek ki, kendilerini bir ideale vakfedenler aşağı insanlardır! Yalnızca hiçbir ideale vakfetmeyenlerden üstündür. Gerçekten üstün insan idealleri olmasını isteyendir. Ama olamaz; çünkü o, ideal sahibi olma yeteneğinden üstündür.

Uygar kimi uluslar, yine de vahşidir; örneğin Almanya. Ortaklık ruhu vahşilikten kaynaklanır. Bu dünyaya dair tek gerçek saptama, düşünen öznenin varlığını saptayandır – *cogito ergo sum.*

Uygarlığı yaratanlar, hem büyük hem de kırılgan uluslardır.

İnan bana, dostum: Yalnızca aşağı varlıklar kendine zarar verebilir.

En altta, çaba göstermeye bile çalışmayanlar bulunur. Yukarı varlıklar denemek isterler, ama her çabanın gereksizliğini kabul ederler. Her üstünlük, –ister şiirsel esin olsun, isterse de eyleme rehberlik eden sezgi– çabanın ötesinde ve üzerinde yer alır. Büyük bir satranç oyuncusunun "çaba"sı, bir Napoléon'un çabasından daha büyüktür.

Bir insanın en büyük zaferi, gülünçlüğün ancak başkalarının gözünde var olan bir özellik olduğunu, dahası, onların zevkine kaldığını fark etmesidir. Dolayısıyla bu kişi, gülünçlüğü kafaya takmaz: Madem ki gülünçlük onda değil, onu öldüremez.

Üstün insanın, kusursuz bir suskunluk içinde kendi üstünlüğünden zevk alabilmesi için küçümsemeyi öğrenmesi gereken üç şey vardır: Gülünçlük, çalışma ve fedakârlık.

Üstün insan kimse için fedakârlık yapmadığından, başkalarından da fedakârlık beklemez. Kanaatkâr, dürüst, sade, yaşama mümkün olduğunca az temas ederek –yaşam tarafından rahatsız edilmemek için olduğu gibi, şeylere fazla yaklaşmamak için de onlara az temas etmelidir; yoksa onların düşlenme yeteneklerini yok edebilir–, gururuna ve düşkırıklığına uygun olarak kendini tecrit eder. Her şeyi hissetmeyi, doğrudan hissetmeden öğrenir, çünkü doğrudan hissetmek boyun eğmek anlamına gelir – hissedilen şeyin eylemine boyun eğmek.

Üstün insan, başkalarının acıları ve sevinçleri içinde yaşar; Olimpos'a yakışır Whitman, kavrayışın Proteus'udur o, ama yine de bunları gerçekten yaşama deneyimini paylaşmaz. Keyfince gemiye binebilir ya da tekneler yola çıkarken kendisi rıhtımda kalabilir – aynı anda hem gemiye binip hem de orada kalabilir, çünkü gemiye de binmez orada da kalmaz. Yaşamının her anının her duyumunda kendini bütün insanlarla birlikte bulur.

Kahramanların gözleri ve kalbiyle bakarak, yeryüzünün bütün trajedilerine tanık olur. Reddedenlerle birlikte reddeder. Bütün muharebelerin daima galip çıkan mağlubudur o.

Dünyanın her sevincini ve acısını aşarak aşmıştır kendi sevinç ve acısını.

Dört bir yana koşturup duran Yahudi halkının arasında haykıran kendi sesini işitir: "Barabbas'ı istiyoruz!" Barabbas adını işittiğinde, kendisinin zaten Barabbas olduğunu, aynı zamanda, halkın istemediği İsa olduğunu hatırlar. Kendisinin halktan biri olduğunu, ama kim olduğunu hatırlamak istediğinde, aynı anda herkes olduğunu görür. Gözlerini hafifçe kaldırsa, kadın alnında Meryem'in koyu renk saçlarını hisseder. Göğüslerini hisseder. O sırada fikri cinsel içgüdüye doğru saptığından, aniden ağlamaya başlar ve kendisinin Mecdelli Meryem olduğunu bilir. Ellerini uzatır ama Pontius Pilatus'un o elleri her sorumluluktan azade kıldığını hatırlar ve karşısında, kendi teninin ideal duyumunu hafifçe okşayan hayali ihramı içinde Pilatus'un Roma valisi silueti belirir. Gözlerini kapatır, düşün gözlerini de kapatır, bütün bunların artırdığı yorgunluktan bitap düşmüştür; ve nihai uyuşukluktan önce, ufukta kesişen yeşil tepelerin tan kızıllığında, kanatlarını açmış kartalların tünediği en sonuncu sancaklar geçer karşısından son bir refleksle.

Bütün bu dağınık duyumların verdiği bitkinlik onda depresyona neden olur; depresyon depresif duygular getirir. Yorgunluğunun sınırları içinde, bunlar arasında, başkalarına dökülen bitmek bilmeyen gözyaşlarıyla ıslanmış bir merhamet; hiç dostu olmayan yoksul bir adamın yolda çoban kılığına bürünmüş Bakire Meryem'e rastlamasının ve onu elinden tutup göğe çıkarmasının hikâyesini her akşam anlatan sütannesinin ezgisi yer alır.

Bu çocukluk anısı İsa'ya kapıyı açar ve İsa, gözpınarlarında kalmış yaşları akıtarak içeri girer.

Çünkü Buda'nın ruhu her şeyin üzerinde sakince süzülüyor. Asıl büyük insanlar, yukarda, kimsenin olmadan sevmenin mümkün olduğu bölgelerde, İnsanlığı –dokunmadan– sevmiş olanlardır. Çünkü biz kendimizi aldatarak severiz kendimizi. Her şeyin hayal olduğunu düşünmek ve her şeye böyle muamele etmek (ikinci evre ilkinden daha güçtür), asıl kurtuluş budur...

Feragat şudur ki [...]. Eğer bir insan, doğuştan kusursuz bir sanatçıysa, asla kusursuz bir sanat eseri yaratamaz; aslında hiçbir sanat eseri yaratamaz, çünkü hiçbir şey yaratamaz. Doğuştan kusursuz sanatçı olan biri, kusursuz bir sanatçı olamayacağını kabul eder. Dolayısıyla onun kendi hayatından vazgeçmesi –başka deyişle, bundan feragat etmesi– gerekmektedir. Yalnızca akıl hastalarının, erken inziva meraklılarının ya da estetiğe kafayı takmışların yakalanmadıkları hastalıkları tedavi edilebilir.

ve bütün bu şeylerin zeminindeki tuval, her zaman için, bu sonsuz gökyüzünün kımıltısız mavisidir; şu her tarafa saçılmış, engin ve Poe'vari uzaklıktaki yıldızlardır;[1] biz ayağımıza çizmelerimizi geçirip her şeyi fethetmek üzere yola çıkarken orada olan ama yine de milyonlarca yıl ve milyarlarca kilometre mesafede bulunan her şeydir.

Sentez değil, yalnızca toplam olalım: Sentez yalnızca Tanrı'yı ilgilendirir.

Hiçbir şey anlamıyoruz; kulak kabartmış yürüyoruz.[2]

Bütün bunlar, havasızlık gibi boğuyor beni. Bütün bu satırları ya da başka herhangi bir satırı –tüm dünyada yazılmış ve birbiri ardına gayet iyi dizilmiş bütün satırları– yazmak ne işe yarar diye kendi kendime soruyorum... Evren, kapalı bir kapıya çıkan

1 Edgar Allan Poe'nun *Eureka* adlı, yıldızlar ve kozmik mesafeleri üzerine bir metnine gönderme.

2 Bu iki satırın okunuşu belirsizdir.

yarı aralık bir parmaklıktır. Bu eşiğe dair mitler yaratıyoruz, kilitlere dair teoriler yaratıyoruz – ama anahtarımız yok, asla içeri giremeyen hayali çilingirleriz.

Biz, anlama manyaklığımızın kurbanıyız az çok. Oswald'ın talep ettiği güneş gölgesinin etkisi bu.[1] İşte, insan binlerce yıldır güneşi istiyor, tıpkı Oswald gibi ve belki de aynı nedenle. Ama güneş henüz ona verilmedi. Işık, biraz daha ışık, dedi Goethe;[2] bütün insanlık gibi. Ve aniden Yazgı, insanlığa verdiği gibi, ona da büyük karanlıklar verdi.

Dizeler yazarken piyes yazıyor gibi yapalım. Böylece esinimizin az olması daha kolay gelir, çünkü bizde eksik olan tam da esindir.

Yazıyorum ve önümde yağmur karanlığı bir manzara var. Mevsim yaz, ama burada her yer İngiltere. Ötemde, binlerce soruna yapışıp kalmış insan kitlesi kaynaşıyor: Düğümleri kılıçla kesip atıyorlar, konserve kutularını kapalı bırakarak açıyor ve açtık diyorlar, ya da masa örtüsünde açılan deliğin üzerine hemen pis bir bez örtüyorlar.[3]

Birbirinden farksız milyonlarca ikiayaklı –kendi ihtiyaçlarını karşılayan önemli bir azınlık– görüş belirtiyor. Ve herhangi bir yasa ya da kimsenin bilmediği, var olmayan bir yasa –kendi kendisine karşı oynayan oyuncunun her hamlede kazandığı satranç partisi– bir şatoyu yıkar (bu bir depremin yıktığı bir şehir de olabilir), bir piskopos hapse atılır (ilgisizlik karşısında gücünü yitiren soylu bir özlem de olabilir) ve şahı mat eder; o sırada bir imparatorluk yavaş yavaş çöker, çünkü şah ancak kendi evinde ölebilir ve bu ev de genellikle iyi savunulur.

---

1 "Anne, güneşi ver bana," der İbsen'in *Hortlaklar*'ındaki Oswald.
2 Goethe'nin son sözleri.
3 "ya da"dan sonrasının okunuşu belirsizdir.

Biz kendimiz için neyiz? Sisler içinde geçip giden düşler, kaygı dolu yerler... Yaptığımız şeyi yapmak istemiyoruz; onu bizim içimizdeki bir yabancı yapmak istedi.

Uluslar da bireylere benzer. Tamamen içsel nedenlerle savaşırlar; ama politikacılar kulübü bu nedenleri bilemediği için onların yerine belirgin, açık seçik ve tamamen yanlış başka nedenler koyar.

Esrarın, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'a indirgendiği kimselere ne mutlu! Talih kuşu konmuş başlarına! Onlar için uzam, evlerini bürolarından ayıran mesafedir; zaman, yemek yemeleri için gereken süredir; madde ise sivilcelerini sıktıklarında içinden çıkandır. Salaklık; senin adındır Mutluluk!

Ama esrarı hiçbir şeye indirgemeyenler de mutludur, çünkü onlar bunu düşünmez bile.

Ne mutlu onlara ki, Madde derken her şeyi söylerler.

Yaşam, özünde elbette monotondur. Dolayısıyla mutluluk, makul bir ölçü içinde, yaşamın monotonluğuna uyum sağlamaktan ibarettir. Monotonlaşmak, yaşama benzemektir; kısaca, tam anlamıyla yaşamaktır bu. Tam anlamıyla yaşamak ise, mutlu yaşamaktır.

Marazi ruhlu bu mantıksızlar, burjuva mutluluğuyla, gündelik düzenine gömülerek yaşayan burjuvanın monoton yaşamını [...] eviyle uğraşarak oyalanan, çocuklarının ufak tefek işlerine bakan, komşuları ve tanıdıkları hakkında gevezelik ederek vakit öldüren karısını alaya alıyorlar – özünde de kötü niyetle. Mutluluk budur. Öncelikle, ruha iyi gelenin yenilikler olduğu sanılır; ama yeniliğe ender rastlanır ve her yenilik ancak bir kez yenidir. Sonra, duyarlılık sınırlıdır, sonsuzca titreşmez. Aşırı yenilik sonunda insanı bıktırır, çünkü hiçbir duyarlılık maruz kaldığı bütün uyarıların peşinden gitmez.

Monotonluğa uyum sağlamak, her şeyin hep yeni olduğunu görmektir. Burjuvanın yaşama bakışı, bilimseldir; gerçekten de, her şey daima yenidir ve bugünkü bugünden önce bugünkü bugün asla olmamıştır.

Elbette, burjuva bunların hiçbirini söylemez. Eğer söyleyebilseydi mutlu olamazdı. Benim saptamalarıma gülmekle yetinir; ve gelecek kuşakların üzerinde düşünmesi için benim burada ifade ettiğim düşüncelere bütün ayrıntılarıyla yol açan şey bu gülümsemedir.

Herkesin yaptığının tersine bir şey yapmak, herkes yapıyor diye onu yapmak kadar kötüdür neredeyse. Bu, başkalarını aynı ölçüde dikkate almak olur, başkalarının görüşüne aynı şekilde başvurmak demektir – mutlak anlamda aşağı olmanın tartışmasız karakteridir bu.

Bu nedenle, ahlaksız ya da rezil (?) biri olmayı ve suratımıza paradokslar ve çılgınca fikirler aşketmeyi onur sorunu yapan Oscar Wilde ve benzeri insanlardan nefret ediyorum. Hiçbir yüksek insan, başkasının fikrine, tersini yapmasını gerektirecek kadar önem verip alçalamaz.

Üstün insan için başkaları yoktur. O, kendinin başkasıdır. Eğer birini taklit etmek istiyorsa, kendini taklit etmeye çalışacaktır. Eğer birine karşı çıkmak isterse, kendine karşı çıkmaya çalışacaktır. Kendini en mahrem yerinden yaralamaya çalışır... Kendi görüşlerine oyun eder, kendi hissettiği duyumlara yönelik aşağılama ve [...] dolu uzun söylevleri kendi kendine verir.

Var olan her insan Ben'dir. Bütün toplum benim içimdedir. Ben kendimin en iyi dostu ve en amansız düşmanıyım. Gerisi, –dışarda olan– ovalar ve dağlardan insanlara ve [...] dek, bütün bunlar Manzara'dan başka bir şey değildir...

Çalışmanın ve çabanın en büyük kusuru, bir alışkanlık halini alabilecek olmasıdır... Eylemsizlik de aynı kusurdan mustariptir.

O da bir alışkanlık olmaya yönelir. Ne alışkanlığı, ne görüşü, ne de sabit bir kişiliği olmak, yüksek insanın tam tersidir...

Ama eğer görüş de, alışkanlık da yoksa, insan içten içe buna da gülsün diye değildir...

Sabit bir karaktere, belirgin alışkanlıklara, değişmez görüşlere sahip olmak, kendine ait olmaktır. Biz daima görüş değiştirmeli, karakter ve tasarı değiştirmeliyiz, bu görüş ya da bu [...] başkasınınkiyle asla çakışmamalıdır.[1]

Üstün insanın görevi, dış dünyanın var olduğunu unutmaktır.

Epikürcülük, feragat etmektir...

Tüm sanatımız, zevkteki acı öğesini –zevklere katmak istediğimiz öfkeyi, bu zevkleri sürebilmenin ötesinde sürmesini arzulayışımızı, oldukları hal karşısında duyduğumuz gereksiz pişmanlığı– asgariye indirgemeye yönelmelidir...

Dingin ve bilinçli bir feragat, *ben*'e ve ahlaksızlıklarına –tabii eğer bu tapınmaya uygunsalar– gayet bilinçli naiflikte bir tapınma.[2]

Tamamen gereksiz bir konuda derin derin düşünmek, hiç hissedilmeyen şeyi derin derin, yoğunlukla düşlemek, tamamen gülünç bir hedefin peşinden inatçı bir ısrarla koşmak; işte, üstün insanı hayvan insandan ve insan olmayan hayvandan ayıran, onu niteleyen şey budur. Bütün hayvanlar samimidir; insan olanlar bile: İnandığı şeye inanmama, hissettiği şeyi hissetmeme, arzuladığı şeyi istememe üstünlüğüne yalnızca insan sahiptir. Üstün insanın gereksiz gereksizliğini, aşağı insanın özelliği olan samimi gereksizlikle karıştırmamalı. Dudaklarına ruj süren ve saçlarını kesen kadın, bunu ciddiyetle, dışsallığın ve aptallığın tüm samimiyetiyle yapar. Ama fikirlerle oynayan filozof, duygu-

1 Bu "üstün insan" portresinde bazı çelişkiler saptanmaktadır.

2 Özellikle heteronim Ricardo Reis'in *Şarkılar*'ındaki felsefe bütünüyle budur.

larla eğlenen sanatçı, ele aldıkları konuya teslim olmaz: Onları esir alan şey karşısında özgür yaşarlar.

Üstün insanın gereksizliğinin ruh hafifliğiyle hiç alakası yoktur. Fikirlerle oynamak asla fikirsiz olmak değildir: Fikirsiz olmak, gereksiz olmak değil, budala olmaktır.

Aristokrat, *itaat etmeyendir*; ve onun tabiatı itaat etmemek olduğundan, kendi görüşlerine ve kendine itaat etmeyecek denli yozlaşır. Genel olarak teorik ahlakın ve pratik çürümenin –her ikisinin de bilinçli ve samimi olarak, en üst derecede– aristokrasinin elinde toplanması buradan kaynaklanır.

Aristokrat başkalarından farklı hareket etme ihtiyacı hisseden insandır. Burjuva genel kurala uygun hareket etmeyi arzularken, aristokrat tersini yapmaya çabalar. O, *kendinden* yola çıkarak hareket edendir. O kendidir, yoksa Oscar Wilde'ın birçok kişi hakkında dediği gibi, *başkaları* değil. (Kostüme bakın – giysiyle kendini gösteriyor: giysisi düzeyinde bir aristokrasi!) Aristokrat bütünlüğü bozan güçtür, ilerleme gücüdür, anarşist güçtür. Tutucu güç, halktır. Temelde halktan gelen, evlatlık alınarak aristokratlaşan orta sınıf, dengeyi iki eğilim arasında bulur; bu da, toplumsal duruma, toplumun yaşamsal normuna tanıklık eder.

Bütünsel aristokratlaşma = anarşileşme. Bireycilik sınırlıdır. Bireycileştirilemeyen insanlar vardır.

Sosyalizm, anarşizm, midenin bağlam değiştirdiği (ve midenin kafadan geçtiği) bütün bu –izm'ler, ideal olanın biçimleri değil, ideolojinin güçsüzlükleridir. Ayrıca, onlar sanat değildir, resim onları kopya edemez.

Bir ağaç halk meclislerine uymaz. Bir taşın dilinin ucunda (zaten dili yoktur), Karl Marx'ın asla söylemediği ya da söylemek istemediği şeyler yoktur.

Can çekişen bir gün batımı herhangi bir insanın can çekişmesinden son derece daha güzeldir; tabii eğer insan bu can çekiş-

meyle [...] aristokratlaşmıyorsa... Kakma süslü pelesenkten bir yatakta Apollon'a yakışır bir şekilde ölünebilir. Kötü bir yatakta ölünmez, *geberilir*. Böyle bir ölümde hiçbir bireysellik yoktur.

Bu nedenle –ruhun ölümsüzlüğüne, biraz dolambaçlı yoldan da olsa inanırken–, işçilerin, küçük burjuvaların ve zenginlerin – rafinelikleri eksik olduğundan– ruhlarının ölümsüz olduğundan kuşkuluyum.

Bir proleterin ruhu var mı, bunu bile bilmiyorum; belki vardır, sonuçta, gerçekten bir ruha sahip olması mümkün. Fakat, bu durumda bile, kuşkularım var. Ölmek yaşamın önemli bir kısmıdır. Ölmeyi bilmek gerekir –ve bir yoksul ya da hödük ölmeyi asla bilmez. O, içe doğru patlar...

Bir ağaç kendi zarafetini yaşar, bir çiçek onun güzelliğidir. İnsanda neredeyse her şey sonradan eklenmiş ve sahtedir: Yine de öyle neşeli insanlar vardır ki, bu neşe yapmacık bile olsa doğaldır, sahte bile olsa gerçekten (?) gerçektir.

Bir taş bir işçiden çok daha ilginçtir.

Rüzgârın devirdiği bir ağacın ıstırabı, sefaletten ölen bir gündelikçinin kaygısından son derece daha soyludur! Yeter ki ağaç sessizce ölsün, [...] kırıldığında ve öldüğündeki şok hariç. Ağaç halkı sömüren kapitalistler üzerine cahilce laflar vaaz ederek ya da toplumsal talepleri [dönüp dolaşıp geveleyerek] ölmez. Ağaç ne çirkindir ne pis. Bir ağaç asla çirkin değildir... Kötü giyimli bir işçinin çirkin olmaması ise az rastlanır bir durumdur.

Kayalıkların statik ruhu olan derin duygu, herhangi bir sosyalist ya da anarşist teoriden daha sahici ve daha güzeldir.

Bir kayalığın duygusu belki bir kara cahilliktir, belki de yoktur. Ama insancıl teoriler, hiç kuşkuya yer vermeyecek şekilde kara cahilliktir; üstelik yalnızca sosyolojik değil, psikolojik analiz açısından da kara cahilliktir.[1]

1 Son satır pek okunamamaktadır.

Bir dağ bize çirkin gelse bile, ona bir güzellik ve tuhaflık halesi kazandıracak gün batımı her zaman olacaktır. Hangi gün batımı, bir fabrikanın en ücra köşesinde gündelik ekmeğini kazanmaktan canı çıkan zavallı birini pitoresk bir yaldızlı süsle kaplayabilir? Hangi şafak yeniliğiyle aşağı-insanı [...]

Şair güzellik arar, yoksa [...] Bir işçinin ıstırabında ne güzellik bulunur? Kendine acıyıp duran aristokratın acısını ise geçin gitsin!

Kendini dövdüren bir işçi! Eğer sahne yeterli yoğunlukla hayal edilirse, insanın midesi bulanır. Halktan bir kadının acısı! Müzikal bir kulağın katlanamayacağı münasebetsiz zırlamalar.

Biyolog Haeckel[1] vaktiyle ortaya attığı ve gayet sağlam temellere dayalı hipotezinde maymunla normal insan arasındaki farkın, normal insanla dâhi insan arasındaki farktan daha az olduğunu ileri sürdü.

Beynini çalıştıran emekçi ile kollarını çalıştıran emekçi arasında ne bir özdeşlik vardır ne benzerlik: Derin ve kökten bir karşıtlık bulunur.

Kesin olan şey, bir işçi ile maymun arasındaki farkın, bir işçi ile gerçekten eğitimli biri arasındaki farktan daha az olduğudur.

Halk eğitilemez, çünkü o zaten halktır. Eğer birey yapılabilseydi eğitilirdi, ama o zaman da artık halk olmazdı.

Halkın düşünsel niteliği, bilimden ve doğal yasalardan nefret etmesidir. Halk mucize ister, bundan anlar. Mucize, Lourdes Bakiresi'nin ya da Fatima'nın eseri de olabilir, Lenin'inki de – tek fark budur. Halk, temelde gericidir; kökten ve çaresizce gericidir. Liberalizm aristokratik bir kavramdır ve sonuç olarak demokrasiye tamamen karşıttır.

Burada duralım. Beyazlarla Siyahlar arasındaki gibi tamamen dışsal ayrımları ortadan kaldıralım. Gerçek farklılık başka bir düzeydedir. Kitle ile bireyler arasındadır.

1 Ernst Haeckel (1834-1919), Pessoa'nın çok sık sözünü ettiği Alman natüralist ve filozof.

Bir insanın Tanrı nezdinde benim kardeşim olduğunu, İsa nezdinde kardeşim olduğunu kabul ederim, ama o Doğa nezdinde benim kardeşim değildir. Din karşısında eşitiz; doğa ve bilim karşısında bizim aramızda hiçbir eşitlik olamaz. Doğası gereği farklı şeyler arasında eşitlik kurulduğunda, aynı zamanda bir mistiğe, bir dine varılır; bilime değil.

Bütün dinler, az çok belirgin bir şekilde iki kısma bölünür: Tamamen dışsal olan ibadet ve doktrin ile diğer yandan, ister bireysel ve mistik olsun, ister ritüel ve büyülü, inisiyasyon sırasında verilen şey. Oysa kültür bir inisiyasyondur. Çünkü kültür inisiyasyonun özüne –başka bir yaşam olmaya– sahiptir.

Yoksullar bende merhamet uyandırıyor. Zenginler de. Ama zenginler daha fazla; çünkü onlar daha mutsuz. Yoksul biri, yoksulluktan kurtulursa mutlu olacağını düşünebilir. Zengin ise mutlu olmanın hiç yolu olmadığını bilir.

Yoksulun tek bir kaygısı vardır; ya da asıl kaygısı tektir: kendi yoksulluğu. Zengin biri, ne yazık ki böyle bir kaygısı olmadığından, tüm diğer kaygılara sahip olmak zorundadır. Yoksul birinden daha mutlu bir zengin hiç tanımadım; tabii eğer terziden ya da kuyumcudan satın alabileceği şeylerden ya da restoranda yemek yemekten mutluluk beklemiyorsa... Ama [...] bile tarihsel materyalizmin bu noktasına kadar gideceklerini sanmıyorum.

Yoksullar mutludur; bir yanılsamaları vardır ve terzinin, kuyumcunun, restoran sahibinin mutlu olduğuna inanırlar. Buna inanırlar. Zenginler ise terzinin ateistidirler.

Bize ailesinde meydana gelen ölümlerden söz ediyordu – hangi ölüm olduğunu pek anlayamadım–, ölümlerin onda yol açtığı bahtsızlıkları sayıyordu ve aniden, çevresindekiler uyarmadan, ne söylediğinin farkına varmadan ve biz de anlamadan, çoktan soğumuş olan kahve fincanını kaldırarak sözünü bağladı:

"Hayat işte, ama ben hemfikir değilim."

Bu cümleyi ne zaman hatırlasam, onu bulmanın şöhretinden başka bir şey istemem. Bu cümle dile getirildiğinden beri, her görüşten kâfir kendini yoksul bulur. Yalnızca romantiklerin ve şaklabanların halinin klasik ve saf ifadesidir o.

Büyük bir çaba sarf ederek uyandım ve bu cümleyi hemen, hiç beklemeden kurşunkalemle not ettim; basitliği yüzünden unutmaktan korkuyordum. "Hayat işte, ama ben hemfikir değilim." Doğa'yla ilişki içindeki bütün insanlığın tarihidir bu. Bütün sanat ve din, bizi ötekinden, [...], kendimizden ayıran her şey, tam ifadesini, kim olduğunu bilmediğim ve kendisi hakkında benden daha fazla bir şey bilmeyen bir adamın rastgele ve düşüncesiz bu cümlesinde bulur.

Kimi deha anları vardır; etten kemikten sıyrılmış ve canlı anlar vardır; bazı varlıkların penceresinde tesadüfen beliren –çünkü en yakın penceredir bu– yüksek kişilik anları vardır. Halktan biri, dizginleri elinde tutan bir arabacı, şişko bir hizmetçiyle gevezelik eden bir sütçü, dışardan gelip sokak lambasına iyice sokulmuş bir yamak – hepsi bu cümleleri edebilir...[1] Şimdi başka bir cümleyi hatırlıyorum. Bir süre önce işittim. Yüzünü görmediğim ama sesini duyduğum bir kadın söylüyordu: Başka bir kadının sesiyle konuşuyordu, ben kapısının önünden geçerken söyledi: "Bundan öldü. Öldü, ama ölmek zorundaydı!"

Bizim dehaların tinsel çapsızlığına ve taşralılığına giderek daha fazla ikna oluyorum. Ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, yakından bakıldığında ufak tefek, kaba, vasat ve dişi bir sinsilikleri var; fikirlerini güçlükle taşıyan bir ruha sahipler, en iyi kumaştan olanlar ve en lüksleri bile böyle.

Dehalarını kendileri için fazla ağır bir çuval gibi sürüklüyorlar.

1 *Huzursuzluğun Kitabı*'ndaki bir diğer hoş örnek: "Adam öyle şişmandı ki merdivenin basamakları olduğunu görmedi!"

Kendi yeteneklerinin hamalı oldukları gibi güç bir his veriyorlar.

YAŞAM KURALI

Dâhi insan kendi dehasının basit bir mutemedidir. Bütün çabası onu kullanmaya yönelmeli ve kendisi de bu dehayı kullanmaya hazırlanmalıdır.

Eğer kullanmazsa, çok ciddi hesap vermek zorunda kalır – belki Tanrı'ya, bilmiyorum; ama her koşulda, gelecekteki kendi varlığına.

Sanat, yapay ve samimiyetsizdir; ahlak, doğal ve samimidir.

Sanatın azami noktası dramatik şiirdir – yani bizim hissetmediğimiz şey, bizim konuşmadığımız bir dilde yazılmış olan.

Bir kişinin, yurttaş olarak görüşleri ne olursa olsun, sanatçı olarak hiçbir görüşü olmamalıdır. Politikada tarafsız olmak, estetikte taraflı olmak ahlaksızlıktır.

Ahlak, her insan faaliyetinin yüksek varlık koşuludur. Ahlaksızlık, büyük ölçüde, bir şeyin ahlakının bir başka şeyin ahlakıyla karışmasından kaynaklanır. Estetik alanında sabitfikirlere sahip olmaya çalışmak *kesinlikle ahlaksızlıktır*.

Bütün bunlar dekadan gelebilir; gerçekten de öyledir. Sanat bir hastalıktır. Ama sanat olmayana göre hastalıktır; tıpkı sanat olmayanın sanat karşısında çirkin olması gibi. Çirkinlik güzellik karşısında neyse hastalık da sağlık karşısında odur.

Ahlak, *toplumsal faaliyet* alanındaki değerler sistemidir. *Sanat olarak* sanatta toplumsal faaliyet olmadığından, onun değer sistemi ahlaki değil, farklıdır.

Sanat, duyumsallığın en yüksek ve en incelikli biçimidir. Sanatçıyla kitlesi arasındaki ilişki, çiftleşen erkekle kadının ilişkisine benzer.[1] Sanatsal yaratı bir güç ve sahiplenme kanıtıdır; sanatsal seyir, tamamen pasifliğin verdiği zevktir.

1 Bu cümle okunamıyor.

Bu nedenle, rafine estet genellikle cinsel bakımdan eşcinseldir. Bu, özellikle *yaratıcı* estet için geçerlidir; çünkü *yaratma* edimi, estetik duyunun, *var olma* kapasitesine doğru taşma noktasına varacak kadar şiddetlenmesi demektir.

Estet, estetik duyusunu, tercihen, insan güzelliğine ya da bu güzellikle ilişkisine katar.

Zevki, keder ve yakınma kaynağı olarak gören kişi –çünkü o, zevkin kaynağı olan güzelliğe bakıp bu fikri oluşturur– zevki mutluluk kaynağı olarak değil (bu onu bir kavram yapar), ıstırap olarak değil (bu onu trajik kılar), basit zevk olarak, mutluluktan çok coşku olarak, ıstıraptan çok keder olarak kavrayacaktır. Zevk, dekadan ruh için, varoluşun boşluğunu doldurmaya, ıstırap olarak değil ama sıkıntı olarak ağırlık oluşturmasını engellemeye yarar; bu sıkıntı, uzayıp giden mutluluktan doğabileceği gibi, çabucak meydana gelerek bizi yoran ıstıraptan da doğabilir.

Depresif duygular (özellikle coşturucu bir faktör içerdiklerinde), ruhumuzu bunaltabilecek en berbat duygular olsa bile, daha az sanatsal ilgi uyandırmaz; çünkü okurken hissedilen kaygı, kişisel olarak yaşanan gerçekliğe eşlik eden fiziksel depresyon olmadan, buna özgü tüm heyecanı uyandırır.

Her edebi eserin, herhangi bir kapsamı olsa bile, nasıl bariz bir şekilde kusurlu, eseri yaratanın uyanıklığının nasıl geçici, eserin bütününe ve ayrıntılarına hâkimiyetinin nasıl yetersiz olduğunu dikkate aldığımda; işte, o zaman, yalnızca yapamadığım şey karşısında değil, başkalarının yaptıkları şey karşısında da tiksintiye kapılırım; başkalarının yaptığı şeyle benim yapamadığım şeyin aynı sonucu karşısında bulantı hissederim.

Dört dizelik kusursuz şiirler varsa, dört yüz dizelik neden olmasın? Çünkü sanatçının iradesi çok zayıftır, hayalgücü de

fazlasıyla yoksul. Milton bile çok uzun bir eseri dinlerken uyuklar ("Lycidas").

Düş görmek; işte, eylem insanları bundan nefret ederler; ama haksız olan onlardır. Eylemde bulunulmuyor diye hiç haksız olunmaz. İnşa edilmeyen binalar asla harabeye dönmez.

Benim gibiler ise gerçekleşmiş eserin düşünü görürler ve düş görür gibi, bu eseri de kusursuz olarak düşlerler. Bunu gerçekleştirenler oldu; benim gibiler ise gerçekleştiremedi. Yine de, yapılanla yapılmayanın sonucu aynıdır, çünkü her iki durumda da ustanın kusurlu olduğu görülür; eğer eylemde bulunmuşsa kötü iş yapmıştır, tersi durumda ise, eylemde bulunmadığı için, kendini yokmuş gibi bulur.

Günler geçiyor; bizim için gösterişli, benzemezlikle benzer uygunlukları içindeki kendileri içinse hiçlik...

Her gün, tıpkı akışlarını sabitleyen güneş gibi, batı denizine gömülmeye gidiyor; onlardan geriye kalan tek şey, var olmuş oldukları. Bıraktıkları anı, anı bırakmamanın anısı; zamanın terazisinde, anımsamak da hiç anımsamamak kadar hafif çeker...

Geçip giden şey, sürmez; günahsız ve çaresiz, dün olmaktan başka amacı yoktur bugün olmasının. Geçip giden her şey yavaşça geçer ama yine de çabucak ölür...

Var olmak, hiçbir şey başaramamaktır. Tamamlanan yapıyı inşa eden belki de onu yapan kişi değildir.

Büyük insan, kendi düşünü, kendi düşlerini başkalarına dayatandır. Dolayısıyla, bu amaçla, başkalarının hayal meyal düşleyebildikleri düşleri düşlemelidir ki onlar bu düşleri gerçekten kabul edebilsinler.

Ben bu ağacı herkesin *gördüğü* gibi görürsem, onun hakkında söyleyecek hiçbir şeyim yok demektir. O ağacı görmemişimdir.

Bu ağaç bende bir dizi duygu ya da zincirleme duygu uyandırdığında, onu farklı, tam bir ağaç gibi görüyorum demektir. Bu

duygular ve bu heyecanlar herkes için kabul edilebilir olduğunda –yalnızca bireysel kalmadığında– o zaman ağaç, Ağaç olacaktır.

Sanatçılarla on beş dakika geçirdikten sonra, gayet insan bir arabacıyla birbirimize "İyi akşamlar!" deme ayrıcalığı ne özgürlük!

BİR YAŞAM KURALI İÇİN NOTLAR

1. Gerçek anlamda ve kesinlikle gerçek bir mal olarak her birimiz yalnızca kendi kişiliğimize sahibiz.

2. Büyümek, çoğalmaktır.

3. Başkasının kişiliğini istila etmek, yalnızca temel ilkeye aykırı olmakla kalmaz, aynı zamanda, bu aynı nedenle, bize de aykırıdır, çünkü istila etmek, kendinden çıkmaktır ve insan her zaman toprak kazandığı yerde kalır. (Bu nedenle, cani zayıf biridir, şef köledir.) (Gerçekten güçlü insan başkalarında enerji uyandırandır. Asıl usta, peşinden kimseyi getirmeme sanatında usta olandır.)

4. Başkalarını cezbetmek, her şeye rağmen, kişilik işaretidir.

BİZİ ÖLDÜREN ŞEY

İdealsiz [...] yaşamımızdır,
Şükran sunan [...] yaşamımızdır,
İyi günde de kötü günde de...

Bu, şimdiki zamanda da geleceğe dair fikrimizde de bizim olan, hiç idealsiz, gündelik hayatla sınırlı bu yaşamdır. Dini yitirdiğimizden beri, yerine koyacak bir şey bulamadık: Ne sanat (çünkü sanat da din gibi çok az sayıda insan için yapılır), ne daha az kişi için yapılan bilim, ne de neredeyse hiç kimse için yapılan felsefe.

Ben burada pratik tutumdan değil, ideallerden söz ediyorum. Bir toplum idealsiz asla büyük ve saf olamaz; gerçekten de, [...] doğmakta olan ahlakta, gündelik kullanıma dönük ve kökeni de tamamen gündelik olan ahlakta, hiç kuşkusuz, belli bir hayâ,

bir dürüstlük bulunur [...], makul insani içgüdüler bulunur, ama hangi türden olursa olsun asla soyluluk ve karakter büyüklüğü yoktur. Önemli olan da budur. İdeal, yaşamdır; biz ideali kademe kademe yitiriyoruz ve bizim dirimselliğimiz de keder verici bir şekilde azalıyor.

[NORONHA ÖRNEĞİ]

Amerikalı bir gazeteci bir süre önce amatör bir kâşifin, Allegheny Dağları'ndaki ulaşılmaz bazı boğazlarda cesurca kendini tehlikeye atarak, bu dağlık yörelerde hiç yapılmadığına inandığı bir yolculuğa çıktığını ve karanlık bir kayanın kaygan yüzeyinde, muhtemelen rastgele bir aletle kazınmış birkaç kısa kelimeyi şaşkınlıkla keşfettiğini anlattı. Gezgin İngiliz (*sic*) soyundandı ve dolayısıyla kendi dilinden başkasını konuşamıyordu. Bu nedenle, bu yazıtın hangi dilde kazındığını bilemedi. Yine de, orada o yüksekliklerde, tuhaf ve esrarengiz, ilkel bir halkın izini keşfettiğinden hiç kuşku duymayarak yazıyı kopya etti. Düzlüğe ve insanların yaşadığı yerlere inip de özenle kopya ettiği yazıtı gösterdiğinde, onu hemen okuyan birini bulunca konuya dair fikirleri aniden altüst oldu. Yazıt, Portekizceydi ve yalnızca, NORONHA BURADAN GEÇTİ diye yazıyordu.

Bu Noronha alışıldık yolları izlememişti, çünkü alışıldık yollar onu bu meçhul yörelere götürmüyordu.

Bu Noronha ün peşinde değildi, çünkü en azından adını yazardı ki, sayısız Noronha'dan hangisinin oradan geçmiş olduğunu bilelim.

Bu Noronha en üstün inisiyatif örneğidir; inisiyatifin kendi ödülünden başka bir şey peşinde koşmamıştır.

Konunun vatanla ilgili yanını bir yana bırakalım. Bizim eski gemici soyumuz –hiç kuşkusuz– geçit vermez dağlarda tehlike peşinde koşan, meçhul boğazlara dalan ve orada, yazılı olarak, kayaların yüzüne kazınmış kartvizitini bırakan yalnız yolcular

tanımıştı. Dünyanın bilinmeyen köşelerinde, her zaman bir İngiliz'in ya da Portekizlinin ortaya çıktığı iyi bilinir – bir İngiliz, çünkü çokturlar ve içlerinden herhangi biri eninde sonunda macera aramaya ya da tüccarlığa her zaman gider; bir Portekizli, çünkü biz o kadar kalabalık olmasak da, bu bizim yazgımızdır ve orada yapacak bir işimizin olmadığı kesindir.

Valiz hazırlamak mı düştü kaderine? Valizlerini hazırlarken, Alleghany Dağları'nın boğazlarına götüren geçidi keşfet. Bulamıyor musun? Demek ki bulmayı bilmiyorsun. Noronha kendi geçidini bir güzel buldu. Onun bulduğu geçidi bulacağına sen de inanıyor musun? Ama yanı başındakini bulamıyorsan, uzakta olanı nasıl bulursun?

Amerika'nın dağları mı? Senin için her yer Amerika'nın dağları: Seni hapseden rutin, seni frenleyen aptallık, çevrendeki insanların inisiyatifsizliğinin sana dayattığı eylemsizlik (?)... Eğer Noronha'yla birlikte tırmanma yürekliliğini gösterirsek, Noronha bütün bunların içinde var. Gerekli mi? Gereksiz mi? Bu çok tali; inan bana. Önemli olan çabadır ve bu çabayı harekete geçiren ruh... *Noronha buradan geçti.*

Biliniyor mu? Bilinmiyor mu? Bu sorunun bir önemi bulunmuyor.

İnisiyatif almanın gururunu yaşıyor o. Kimsenin yapmadığını yapmanın ve kimsenin geçmediği yerden geçmenin zevkini...

Burada bir güzellik var, gerçek bir güzellik; yine de, Alleghany Dağları'nın en tepesindeki bir kayanın yüzüne, İngiliz'in tercüme edemediği bu basit cümleyi kaba bir alet yardımıyla kimin kazıdığını bilmiyoruz.

Orada inisiyatif vardı, görülmemiş olan vardı: Noronha.

Yaptığın iş ne olursa olsun kişiliğini içine kat; ve ona biricik, farklı bir şeyler, senin olan bir şeyler kazımayı görev bil. Paket yapmaktan bile bir macera çıkabilir. Fatura yazarken bile yaratı-

cı olunabilir. Noronha'yı hatırla. Alleghany'lerin boğazını kimse aşamıyordu. Noronha oradan geçti!

Sen oraya gidebilir misin? Hayır. Hiç olmazsa, mektupları kaleme almanın, genelgeleri katlayıp zarfa koymanın, pulları yapıştırmanın yeni bir tarzına yönelmeyi başar. Herhangi bir şeyde özgün ol. Yaşa. İnsan ol... Sanki sıradan bir koyun olarak doğmuşsun gibi, başkalarına benzer olmana izin verme.

Bunu yükselmek için yapma. Noronha yükselmek istemedi; kim olduğunu bile belirtmeye kalkmadı çünkü. Kendini insan gibi hissetmek için; güçlü, yaşam ve inisiyatif dolu bir insan hissetmek için yap bunu. Yaşam dediğin şey, dağları ve geçit vermez boğazları aşmaktan ibarettir. Nesnelerin yüzeyine *Noronha buradan geçti* yazacak yürekte biri gibi yaşayabilirsin her yerde.

Amerikan sıradağlarının en tepesindeki bu boğazlarda ne işi vardı Noronha'nın? Hiç. Orada yapacak bir işinin olma ihtimali pek azdır. Ama, kimse oraya gitmediğinden bunu yaptı; yalnızca kimse ondan önce oraya gitmediğinden... Kendi kartvizitini bıraktı ve geri döndüğü, en azından orada ölmediği varsayılabilir; kimse bunu bilmiyor. Ama, her koşulda, henüz bunu kimse yapmadığından o yaptı. Bir yaşamı doğrulamaya bu kadarı yeter. O başkaları gibi yapmadı, önceden çizili yolları izlemedi; özel ve tamamen kendine özgü bir ruhla, yüksek sıradağların yüksek kayalıkları arasında kendi yolunu açtı... *Noronha buradan geçti.*

Bu birkaç satırı okuyanlar arasından kaç kişi, Noronha'nın yaptığını kendi görevinde –ne kadar mütevazı olsa da–, işinde –ne kadar monoton gelse de– yapabilir? Dağların zirvesine tırmanmak ya da başdöndürücü dağ boğazlarını aşmak değildir söz konusu olan; yalnızca *inisiyatif almak*, başkalarının asla yapamadığını yapmayı bilmektir.

IV

MEKTUPLAR

Mário de Sá-Carneiro'ya

Lizbon, 6 Aralık 1915

Azizim Sá-Carneiro,

Öncelikle size yazma yönünde mutlak bir ruhsal ihtiyaç hissederek bu mektubu kaleme aldığımdan, her ikisi de bugün elime geçen mektup ve kartpostalınıza cevabı sona bıraktığım ve bu mektubun gerçek konusuna derhal girdiğim için beni bağışlayın.

Akla hayale gelebilecek bütün krizler yeniden başıma geldi; ama bu kez saldırı genel.[1] Trajik bir yazgı farklı tabiattaki krizlerin aynı anda üzerime çullanmasını istedi. Kendimi ruhsal olarak *kuşatma altında* hissediyorum.

Size daha önce sözünü ettiğim entelektüel kriz nüksetti. Bugün daha da karmaşıklaştı, çünkü yalnızca geçmiştekinin aynısı koşullarda ortaya çıkmakla kalmadı, yeni faktörlerin de eklenmesiyle iyice karmaşık hale geldi. Dolayısıyla, güçlükle hayal edebileceğiniz bir entelektüel şaşkınlık ve kaygı içindeyim. Zihnim size bütün bunları anlatabilecek kadar berrak değil. Ama anlatmaya kesinlikle ihtiyaç duyduğumdan, olayları elimden geldiğince size açıklayacağım.

Bu entelektüel krizin ilk kısmını önceden biliyorsunuz; ama

1 Pessoa'nın ruhsal durumu belli bir dönemde öylesine sarsılmıştı ki, Paris'teki iki psikiyatra danışmayı düşündü ve bu "krizler"i sergileyen bir mektup projesi bıraktı.

şimdi ortaya çıkmış olan kısım teozofik doktrinlerle temasımla baş gösterdi. Bu doktrinlerle tanışma şeklim, bildiğiniz gibi, gayet sıradan. Teozofi kitapları çevirmem gerekiyordu. Bu konuda hiçbir şey bilmiyordum, kesinlikle hiçbir şey; ama bugün, doğal olarak, sistemin özünü biliyorum. Bu bende, herhangi bir dini sistem olduğundan, bugün baktığımda imkânsız gözüken bir şok yarattı. Bu din-felsefenin görkemli kapsamı; teozofi eserlerine nüfuz etmiş *yüksek* ve insanüstü güç, iktidar, bilgi hakkındaki fikirler beni derinden allak bullak etti. Çok uzun süre önce, "Gül Haçlıları'n Törenleri ve Gizemleri" üzerine İngilizce bir kitabı okuduğumda da benzer bir durumla karşılaşmıştım. *Teozofide bulunan imkân, gerçek hakikat aklından çıkmıyor.** Delirmek üzere olduğumu sanmayın; delirecek değilim. Bu, kendine benzer zihinleri tanıma *şansına* erişmiş bir zihnin ciddi krizidir. Şimdi teozofinin –Hıristiyan ilkeler içermesi ve bunların *Tanrı'nın bilmem hangi ötesinde* kaynaşacak kadar yükselmesi anlamında– aşırı Hıristiyan bir sistem olduğunu ve böyle bir sistemin benim temeldeki paganlığımla uyuşmadığını düşünürseniz, içinden geçmekte olduğum krizi şiddetlendiren ilk öğeyi bulursunuz. Teozofi, okültist gizemi ve büyüklüğü nedeniyle beni korkutuyor, temeldeki hümanitarizmi ve *havariliğiyle* (beni anlıyor musunuz?) beni tiksindiriyor; "aşkın bir paganlığa" (eriştiğim düşünce tarzına bu adı veriyorum) bu kadar benzemesiyle beni cezbediyor ve kabul etmediğim Hıristiyanlığa bu kadar benzemesiyle de tiksindiriyor. Ruhun ötesinde gerçekleşen uçurumun dehşeti ve cazibesi bu. Metafizik bir terör bu, azizim Sá-Carneiro!

Bu entelektüel labirentin bütün kıvrımlarını takip edebildiniz mi? Pekâlâ, sorunu daha da karmaşıklaştıran iki öğe daha olduğunu bilin. Bunu size zihnimin tüm açıklığıyla izah etmeye çalışacağım...[1]

1 Tamamlanmadan kalmış bu mektup muhatabına hiç gönderilmemiş olabilir.

Lizbon, 26 Nisan 1916

Azizim Sá-Carneiro,

Dünkü tarihli kartpostalımda size belirttiğim gibi, 17 ve 18 tarihli mektuplarınızı, ayrıca dostumuz Santa-Rita'ya yazılmış olanını da aldım; onu dün tesadüfen Rua do Ouro'da[1] rastladığım erkek kardeşine verdim.

Size bu kadar geciktirerek yazmış olmama şaşırmış olmalısınız. Hatta belki de bana biraz öfkelenmişsinizdir. Tanrı aşkına, öfkelenmeyin sakın! Size her şeyi açıklayacağım ve açıklama size aydınlatıcı gelecektir.

Gerçekten de yapacak çok işim vardı. Ufak tefek bir yığın küçük şeyin vaktimin birçok küçük parçasını aldığı kesindir. Ama size istediğim kadar çabuk yazamamamın nedeni bu değil.

Öncelikle, hepsi birden ortaya çıkan ve hâlâ da çıkmakta olan bir dizi ciddi kaygı nedeniyle pek perişan bir ruh hali içindeyim. Bir dizi küçük sıkıntının birikmesinin yaratabileceği şaşkınlığı elbette biliyorsunuz: O halde, çok sayıda *ciddi* kaygının etkisini varın siz hayal edin! *Tek bir* önemli kaygı, elbette, iyi seçilmiş yedi sekiz küçük can sıkıntısının –bizi dağıtan ve kendimizden çıkarıp atan– etkinliğine erişemez. Ama şuna emin olun ki, birçok ciddi kaygının bütünü, hep birlikte hareket ettiğinde, bizim üzerimizde çok daha fazla felakete yol açabilir.

Aylardır, annemin ağır seyreden hastalığı beni bunalttı: Kabaca "atak" denen şey meydana geldi ve tüm sol tarafı felç oldu. Yavaş yavaş kendine geliyor –aldığım mektuplardan öğrendiğime göre– ama öyle yavaş ve öyle belli belirsiz ki, bu belirsizliğin dondurucu ağırlığından zihnimi asla kurtaramıyorum. Kendimin ayrılmaz parçası olmuş bu kaygı sürekli içimi kemiriyor ve beni deli ediyor.

1 Lizbon'un merkezinde yer alan "Aşağı Şehir"de bulunan sokak.

Buna bir de, sizin korkunç krizinizin bende –elbette istemeden– yol açtığı korkunç acıyı ekleyin. Size olan derin sevgimin, size ne ölçüde bağlı ve sadık olduğumun farkında mısınız bilmiyorum. Sizin maruz kaldığınız bu krize benim de maruz kaldığım ve onu, daha önce size söylediğim gibi, yalnızca mektuplarınız dolayısıyla değil, önceden, telgrafla, ıstırabınızın (deyim yerindeyse) "astral yansıması" yoluyla hissettiğim gerçektir.

Zaten yeterince ciddi olan bu ilk iki sıkıntıya bir üçüncüsü de eklendi: Bütün bunların dışında, ben de en ciddi krizlerimden birini geçiriyorum. Düşünün ki, yetmezmiş gibi, bu zihinsel kriz aynı anda çok çeşitli biçimler alıyor ve çeşitli nedenlerden kaynaklanıyor.

Bütün bunların üzerine, farklı görevlere bölünen aşırı çalışmayı da ekleyin.

Sonucu kolaylıkla hayal edebilirsiniz... Her şeyi bir yana bırakıp, yapması kesinlikle imkânsız gelen işi yaptım yalnızca.

Tercüme işimde çok geri kaldım. Bir ayı aşkın süredir yüz sayfalık küçük bir kitabı çevirmem gerekiyor ki normal zamanda beş günde bitirirdim. Oysa ancak otuz sayfasını çevirdim! Aileme yazdığım mektuplar hep gecikmeli yola çıkıyor. Sizinkilerin durumunu kendiniz görebilirsiniz. Geri kalan her şey de böyle. Zaman kaybetmek için, Gereksizliğin kıyılarında yol almak için saçma bir güç harcıyorum. Aynı türden başka metaforlar da sıralayabilirim ama hepsi de bugün yaşadığım şeyi ifade etmekte çok güçsüz kalır.

Bütün bunlar size yazmakta gecikmemi haklı göstermek için. Ama size daha sakince yazabilmek için, sizden gelecek haberleri içim içimi yiyerek bekliyor olmam da bu gecikmeye az çok katkıda bulundu. Azizim Sá-Carneiro, beni bağışlamanızı sizden binlerce kez dilerim. Ama başka türlü davranmamın yolu yoktu.

Annesine[1]

5 Haziran 1914

Son günlerde sağlığım yerinde; ruh halim de, tuhaftır, çok kötü değil. Her şeye rağmen, belli belirsiz bir kaygı beni rahatsız ediyor; sanki ruhum suçiçeği çıkaracakmış gibi, entelektüel bir kaşıntı demekten başkası aklıma gelmiyor. Hissettiğim şeyi size ancak bu saçma terimlerle tanımlayabiliyorum. Yine de bütün bunlar, size zaman zaman sözünü ettiğim kederin damgasını taşıyan bu ruh hallerine gerçekten yakın değil; onlarda keder, tipik anlamda nedensizdir. Şu anki ruh halimin ise gayet gerçek bir nedeni var. Etrafımdaki her şey uzaklaşıp yok oluyor. Bu iki fiili üzücü anlamlarında kullanmıyorum. Tek söylemek istediğim, görüştüğüm insanların değişikliklerle karşılaşacakları, yaşamlarında belli dönemlerin tamamlanacağı ya da bütün bunların zaten olduğu ve tüm bunlar –etrafındaki çocukluk dostlarının öldüğünü görerek yakında kendinin de öleceğini hisseden yaşlı biri gibi– bana, benim yaşamımın da değişmesi gerektiğini ya da değişeceğini –hangi esrarengiz biçimde, bilmiyorum– söylüyor. Bu değişimin, olayları daha da kötüye çevireceğini sanmıyorum; tam tersine. Ama bir değişim söz konusu ve benim için, değişmek, bir halden diğerine geçmek kısmi ölüm demek; içimizdeki bir şey ölüyor ve ölenin, geçip gidenin kederinin ruhumuza değdiğini ister istemez hep hissederiz.

Üstelik, bakın: Yarın dostlarımın en büyüğü, en yakını[2] Paris'e gidecek; kısa bir süreliğine değil, oraya yerleşmek için. Anica Teyze de (mektubuna bakarsanız görürsünüz) muhtemelen kızıyla birlikte İsviçre'ye gidecek; kızı orada evlenecek. Çok sevdiğim arkadaşlarımdan biri de bir süre kalmak üzere

1 Pessoa'nın Pretoria'daki annesine hitaben yazdığı ve kendisinin yeniden kopya ederek *Huzursuzluğun Kitabı*'nda yayımlanmasını öngördüğü bir mektuptan bölümler.

2 Muhtemelen Sá-Carneiro'dur.

Galiçya'ya gidiyor. Bir diğeri Porto'da yaşamaya gidiyor; o da, size ilk belirttiğim kişiden sonraki en yakın arkadaşım. Böylece, insan çevremde her şey öyle düzenleniyor (ya da dağılıyor) ki ya inzivaya çekilmem gerekiyor ya da fark etmediğim yeni bir istikamete yönelmeliyim. Yakında bir kitap yayımlayacak olmak gibi basit bir şey bile yaşamımı altüst ediyor. *Bir şeyi yitiriyorum: yayımlanmamış olmayı.* Dolayısıyla, bir değişim, olumlu bile olsa, daima olumsuz bir değişimdir; çünkü her değişim kötüdür. Bir kusuru, zaafı ya da bir reddi bile yitirmek, *daima yitirmektir*. Düşünsenize, anne, bu şekilde hisseden biri, acı verici gündelik duyumlardan yola çıkarak nasıl yaşayabilir!

On yıl sonra kim olacağım ben? On yıl da nereden çıktı, beş yıl sonra? Dostlarım benim çağdaş şairlerin en büyüklerinden biri olacağımı söylüyorlar. Ama yazdıklarıma bakarak bunu söylüyorlar, yoksa yazabileceklerime bakarak değil (aksi takdirde, onların söylediklerini tekrarlamazdım...). Ama bu gerçek olsa bile ne anlama geldiğini gerçekten biliyor muyum? Bunun *tadının nasıl* olacağını nasıl bilebiliriz? Belki de şöhretin tadı ölüm ve gereksizliktir; zaferde de çürük kokusu vardır.

Anica Teyze'sine

24 Haziran 1916

Sevgili teyzeciğim,

13 Haziran tarihli mektubunuz ve iyi dilekleriniz için size candan teşekkür ederim.[1] Raoul'a[2] da 22 Mayıs tarihli mektubu

1 Fernando Pessoa 15 Haziran 1888'de doğmuştu.

2 Pessoa'nın teyzesi Anica'nın damadı. Genç adam o dönemde devlet bursuyla İsviçre'de bulunuyordu.

için teşekkür ederim. Yakında ona da cevap yazacağım. Bu sözümde durabileceğimi sanıyorum, çünkü içine gömüldüğüm ve tahmin edebileceğiniz gibi, son zamanlarda art arda yaşadığım sinir krizlerinin sonucu olan bu atalet halinden artık biraz kurtulduğumu sanıyorum.

Pretoria'dan (nihayet!) iyi haberler aldım. Annemin durumu kesin olarak düzelmiş. Kolu hariç. Anlaşıldığı kadarıyla hareketine oldukça ağır kavuşuyor. Zihinsel durumu nihayet yeniden normale dönmüş. Beni en fazla kaygılandıran şey olan bu zihin bulanıklığı nihayet yok oldu. Artık odasından çıkabiliyor ve her gün birkaç saatini yemek salonunda geçirebiliyor.

Şu an nasıl bir tedavi uygulandığını bilmiyorum. Başlangıçta elektroşokların epey kullanıldığını biliyorum, ama hastanın kaldıramadığı görülünce, sonradan bu tedavi kesildi. Elektroşokların normalde neden olduğu rahatsızlık, sanırım hastalığın o evresinde arzu edilmiyordu. Durum eğer böyleyse, bu tedavi yeniden başlayabilir.

Şu an için, cepheye Portekiz birliklerinin gönderilme olasılığıyla ilgili olumlu bir şey söylemek zor. Raoul'un durumundaki gençlerin seferberliğe çağrılma riski şimdilik yok gözüküyor. Elbette bunu kesin *doğrulayamam*, ama burada söylenen bu. Doğal olarak, eğer Raoul burada olsaydı, en azından, "subay okulu" tarzında bir angaryaya ya da benzer türde bir şeye katlanmak zorunda kalırdı.

Benim sinirlerime gelince, bu son zamanlarda pek kötü değildi. Joaquina'nın yaşamın acı ve tatlı taraflarını görmesi dışında, ailede de özel bir şey olmadığı kanısındayım. Mario'nun durumuna gelince, astroloji sayesinde öngörmüş olduğum gibi, yalnızca iyileşmekle kalmadı, sürekli daha da iyiye gidiyor.

Şimdi, teyzeciğim, sizi pek ilgilendiren şu gizemli olaya geliyorum; olup biteni tahmin edemeyeceğinizi söylüyorsunuz. Ben de öyle sanıyorum. Kendimden bekleyebileceğim en son şey buydu.

İşte, olup biten: (Yanılmıyorsam) mart ayının sonuna doğru medyum oldum – düşünebiliyor musunuz! Elbette hatırlıyorsunuzdur, ispiritizmacılık yaptığımız söylenebilecek toplantılarımızın bozguncusu olan ben, aniden otomatik yazı yazmaya başladım. Bir akşam, *Brasileira*'ya[1] uğradıktan sonra eve döndüğümde, kelimenin tam anlamıyla, elime bir kalem alıp kâğıdın üzerine koyma arzusu hissettim. Elbette içimden böyle bir itkinin geldiğini sonradan fark ettim. O an dikkat etmedim ve bu hareketi, dalgın birinde çok doğal olan, bir şeyler çiziktirmek için ele kalem almak olarak yorumladım. Bu ilk seans sırasında, (gayet iyi bildiğim) "Manuel Gualdino da Cunha" *imzasıyla* başladım. Cunha Amca'yı aklıma bile getirmemiştim. Sonra, önemsiz ve ilgisiz çeşitli şeyler yazdım.

O zamandan beri zaman zaman yazıyorum, kimi zaman iradi olarak, kimi zamansa yazmaya *mecbur* kalarak. Ama mesajlar ender olarak anlaşılır oluyor. Bazı cümleler anlaşılabiliyor. Ama özellikle son derece tuhaf bir şey oluyor: Sorularıma *rakamlarla* cevap verme yönünde sinirlendirici bir eğilim; hatta *çizim* eğilimi de var. Nesne çizimleri değil, kabalistik ya da masonik işaretler, okültist semboller ya da başka şeyler. Bu biraz kafamı karıştırıyor. Bu sizin ya da Maria'nın otomatik yazınıza, yani bir hikâyeye, tutarlı bir dildeki bir dizi cevaba hiç benzemiyor. Dolayısıyla daha kusurlu, ama aynı zamanda çok daha esrarengiz.

Şunu da belirtmeliyim ki, Cunha Amca'nın ruhu sandığım şey, asla yazıyla (ne de başka türlü) kendini göstermedi. Mesajlar, deyim yerindeyse, anonim ve "Kim konuşuyor?" diye her sorduğumda, bana çizim ya da rakamlarla cevap veriliyor.

Bu mektupla birlikte size basit bir örnek gönderiyorum.[2] Bana geri yollamanıza gerek yok. Onda rakamlar ve karalamalar

1 Şehrin ticaret ve entelektüel merkezi olan *Chiado*'nun göbeğinde bulunan Pessoa'nın gözde kafelerinden biri; bu kafe hâlâ yerinde durmaktadır ve teras kısmı yakın zamanda şairin bir heykeliyle süslenmiştir.

2 Bulunamamıştır.

göreceksiniz, ama neredeyse hiç çizim yok. Elimin altında yalnızca bu var. Ama böylelikle siz de bu mesajların şeklini şemailini anlayabilirsiniz.

İşin tuhaf yanı (bütün bu rakamlardan hiçbir şey anlamazken), okültist ve manyetizmacı dostlarımdan birine (çok meraklı ve ilginç biri, ayrıca da en iyi dostlarımdan) danıştım, bana gerçekten tuhaf şeyler söyledi. Örneğin, ona şimdi hatırlamadığım, (dört rakamlı) herhangi bir sayı yazdığımı anlattım. Bana, oturduğum evde beş kişinin olduğu cevabını verdi ki bu doğruydu. Ama bu sonuca nereden vardığını bana söylemedi. Yalnızca, rakam yazmanın benim otomatik yazımın sahiciliğinin kanıtı olduğunu açıkladı; *yani*, bunun *kendi kendime yaptığım bir telkin* değil, gerçek bir medyumluk işareti olduğunun kanıtı. Ruhlar, dedi bana, bu tür mesajları garanti sıfatıyla gönderirler; bu da onları medyum için tamamen anlaşılmaz kılar, onun bilinçdışı bile bunu hayal edemez.

Bu dost bana, aynı merak uyandırıcı güvenle, başka rakamları da açıkladı. Yalnızca üç rakamı anlayamadı.

Size bütün bunları hızla anlatıyorum. İlginç ayrıntıları ve özellikleri elbette atlamak zorundayım. İşin özünü söylüyorum size.

Medyumluğum burada bitmiyor. Kendimde başka bir medyumluk yeteneği de keşfettim. Şu ana dek hiç hissetmemiştim, daha doğrusu, hissetmiştim ama olumsuz biçimde. Sá-Carneiro Paris'teyken ve onu intihara sürükleyen o ciddi zihinsel krizi geçirirken, *ben onun krizini burada hissettim*; daha olup biteni anlayamadan, *dışardan gelen* ani bir depresyon üstüme çullandı. Bu tür hislerin arkası gelmedi.

Yine de en ilginç özelliği sona saklıyorum: Yalnızca yazıcı medyumluk özellikleri değil, *görücü* medyumluk özellikleri de yavaş yavaş geliştiriyorum. Okültistlerin "astral görü" dedikleri şeye ve de "esirimsi görü" denen şeye sahip olmaya başlıyorum.

Bütün bunlar daha işin başında, ama hiç kuşku yok. Ancak belirli zamanlarda ve eksik olarak kendini gösteriyor; ama o anlarda bu var.

Örneğin "esirimsi görü"nün kusursuz "berraklıkta" olduğu ve bazı kişilerin "manyetik aurasını" gördüğüm anlar oluyor; özellikle de kendiminkini, aynada ya da karanlıkta, kendi ellerimin yaydığı aurayı. Sanrı değil bu, çünkü benim gördüğümü başkaları da görüyor, daha doğrusu, biri görüyor. Aynı ama daha gelişkin yeteneklere sahip olan biri. Esirimsi görünün şanslı anlarından birinde, kafe *Brasileira do Rossio*'da bir sabah *bir adamın ceketinin ve derisinin altından kaburgalarını görmeye* kadar vardım. Bu, en yüksek derecedeki esirimsi görü. Bunu tamamen görebilecek miyim, yani her istediğimde gayet net görebilecek miyim?

"Astral görü"m hâlâ çok yetersiz. Ama kimi zaman, geceleri gözlerimi kapadığımda, bir dizi küçük tablo görüyorum, çok kısa ve çok net (dış dünyadaki herhangi bir nesne kadar net). Bunlar tuhaf şekiller, çizimler, sembolik işaretler, sayılar (çünkü ben de gördüm), vb.

Kimi zaman –gerçekten çok tuhaf– *başka bir şeye ait olduğum* hissini duyuyorum. Örneğin, işte sağ kolum ben istemeden havaya kalktı. (Doğal olarak, *karşı koyabilirim*, ama önemli olan o an kolumu kaldırmayı benim *istememiş olmam*.) Başka seferler, sanki manyetizma altındaymışım gibi yana ittirildim, vb.

Sevgili teyzeciğim, bütün bunların kafamı neden karıştırdığını ve –henüz daha başlangıç aşamasında olan– bu olguların beni nasıl rahatsız edebileceğini düşünüyor olmalısınız. Beni korkuttuklarından değil. Bazı olgular zaman zaman beni az çok etkilese de, örneğin aynada kendime baktığımda ve yerimi sakallı bir adama ya da başka birine bırakarak (beni böyle ziyaret eden dört kişi var) yüzümün yok olduğunu gördüğümde korkudan çok merak duyuyorum.

Beni biraz rahatsız eden şey, bunun ne anlama geldiğini az

çok biliyor olmam. Delilik olduğunu sanmayın. Hayır, delilik değil: Tersine, bu tuhaf şeyin gerçekleşmesinin nedeni, zihinsel dengemin hiç bu kadar sağlam olmamasıdır. Hayır, çünkü bütün bunlar medyumluk yeteneklerinin basitçe gelişimi değil. Bunu, okült bilimler konusunda, zaten yeterince biliyordum. Gayet tanımlı bir hedef içinde, yüksek denen duyuların bende adım adım uyandığını ve beni böyle adım adım yetiştiren meçhul Usta'nın bana bu yüksek varoluşu benimsetcrek, aynı zamanda bana o zamana dek tanıdığımdan daha büyük bir ıstırabı ve bu yüksek yeteneklerin edinilmesiyle birlikte, her şey karşısında hissedilen bu derin tiksintiyi verdiğini hissedebiliyordum. Ayrıca, bu yeteneklerin ortaya çıkması da esrarengiz bir tecrit hissine, ruhumun en derinlerine dek acıyla dolduran bir terk edilme duygusuna eşlik ediyor.

Sonuçta, olması gereken olacak.

Size *her şeyi* söylemiyorum, çünkü her şey söylenemez. Ama belli belirsiz de olsa beni anlayabilmeniz için gereken kadarını söylüyorum.

Benim gerçekten delirdiğimi mi sanacaksınız, bilmiyorum. Ben delirdiğimi sanmıyorum. Bunlar anormal şeyler kuşkusuz, ama *doğaya aykırı* değil.

Sizden ricam, bunlardan kimseye söz etmemeniz. Bunu yapmanın hiç yararı olmaz; yaratacağı sıkıntılar da (bazılarının niteliğini bile bilmeyebiliriz) cabası.

Elveda, sevgili teyzeciğim. Maria ile Raoul'a sevgi dolu anılarımı ve küçük çocukları Eduardo'ya da sayısız öpücüklerimi gönderiyorum. Sizi de bütün sadık sevgimle tekrar tekrar kucaklıyorum.

Fernando.

Côrtes-Rodrigues'e

Lizbon, 19 Ocak 1915

Size uzun bir mektup yazma sözü vereli çok oldu. Bunun psikolojik türde bir mektup olacağını, benim vakamı ele alacağını belirterek de belki fazla kesin davrandım. Her neyse, bugün bu mektup elinizdeki.

Gerçekten de uzun süredir –size bu mektubu vaat ettiğimden beri– benim "vaka"mdan ve uzun bir dönemden beri içinden geçmekte olduğum ruhsal krizin doğasından size samimiyetle ve dostça söz etme arzusu içindeyim. Çekinceme rağmen, bundan birine söz etme ihtiyacı hissediyorum ve bu da sizden başkası olamaz –çünkü bütün tanıdıklarım arasında yalnızca siz, bana dair benim kendi manevi gerçekliğimle tam olarak aynı düzeyde bulunan bir fikre sahipsiniz– ve sizin beni anlama kapasiteniz, tıpkı benim gibi, sizin temelde dindar bir insan olmanızdan kaynaklanıyor; benim en yakınımda olanlara gelince, açıkça konuşursak, gayet iyi biliyorsunuz ki, sanatçı olarak ne kadar üstün olsalar da, ruh olarak onları hesaba katamam, çünkü içlerinden hiçbiri Yaşam'ın korkunç önemine dair net bir bilince sahip değil (oysaki bu fikri ben her gün yaşıyorum); bu bilinç bizim, kendimize ve insanlığa karşı yerine getirilecek bir görev duygusu olmadan, yalnızca sanat için sanat yapmamızı engelliyor.

Hazırlık niteliğinde gözüken bu saptama zaten sorunun önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bunu size düzenli ve gayet açık bir şekilde nasıl sunabilirim, pek bilmiyorum. Ama bu bir mektup olduğundan, elimden geldiğince yapmaya çalışacağım; dağınık ya da şekilsiz farklı öğeleri artık siz zihninizde düzene koyarsınız.

İçinden geçtiğim kriz, başkalarıyla olmasa da her koşulda kendimizle uyumsuzluktan kaynaklanan büyük ruhsal krizler türünden. Ama şu anki krizim kendimle uyumsuzluğumdan

kaynaklanmıyor: Tedricen kazandığım özdisiplin, uyumlanmaya elverişli olan karakterimin tüm farklı öğelerini içimde birleştirmeyi başardı. Ruhumda daha çok şey gerçekleştirmem gerekiyor. Henüz arzuladığım türde bir birlikten çok uzaktayım. Ama size söylemiş olduğum gibi, şu anki derdimin kaynağı bu değil.

Başkalarıyla bir uyumsuzluk söz konusu. Ama şu konuda anlaşalım: *iki tarafın* olduğu, net, ilan edilmiş ayrılıkların sonucuymuş gibi gözüken, şiddetli uyumsuzluk değil. Hayır, başka bir şey bu. Bu uyumsuzluk benim tarafımdan, kendi içimde hissediliyor; beni çevremden ayıran ayrılığın tüm ağırlığı yalnızca benim üzerimde. Şimdi tek başıma yaşıyorum, çünkü burada yakın ailem yok (evinde yaşadığım teyzem, burslu bir öğrenciyle evlenen kızıyla birlikte İsviçre'ye gitti) ve bu durum benim ruh halimi şiddetlendirdi, beni kendi ruhumla çıplak bıraktı, dikkatimi kendimden uzaklaştırabilecek aşina ilgi ya da duygular yok.

Böylece, çevremdeki insanlarla, en yakınlarla bile, hatta en iyi dostlarımla bile derin ve sürekli bir uyumsuzluk duygusu içinde yaşıyorum aylardır. En iyi dost dediklerim edebiyatçı dostlarım elbette, çünkü diğerleriyle... en ufak bir manevi yakınlık nasıl kurabilirim bilmiyorum. Ama bu durum, toplumsal ilişki düzleminde herkesle çok iyi anlaştığımdan, onlarla da gayet iyi anlaşmamı engellemiyor.

Çevremdeki hiç kimsede, benim mahrem duyarlılığımla, özlem ve emellerimle, kısacası, en mahrem manevi varlığımın temel ve esas kısmını oluşturan her şeyle *uyum içinde* olan yaşama karşı bir tutum görmüyorum. Benim edebi faaliyetlerimi onaylayan insanlara elbette rastlıyorum, ama onlar benim en sahici olarak sahip olduğum şeyin ancak varoşlarını temsil ediyorlar. Bu da bana yetmiyor. Öyle ki, her dâhi insanın Tanrı'dan edindiği dinsel ve korkunç misyona, dehasına dair günden güne derinleşen duyarlılığım ile günden güne keskinleşen bilincim, her türlü saf sanatın ve edebi gereksizliğin tiksindirici boşluğu karşısında

giderek daha duyarlılaşıyor. Hedefleri benden gizli içsel bir evrimin yavaş yavaş ama kesin olarak ilahi gerçekleşmesi içinde, projelerimi ve emellerimi, edindiğim meziyetlerin seviyesine adım adım yükselttim. İnsanlık üzerinde bir etkide bulunmak, uygarlığa tüm gücümle katkıda bulunmak; yaşamımın, ağırlığı ve ciddiyeti belirgin hedefleri bunlar. Sanat yapmak bana giderek çok daha önemli bir şey, korkunç bir misyon gibi geliyor; güçlükle, keşişlere özgü bir şekilde, gözümü hedeften –her sanat eserinin hedefi olan uygarlık yaratıcılığından– ayırmadan yerine getirmem gereken bir görev bu. Bu nedenle benim sanat mefhumum, başlangıçta tamamen estetikken, iyice yükseldi ve benden daha fazla çaba talep ediyor; bugün çok daha mükemmel olmam ve daha belirgin bir şekilde hazırlanmam gerekiyor. Hızla sanat yapmak iyi bir şey, ama bu bana pek yeterli gelmiyor. Kendimi yükümlü hissettiğim misyon karşısında mutlak bir yetkinlikle gerçekleştirmem, yazıda tam bir ciddiyet sergilemem gerek.

Parlamak için parlama isteği şeklindeki kaba özlemi ve diğerini, gayet berbat kabalıktaki, katlanılmaz bir sanatsal "plepçilik"teki *şaşırtma** isteği şeklindeki özlemi bir yana bıraktım. Kesitlerarasılığı ortaya atma fikri artık hiç heyecan vermiyor. Bu, kendimle baş başa kalarak, tekrar tekrar analiz ettiğim bir nokta. Ama eğer bu kısmi *şakaya** girişmeye karar verirsem, bu, kısmi *şaka* değil, bambaşka bir şey olacak. "Skandal yaratıcı" *Manifesto*'mu yayımlamayacağım. Belki başkasını, ressam sanatçılarınkini yayımlayacağım. *Şaka* hoşuma gitmeyebilir ya da geçici olarak –(neyse ki tabiatımla pek uyuşmayan) bayağılığın geçici ve marazi bir evresinde– beni bir an kışkırtabilir. Bu akımı olduğu haliyle başlatmak belki de şarttır –diye düşündüm kendi kendime–; dar anlamda sanatsal bir hedef içinde değil, ama daha ziyade –bu tavrı derinden düşünerek– üzerinde çalışılmaya ve bizi durgunluğumuzdan koparabilecek yeni fikir ve duygu akımlarının dört bir yandan nüfuz etmesine büyük

ihtiyaç duyan ulusal ruh hali üzerinde etkili olabilmeleri için acilen duyurulmaları gereken bir fikirler bütünü olarak bunu yapmak gerekebilir. Gerçekten de, benim projelerimde her zaman az çok mevcut olan vatanseverlik fikri içimde giderek daha fazla büyüyor; ve gerçekleştirebileceğim her şey sayesinde Portekiz'in adını daha yükseğe taşımadan sanat yapmayı asla düşünmüyorum. Sanatı ve yaşamı ciddi olarak düşünürsek bu gayet normal. Dünyanın kederli ve esrarengiz haline dinsel bir duyguyla bakan kişi kendi görevine dair farklı bir fikir geliştiremez.

Bütün bunları size yeterince iyi anlatamadım. Her şeyden önce, kendimi yeterince açıklayamadığım bu mektubu yırtıp atma arzusu içindeyim. Ama ne hissettiğimi siz kesinlikle anlıyorsunuzdur ve sanırım, kendi içimde gerçekleştirdiğim bu yükselen evrime, siz de, bütün dostluğunuzla, benimle birlikte seviniyorsunuzdur.

Kendime geri dönüyorum. Farklı hissetme biçimleri derlemek için birkaç yılımı yolculuk ederek geçirdim. Bugün, her şeyi görmüş, her şeyi hissetmiş biri olarak artık görevim, kendime, kendi ruhuma kapanmak ve elimden geldiğince ve yapabileceğim her alanda, uygarlığın gelişimi ve insanlık bilincinin yaygınlaşması için çalışmaktır. Benim her yöne sapan, her şeye uyum sağlayan, kendine hep yabancı ve kendi içinde tutarlılığı olmayan tehlikeli karakterimin bu görevden sapmaması için Tanrı elinden geleni yapsın!

Caeiro-Reis-Campos'un eserini takma adlar altında ortaya atma niyetimi doğal olarak sürdürüyorum. Onlar benim yarattığım ve yaşadığım, hissedildiği için samimi olan ve başkasının ruhu üzerinde tartışmasız biçimde yararlı bir etkide bulunabilen bir akım oluşturan bütün bir edebiyatı temsil ediyorlar. Benim samimiyetsiz edebiyat diye adlandırdığım şey, Alberto Caeiro'nunki, Ricardo Reis'inki ya da Álvaro de Campos'unki değil (bu sonuncusu, akşamüzeri ve gece şiiriyle sizin adamınızdır).

Bu edebiyat, *başkasının kişiliğinde* hissedilmiştir, *dramatik olarak* yazılmıştır, ama (kelimenin en ciddi anlamında) samimidir, tıpkı Shakespeare olmayan ama onun yaratısı olan Kral Lear'ın söylediklerinin samimiyeti gibi. Şaşırtmak için yapılan şeyleri samimiyetsiz buluyorum; aynı zamanda –*buna dikkat edin, çünkü işin özü bu*– temel metafizik fikri içermeyen şeyleri, yani Yaşam'ın ciddiyetine ve gizemine dair belli bir fikrin, bir rüzgâr esintisi olarak bile geçmediği şeyleri samimiyetsiz buluyorum. Bu nedenle, Caeiro, Reis ve Álvaro de Campos adı altında yazdığım her şey ciddidir. Bunların her birine derin bir yaşam anlayışı kattım; her seferinde farklı, ama var olma olgusunun esrarengiz önemine daima ciddi bir dikkat yönelten bir anlayış bu. Bu nedenle Pauís'in şiirleri ciddi değildir; size kopuk kopuk birkaç bölümünü okumuş olduğum kesitlerarası *Manifesto* da ciddi değildir. Bütün bu edebi yapıtlarda kamu karşısındaki tutumum bir soytarının tutumudur. Bugün bu tür tutumu eğlenceli bulmaktan çok uzak hissediyorum kendimi.

Bütün bunlarda berrak ve açık seçik bir bilinç ne kadar eksik! Ama size acilen yazmak zorundayım. Bugün ayın 19'u ve bütün bu sorunlar hakkında sizinle sohbet etme olanağını yitirmek istemiyorum. Daha önce söylemiştim: Tüm dostlarım arasında siz, benim niteliklerime yeterince değer vererek, bu mektubu bir megalomanın mektubu olarak görmeyecek tek kişisiniz; ama aynı zamanda siz, derin bir dindarlığa, yaşamın acılı muammasına dair mahrem bir kanaate, bütün bu sorunlar hakkında benimle yakınlık kurabilecek kadar yüksek derecede sahip olan tek kişisiniz.

Bu tutumun –mahrem niteliğinden başlayarak, birlikte olduğum kişilerin tamamen anlayışsızlığına kadar uzanan çeşitli nedenlerle asla belli etmediğim bu tutumun– çevremle nasıl için için bir uyumsuzluk yaratabileceğini size açıklamaya artık pek ihtiyacım yok. Dediğim gibi, şiddetli bir uyumsuzluk değil bu;

daha ziyade, sanki bir oyun ya da bir eğlence, zevkle dekore edilecek bir piyesmişçesine –söylemek istediğim şeyi gayet iyi ifade eden sanatsal meşguliyet tarzı; çünkü hiçbir başka ya da deyim yerindeyse, *dekoratif anlamda* sanatsal bir hedeften başkasını içermez– aşağı hedeflerin peşinde koşarak sanat yapanlara karşı öfke duyuyorum. Benim "kriz"im, bütünüyle, buradan kaynaklanıyor. Şikâyetçi değilim. Ama başkalarının oyalanmak için yaptıkları, benimse büyük bir ciddiyet bulduğum, bize sonumuzu düşündürtecek ve bilinçdışımızın adımlarımızı ikametgâhına doğru yönelttiği Meçhul Şahsa söyleyeceğimiz şeyi düşündürtecek kadar işaretlerle dolu bu yolculuktaki yol arkadaşlarından önce çok uzaklara gitmiş birinin krizi bu... Azizim, ruhlardan yıldızlara giden ve Korku Ormanı'nı aşması gereken bir yolculuk bu... ve Tanrı, bu sonsuz yolun bitiminde, suskun büyüklüğü içinde bizi bekliyor...

İyi kötü –daha ziyade de kötü, kuşkusuz– size her şeyi açıkladım. Sizinle böyle konuşmaktan ve zihninizin, çok yüksek bir düşüncenin kederlerini sempati ve dostlukla kabul edeceğini bilmekten mutluyum. Bütün bunlar, söylememe gerek var mı, aramızda kalmalı... Zaten kime açabilirsiniz ki bunları?

Mektubumu burada, neyse ki tam zamanında bitiriyorum. Bana sözünü ettiğiniz ve orijinallerinden titizlikle kopya edilmiş Antero'nun[1] yayımlanmamış yazılarını ne zaman olursa gönderebilirsiniz. Buraya ulaştıklarında belki de bir yerlerde yayımlamak uygun olur. İzin almak gerekir mi? Bundan emin olmalı.

Size birkaç dize gönderiyorum... Onları okuyun ve saklayın. Arzu ederseniz babanıza okuyabilirsiniz, ama kimseye iletmeyin, çünkü yayımlanmadılar. Özellikle son şiiri, "Hasat Yapan Kadın"ı seviyorum. Onda, *paulica* işaretini basit bir dilde vermeyi başardım. Şunları yazmış olduğum için kendimi takdir ediyorum:

1 Antero de Quental.

Ah, sen olabilmek, ben kalarak!
Senin neşeli bilinçsizliğine
ve bu bilinçsizliğin bilincine sahip olmak!

Aslında, bütün bu şiiri seviyorum...

Başka şiirler de yazdım, ama size tamamlanmış, kopya etmesi daha kolay olanlarını gönderiyorum. Yazık ki hepsi daktilo edildi, çünkü bu şiiri daha az şiirsel kılıyor, ama böylesi daha hızlı ve daha açık seçik.

Bana yazmaya devam edin, azizim Côrtes-Rodrigues. Babanıza hürmetlerimi iletin ve kardeşçe anılarımı kabul buyurun.

F.P.

Casais Monteiro'ya

Lizbon, 13 Ocak 1935

Sevgili arkadaşım,

Mektubunuza candan teşekkür ederim. Derhal ve bütünüyle cevap veriyorum. Yine de, mektubuma başlamadan önce, pelür kâğıda yazdığım için affınızı dilerim. Uygun kâğıdım yok. Bugün günlerden pazar ve başka kâğıt edinmeme imkân yok. Her şeye rağmen, size cevap vermekte gecikmektense, bu kötü kâğıda da olsa yazmak sanırım daha iyisi.

Öncelikle, kendimi kınamak için bile olsa, benim hakkımda yazmanızda, ne olursa olsun "başka neden" asla görmeyeceğimi size taahhüt edebilirim. Ben, kendini yanılmaz ilan etmemiş ve kendisine yöneltilen eleştirileri tanrısallığa karşı işlenmiş suç olarak görmeyen ender Portekizli yazarlardan biriyim. Ayrıca

–zihinsel kusurlarım ne olursa olsun–, bende zulüm takınağı eğilimi hiç yoktur. Bunun dışında, sizin entelektüel bağımsızlığınızı yeterince biliyorum; bu bağımsızlığı, söylememe izin verirseniz, son derece değerli buluyor ve onaylıyorum. Asla bir Usta ya da Şef olmak istemedim; ne Usta –çünkü öğretmeyi bilmem ve herhangi bir şeyi öğretebilir miyim onu da bilmem– ne de Şef... – çünkü bir omlet pişirmeyi bile bilmem. Dolayısıyla bana dair söyleyebileceğiniz herhangi bir şeyden asla kaygı duymayın. Soylu katlarda bodrum katı arayacak değilim.

Kendimi ilk kez kamuya *Mensagem* gibi bir kitapla tanıtma tercihimin şanslı olmadığı konusunda sizinle tamamen hemfikirim. Ben tam bir mistik milliyetçi, rasyonel bir Sebastiancıyım. Fakat, bu özellikler dışında ve kimi zaman da onlarla çelişki halinde, başka yanlarım da var. Ve bu yanları, tabiatı gereği *Mensagem* içermiyor.

Kitaplarımın yayımlanmasına *Mensagem*'le başlamamın basit nedeni, –nedendir bilinmez!– düzenlemeyi ve nokta koymayı başarabildiğim ilk kitap olmasıdır. O hazır olduğundan yayımlamam teklif edildi, ben de kabul ettim. Kabul etmemin nedeni, bunu belirtmem gerekir, [Kültür] Sekreterliğin ödülüne[1] gözlerimi dikmiş olmam değildi; yine de, böyle bir art niyet, kendi başına, en büyük entelektüel günah değildir. Kitabım eylül ayında hazırdı ve onu bu yarışmaya sokamayacağımı düşünüyordum, çünkü başlangıçta temmuz sonu olarak saptanmış eserlerin son teslim tarihinin ekim sonuna uzatıldığını bilmiyordum. O tarihte elimde *Mensagem*'den birkaç nüsha bulunduğundan, Sekreterliğe elimdeki kitaplardan teslim ettim. Kitap, yarışma için istenen koşullara (milliyetçilik) tamamen uyuyordu. Sonuçta, yarışmaya katıldım.

Eserlerimin gelecekteki yayımlanışını düzenlemeyi kimi zaman düşündüğümde, *Mensagem* tarzında bir kitabı ilk sıraya koymak asla aklıma gelmemişti. Daha ziyade, Fernando Pessoa'nın

1 *Mensagem* 1934 yılında yayımlandığında verilen ödül.

çeşitli alt-kişiliklerini kapsayacak büyük bir nazım eserin –yaklaşık üç yüz elli sayfalık bir cilt– yayımlanması ile henüz tamamlamayı başaramadığım polisiye bir romanla başlama fikri arasında tereddüt ediyordum.

Dolayısıyla, kendimi kamuya tanıtmada *Mensagem* tercihinin isabetli olmadığı konusunda sizinle hemfikirim. Yine de olaylar yapılabilecek en iyi tercihin bu olduğunu kanıtladı. Özellikle kişiliğimin –belli ölçülerde ikincil– bu yanı, çeşitli dergilere katılımımda asla yeterince öne çıkmamıştı (bu kitabın parçası olan *Portekiz Denizi* hariç); özellikle bu nedenle, bu eserin çıkması ve de şimdi çıkması uygundu. Tasarlamış ya da öngörmüş olmamama rağmen (pratik düzene dair her türlü önceden tasarlama konusunda yeteneksizimdir), ulusal bilinçaltının canlanmasının (kelimenin ilk anlamında) kritik bir anıyla çakıştı. Başlangıçta tesadüfen yaptığım ve bir sohbet sayesinde tamamlanan şeyi, Baş Mimar, Gönye ve Pergelle tam olarak düzenlemişti.

(Burada bir an ara veriyorum. Ben ne deliyim ne sarhoş. Ama size doğrudan doğruya yazıyorum, daktilomun izin verdiği kadar hızlı; deyimleri de aklıma geldiği gibi kullanıyorum, ima edebilecekleri edebi türü dert etmiyorum. Siz yalnızca sizinle konuştuğumu varsayın; haklı da çıkarsınız, çünkü durum bu.)

Şimdi sizin üç sorunuza geliyorum: 1) kitaplarımın gelecekteki yayımlanma planı, 2) heteronimlerimin doğuşu ve 3) okültizm.

Tek yanlı bir tezahür olan *Mensagem* derlemem, belirttiğim koşullarda yayımlanınca, şu şekilde devam etmeyi düşünüyorum. *Anarşist Banker*'in baştan sona gözden geçirilmiş bir versiyonunu bitirmek üzereyim; yakında tamamlanacak ve hazır olur olmaz, hiç gecikmeden onu yayımlamak istiyorum. Bu durumda, bu metni hemen İngilizceye tercüme edeceğim ve İngiltere'de yayımlanıp yayımlanamayacağını araştıracağım. Eğer yayımlanırsa, Avrupa düzeyinde şansı olur. (Yine de kendimi içkin[1] bir

1 "Eli kulağında" [imminent] olarak da okunabilir.

Nobel Ödülü sahibi olarak görmüyorum.) Ardından (ve şimdi sizin şiirle ilgili sorunuza gerçekten cevap veriyorum), yaz boyunca, Fernando Pessoa'nın kendisinin küçük şiirlerinden oluşan bu kalın cildi derlemeyi istiyorum. Bu yılın sonunda yayımlayıp yayımlayamayacağıma bakacağım.[1] Sizin beklediğiniz kuşkusuz bu cilt. Ben de onu görmeyi arzuluyorum. O, kişiliğimin tüm yanlarını bir araya getiriyor; *Mensagem*'de daha önce ortaya çıkan milliyetçi yanım hariç.

Gördüğünüz gibi yalnızca Fernando Pessoa'dan söz ettim. Caeiro, Ricardo Reis ya da Álvaro de Campos hakkında kesin bir düşüncem yok. Onların yayımlanması için hiçbir şey yapamam; tabii bana Nobel Ödülü verilmesi hariç (bkz. yukarısı). Yine de, üzülerek söylüyorum ki, dramatik kişisizleştirme yönündeki tüm gücümü Caeiro'ya, bütün zihinsel disiplin kapasitemi –üzerine de ona özgü müzik giydirilmiş olarak– Ricardo Reis'e ve ne kendim ne de yaşam karşısında duyduğum tüm heyecanı Álvaro de Campos'a verdim. Azizim Casais Menteiro, onların hepsinin, somut yayın planında, saflıktan uzak ve basit Fernando Pessoa yüzünden arka plana atılacağını düşünsenize!

Böylece birinci sorunuza cevap verdiğimi sanıyorum. Bu cevapta boşluklar buluyorsanız, bana bildirin. Elimden gelen bir şeyse, cevap veririm. Ama şu an için hiçbir projem yok. Ve genel olarak projelerimin ne olduğunu ve neler verdiğini bilince, insan *Tanrı'ya şükürler olsun* deme gereği duyuyor!

Şimdi heteronimlerimin doğuşu hakkındaki sorunuza geçiyorum. Size mümkün olduğunca eksiksiz cevap vermeye çalışacağım.

İşin psikiyatrik yanıyla başlıyorum. Heteronimlerimin kökeni bende mevcut olan derinlemesine isterik eğilimde yatıyor. Yalnızca isterik miyim, yoksa isterik-nevrastenik miyim

1 Bilindiği gibi Pessoa o yılın kasımında, bu kitabı yayımlayamadan öldü. Kitap daha sonra *Cancioneiro* adı altında çıkacaktır.

bilmiyorum. Ben bu ikinci hipotezden yanayım, çünkü kelimenin gerçek anlamıyla isterinin semptomları arasında sayılmayan istenç yitimi belirtileri de gösteriyorum. Ne olursa olsun, heteronimlerimin kaynağı benim kişisizleştirmeye ve taklide olan organik ve sabit eğilimimde bulunuyor. Bu olgular –başkaları ve benim için bir şans!– bende "zihinselleşmiş" durumda; yani, gündelik yaşamda, dış yaşamda ve başkalarıyla ilişkide tezahür etmeyip, içerde patlıyorlar ve ben onları kendimle baş başayken görüyorum. Eğer kadın olsaydım –kadında isteri krizleri, ataklar ve benzer türde şeylerle patlak veriyor– (isteri bakımından en isterik benim olan) Álvaro de Campos'un her şiiri komşularında alarma yol açardı. Ama ben erkeğim ve erkeklerde isteri çoğu zaman zihinsel bir biçim ediniyor; böylece her şey sessizliğe ve şiire varıyor...

Bu durum, heteronimimin organik kökenini *iyi kötü** açıklıyor. Şimdi size tarihini anlatacağım. Bugün ölmüş bulunan ve kimi durumlarda kısmen hatırladığım heteronimlerimle başlıyorum. Onlar, neredeyse unutulmuş bir çocukluğun uzak geçmişinde kaybolmuş bir halde yatıyorlar.

Gerçekten de, daha çocukluğumdan itibaren kurgusal bir dünyayla etrafımı kuşatmaya, asla var olmamış dost ve tanışlarla sarılmaya eğilimim vardı. (Elbette, gerçekten var olmayan onlar mı yoksa ben miyim bilmiyorum. Her konuda olduğu gibi bu şeylerde de her türlü dogmatizmden uzak durmalıyız.) Ben dediğim kimse için kendimi tanıdığım dönemden beri, gerçekdışı bazı kişileri, onlara siluet, hareket, karakter ve tarih vererek zihnimde yaratmış olduğumu hep hatırlıyorum; onlar benim için, belki de yanlış bir kullanımla gerçek yaşam denen şeyin nesneleri kadar görünür ve benimdiler. Bir *ben* olduğumu hatırladığım dönemden beri bende mevcut bu eğilim ömrüm boyunca bana eşlik etti; kimi zaman, beni büyülediği müzik değişmiş olsa da, beni büyüleyeceğini bildiği tarzı asla değiştirmedi.

Benim ilk heteronimim olduğunu düşündüğüm kimseyi, daha doğrusu var olmayan ilk ilişkimi hatırlıyorum. *Adım Şövalyesi** denen biri. Altı yaşlarımın kahramanı. Onun tarafından bana gönderilmiş mektuplar yazıyordum. Tamamen silinmemiş olan görüntüsü, sevgimin özlemle karışan yanını hâlâ büyülemektedir. Daha az net olmakla birlikte, başka bir kişiyi daha hatırlıyorum. Adını unuttum. O da aynı ölçüde egzotikti ve –hangi konuda bilmiyorum ama– Adım Şövalyesi'nin rakibi olarak ortaya çıkıyordu... Bu tür şeyler her çocukta olur mu? Hiç kuşkusuz; yani, belki. Ama ben bunları o derece yaşadım ki, hâlâ yaşıyorum ve öyle iyi hatırlıyorum ki, onların asla gerçek olmadıklarını hatırlamak için çabalamam gerekiyor.

Bu yaşadığımıza benzeyen ama başka varlıklarla dolu bir evreni etrafımda yaratma yönündeki bu eğilim hayalgücüme musallat olmaya devam etti. Çeşitli evrelerden geçti; bunlar arasında, neredeyse yetişkinken meydana gelen de var. Kimi zaman, ben olan kişiye ya da ben olduğunu sandığım kişiye şu ya da bu nedenle tamamen yabancı bir nükte geliyordu aklıma. Bunu, adını oracıkta yarattığım, hikâyesini uydurduğum ve halini tavrını, yüzünü, duruşunu, giysilerini, hatta el kol hareketlerine dek anında gözlerimin önünde gördüğüm dostlarımdan birinin ağzından çıkmış gibi hemen ve kendiliğinden söylüyordum. Böyle yaptım ve dünyaya, asla var olmamış ama yaklaşık otuz yıl sonra, bugün bile, seslerini işitebileceğim, görüp hissedebileceğim dost ve tanışlar sundum. Tekrar ediyorum: Ben onları işitebiliyor, görebiliyor ve hissedebiliyorum... Ve onları çok özlüyorum.

(Konuşmaya başladığımda –daktiloda yazmak benim için gerçekten konuşmaktır– frene basmakta güçlük çekiyorum. Ama sizi fazlasıyla sıkmışımdır, Casais Monteiro! Edebi heteronimlerimin doğuşuna geçeceğim, çünkü sonuçta sizin öğrenmek istediğiniz bu. Yine de, önceki anlattıklarım onları doğuran annenin hikâyesini aktarıyor.)

1912 yılı civarında, yanılmıyorsam (zaten yanılgı da fazla önemli olmamalı), pagan nitelikte şiirler yazma fikri geldi aklıma. Düzensiz dizeler halinde çeşitli şeyler çiziktirdim (Álvaro de Campos tarzında değil, yarı-düzenli bir stilde) ve bu projeyi bir yana bıraktım. Yine de, pek tanımlanamayan bir alacakaranlık içinde, bunu yazmakta olan kişinin belirsiz bir portresinin şekillendiğini hissetmiştim. (Böylece, ben farkına varmadan, Ricardo Reis doğmuştu.)

Bir buçuk, belki de iki yıl sonra, günün birinde, Sá-Carneiro'ya bir oyun oynama, karmaşık tarzda çoban türküleri söyleyen bir şair yaratma ve onu –nasıl olacağını bilemeden– az çok gerçek bir şekilde gün ışığına çıkarma arzusu duydum. Günlerce şairimin kişiliğini oluşturmaya çalıştım ama sonuç alamadım. Sonuçta bu projeden vazgeçtiğim bir gün –8 Mart 1914'tü– oldukça yüksek bir konsola yaklaştım ve elime bir kâğıt alarak, her fırsat bulduğumda yaptığım gibi, ayakta yazmaya başladım. Doğasını tanımlayamadığım bir tür vecd hali içinde art arda otuzdan fazla şiir yazdım. Bu yaşamımın zafer günü oldu. Benzer bir gün hiç yaşamamıştım. Adından başladım: *Sürülerin Çobanı*. Ve ardından gelen şey, benim içimdeki birinin belirişi oldu ve ona hemen Alberto Caeiro adını verdim. İfadenin saçmalığı için özür dilerim; benim içimde beliren kişi benim ustamdı. Derhal hissettiğim izlenim bu oldu. Bu öyle doğrudur ki, bu otuz küsur şiiri yazar yazmaz hemen elime başka bir kâğıt aldım ve ona da hiç durmadan altı şiir yazdım. Bunlar da Fernando Pessoa'nın *Eğik Yağmur*'unun bütününü oluşturur. Derhal ve bütün olarak... Fernando Pessoa/Alberto Caeiro'dan tek başına Fernando Pessoa'ya dönüştü bu. Daha doğrusu, Fernando Pessoa'nın Albeto Caeiro olarak kendi yokluğuna tepkisiydi.

Alberto Caeiro henüz doğmuştu ki ona hemen müritler bulmaya (içgüdüsel ve bilinçdışı bir şekilde) soyundum. Henüz gizil olan Ricardo Reis'i sahte paganlığından söküp aldım, ona

bir ad buldum ve kendine göre ayarladım, çünkü o dönemde onu zaten *görüyordum*. Ve işte, aniden, Ricardo Reis'in doğumunun tamamen tersi bir sapmayla, yeni bir kişi coşkulu bir şekilde doğdu. Bir çırpıda, yazı makinesinde, hiç ara vermeden ve düzeltmeden, Álvaro de Campos'un *Zafer Şarkısı* fışkırdı – şarkı kendi adıyla, adam da taşıdığı adla.

Böylece var olmayan bir *dost çevresi** yarattım. Hepsini gayet gerçek bir çerçeve içinde sabitledim. Etkileri kademe kademe belirttim, dostluklarını öğrendim, görüş ayrılıklarını ve tartışmaları kendi içimde işittim ve bütün bunlar da hâlâ benmişim –bütünün yaratıcısı ama en az mevcut olan ben– gibi geldi bana. Ricardo Reis ile Álvaro de Campos arasında estetik konusundaki tartışmaları günün birinde yayımlayabilirsem, onların ne kadar farklı olduklarını ve bu alanda benim ne kadar az ağırlığım olduğunu görürsünüz.

Orpheu'yu yayımladığımızda, gerekli sayfa sayısını tamamlamak için son anda bir şeyler bulmak gerekti. O zaman aklıma Álvaro de Campos'un "eski" bir şiirini yazma fikri geldi ve Sá-Carneiro'nun görüşüne sundum; Álvaro de Campos'un Caeiro'yu tanımadan ve onun etkisi altına girmeden önce nasıl olabileceğini gösteren bir şiir. Böylece *Opiarium*'u yazdım. Bu şiirde Álvaro de Campos'taki bütün gizil eğilimleri, sonradan ortaya çıkacakları haliyle –ama ustası Caeiro'yla temasın en ufak izi yokken– belirtmeye çalıştım. Bu, benim bütün şiirlerim arasında, esere katmam gereken kişisizleşmenin ikili gücü nedeniyle, yazması benim için en pahalıya mal olan şiirdir. Sonuçta, başarısız olmadığımı sanıyorum ve o bize Álvaro'yu gonca halinde verir...

Heteronimlerimin kaynağını size böylece açıkladım sanırım. Yine de ilave açıklamalara ihtiyaç duyduğunuz bir nokta kalırsa –çünkü size hızla yazıyorum ve bu tür durumlarda her zaman çok açık seçik ifade edemeyebiliyorum– bana söyleyin, seve seve açıklarım. İşte, aslında, hakiki bir ilave, hem de isterik nitelikte:

Álvaro de Campos'un elinden çıkma *Ustam Caeiro'nun Anısına Notlar*'ın bazı bölümlerini yazarken, sahici gözyaşları döktüm. Kiminle karşı karşıya olduğunuzu anlamanız için söylüyorum size bunları, azizim Casais Monteiro!

Bu konuda birkaç bilgi daha... Caeiro'nun, Ricardo Reis'in ve Álvaro de Campos'un yüzlerini, hal ve hareketlerini önümde, düşün bu renksiz ama gayet gerçek uzamı içinde *görüyorum*. Onların yaşamlarını ve yollarını ben kurdum. Ricardo Reis 1887 yılında (ne gününü hatırlıyorum ne ayını, ama bir yere not etmiştim) Porto'da doğdu. Hekimdir. Şu an Brezilya'da yaşıyor. Alberto Caeiro 1889'da doğdu ve 1915'te öldü. Lizbon'da doğdu ama hemen hemen tüm yaşamını köyde geçirdi. Hiç mesleği olmadı, eğitimsiz biridir. Álvaro de Campos 15 Ekim 1890'da Tavira'da doğdu (Ferreira Gomes'in bana dediğine göre, öğleden sonra saat bir buçukta; doğrudur bu, çünkü tam bu saate göre yapılmış yıldız falı doğru çıkmıştır). O, bildiğiniz gibi, Glasgow'da tersane mühendisidir, ama şu an Lizbon'da bulunmaktadır, işi yoktur. Caeiro orta boylu biriydi. Dayanıksız olsa da (veremden ölmüştür), gerçekte olduğu kadar narin görünmüyordu. Ricardo Reis biraz daha ufak tefektir, ama çok az; aynı zamanda daha güçlüdür, ama zayıftır. Álvaro de Campos uzundu (1.75 m, yani benden iki santim daha uzun), zayıf, hafif kambur bir hali vardı. Hepsi de sakalsızdır – Caeiro'nun saçları soluk sarı ve gözleri mavidir; Reis'in saçları donuk ve mat kestane rengidir; Campos açık renk tenlidir, Portekiz Yahudisi'ni belli belirsiz hatırlatan bir tipi vardır,[1] ama saçları düzgün ve genellikle yana ayrılmıştır; monokl takar... Caeiro, söylediğim gibi, neredeyse hiç eğitim almamış biridir, çünkü ilkokuldan öteye geçememiştir; daha küçük bir çocukken babasını ve annesini kaybetmiş ve dört duvar arasına kapanarak, mütevazı bir gelirle yaşamıştır. Epey yaşlı büyük teyzesiyle yaşıyordu. Ricardo Reis ise bir Cizvit okulunda eğitim görmüştü ve

1 Pessoa'nın kendisi gibi.

söylediğim gibi, hekimdir; 1919'dan beri Brezilya'da yaşamaktadır. Monarşi yanlısı olduğundan, kendini oraya gönüllü olarak sürgün etmiştir. Aldığı eğitim nedeniyle bir Latin uzmanıdır ve eğilim gereği yarı-Helenist biridir. Álvaro de Campos sıradan lise eğitimi gördü; sonra mühendis olması için İskoçya'ya gönderildi; önce mekanik, sonra da tersane mühendisliği. Tatilinden istifade edip Şark'a bir yolculuk yaptı. Oradan *Opiarium* şiiriyle döndü. Ona Latinceyi Beira'da rahip olan amcası öğretti.

Bu üçünün adına nasıl mı yazıyorum?... Caeiro için, beklenmedik, saf halde bir esinle olmuştu; ne yazacağımı bilmiyordum, hatta hayal bile edemezdim. Ricardo Reis için, soyut bir kararın ardından oldu ve aniden bir şarkıda somutlaştı. Campos için, neden olduğunu bilmeden ani bir yazma arzusu duydum. (Benim yarı-heteronimim Bernardo Soares,[1] Álvaro de Campos'a birçok açıdan benzese de, her yorulduğumda ya da uyuklarken ortaya çıktığından, akıl yürütme ve ket vurma yetilerim az çok ertelenmiş olur; bu düzyazı müebbet bir düştür. O bir yarı-heteronimdir, çünkü, onun kişiliği benim olmasa da, yine de benimkinin farklı bir versiyonu değil, basit bir sakatlanmasıdır. Akıl yürütme ve duygusallık eksik, o bendir. Onun düzyazısı benimkine benzer, ama akıl yürütmenin benim metinlerime verdiği incelikten yoksundur. Her birinin Portekizcesi aynıdır. Caeiro kötü yazarken, Campos ortalama bir dille yazar, "kendi" yerine "o" türünden sürçmeler görülür, vb. Reis ise benden de daha iyi yazar ama bana aşırı gelen bir arı dil kullanır. Benim için en zoru –henüz yayımlanmamış olan– Reis'in ya da Campos'un düzyazısıdır. Bir şiirde taklit daha rahat, daha kendiliğindendir.)

Mektubumun burasında, sevgili dostum, bu yazdıklarımı okuyunca, kötü talihin sizi tımarhaneye götürdüğünü düşünüyor olmalısınız. İşin kötüsü, bu mektubun kaleme alınmasında da kesinlikle tutarsızlık hâkimdir. Yine de, tekrar ediyorum:

1 *Huzursuzluğun Kitabı*'nın yazarı

Daha fazla gecikmeden mektubu yazabilmek için sizinle konuşur gibi yazıyorum. Başka türlü davransaydım, aylar geçer ama size yazmayı başaramazdım.

Geriye, okültizme dair sorunuza cevap vermek kaldı (şair, zaten konuştu). Bana okültizme inanıyor muyum diye soruyorsunuz. Bu şekilde sorulduğunda soru çok belirgin olmaz; yine de niyetinizi anlıyorum ve size bu yönde cevap vereceğim. Bizimkinden üstün dünyaların ve bu dünyalarda yaşayanların varlığına, onların çeşitli tinsellik derecelerini deneyimlediklerine ve böylece, giderek artan bir tinsel incelik edindiklerine ve belki de bu dünyanın yaratıcısı olan bir Yüksek Varlığa eriştiklerine inanıyorum. Yüksek başka Varlıklar da bir yerlerde mevcut olabilir; başka evrenler yaratmış olabilirler ve bu evrenler de bizimkiyle birlikte –bizimkine nüfuz ederek ya da etmeyerek– var oluyor olabilir. Bu ve benzeri nedenlerle, Okültizmin Dış Mezhebi, başka deyişle Masonluk (İngiliz masonları hariç), teolojik ve popüler içerimleri nedeniyle, "Tanrı" kelimesinden kaçınır ve "Evrenin Büyük Mimarı" deyimini tercih eder; bu deyim O'nun Yaratıcı mı, yoksa yalnızca bu dünyanın Yöneticisi mi olduğu sorusunu çözümsüz bırakır. Varlık basamakları olduğundan, Tanrı'yla doğrudan iletişimin mümkün olduğunu sanmıyorum; bunun yerine, tinsel saflık derecemize bağlı olarak, daha yüksek varlıklarla yavaş yavaş iletişime geçebiliriz. Okült dünyaya götüren üç yol vardır: Büyü yolu (büyünün biçimi olan büyücülükle entelektüel olarak aynı düzeyde bulunan ispritizmacılık gibi uygulamaları içerir), terimin her anlamında son derece tehlikelidir; mistik yol, gerçek tehlikeler içermez, ama ağır ve belirsiz kalır; simya yolu denen ise hepsinin içerisinde en güç ve en kusursuz olanıdır, kişinin değişimini varsayar, böylece büyük riskler olmadan *hazırlanmış* olur ve tersine, diğer yolların sunmadığı savunma imkânlarına sahip olur. Herhangi bir "inisiyasyon" sorusuna gelince, size ancak şunu söyleyebilirim (böylelikle de

sorunuza cevap vermiş olur muyum, bilmiyorum): Hangisi olursa olsun, hiçbir İnisiyatik Mezhep'e mensup değilim. *Eros ve Psike* adlı şiirimde epigraf olarak bulunan[1] ve Tapınak Şövalyeleri'nin Üçüncü Derece Ritüeli'nin (tercümesi; çünkü Ritüel'in aslı Latincedir) bir bölümünden yapılan alıntının anlamı –ki bu doğrudur–, 1888'den beri yok olmuş olan ya da uyuklayan bu Mezhebin ilk üç derecesinin Ritüellerini araştırmama izin verilmiş olmasıdır. Eğer uyukluyor olmasaydı Ritüel'in bu bölümünden alıntı yapmazdım, çünkü hâlâ aktif Ritüellerden (kaynak belirterek) alıntı yapmamak gerekir.

Sevgili dostum, bana sormuş olduğunuz çeşitli sorulara, biraz bağlantısız bir şekilde de olsa, sanırım cevap verdim. Başka sorular sormak isterseniz, çekinmeyin. Elimden geldiğince cevap veririm. Ama bu kadar çabuk cevap veremeyebilirim; bu da şimdiden bir özür olsun.

Arkadaşınızın tüm dostluk, saygı ve hayranlığıyla,

F.P.

20 Ocak 1935

Sevgili dostum,

Mektubunuz için çok teşekkür ederim. Gerçekten ilginç bir şeyler söyleyebildiysem ne mutlu. Sizinle sürdürdüğüm zihinsel söyleşiye rağmen, size yazışımdaki acele ve sürat nedeniyle, bundan emin değildim.

Almış olduğum son mektubunuza da aynı kendiliğindenlikle,

1 Epigraf şöyledir: "Böylece görüyorsunuz ki, Biraderim, yeni katılmış biri mertebesinde size teslim edilen hakikatler ile küçük tilmiz mertebesinde size teslim edilmiş olanlar, birbirine zıt olsa da, aynı hakikattir."

dolayısıyla aynı düzen ve yöntem eksikliğiyle cevap veriyorum. Yine de bir cevaptır. Size cevap vermem gereken noktaları karışık bir şekilde ele alıyorum.

Benim hakkımdaki incelemeniz konusunda size sonsuz teşekkür ederim, çünkü beni çok onurlandırır; ama, Fernando Pessoa'nın ortonim eserlerini, bütün kapsamı içinde bir araya getireceğim geniş eseri yayımlayıncaya kadar bunu erteleyin. Öngörülmemiş karışıklıklar hariç, bu eser önümüzdeki ekimde hazır olup yayımlanacaktır. O zaman elinizde yeterli veri olacak: Bu cilt, sonra *Mensagem*'in temsil ettiği eserimin ikincil yanı, son olarak da heteronimlerin önceden yayımlanmış külliyatlı metinleri. Böylece, "bütünsel bir izlenim" edinebilirsiniz; tabii bende bir bütün oluşturacak kadar tanımlı bir şeyler olduğu varsayılırsa.

Yukarda belirttiklerim yalnızca şiirle bağlantılıdır; yine de ben yazı sanatının bu gülümseyişiyle kendimi sınırlamadım. Ama, düzyazı konusunda, beni tanıyorsunuz ve önceden yayımlanmış olanlar oldukça yeterlidir. Bugünden o büyük eseriminin muhtemel yayımı için size belirtmiş olduğum tarihe dek, *Anarşist Banker* (tamamen elden geçirilmiş bir versiyonda), polisiye bir hikâye (şu an yazmaktayım; son mektubumda size sözünü ettiğim değil), nihayet, koşulların yayımlanmasını talep edebileceği herhangi bir metin çıkabilir.

Bende evrim adına layık herhangi bir şeyin izine rastlanmadığına dair saptamanızı olağanüstü doğru buluyorum. Yirmi yaşımdayken yazdığım bazı şiirlerim –değerlendirebildiğim kadarıyla– bugün yazdıklarımla aynı değerde. Şimdi o zamanki kadar iyi yazamıyorum; Portekizceye hâkimiyetim hariç –ama bu şiirsel değil kültürel bir sorun. Farklı yazıyorum. Belki de bu sorunun çözümü aşağıdadır.

Ben esasen –şairin, ahkâm kesen birinin (ve Tanrı bilir daha neyin!) gayriiradi maskeleri altında– bir oyun yazarıyım. Heteronimlerin varlığını açıklamak için önceki mektubumda size

söz ettiğim içgüdüsel kişisizleşme olgusu beni doğal olarak bu tanıma götürüyor. Durum böyleyken, ben değişmiyorum, YOLCULUK YAPIYORUM. (Bir vuruş hatası yüzünden bu kelimeleri büyük harflerle yazdım; kasıtlı değil. Ama böylesi çok daha iyi oldu, düzeltmiyorum.) Yavaş yavaş kişilik değiştiriyorum ve adım adım (burada evrimden söz edilebilir), yeni şahsiyetler yaratma, dünyayı anlıyormuş gibi görünmenin ya da dünya anlaşılabilirmiş gibi yapmanın yeni tarzlarını yaratma kapasitemi zenginleştiriyorum. İşte, bu nedenle, kendi içimdeki bu yürüyüşü bir evrimle değil, bir yolculukla karşılaştırdım: Ben bir kattan diğerine çıkmadım; yaban kırın ortasında bir yerden diğerine gittim. Ergenlik dönemi şiirlerimde olan kimi saflıkları ya da iç temizliklerini yitirdiğime kuşku yoktur; ama burada, evrimden ziyade yaşlanma söz konusu.

Alelacele çiziktirilmiş bu birkaç satırda, bende –kelimenin gerçek anlamıyla– hiçbir evrim meydana gelmediğine dair yargınızı anladığım ve kabul ettiğim konusunda size bir fikir verdiğimi sanıyorum.

Şimdi, yakın bir gelecekte bazı kitaplarımın yayımlanmasına geliyorum. Bu taraftaki güçlüklerden kaygılanmaya mahal yok. Gerçekten Caeiro'yu, Ricardo Reis ve Álvaro de Campos'u yayımlamak istiyorsam, zaman ayırmam gerek. Tereddütlerimin tek nedeni bu. Dizelerden oluşan büyük cildime gelince, onun yayımlanması, herhangi bir başkasınınki gibi, kesinlikle sağlama alınmıştır. Diğerlerindense bunu yayımlamayı düşünüyorsam, daha büyük bir entelektüel avantaj ve –her şey dikkate alındığında– daha az bir başarısızlık riski bulduğum içindir.

Anarşist Banker'in İngilizce yayımıyla ilgili olarak, önemli bir sorun olmayacaktır; ama başka nedenlerle. Eğer bu metin İngiliz pazarı için herhangi bir önem taşıyorsa, onu emanet edeceğim ajans er ya da geç kitabı hak ettiği yere yerleştirecektir. Richard Aldington'un desteğine başvurmak gerekmeyebilir, ama bana

onu belirttiğiniz için size minnettarım. Edebiyat ajansları (sorunuza cevap verirsem) yazarların kitaplarını ya da metinlerini yayıncılara ya da dergi yöneticilerine satan kişi ya da şirketlerdir, işin içyüzünü bilerek tercihte bulunabilmek bakımından yazarlardan daha elverişli konumdadırlar ve bunu da genellikle yüzde onluk bir komisyon karşılığında yaparlar. Mevcut durumda, nasıl davranacağımı ve kime başvuracağımı biliyorum –aslında, gündelik yaşamın pratik koşulları söz konusu olduğunda bende ender rastlanan bir durumdur bu.

Sadık dostunuz ve hayranınız,

F. P.

30 Ekim 1935

Azizim Casais Monteiro,

Derginiz *Presença*'ya yazmama ne kadar önem verdiğinizi bana hatırlatan 25 tarihli kartpostalınız için çok teşekkürler. Bu işbirliğini, şu anda baskıda olan sayı için çok geç gelen bu metnin yine de Noel sayısında çıkabileceği şeklinde, birkaç gün önce, João Gaspar Simões'e vaat etmiştim.

Bununla birlikte –beş dakika önce– o ana dek benim için hâlâ belirsiz olan ve *Presença*'ya ya da bu ülkedeki herhangi bir başka yayın organına yazmamı engellediği gibi, hangisi olursa olsun herhangi bir kitabı kendi kendime yayımlamamı da engelleyen kararımı perçinleyen bir şey oldu.

Geçen 21 Şubat'ta, ödüllerin Ulusal Propaganda Sekreterliği'ne teslimi sırasında Salazar'ın yaptığı konuşmadan sonra biz yazarlara sansürün kısıtlayıcı kuralı belirtildi: "Şunlar söylenemez" kuralı yerine, Sovyet iktidarının kuralı olan "Şunlar söylenme-

lidir" geçirildi. Daha açık seçik bir ifadeyle, yazdıklarımız yalnızca yeni devletin (ki tanımını bildiğim söylenemez) (niteliğini bilmediğim) prensiplerini engellememekle kalmamalı, dahası, önceden belirtilmiş olan yeni devletin yöneticilerinin oluşturduğu direktiflere de boyun eğmelidir. Bunun anlamını hayal edebiliyorum: Portekiz'de hiçbir edebiyat hareketi, bütçe dengesine ya da Portekiz toplumunun korporatif örgütlenmesine (bunun ne olduğunu da bilmiyorum) ve bu türden başka mekanizmalara gönderme yapmadan meşru olarak ortaya çıkamayacaktır.[1]

1 Mektup tamamlanmamıştır.

GÜNLÜK SAYFALARI

1914

Kendimi giderek daha yalnız, herkes tarafından terk edilmiş hissediyorum. Bütün bağların yavaş yavaş koptuğunu görüyorum. Kendimi yakında mutlak anlamda yalnız bulacağım.

Tüm kötülüklerin en berbatı, yaşamdaki metafizik varlığımı unutmayı asla başaramamamdır. Bütün edimlerimi kaygıyla dolduran, bütün cümlelerimden sadeliğin, doğrudan duygunun kanını çekip alan bu aşkın utangaçlık buradan kaynaklanıyor.

İnsanlığa entelektüel olarak kalmış ender entelektüel eğlencelerden biri polisiye roman okumaktır. Yaşamın bana bahşettiği mutlu saatlerin kısıtlı sayısı –altın rakam!– içinde, Canon Doyle ya da Arthur Morrison okumanın bilincimi kollarına alıp salladığı bu saatleri en iyi zamanlardan sayıyorum.

Bu yazarlardan birinin bir kitabı, bir sigara ve bir fincan kahve vaadi – işte mutluluk benim için bununla özetleniyor. Teklçşen

varlığı benim için dünyanın tüm mutluluğunu ifade eden üçlem bu. Birçok kişiye pek az gelebilir bu; ama hakikat, entelektüel ve estetik duygularla donanmış biri olarak günümüz Avrupa'sında yaşarken daha fazlasının arzulanamayacağıdır.

Benim tercih ettiğim yazarların, başucu kitaplarımın bunlar olmasına değil, benim kendi hesabıma onlara böyle bir minnet bahşettiğimi itiraf ettiğimin görülmesine şaşırılacaktır.

Ben, ruhu, topluluk halindeki yaşamın samimiyet ve duygularını gerçekten tatmamış, henüz ortaya çıkmamış bir kuşağa mensubum. Bu nedenle, bir insanın nasıl "gözden düşebileceğini" ya da bu hali nasıl hissedebileceğini anlamıyorum. Bütün bu toplumsal beğeni komedisi bence anlamsız. Şeref, utanç ya da haysiyet nedir bilemiyorum. Bunlar benim için (sinir sisteminin örgütlenmesi benim gibi yüksek düzeyde olan herkes için de) yabancı bir dile ait kelimeler, anonim sesler; hepsi bu.

Gözden düştüğümün söylendiğini işittiğimde, yalnızca benden söz edildiğini anlıyorum, ama cümlenin anlamını kavrayamıyorum. Başıma gelene uzaktan, ilgisizce tanık oluyorum, hayatta olabilecek şeylere hafifçe gülümsüyorum. Günümüzde, henüz kimse böyle tepki göstermiyor; ama günün birinde kimileri beni anlayabilir.

Ben her zaman yaşamın seyircisi olmaya çalıştım, asla hayata karışmadım. Böylece, başıma gelen her şeye bir yabancı gibi tanık oluyorum – şu ihtiyat payıyla ki, etrafımdaki zavallı olaylar karşısında, pek hoş bir şehvet hissi duyuyorum (...).

Bu olaylara neden olmuş hiçkimseye karşı hiç hınç beslemiyorum. Aslında, asla hınç beslemem ya da kin gütmem. Bu tür duygular hayatta bir kanaati, bir mesleği, hatta bir hedefi olan insanlara özgüdür. Bende bu tür şeyler hiç yok. Benim yaşama

olan ilgim bir bilmece çözücünün ilgisidir.

Prensiplerim de yok. Bugün bir şey savunurum, yarın başka bir şey; ne bugün savunduğuma ne de yarın savunacağıma daha fazla inanırım. Fikir ve duygularla oynamak bana her zaman olabilecek en güzel yazgı gibi geldi. Bunu mümkün olduğunca gerçekleştirmeye çalışıyorum.

Ben kendimi asla gözden düşmüş hissetmedim. Bana bu zevki bahşettiğiniz için ne kadar teşekkür etsem azdır! Bana pek hoş –ve nasıl da uzak!– bir şehvet katıyor bunlar...

Anlaşılamadığımızı gayet iyi biliyorum...

... Anarşi yaratmak, bana her zaman için bir entelektüele yakışır tek rol olarak göründü (çünkü zekâ parçalar, analiz çökertir).

Ben olma, kendi eğilimim düzeyinde yaşama ve sonuç olarak, her *reklam** fikrini, kendimin bir plep gibi her türden toplumsallaşmasını ve Kesitlerarasılık fikrini reddetme kararını artık kesin olarak aldığımdan; aniden kendime döndüm, kendi Dehama tamamen hâkim olarak ve Misyonumun olağanüstü bir biçimde bilincinde olarak, başkalarının evindeki izlenimler gezimden nihayet geri döndüm. Bugün, tek istediğim, karakterimin, doğuştan itibaren benim olmamı istediği kimse olmak; ve karakterimle birlikte doğmuş olan Deham, olma'nın mutlak görevini yüklüyor bana.

Bir tutum sergilemek için tutum sergilemek; ister en soylusu olsun, ister en yükseği, en serinkanlısı. *Poz vermiş olmak için poz vermek,** beni ben yapan pozu takınmak.

Hödüklere meydan okumuyorum, aşağıda olanların öfkesini ya da alayını kışkırtan süslemeler yok. Yüksek varlık, soytarı kılığına bürünmek zorunda değil; onun tek giysisi sessizlik ve feragattir.

Başkasının benim karakterim üzerinde uyguladığı etkinin son izi o gün yok oldu. Kesitlerarasılığı "başlatma" yönündeki yoğun ve çocuksu arzuyu engelleyeceğimi ve bunu yapabileceğimi hissederek, artık kendime tam ve huzurlu hâkimiyetimi kabullendim.

Bugün bir şimşek, berraklığıyla gözlerimi kamaştırdı. Ben doğdum.

1915

Ünlü insanları düşündüğümde, ünlü olmanın onlara verdiği tüm kederi hissettiğim olur.

Ünlülük pleplere özgü bir günahtır. Bu nedenle her rafine ruhu yaralaması gerekir. Pleplere özgü bir günahtır; çünkü belirgin bir yer edinmek, herkesin bakışına sergilenmiş bulunmak, rafine bir varlıkla sokaklarda skandal çıkaran, halka açık meydanlarda bağırıp çağıran ve el kol hareketleri yapan bu insanlar arasında dışsal bir akrabalık izlenimi verir. Ünlü olan biri, mahrem yaşamını tümüyle yitirir: Özel yaşamının duvarları sanki camdan olur; her zaman abartılı giyiniyor gibidir ve kimi zaman gülünç şekilde insani olan, görünmez olmasını arzuladığı en ufak hareket ve tavırları, işte, ünün büyüten camları bunları gözalıcı önemsizlikte kılar ve bunların kamusal karakteri onun ruhunu bozabilir ya da ona acı verebilir. Şöhrette kendini rahat hissedebilmek için, epey bir miktar kabalık gerekir.

Üstelik ün yalnızca pleplere özgü bir günah değildir, aynı zamanda bir çelişkidir de. İnsanlara güç ve değer veriyor gözükürken, aslında onları değersizleştirmekten ve zayıflatmaktan başka bir şey yapmaz. Bilinmeyen bir dâhi kendi karanlığı ile dehası arasındaki tezadın verdiği tatlı şehveti tadabilir; ve eğer isterse ünlü olabileceğini kendi kendine söyleyerek, kendi değerini en

doğru ölçüyle, yani kendisiyle ölçme imkânı bulur. Ama bir kez tanınırsa, artık karanlığa geri dönme hakkı olmayacaktır. Şöhretin telafisi yoktur. Zaman gibidir: kimse akışını geriye çeviremez ya da dışına çıkamaz.

Bu nedenle şöhret aynı zamanda bir zayıflıktır. Şöhreti hak eden her insan onun zahmete değmediğini bilir. Şöhrete kapılmak bir zayıflıktır; gözlerin ve kulakların dikkatini çekmek istemek, bu aşağı, dişi ya da barbar içgüdüye verilen bir tavizdir.

Kimi zaman bütün bunları renkli şekilde düşünürüm. "Meçhul bir dâhi" olmanın tüm yazgılardan daha güzel olduğu şeklindeki cümle benim için kör edici bir kesinliktir; bence bu yalnızca en güzel yazgı değil, aynı zamanda en büyük yazgıdır.

Ezoterizm uygulayan müneccimlerin kapalı mezhebi olan Gül Haçlıları yandaşlarının çok eski zamanlardan beri ezeli yaşamın sırrını, uzun ömür iksirini keşfettikleri; asla ölmeden bir çağdan diğerine geçtikleri; çevrimleri ve uygarlıkları, meçhul kalarak ve kimse tarafından bilinmeden kat ettikleri ve yine de, yarattıkları aşkın şeyin büyüklüğü nedeniyle, insanlığın bildiği bütün dehalardan daha büyük oldukları söylenir. Mezheplerinin, kesin bir şekilde uydukları buyruğu, kendini asla tanıtmamaktır. Bizim fani yaşamımızın kıyısında yaşayan ezeli varlıkları, bizim küçüklüğümüzün de gayet uzağında yaşar.

Ruhum, insanın yüce yazgısını gerçekten yerine getiren bu hayali –hangi noktada gerçek olmadıklarını kim bilebilir?– şekilleri nasıl da özlemle gözlüyor: Asgari reklamın yanında azami erk. Asgari reklam, hiç kuşkusuz, azami erke sahip oldukları içindir. Yaşamlarının anlamı tanrısaldır ve bizim uzağımızda kalır. Eğer varsalar, insanlığa dair daha soylu bir fikir edinebilmem için var olduklarına inanmak hoşuma gidiyor.

1934[1]

Eğer yayımlamıyorsam istemediğimden değil: Yapamadığım için yayımlamıyorum. Bu satırların Sansür Komisyonu'na yönelik olduğu sanılmasın; adı geçen Komisyon'dan şikâyet etmekte kimsenin benden daha az gerekçesi yoktur. Yine de, Sansür yukardan dayatılan kimi direktiflere boyun eğiyor; ve söz konusu direktiflerin neler olduğunu hepimiz az çok biliyoruz.

Yazmam gerekenlerin büyük bölümünün Sansürden geçemeyeceği ortadadır. Onları yazma arzuma hâkim olamayabilirim: Ama onları yayımlama arzuma, hissetmeden, gayet iyi hâkim oluyorum. Yayımlanmasını yasaklamak zorunda kalacakları yazılarla Sansürcü beyleri neden rahatsız edeyim anlamıyorum.

Bu koşullarda yayımlamak neye yarar? Okurları gerçekten ilgilendiren şeyi yayımlamam engellenmişken, okunamayacağına göre kimsenin işine yaramayacak yazıları herhangi bir gazeteye neden götüreyim (...)

Kuşkusuz, Kant'ın felsefesi hakkında tamamen özgürce görüş belirtebilirim (o da yalnızca belli bir noktaya kadar ve yalnızca bazı çevrelerde) (...)

"AYNALI BİR ODA"

Kim olduğumu, nasıl bir ruha sahip olduğumu bilmiyorum.

Eğer samimiyetle konuşuyorsam, bunun nasıl bir samimiyet olduğunu bilmiyorum. Var olup olmadığını bilmediğim bir ben'den çeşitli biçimlerde *başkayım* (o ben bu başkaları mı, onu da bilmiyorum).

Sahip olmadığım inançlar hissediyorum. Reddettiğim arzuların cazibesine kapılıyorum. Sürekli kendimde yoğunlaşan

1 Salazar dönemine ait, yazarın ölümünden bir yıl önceye tarihlenen metin.

dikkatim, belki sahip olmadığım belki de ruhumun bana atfetmediği bir karaktere karşı ruhumun ihanetlerini teşhir ediyor sürekli.

Kendimi çoklu hissediyorum. Ben, sayısız ve fantastik aynalarla kaplı bir salon gibiyim; bu aynaların hiçbirinde bulunmayan ama yine de hepsinde bulunan önceki tek bir gerçekliği yalancı yansılarla bozuyor aynalar.

Tıpkı panteistin kendini ağaç ya da çiçek hissetmesi gibi, ben de kendimi aynı anda farklı varlıklar olarak hissediyorum. Yabancı yaşamların, içimde eksik biçimde yaşadığını hissediyorum; sanki varlığım bütün insanlara benziyor, ama tek bir yapmacık bende sentezlenmiş ben-olmayanların toplamı sayesinde, her birinden daha eksik.

Mademki Portekizliyiz, ne olduğumuzu bilmemiz gerekir:

a) Uyumluluk, zihinde istikrarsızlığa ve sonuç olarak bireyin kendi içinde çeşitlenmesine yol açar. İyi bir Portekizli aynı anda birden çok kişidir;

b) Duyarlılığın tutku üzerindeki başatlığı. Bizler, tutkulu ve soğuk olan İspanyolların –her konuda bizim zıddımızdırlar– tersine, şefkatli ve az şiddetliyiz.

Ben, kendimi, kendimden –Alberto Caeiro, Ricardo Reis, Álvaro de Campos, Fernando Pessoa ve önceden ya da sonradan var olabilecek herkesten– farklı hissettiğimde olduğu kadar Portekizli hiç hissetmem.

Evren gibi çoğul ol!

GELECEKTEKİ BİR KİTABA ÖNSÖZ PROJESİ[1]

Okurlar; önceden yayımladığım eserler karşısında, hiçbir açıklamada bulunulmamış olsaydı ve onları bir kitapçının tezgâhından alarak tek tek satın almış olsaydınız takınabileceğiniz tutumu takının. Okurken başka bir entelektüel tutum takınmamalı. *Hamlet*'i okurken, bu entrikanın hiçbir gerçekliğe denk düşmediğine kendinizi ikna ederek okumaya başlamazsınız. Bu, tam da okumanın vereceği zevki zehirlemek olur. İnsan okurken yaşamaya ara verir. Şimdi bu noktaya erişmeye çalışın. Yaşamayı kesin ve okuyun! Yaşam nedir ki?

Ama burada –ve bir şairin dramatik eseri örneğinde olduğundan daha yoğun olarak–, varsayımsal yazarın gerçek belirginliğini dikkate almanız gerekir. Benim açıklamama inanma hakkınız hiç yok. Okur okumaz size yalan söylediğimi; ve farklı şairlerin ya da farklı yazarların eserlerini okuyacağınızı ve bu eserler aracılığıyla, ortak hiçbir yanımın olmadığı, keza –yayımlamak dışında– hiçbir konuda katılmadığım bu çeşitli şairlerin duygu-

1 Şu eserler için tasarlanmış "Genel Önsöz":
a) Alberto Caeiro (1889-1915): *Şiirlerim Çoban* ve diğer şiirler ve fragmanlar;
b) Ricardo Reis: *Şarkılar*;
c) António Mora: *Alberto Caeiro ve Paganizmin Canlanması*;
d) Álvaro de Campos: *Zafer Anıtı*, şiirler;
e) Vicente Guedes: *Huzursuzluğun Kitabı*.
(*Not Fernando Pessoa'nındır.*)

larını ya da öğretilerini derleyebileceğinizi varsayabilirsiniz. Ve bu tutumun, sonuçta, şeylerin meçhul gerçekliğine en uygun ve en doğru olmadığını kim size söyleyebilir?

Kuşkusuz, benim kişisel eserlerimde, bu eserlerle kimi benzerlikler sunan öğeler vardır. Bunda şaşılacak bir şey yok: Herhangi bir anlamda edebi etkilerin varlığından daha meşru bir şey olamaz. Ama kişiliklerde ne benzerlik ne de ortak varlık vardır.

Bu kişiliklerden her biri –buna çok dikkat edin!– kusursuz kendi içinde bir birliğe sahiptir ve eser, Caeiro'da ve Álvaro de Campos'ta olduğu gibi, kronolojik bir düzene uygun hale getirildiğinde, yazarın ahlaki ve entelektüel kişiliğinin evrimi burada kusursuzca tanımlanmış olur.

Bunun Caeiro için ne kadar doğru olduğunu görürsünüz. Doğuştan gelen izlenimin ilkel berraklığından (ki, ben, bunu anlamayı ya da hissetmeyi asla başaramadım), *Sürülerin Çobanı*'ndaki felsefi derinliğe doğrudan geçilir. (Yazarın, benim bile bilmediğim belli bir gerçekliğini ifade eden) *Âşık Çoban*'ın küçük epizodu tam ortada devreye girer ve farklı bir üslup getirir. Sonra hastalık çıkagelir, hayalgücünün ya da hissedilir olanın pırıltısı yavaş yavaş söner ve derlemenin sonuna damgasını vuran parçalı şiirlerde, şairin zihinsel bir evrimi sayesinde, belli bir noktaya kadar, önceden belirtilen derinleşmenin bir yankısını görürüz; ama başka bölümlerde, eserin, benim iki elim kadar gerçek olan ve büyük şairin sonunda dayanamadığı (ben de üzüntüden ağladım) hastalığın etkisi altında bulanıklaştığını görürüz.

Taklit mi bu yaptığım? Yo, hayır! Eğer taklit yapmak isteseydim, bütün bunları yazmaya ne gerek olurdu? Bütün bunlar gerçekten olup bitti, size bunu garanti ederim; bunların cereyan ettiği yeri bilmiyorum, ama bütün bunlar bu dünyada, pencereleri gerçekten gayet görünür manzaralara bakan gayet gerçek evlerde olup biten şeyler kadar gerçekti. Ben hiç orada olmadım –ama yazan ben miyim?

Asla meydana gelmemesi gereken şeylerle dolu sizin pratik dünyanızda, bu dünyada kimsenin asla hissetmediği duygu alanından şeylerle dolu sizin duygusal, ailevi ya da özel yaşamınızda, belki de sizin tanımsız değerlendirdiğiniz, sonuçta bunlar kadar mevcut gerçeklikler yok mudur? Ah, ama gölgeler, bizzat sizsiniz, sizin duyumlarınızdır. Gerçeklik, madem doğrudur, onların bana bunları yazdırdığıdır, yazanların onlar olduğudur.

Bana, benim yabancı ruhların yeryüzündeki aracısı olduğumu söylemeyin. Benim işim yeryüzüyle ve onun masmavi küresiyle. Ben neyi kucaklıyorsam ufuk da onu kucaklıyor;[1] gerisi, herkesin kendisiyle yalnızken gördüğü kötü düşlerdir.

Bütün bunlar bu eserlerin yayımlanmasının izlemesi gereken sırayı açık seçik belirtmektedir: 1) Caeiro, bütün eserleri, 2) Ricardo Reis, *Şarkılar*'ının çeşitli kitapları, 3) *Caeiro'nun Anısına Notlar* (çünkü henüz Campos'tan söz edilmemektedir), 4) Álvaro de Campos'un bir derlemesi, 5) aile içi tartışma.

Astrologlar, her şeyde yaratılan etkileri dört elementin –ateş, su, hava ve toprak– eylemine bağlarlar. Bu anlamda, farklı etkilerin eylemini anlayabiliriz. Bazı varlıklar insanlar üzerinde toprağın yaptığı gibi etkide bulunur ve onları toprağa gömer, ortadan kaldırırlar; onlar bu dünyanın efendileridir. Diğerleri insanlar üzerinde hava gibi etkide bulunur, onları sarar ve birbirlerinden gizler; bunlar da öte dünyanın efendileridir. Başkaları da su gibi etkide bulunur, insanları sıvı içinde bırakarak onları kendi özlerine döndürürler; bunlar ideologlar ve filozoflardır, kendi ruhlarındaki enerjiyi başkalarına yayarlar. Son olarak, kimileri ise ateş gibi hareket eder, insanlarda rastlantısal olan her şeyi yakarak, onları, tıpkı kendi içlerinde ve hakikatte olduğu gibi gerçek ve

1 Bunlar, neredeyse kelimesi kelimesine, Caeiro "usta"sının iki dizesidir.

çıplak bırakırlar; bunlar da kurtarıcılardır. Caeiro bu soydandır, Caeiro'da bu güç vardı. Caeiro böyle biri olduktan sonra, onun benden kaynaklanmış olmasının ne önemi var?

Dolayısıyla, henüz kesinlikle bir şey yazmamış olan Ricardo Reis üzerinde etkide bulunurken, onda kendine özgü bir biçim ve estetik bir kişilik doğurdu. Yine böylece benim üzerimde etkide bulunurken, beni gölgelerden ve kuklalardan kurtardı ve esine daha fazla esin verdi, cana can kattı. Bütün bunlardan ve bu kadar parlak bir başarıdan sonra, Caeiro var mıdır yok mudur diye kim sorar?

Birinci cildi elinizde olan bu eser, farklı biçimler almış olsa da ve kimi zaman düzyazı metinler biçiminde kimi zaman şiirler ya da felsefi düşünceler biçiminde kendini gösterse de, karmaşık ve esasen dramatik bir eserdir.

Bu eseri yaratmış olan zihinsel düzen, bir ayrıcalık mıdır yoksa bir hastalık mı, bilmiyorum. Buna karşılık, kesin olan şey, bu satırların yazarının –bu kitapların yazarı da demem gerekir mi bilmiyorum– asla tek bir kişiliğe sahip olmadığıdır ve dramatik tarzdan başka bir şeyi ne düşünmüş ne de hissetmiştir; yani bir kişi ya da varsayımsal bir kişilik dolayısıyla olup bitenden başka bir şeyi –kendi bu duyguları hissetmemiş olsa bile– ne düşünmüş ne de hissetmiştir.

Bazı yazarlar dram ve roman yazmaktadır; bu eserlerde, fikir ve duyguları bu eserleri dolduran kişiliklere atfederler ve bu fikir ya da duyguların kendilerine ait olduğunun hayal edilmesine öfkelenirler. Mevcut durumda, biçim farklı olsa da, töz tektir.

Bu kitapların yazarının kendi içinde yaşadığını bildiği en kalıcı kişiliklerden olan bu kişiliklerin her biri, yazar tarafından, bu kişiliği gerçek (ya da belki görünürdeki; çünkü gerçeğin ne oldu-

ğunu biz bilemeyiz) yazardan farklı bir yazar yapan ifadeci bir mizaçla donatıldı. Gerçek yazarın, yazarken bizzat kendisinin yarattığı kişiliklerin aracı olması dışında, kitap ya da kitaplarla, bu çeşitli yazarların fikirleri, duyguları ve sanatıyla hiç ilişkisi yoktur.

Ayrıca, bu eserin ve peşinden gelecek eserlerin onları yazanla –ve içerikleriyle ne hemfikir ne de aksi görüşte olan kişiyle– ortak hiçbir yanı yoktur. O, sanki yazdırılıyormuş gibi yazmaktadır; tıpkı söylediğini yazmasını yazarımıza rica etme hakkı olabilen bir dostun yönlendirmesiyle yazıyormuş gibidir –söz konusu yazar bu şekilde, başkasının yönlendirmesiyle yazmakta çok fayda görmektedir (ama bu belki de yalnızca dostluktandır).

Bu kitapların yazarı, kendini kesinlikle eserlerdeki herhangi bir kişilikle özdeşleştirmemektedir. İçinde bir kişiliğin su yüzüne çıktığını hissettiğinde, kendine az çok benziyor olsa da, onun tamamen farklı bir varlık olduğunu saptar: Belki zihinsel bir bağ vardır ve miras yoluyla edinilmiş niteliklerle donanmıştır, ama aynı zamanda başka biri olmasından kaynaklı farklılıklar da görülür.

Yazan kişinin bu özelliğinin bir isteri biçimi ya da kişilik bölünmesinin bir biçimi olduğunu bu kitapların yazarı ne desteklemekte ne de buna itiraz etmektedir. Kendindeki bu çokluğun kölesi olduğundan, bu çokluğun sonucu olan yazılar üzerine herhangi bir teoriyi onaylamak onun hiçbir işine yaramayacaktır.

Bir sanat icra etmenin bu tarzının herhangi bir şaşkınlığa neden olmasında şaşırtıcı hiçbir şey yoktur; daha şaşırtıcısı, şaşkınlığa yol açmayan herhangi bir şeyin varlığıdır.

Yazar, şu an, transit geçtiği –bir anlığına, bir saatliğine, dahası, eştözlü olarak, kendi kişiliğiyle transit geçtiği; tabii eğer kendi kişiliği diye bir şey varsa– kişilerinden herhangi birinin esinlediği bazı teorileri vaaz etmektedir. Hepsi farklı, hepsi gayet kusursuz ve iyi tanımlı, ruhundan cisimsizce geçen bu insanla-

rın aslında var olmadıklarını ilan etmek, bu kitapların yazarının reddettiği şeydir; çünkü var olmanın ne olduğunu bilmediği gibi, hangisinin –Hamlet'in mi yoksa Shakespeare'in mi– daha gerçek ya da gerçekten gerçek olduğunu da bilmemektedir.

Bu eserler, şu an için, aşağıdakilerdir: Önce, adının Vicente Guedes olduğunu ileri süren birinin kaleme aldığı *Huzursuzluğun Kitabı* cildi;[1] sonra *Sürülerin Çobanı*; ilaveten 1889 yılında Lizbon yakınlarında doğmuş, 1915 yılında doğduğu yerde ölen Alberto Caeiro'nun (o da ölmüştür; aynı şekilde) başka şiir ya da fragmanları. Hiç var olmamış birinden böyle söz etmenin saçma olduğunu ileri sürerseniz, ben de, Lizbon'un var olduğuna, benim ya da dünyadaki herhangi bir kimsenin var olduğuna dair tek kanıtım olduğunu kanıtlayamayacağım karşılığını veririm.

Bu Alberto Caeiro'nun felsefe alanında iki öğrencisi, bir de ardılı oldu. İki öğrencisi Ricardo Reis ile Álvaro de Campos farklı yollar izlediler: İlki Caeiro'nun keşfettiği paganlığı derinleştirdi ve sanatsal olarak daha da ortodokslaştırdı; ikincisi ise, Caeiro'nun eserinin diğer kısmına yaslanırken, tamamen farklı ve bütünüyle duyumlar üzerinde kurulmuş bir sistem geliştiriyordu. Felsefi ardılı Antônio Mora'nın (adlar da kaçınılmazdır, tıpkı kişilikler gibi dışardan dayatılmıştır) yazacak bir ya da iki kitabı vardır; bu kitaplarda paganlığın metafizik ve pratik hakikatini çürütülemez biçimde kanıtlayacaktır. Bu aynı pagan okuldan ikinci bir filozof (ama adı henüz benim içgörümden ya da iç duyuşumdan doğmamıştır), tamamen başka argümanlar üzerinde temellenen bir başka paganlık savunusu yaratacaktır.

Ardından, hakiki gerçeklik tarzına ait başka şahsiyetler de ortaya çıkabilir. Bilmiyorum; ama ben onları kendi iç dünyama her zaman kabul ederim. Orada, benimle, dışsal gerçeklikle başaramadığım kadar iyi anlaşabilirler. Onların teorilerinin bir kısmını

1 Sonuçta Pessoa'nın bu metnin yazarı olarak "yarı-heteronim" Bernardo Soares'i seçtiğini biliyoruz.

onayladığımı, diğerlerini ise reddettiğimi belirtmeme gerek yok. Bütün bunların hiç önemi yok. Onlar eğer güzel şeyler yazıyorlarsa, demek ki bunlar, "gerçek" yazarları hakkındaki her türlü metafizik düşünceden bağımsız olarak güzeldir. Eğer felsefi söylemlerinde kimi hakikatleri dile getiriyorlarsa –hiç olarak tanımlanan bir dünyada hakikat diye bir şey varsa–, bu durumda, bu şeyler onları söyleyenlerin niyetlerinden ya da hakikatinden bağımsız olarak doğrudur.

Kendimi böyle dönüştürerek, en kötü durumda, çok yüksek hayalleri olan bir deliye, en iyi varsayımda ise yalnızca bir yazara değil, dahası bütün bir edebiyata kendimi dönüştürerek, kendi kendime eğlenmeme katkıda bulunurum (benim gözümde bu zaten yeterlidir!), ama aynı zamanda belki de evreni genişletmeye katkıda bulunuyor olabilirim, çünkü kâğıda geçirilmiş güzel bir dizeyi ölmeye bırakmak, gökyüzünü ve yeryüzünü daha zengin kılmak, yıldızların ve insanların var olma nedenini daha heyecan verici ve daha esrarengiz kılmaktır.

Günümüzde edebiyatın bütünüyle eksik olduğu saptaması karşısında, dâhi bir insan, tek başına bütün bir edebiyata dönüşmek dışında ne yapabilir? Birlikte var olan birey diye bir şey olmadığı bugün saptanıyorsa, belli bir duyarlılığa sahip insan, kendi dostlarını ya da en azından, tinsel yol arkadaşlarını icat etmek dışında ne yapabilir?

Öncelikle, ben bu eserleri adsız yayımlamayı ve örneğin, bir Portekiz yeni-paganlığı kurmayı; bunu tanımlamaya ve yaymaya katkıda bulunan, hepsi birbirinden farklı, çeşitli yazarlar olmasını düşünmüştüm. Bununla birlikte, Portekiz entelektüel çevresi, bu maskeyi (ölçüsüzce olmasa da) uzun süre koruyamayacağım kadar dardı; ayrıca onu korumak benim tamamen gereksiz bulacağım zihinsel bir çaba da gerektiriyordu.

Belli bir "dünya"yı dışsal diye adlandırdığım için içsel dediğim bu bakış açısında, bütün bu kişilerin fizyonimisini, karakter

özelliklerini, yaşamını, yükselişini ve kimi zaman ölümünü eksiksiz bir netlikle koruyorum – hepsi de kusursuzca saptanmış ve birbirinden ayrılmıştır. Kimileri birbiriyle tanışmaktadır; kimileri ise tanışmıyor. Beni sorarsanız, içlerinden hiçbiri –Álvaro de Campos hariç– kişisel olarak benimle tanışmadı. Ama eğer yarın, bir Amerika yolculuğu sırasında, benim gözümde orada yaşayan Ricardo Reis'le aniden şahsen karşılaşırsam, tinimden bedenime en ufak bir şaşkınlık yükselmeyecektir; her şey doğru olacaktır, ama zaten bu buluşmadan önce de her şey doğruydu. Hayat dediğiniz nedir ki?

"AİLE İÇİ TARTIŞMA"

RİCARDO REİS HAKKINDA

yazan "kardeşi" Frederico Reis

Ricardo Reis'in eserindeki tüm felsefe kederli bir Epikürcülüğe indirgenir. Burada bunu özetlemeye girişeceğiz. Her birimiz –Şaire göre– hayatını, kendini başkalarından tecrit ederek ve kanaatkâr bir bireycilik çerçevesinde, özellikle hoşuna giden ve cezbeden şeyi arayarak yaşamalıdır. Ne yoğun hazlar peşinde koşulmalı, ne de acı veren duyumlardan –aşırı olmaları hariç– kaçılmalıdır. İnsan, [haz] gibi ıstırabın da asgarisini arayarak, özellikle dinginliğe, huzura bağlı kalmalı, her türlü gereksiz faaliyetten olduğu gibi her çabadan da kaçınmalıdır.

Yazgı'nın ağırlığı altında kalmış tanrılar özgürlük nedir bilmediğinden erişilmez olan huzur, özgürlük ve mutluluk yanılsaması içinde yaşamaya çalışmalıyız. Kendi inancından ve ruhunun yaşaması gereken çevreden sürgün edilmiş biri mutluluğu bilemez. Modern dünyanın karmaşık kaygısı içinde ve sürekli ölüm beklentisiyle yaşarken, huzuru tanıyormuş gibi yapmak

güçtür. Ricardo Reis'in derin bir keder taşıyan bütün eserleri, herhangi bir huzura erişmenin berrak ve disiplinli çabasıdır.

DAĞINIK NOTLAR

yazan Ricardo Reis

Bir şairin en ufak şiirinde bile, Homeros'un var olduğunu hissettiren bir şey olmalıdır.

Yenilik, kendinden öncesiyle herhangi bir bağ taşımıyorsa, başlı başına bir anlam ifade etmez. Bu bağın eksik olduğu yerde, tam anlamıyla ifade edersek, yenilik bile yoktur. Dolayısıyla, yeni olanı tuhaf olandan ayırt etmeyi ve önceden bilineni bilerek değiştirip dönüştüren yeniyi, herhangi bir şey hakkında hiç bilgisi olmadan dışardan gelen yeniden ayırt etmeyi bilelim. Zaten, yenilik yaparak eski bir soydan gelen yazarlar ile meçhul bir soya mensup oldukları için yenilik yapıyor gözüken yazarlar arasındaki fark, dile getirdiği gerçekten yeni cümleler sayesinde yenilik yaptığını anladığımız bir insanla bizim dilimizi kötü konuştuğu ve bütün kelimeleri bozarak en bayağı cümleleri telaffuz ettiği için aynı yeniliği yaptığı izlenimini edindiğimiz insan arasındaki farkla aynıdır.

Tüm çabalarımız ulusumuzu, her türlü eylem biçimine olabilecek en iyi şekilde hazırlanmış, en kültürlü, en sağlıklı ulus yapmaya yöneliktir. Bir ülkenin üstünlüğünü değerlendirmeyi sağlayan ölçütler, onun kültürü, ahlakı ve enerjisidir. Ortalama kültür, ortalama ahlak, ortalama enerji: 19. yüzyıl İngilteresi gerçekten yaşama çabasına değen bu ülkelerden biriydi.

Ama en büyük şairlerinin hiç de o dönemde ortaya çıkmadığını söyleyeceksiniz. Buna kuşku yok. Bu durumun kanıtladığı tek şey, Shakespeare ile Milton kendi dönemlerinin bilimsel ruhuna uyum sağlamışken, onun bu uyumu sağlayamadığıdır.

Edebiyatın dini olmasını isteyen Chateaubriand yanılıyordu. Edebiyat dini bir olgu değildir. Genellikle dini şiirin dışına yerleştiren Rönesans insanları doğru yoldaydılar. Böyle olması gerekir.

Her metafizik şiir gayrimeşrudur. Metafiziğin kendisi meşruysa ve şiir de, tıpkı metafizik gibi, entelektüel bir ürünse, bu nasıl olur? Bunun nedeni şiirin yalnızca entelektüel bir ürün olmamasıdır. Şiir, zekâ sayesinde kendini ifade ederken, duyarlılık üzerinde temellenir ve duyarlılığa ancak yorumcu olarak hizmet etmelidir. Geri kalan her şey ya duyarlılıkla birlikte düşünülür ya da zekâyla birlikte hissedilir. Her iki durumda da marazi bir şey vardır.

Şiirdeki *telkin gücünü* dışlamak gerektiğini ileri sürmüyorum. Şiirin *söylendiği* durumdan çok, *telkin edildiği* durumda gizem daha güçlü hissedilir. Ama yalnızca gizem telkin edilmelidir.

RİCARDO REİS

yazan Álvaro de Campos

Sevgili Ricardo Reis'imizin kendi şiirsel sanatını altı büyük eksene indirgemesi şanslı bir esin sayesindedir (esinin ne oldu-

ğunu -en azından kendi açıklamaları dışında- biliyorsa eğer).

Şiir sanatını değil, kendisininkini. Dorukları çevreleyen ister istemez sınırlı bir uzamla kendini sınırlayan bir şiiri biraz dar bulsam da, onun aktif zihninin yalnızca "yükseklikler"e (bu terim ne ifade ederse etsin) erişmeyi hedeflemesini ona uygun görürüm. Ama yükseklik ile belli bir hece sayısı içeren dizeler arasında var olabilecek ilişki, benim için daha gizemlidir. Üstelik bu yükseklik hikâyesinin dışında kalan, tamamen kişisel olan ve yalnızca Reis'i ilgilendiren, zaten kendisine ayırdığı en az bir şiiri olduğunu saptamak da ilginçtir. Evet bu, son derece hakikat dolu bir şiirdir:

Düşünce egemen ve yüksekse,
Boyun eğdirilmiştir cümle, onu arar,
Köledir ritm, hizmet eder.

Düşüncenin aslında duygu olması gerektiğini ve yine şu yüksekliği bir yana bırakırsak, şurası açıktır ki, verili bir duygu güçlü bir şekilde tahayyül edildiğinde, onu tanımlaması gereken cümle, "kendiliğindenleşir" ve onu tercüme etmesi gereken ritm de cümle sırasında kendinden doğar. Bununla birlikte, duyguların, Reis'inkiler de dahil, Sappho'nun ya da Alcaeus'un ezgilerinin kalıbına genel olarak neden uyması gerektiğini ya da Reis genç bir adama gizlenmemesi için yalvardığında ya da günün birinde öleceği için üzüntü duyduğunu bize söylediğinde, bunu neden, tabi olduklarından, iki kez daha uzun ya da iki kez daha kısa şekilde kendini gösteren cümlelerle ve gerçek köleler olduklarından, bu bağımlı cümlelere, ilkleri için on hecelik dizilerle, ikinciler için ise altı hecelik dizilerle eşlik edebilen ritmler kullanarak, böylece bizi, sarsak adımlarla duyguya yönelterek yapması gerektiğini anlamıyorum.

Reis'i herhangi bir başka şairden daha fazla kınamıyorum. Ter-

sine ona değer veriyorum ve –doğrusu– diğerlerinden daha fazla, epey fazla değer veriyorum. Onun esini dar ama yoğundur, düşüncesi kompakt bir sadeliktedir, duygusu –Ricardo Reis denen şu ana yöne özellikle fazla dönük olsa da– gerçektir. Ama yine de büyük bir şairdir, bu nedenle ona hayranım; yine de bu dünyada kendi kalplerinin sessizliği dışında kalan büyük şairler vardır.

Şiir, ritmin yapay olduğu bu düzyazı biçimidir. Noktalamalara zaman zaman denk düşse de onların tanımladıklarından farklı, özel ve doğal olmayan molalar yaratmakta ayak direyen bu hile, yazılı metinde, dize olarak adlandırılan, bunların saçma periyotlar olduklarını ve ayrı ayrı telaffuz edildiklerini vurgulamak için tercihen büyük harflerle başlayan ayrı satırlarla ifadesini bulur. Bu yöntemle, düzyazıda var olmayan iki tür telkinde bulunulur: Kendi içinde bağımsız bir kişi olarak ele alınan her bir dizedeki ritmik bir telkin; ve üzerinde yapay olarak durulan her dizenin son kelimesine ya da kimi durumlarda, dizeyi oluşturan tek kelimeye yapılan ve sanki italik yazılmış gibi tek başına kalan vurguya bağlı bir telkin.

Ama şu sorulabilir: Yapay bir ritm neden gereksin? Size şu cevap verilir: Çünkü dil yoğun bir duyguyu açıklayamaz; çığlığa kadar inmesi ya da ezgiye kadar yükselmesi gerekir. Söylenen şey konuşmadır, konuşurken çığlık atılamaz, konuşurken şarkı söylemek gerekir, yani sözün içine müziği de dahil etmeli; ama müzik söze yabancı olduğundan kelimeleri öyle düzenleyerek içine katılır ki, aslında kendilerine ait olmayan, dolayısıyla onlara göre yapay olan bir müzik içerirler. Şiir budur: müziksiz şarkı söylemek. Bu nedenle büyük lirik şiirler, "lirik" sıfatına en güçlü anlamını vererek, müzikleştirilemezler. Kendi başlarına müzikalseler nasıl müzikleştirilsinler ki?

CEVAP

yazan Ricardo Reis

Campos şiirin yapay ritmli bir düzyazı olduğunu ileri sürüyor. Şiiri müzikli düzyazı olarak kabul ediyor; yapaylık da buradan kaynaklanıyor. Ben daha ziyade şiirin fikirlerle, dolayısıyla kelimelerle yapılan bir müzik olduğunu söyleyebilirim. Lütfen, duygular yerine fikirlerle müzik yapmanın ne demek olduğunu düşünün. Duygularla yalnızca müzik yaparsınız. Fikirlere doğru yol alan, kendini daha iyi tanımlamak için fikirleri bünyesine katan duygularla ezgi yaparsınız. Zorunlu olarak içerebildikleri kadar duygu içeren fikirlerle yalnızca şiir yaparsınız. Dolayısıyla, ezginin şiirin ilkel biçimi olduğu görülüyor, çünkü o şiire götüren yoldur.

Şiir ne kadar soğuksa o kadar doğrudur. Duygu şiire ritmi düzenleyici öğe olarak, müziğin dize içindeki uzak kalıntısı olarak katılmalıdır. Bu ritm, kusursuz olduğunda, sözden ziyade fikirden doğar. Kusursuz olarak tahayyül edilmiş her fikir başlı başına ritmiktir; onu kusursuz biçimde ifade edebilecek kelimeler onu azaltacak güçten yoksundur. Sert olabilirler, soğuk olabilirler – hiç önemi yoktur: Yalnızca onlar uygundur, dolayısıyla en iyiler onlardır. Ve eğer en iyiler onlarsa, en güzelleridirler.

Kelimelerin basit ritmi, eğer kelimeler hiç fikir içermiyorsa, bir işe yaramaz. Güzel olan ad yoktur; ancak çağrıştırdıklarıyla ve onları ad yapan şeyle güzel olurlar. Milton'un şiirini renklendiren özel adlarla oyalanmak, ne ifade ettikleri biliniyorsa kesinlikle haklıdır, bilinmiyorsa saçmadır: Bu durumda, uyuklayan bir zekâdan başka bir şey yoktur; bu zekânın uyuşukluğunu da kelimeler ifade eder.

ÁLVARO DE CAMPOS

yazan Ricardo Reis

... Kelimelerle kendini ifade etmek için duyguları kullanan fikir bu duyguyu tanımlar ve sınırlarını çizer: Artık ritm, uyak ya da bent bu sınırın yansısıdır. Fikir gelip de profilini tanımlamazsa her yandan taşacak ve kendi ifade kapasitesini bile yitirecek olan, bir duygu kanalıyla fikrin olumlanmasıdır.

Bence, Campos'un şiirlerinde olup biten de tam budur. Onlar bir duygu taşmasıdır. Fikir duyguya –hâkim olamadan– hizmet eder. Ve insan, şair olsun ya da olmasın, duygunun zekâya hâkim olduğu insan, kendi doğasını, ketleme yetilerinin rüşeym halindeki bir tinde henüz uyukladığı evrimin ön evrelerine dek geriletir. Kültürün, yani insanın kendine dair sahip olduğu bilincin en yüksek derecesindeki gelişimin ürünü olan sanat, zihinsel evrimin aşağı evrelerini ayırt eden düşünsel tezahürlere yaklaştıkça yükselir.

Campos'un, dizeler halinde yazdığında gerçekten yaptığı şey, ritmik amaçlara uygun olarak kimi yerlerde daha uzun molalarla belirlenmiş ritmli düzyazıdır. Campos, daha uzun molaların damgasını taşıyan bu yerleri dizelerin sonuna yerleştirerek belirtir. Campos büyük bir nesircidir, belirgin bir ritm bilimine sahip bir nesircidir; ama erbabı olduğu bu ritm nesrin ritmidir ve onun yarattığı nesir, alışıldık noktalama işaretlerinden başka, daha uzun ve özel bir türde bir molayı kattığı nesirdir. Campos, meslektaşları ve öncelleri misali, bu molayı kesintili bir çizgiyle,

dize olarak adlandırılan şey gibi düzenlenmiş bir çizgiyle grafik olarak göstermeye karar verdi. Eğer Campos, bu şekilde hareket etmek yerine, bu tür molayı belirtmek için yeni bir noktalama işareti –örneğin dikey bir çizgi (|)– icat etmiş olsaydı, bir dizenin sonunda bulunana benzer bir molayı burada belirtmemiz gerektiğini öğrenirdik; eseri farklı olmasa bile, bilinen kafa karışıklığını yaratmış olmazdı.

DÜŞÜNCELER

yazan Álvaro de Campos

Ustam Caeiro'nun bana öğrettiği şey berraklıktır; denge, çılgınlığın ve şaşkınlığın düzeni; keza bana hiçbir felsefe aramamayı öğretti – ama bunu bile ruhla yapmalı.

Tanrı iktisadi bir kavramdır. Onun gölgesinde, her dinden rahiplerin kendi metafizik bürokrasilerini pişirdikleri görülür.

Kendi esininin kuklası olan insan, kendi gereksiz arzusunun Çin gölgesi, aynı kimya yasalarının, sarı bir yıldıza amansızca köle olmuş yeryüzünün aynı şaşmaz dönüşünün asi ve iğrenç kölesi olarak kalır – umutsuzca, hiç dinlenemeden, gerçeklik üzerine yanılsamalarının ılıklığından ve yanılsamalarının gerçekliğinden başka teselli bulamadan. İnsan, devletler yönetir, yasalar yapar, savaşlar tezgâhlar. Kendinin anısı olarak, muharebeler, şiirler, heykel ve anıtlar bırakır. Bütün bunlar bir işe

yarayamadan dünya soğuyacaktır. Bütün bunlara yabancı olan, doğuştan yabancı olan güneş nasıl günün birinde yanmışsa, başka bir gün de sönecektir; Yaşamı o verdi, kendisine de ölüm verecektir. Başka yıldız ve uydu sistemleri de belki yeni insanlıkların doğmasına yol açacaktır; kurgusal sonsuzlukların başka türleri yeni türde bir insanın ruhunu besleyecektir; başka inançlar çoklu bir gerçekliğin uzun koridorlarına dizileceklerdir. Yeni İsa'lar yeni çarmıhlara boş yere çıkacaktır. Yeni gizli mezhepler büyünün ya da Kabala'nın sırlarını ellerinde tutacaktır. Ve yeni bir büyü, farklı bir Kabala olacaktır.

Yalnızca pasif itaat, isyansız, gülümsemesiz, ama isyanın kendisi kadar köle – bizim kölece varoluşumuzun eksiksiz dışsallığına uygun cevabı yalnızca o, kendi tinsel sistemiyle oluşturabilir.

MUHİT

yazan Álvaro de Campos

Hiçbir dönem kendi duyarlılığını bir diğerine aktaramaz; ona ancak bu duyarlılığa dair sahip olduğu kavrayışı aktarabilir. Duygu bakımından biz kendimiziz; zekâ bakımındansa başkası oluruz. Zekâ bizi dağıtır: Böylece, bizi dağıtan şeyin oyunuyla hayatta kalırız. Her dönemin bir sonrakilere emaneti, kendiliğinden olmadığı şeydir.

Terimin pagan, yani gerçek anlamında tanrı, bir varlığın kendine dair kavrayışından başka bir şey değildir, çünkü bu kavrayış onun olduğu şeyin kişisellikten uzak, dolayısıyla ideal biçimidir. Kendimize dair entelektüel bir mefhum oluşturursak, kendimizden yola çıkarak bir tanrı da oluştururuz. Bununla birlikte, az sayıda kişide kendine dair entelektüel bir kavrayış bulunur, çünkü zekâ esasen nesneldir. En büyük dehalar arasında bile, kendi

gözünde tamamen nesnel olarak var olabilenler enderdir.

Yaşamak, başka birine ait olmaktır. Ölmek, yine başka birine ait olmaktır. Yaşamak ve ölmek tek ve aynı şeydir. Ama yaşamak, dışardan başka birine ait olmaktır, ölmek ise ona içerden ait olmaktır. Bu iki şey benzerdir, ama yaşam ölümün dışarısıdır. Yaşamın yaşam olmasını, ölümün de ölüm olmasını sağlayan budur; çünkü dışarısı içerden her zaman daha doğrudur, bu nedenle dışarısı görülür.

Her gerçek duygu, idrak düzeyinde bir yalandır; çünkü idrakta meydana gelmez. Her gerçek duygunun yalnızca yanlış bir ifadesi olabilir. Kendini ifade etmek, hissedilmeyen şeyi söylemek demektir.

Süvarileri süvari yapan, süvari atlarıdır. Binek hayvanları olmazsa süvariler basit birer piyade olur. Yeri yer yapan bulunduğu alandır. Orada olmak, var olmaktır.

Taklit etmek, kendini tanımaktır.

KESTİRME DÜŞÜNCELER

yazan Álvaro de Campos

Üstün şair gerçekten hissettiği şeyi söyler. Ortalama şair hissetmeye karar verdiği şeyi söyler, aşağı şair ise hissetmesi gerektiğine inandığı şeyi söyler.

Bunun samimiyetle alakası yoktur. Öncelikle, kimse geçekten ne hissettiğini bilmez; çok sevdiğimiz birinin ölümüyle gayet büyük rahatlama hissedebiliriz, ama üzüntü hissedeceğimizi sanabiliriz, çünkü bu tür durumlarda hissedilmesi uygun düşen şey üzüntüdür. Çoğu insan, insani düzlemde son derece samimi olsa da, uzlaşımsal olarak hisseder; ama hiçbir şekilde, hiçbir derecede entelektüel samimiyet söz konusu değildir, oysa şairde önemli olan budur. Bu öylesine doğrudur ki, Şiir'in

bütün uzun tarihinde, yalnızca fiilen hissettiklerini değil, gerçekten hissettiklerini söyleyebilen dört ya da beş şairden fazlasını bulabileceğimizi sanmıyorum. Kimileri, hem de en büyükleri, bunu asla yapmadılar, bunu hiçbir zaman yapabilecek halde değillerdi. Olsa olsa bazı şairlerde bazı yerler vardır ki, buralarda ne hissettiklerini söylerler. Wordsworth yer yer buna örnektir; Coleridge iki ya da üç kez bunu söyleyebilmiştir: çünkü *Yaşlı Denizcinin Baladı* ve *Kubilay Han* Milton'un bütün yazdıklarından daha samimidir, hatta bütün Shakespeare bir araya gelse ondan da daha samimidir. Shakespeare konusunda tek bir istisnam var: O, esasen yapısal olarak yapaydır; bu nedenle onun değişmez samimiyetsizliği değişmez bir samimiyete varır ki büyüklüğü de buradan kaynaklanır.

Aşağı bir şair hissetmeye başladığında, her zaman için herhangi bir şartnameye uygun olarak hisseder. Duygusunda elbette samimi olabilir: Şiirinde samimi olmamasının ne önemi var? Samimi bir şey asla hissetmediklerinin farkına varmadan, hissettikleri her şeyi dizelerine atan şairler vardır. Camões'in sevgilisini yitirdiği için ağladığını görüyoruz: "Ruhum, tatlım benim, çekip gittin sen."[1] Ama ağlayan onun modeli Petrarca'dır. Camões, samimi, son derece kendisinin olan bir duygu hissetmiş olsaydı, yeni bir biçim, yeni kelimeler –on heceli dizeden oluşan sone hariç her şeyi– bulurdu. Ama hayır: Soneyi ve o heceli dizeleri, tıpkı gündelik yaşamdan yası aldığı gibi aldı.

Ustam Caeiro, dünyada bütünüyle samimi tek şairdi.

Her sanat bir edebiyat biçimidir, çünkü her sanat bir şey söylemek anlamına gelir. Söylemenin iki şekli vardır: Konuşmak ve

1 Camões'in, ölmüş genç bir kadına adadığı ünlü sonesi *Alma Minha Gentil*'in başlangıç bölümü.

susmak. Edebiyat olmayan sanatlar, ifadeci bir sessizliğin yansımalarıdır. Edebi olmayan her sanatta, sessiz cümleyi ya da potansiyel olarak içerdiği şiiri, romanı veya dramı aramak gerekir. "Senfonik şiir"den söz edildiğinde, doğru ifade kullanılır, yoksa yalnızca mecaz anlamda ele alınan kolay ifade değil. Görsel sanatlar örneği daha basit gözükür, ama çizgilerin ve düzlemlerin, hacimlerin ya da renklerin, yan yana durmaların ve kontrastların, sözsüz veya tinsel hiyeroglif oyunuyla ifade edilen sözel olgular olduğunu düşünerek hazırlanıyorsak, o zaman, görsel sanatları nasıl anlamak gerektiğini anlarız; ve hatta bunları anlamayı başaramasak bile, en azından rakamı içeren kitaba ve bunu deşifre edebilecek ruha sahip oluruz. Gerisinin gelmesini beklerken bu yeterli olacaktır.

CAEİRO'NUN PAGANLIĞI

yazan Ricardo Reis

Bu eserin kusurları olduğu kesindir; ama kusurlar benim gözümde aşikâr olsa da, onun ışıltısını pek az soluklaştırıyor.

Caeiro doğayı gizleyen Hıristiyan puslarını ve bizim içimizde doğurduğu duyguları parçaladı. Ama ne bu pusları tamamen dağıtabildi ne de onları gözlerinin önünde tamamen gizleyebildi. Bu iki kusuru beklemek gerekiyordu. Bu pusları tamamen dağıtmadığı kesin olarak öngörülebilir: Gerçekten de bu tek bir insanın işi olamaz, birçok kuşağın eseridir, çünkü tek kişi buna yetmez. Kendi gözlerinden bunları bütünüyle silip atamaması da beklenebilecek bir şeydir; çünkü ruhu, tıpkı bizimki gibi –ve nesnellik özlemine rağmen–, biz farkında olmasak bile, bizim tinsel varlığımızın özündeki ortak-tözün bir kısmını oluşturan Hıristiyan öznelciliğin mayasını barındırıyordu. İçimizdeki en

pagan kişi kendini hâlâ Hıristiyan diliyle ifade etmektedir, çünkü kelimeler, kendi aralarında sürdürdükleri ilişkilerle olduğu kadar, bunların her birinin anlamıyla da, tek tek ele alındıklarında Hıristiyanlaşmışlardır. Nasıl ki artık Yunanca konuşmuyorsak, Yunanca düşünmüyoruz da. Bu nedenle Caeiro'nun eserinde, onun özünü gölgelemeseler de, yine de, bunu inkâr eden kimi öğeler görülür.

Hepsinin en belirgin olanı, benimsenmiş olan şiirsel biçimdir ki bu benim gözümde kabul edilebilir bir şey değildir. Bu biçimin, ne Walt Whitman'ın serbest dizeleriyle ne de çağdaş Fransız şairlerinin serbest dizeleriyle örtüşen kendine özgü bir ritm içerdiğini biliyorum. Ama bu ritm, gerçekte, düşünceyi sabit kalıplara akıtmayı becerememesinden doğar; ona herhangi bir değer atfedebilmemiz için kolaylığa fazlasıyla teslim olur. Nesnelci şair, öncelikle kendi şiirlerini konturları gayet tanımlı nesneler yapmalı ve tıpkı düşerken yerçekimine boyun eğen taşın ya da bunun hareket "mantığı"nın parçasıyken, mevcut haliyle fiziksel kişiliğinin parçası olmayan yerçekiminin yaptığı gibi, bunların tamamen dışsal yasalara boyun eğmesine özen göstermelidir.

İkinci kusur –başkaları için çok daha önemsiz olduğunu bilsem de, benim gözümde en ciddisi–, çeşitli şiirlerin içinde yüzdüğü yavan Hıristiyan duygusallığı ve hatta içlerinden bazılarının kullamaya kadar işi vardırdığı Hıristiyan sembolizmidir. Bu kitabın baştan sona bir bölümünde, Fransisken tarikatının yavan neşidelerinin bütün Avrupa'ya öğrettiğine benzer natüralist bir romantizm hüküm sürmekte. Başka şiirlerde, estetik (ayrıca da gereksiz) malzeme sıfatıyla, eserin bütününe aykırı düşen Hıristiyan mitolojinin soluğu görülür.

Bu bir Hıristiyan'ın ya da sanatına zemin olabilecek her türlü felsefeden yoksun, yalnızca heyecanlı bir şairin eseri olsaydı, bu kusur yine de geçiştirilebilir ve doğaya karşı işlenmiş bir günah daha diye kabul edilebilirdi. Ama, bütün zamanların yazarları

içerisinde, en eştözlü pagan, en pagan yazarında böyle bir öğe eza veriyor, hayal kırıklığı yaratıyor, acı veriyor ve üzüyor.

Üçüncü ve son kusur, bütün olarak eseri etkilemiyor, daha ziyade, betimlediği güzergâhı etkiliyor. Bu kusuru bağışlıyorum, çünkü hastalıktan kaynaklı; ve hastalıktan önce de, güçlü bir insanın –her pagan güçlü olmalıdır– asla bilmemesi gerekken, gençliğinde bile bilmemesi gereken heyecan fırtınalarından birinden kaynaklanıyor. *Sürülerin Çobanı*'nın sonundan itibaren, yani *Âşık Çoban*'ın iki küçük şiirinden itibaren, sonuna dek Caeiro'nun esininin takip ettiği yoldan söz ediyorum. Şairin kafası karışıyor, felsefesi şaşırıyor, prensipleri yolundan sapıyor, ki bu, disiplinsiz bir kişide, tin açısından, bir köle isyanının iğrenç zaferine denktir. *Sürülerin Çobanı*'nın yükselen eğrisini izleyen okur, bu şiir bütününden sonra, esinin ne ölçüde düştüğünü ve saçmalamaya başladığını saptayacaktır. Kelimenin tam anlamıyla yolunu şaşırmaz: Kendisine yabancı öğelerin davetsiz misafirliğine maruz kalır. Şairin tam zamanında öldüğünü söylemek zorunda hisseden eleştirmeni, dostlar burada mazur görsün. Belki de bu nihai evreye varmak için değişmişti. Bilmiyorum. Bu türden her hipotez saçmadır, çünkü olması gerektiği gibi ve istendiği gibi, *Fado*'nun,[1] dünyamızdaki maddenin efendileri olan tanrıların görünmez eli altında son buldu yaşamı.

Bence, bu eseri lekeleyen üç kusur bunlardır. Bunlar kaçınılmazdı. Biri, yazarın içinde yaşadığı çağdaş entelektüel dünya nedeniyle; ikincisi, müritten çok ustadan kaynaklı vesvese olan, biçimi dert etmeden kendini ifade etmeye çalışan bu eserin kendiliğindenliği ve saflığı nedeniyle; sonuncusu ise, yol açtığı hastalık

1 Latince fatum kelimesinden türeyen bu kelime "yazgı, kader" anlamına gelir. Burada Pessoa tarafından vurgulanmış olması, kuşkusuz ki, ezoterik ve mesihçi bir perspektif içinde, Portekizli şair ve filozofların 1900'den önce ve sonra kelimeye vermiş oldukları "Portekiz miti"ne özgü karakteri belirtmek içindir. Diğer yandan, melankoli ve keskin bir "alınyazısı" anlamına bulanmış aynı addaki halk şarkısı da bilinmektedir.

ve zihinsel karışıklık nedeniyle. Tekrar ediyorum, bunlar kaçınılmaz kusurlardı; elbette kusurdular, ama bir eserin kaçınılmaz kusurları aynı zamanda en az ciddi olanlarıdır. Dolayısıyla, böylece, bizim iğrenç uygarlığımızın görkemli bir şekilde üzerine çıkan bu eserin, soluduğu ve yavaş yavaş üzerinde yükseldiği havanın neden olduğundan başka kusuru yoktur. Bu soylu davayı yine lekeleyen kusurların sonuçlarını ortadan kaldırmak da başkalarına, müritlerine düşer. Ama yirmi yüzyıllık sislerin ardından, dağların hudutlarını, taşların ve çiçeklerin doğrudan gerçekliğini fark etmeyi ilk olarak sağlamış olan Usta, insanlar dünyevi yollardan ve kendilerinin oluştuğu insani malzemeden bütünüyle uzaklaşmamayı bildikleri müddetçe unutulmayacaktır.

[*Âşık Çoban*'daki] bu iki şiirin, evrensel aşk şiirinin iki gerçek mücevheri olduğunu; bunların aşkın yeni bir anlamı ve aşk duygularının yeni bir müziği olduklarını gözardı etmiyorum. Caeiro kendi ilkelerine sadakatsiz olabilir; ama asla bayağı olamaz. Yine bu aşk şiirleri bütün aşk şiirinde biriciktir. Onlara hayran olmasam da, böyle kabul ediyorum. Hayranlığımı en yükseğe, bedelini de en yükseğe yerleştiriyorum. Aşk evresinin kendisi, doğal olsa da, sanatı oluşturan izlenimlerin bu şekilde saptanmasına en uygun evre değildir; kendilerine her an hâkim olmayı başaran ve zekânın duygu üzerinde her zaman büyük bir etkisinin olduğu –çok ender sayıdaki– sanatçılar bunun istisnasıdır. Ama bu şairler, her şeye rağmen, kendi cinsel duygularını rakam sütunları şeklinde elbette dizmezler.

Caeiro'nun metafizik mizacı, başlı başına zaten bozguncu olan ve tamamen yabancı oldukları bir mizaç karşısında iyice bozgunculaşan aşk duygularını hissetmeye en yatkın olanlardan değildi. *Âşık Çoban*'ın bu iki şiirinde, doğuştan nesnelliğinden ve

prensiplerinden anlık feragati buradan kaynaklanır. Bir âşık kendi içine nasıl olur da bakmaz?

Dolayısıyla, bu iki şiirden istemeye istemeye geçerek, daha fazla zevk vermese de, Caeiro'nun eserleri derlemesinin noktalandığı, tamamlanmış ya da tamamlanmamış çeşitli fragmanlara varıyorum.

Yalnızca kısır olmakla kalmayan, aynı zamanda bozguncu da olan, ayrıntılarını bilmediğim, bilmek de istemediğim bu aşk hikâyesinin neden olduğu zihinsel düzey düşüklüğü, şairin zihnindeki yıkımlarına devam etmiştir. Ayak bağı varlığını sürdürdü. İsacılığın manevi urlarından adım adım kurtularak, *Sürülerin Çobanı* adını verdiği bu parkur boyunca kendini teslim ettiği o yüce serinkanlılığı, bir tanrıya layık bu bakışı, yitip giden birkaç şiirsel epizot hariç, bir daha asla bulamadı.

Israr etmem gerekmiyor, çünkü, Caeiro'nun eserinin neden ibaret olduğunu yeterince açıkladığımdan, sonradan nerede yozlaştığını da zımni olarak açıklamış oldum. Bana özellikle acı veren bir düşünce olarak kalan bu noktada ısrar etmek zorunda kalmamayı tercih ederim.

[Caeiro'nun paganlığı] Hint çoktanrıcılığına benzememektedir. Gayet incelikli ve tam yerinde bir ayrımla bu farkı en iyi belirten Herodot'un bir cümlesidir. Hint tanrılarının insani biçimde olduklarını (hâlâ da öyledirler), Yunan tanrılarının ise insani tabiatta oldukları söyler.

Caeiro, topyekûn nesnelciliği içinde, daha doğrusu, topyekûn nesnelciliğe olan sürekli eğilimi içinde, genellikle Yunanlardan daha Yunan'dır. *Sürülerin Çobanı*'nın ruhunun doruğa çıktığı şu cümleyi bir Yunan'ın asla yazamayacağına eminim:

Burada nesnelcilik nihai ve kaçınılmaz sonucuna kadar götürülmüştür. Duyuların deneyiminde, düşüncenin –söz konusu durumda, dışsal– müdahalesi olmadan bir varsayım ortaya atmaya hiçbir şeyin izin vermediği bir Bütün'ün inkârına varmıştır. Başka yerde olduğu gibi burada da Caeiro, söylediğim gibi, Yunanlardan daha Yunan'dır.

Sonuçta, kendimden söz ediyorsam, başka kimse hakkında bu kadar iyi konuşamayacağım içindir. Kendimi, yapabildiğim ve mizacımın bana telkin ettiği gibi, Caeiro'yla aynı edebi terennümlere teslim ediyorum. Tanrıların boş vakitlerimi oyalamam için bana bahşettikleri bileşimler sayesinde, iyi bir mürit olarak, ben de Caeiro'yla aynı paganlığı uyguluyorum ve buraya yine de (konunun bence öz itibarıyla gerektirdiği) daha kesin bir biçimi ve dinsel tabiatımın benden talep ettiği gibi, –dinin taleplerinden gizlenmeye de kalkışmadan– eski Tanrıların dışsal ve mutlak gerçekliğine kesin inancı ekliyorum. Ama, Caeiro olmadan, bütün bunlar benim için imkânsız olur. Ben, hiç kuşkusuz, pagan doğmuşum. Nedenini bilmediğim, ama oldukça tuhaf bir şekilde, Caeiro'dan kısa süre sonra ortaya çıkmış bir *lusus naturae* [hilkat garibesi] nedeniyle böyle bir mizaçla doğduğumdan, nesnelcilik bende doğal ve tamamen kişiseldir. Ama, tekrar ediyorum, Caeiro'nun eserini keşfetmemiş olsaydım, en fazla, içgüdüsel ve açıklanamayan bir huzursuzluğun esiri kalır ve ne Hıristiyanlığa ne de olası başka bir inanca bağlanabilirdim. Doğuştan kör olan ama yine de görme yetisini koruyan biri gibiydim; ve benim *Sürülerin Çobanı*'nı keşfim gözlerimi açan cerrahın eli oldu; bana görme duyumu o geri verdi. Bir anda yeryüzünün dönüştüğünü ve bütün dünyanın içimde zaten içgüdüsel olarak taşıdığım anlamı edindiğini gördüm.

Bununla birlikte, ben Caeiro'nun eserini yalnızca güzelliğinden dolayı takdir ediyor değilim; teselli gücü için de takdir ediyorum. Çağdaş yaşamın karışıklığı ve sersemliği arasında kendini sürgün hisseden bir tin için, bu farklılığın ağırlığının öyle acıyla kendini hissettirdiği anlar vardır ki, umutsuzluğun en berbat şaşkınlıklarından kaçınmak için, antik serinkanlılığın ve büyüklüğün kimi yansılarını bulmak şart olur. Hıristiyanlığın yarattığı şeyler arasında bu sürgün hissini defalarca, hem de nasıl bir keskinlikle hissettim! Antikçağın yazarlarında bu hisse hiç çare bulamadım; onlar bizim tinimizin bu hastalığını bilmiyorlar, dolayısıyla söyleyebilecekleri hiçbir şey yok. Masum onlar; en yozlaşmışları bile. Onları okumak günümüz varoluşunun bende yol açtığı rahatsızlığı şiddetlendiriyor – tıpkı benimle oynayan ve basitliğiyle, aşırı basitliğiyle benim yetişkin ıstırabımı azdıran bir çocuğun yapabileceği gibi.

Ruhumun tek teselli kaynağı, bu kasvetli saatler boyunca beni asla terk etmeyen *Sürülerin Çobanı*'nın elyazması oldu.[1] Antik yazarların sahip olduğu bu sadelik, bu büyüklük, nesneler karşısındaki bu hâkimiyet onda var; ama, doğduğu görülen modern zamanlarla karşıtlık içerisinde yazıldığından, antik yazarlarda dirilik olan şey onda bir merhemdir. Antik yazarlar, deneyimsiz çocuklar gibi bizi beceriksizce neşelendirirken, o bizi, yaşam karşısında bağışlayıcı, uyanık ihtiyarların yaptığı gibi, tüm şefkatiyle teselli etmektedir.

Alberto Caeiro'nun eserlerinin güzelliğine duyarlı olmasam bile, onların teselli gücüne her zaman duyarlılık gösteririm. Bu nedenle, hayranlığımın bedelini onlara borçlu olmasam da, minnet borcumu inkâr edemem.

---

1 Bernardo Soares'in, *Huzursuzluğun Kitabı*'nda aynı huzur verici etkiyi Caeiro'nun eserine atfettiğini belirtmek ilginç olabilir.

Caeiro'nun eserini sevmenin bu iki gerekçesi benim ruhumda birleştiğinden, benim için, zekâm için olduğu kadar duyarlılığım için de, sanırım onun eseri, Homeros ya da Hesiodos'un tan kızıllığı esininden, bir Epiktetus'un, bir Marcus Aurelius'un ya da bir Antoninus'un o kederli kendine hâkimiyetine dek antikçağın bize miras bıraktığı en soylu ve en dingin eserler arasında okuyabildiğim ve anlayabildiğim hepsinin üzerine yükselir.

Gerisi, Gölge diye adlandırdığımız şu aydınlık noktada, Tanrılardan bile önce gelen ve ruhumuzun mutlak ölümlülüğü içinde, bizim geçici yaşamımızın nafile yere yöneldiği, nafile yere eriştiği ve sonsuza dek nafile kalacağı o engin noktada bulunmaktadır.

JOSÉ PACHECO'YA MEKTUP[1]

yazan Álvaro de Campos

Newcastle-on-Tyne, 17 Ekim 1922

Azizim José Pacheco,

Derginiz *Contemporânea*'yı tebrik etmek, yakın dönemde hiçbir şey yazmadığımı size bildirmek ve Fernando Pessoa denen kişinin yazısına birkaç itirazda bulunmak için yazıyorum.

Size birkaç yazı göndermek isterdim. Ama, söylediğim gibi, artık yazmıyorum. Vaktiyle dekadan bir şairdim; bugün kendimi dekadanlığın ortasında bulduğumu sanırken, aynı zamanda da, dekadan şair olmaya son verdim.

Bütün bunlar beni ilgilendirdiği için önemlidir; çünkü ben, sonuçta, kendime en yakın kişiyim. Sizi, sizi ve derginizi

1 José Pacheco'nun yönettiği dergide yayımlanan Pessoa'nın bir yazısına hayali cevap.

ilgilendiren yanıyla, bizim *Orpheu*'yu ne kadar özlüyorum! Siz yolunuza fark ettirmeden devam ediyorsunuz, gayet iyi. Sonuçta hepimiz aynı noktada buluşuyoruz. Denge arayan insanların hafif salınımından başka bir değişiklik tanımıyor gibiyiz. Tekrar ediyorum: Tebrikler. Portekiz'de matbu bir şeye bakmanın insanın bu kadar hoşuna gidebileceğine inanamazdım. Yanılmış olmaktan mutluyum. *Contemporânea*'ya size dilediğim geleceği diliyorum.

Şimdi gelelim şu Fernando'nun yazısına. Bu mektubun ilk kelimesiyle bu paragrafın ilk kelimesini ayıran mesafe, bu konuda size söylemek istediğimi bana neredeyse unutturdu. Belki de tam olarak şimdi yazacağım şey bu. Neyse, size söz vermiştim, ve sinir sistemimin şu anki haline bağlı olarak şimdi hissettiğim şeyi size söyleyeceğim.

Bizim Fernando Pessoa, nesnelerin kanıtlanabileceğine inanmak gibi, onda sık sık eleştirdiğim takıntısını koruyor. Hiçbir şeyi olumlamama ikiyüzlü kaygısı hariç, asla bir şey kanıtlanamaz. Akıl yürütmek bir utangaçlıktır; belki de aynı anda iki utangaçlıktır ve ikincisi susmanın utancıdır.

Estetik ideal, azizim José Pacheco, estetik ideal! Bu deyim nerede anlam bulabilir? Bu anlamı keşfettiğinde ne bulmuş olabilir? Bizim ham hayallerimiz hariç, hiçbir yerde estetikten çok fikre rastlanmıyor. İdeal olan şey bir eylem mitidir, tıpkı afyon ya da kokain gibi bir uyarıcıdır: Bizi farklı kılmaya yarar, ama bunu pahalıya öderiz – ve ödenecek bedel, olabileceğimiz şey bile olamamaktır.

Estetik mi, José Pacheco? Ne güzellik vardır, ne ahlak; bileşik cisimleri tanımlamak için kullanılanlar hariç, formüller de yoktur. Yaşam denen fiziksel-kimyasal trajedide bu tür şeyler alev gibidir – yanmanın basit işaretleridir.

Güzellik, başlangıçta cinselliğin kendini açıklayışıydı ve kökeni muhtemelen manyetik tercihlerde yatıyordu. Her şey güç

oyunudur; sanat eserinde "güzellik" ya da bu sıfata layık herhangi bir şey aramamalıyız. İnsani olsun ya da olmasın, her eserde yalnızca iki şey arıyoruz: Güç ve güçler dengesi ya da enerji ve uyum – hangisini tercih ederseniz.

İster domuz çobanlığı olsun ister senfoni besteciliği, hangi sanattan kaynaklanırsa kaynaklansın, her sanat eseri karşısında kendime tek bir soru soruyorum: Ne miktarda güç? Bu gücün ne kadar yüksek miktarı? İtkinin şiddeti nedir; bu itkiye karşılık gelen şiddet nedir? Kendi içine kapanmış itkinin hangi şiddeti; gücü yönünden sapmamaya yönelten ve kendisi de bu gücün bir öğesi olan gücün hangi şiddeti?

Gerisi, Danaus'un Kızları miti ya da herhangi bir başka mittir; çünkü bütün mitler Danaus'un Kızları mitinden kaynaklanır ve her düşünce (bunu Fernando'ya söyleyin) sonsuzca boş bir fıçıyı sonsuza dek doldurur.

Botto'nun[1] kitabını okudum; hoşuma gitti. Hoşuma gitti, çünkü Botto'nun sanatı benimkinin tam tersi. Yalnızca kendi sanatım hoşuma gitseydi, benim bile hoşuma gitmezdi, çünkü ben değişkenim.

Hoşuma gitmiş olması dışında, bu kitap neden hoşuma gitti? Asla soru sormamalı, çünkü bir cevap olabilir. Ama, sonuçta, bu soruyu soruyorum, bu kitap benim neden hoşuma gitti? Botto'nun bu *Ezgiler*'inde güç mü var, güçler dengesi mi?

Ben bu *Ezgiler*'de, orada bulduğum gücü öveceğim. Bu gücün, bana kalırsa, ne estetikle ne de herhangi bir idealle alakası vardır. Buna karşılık, ahlaksızlıkla çok ilişkilidir. O, en ufak muğlaklıktan yoksun, mutlak ahlaksızlıktır. Dolayısıyla mutlak bir yönelim ve güç vardır. Bu ahlaksızlığa şart koşmamakta uyum vardır. Botto, inatçı bir enerjiyle, ahlaksız olan her şeye yönelir; ve başka hiçbir şeye yönelmeyen bu uyumu ahlaksızlıkta bulur. Yunanları

1 António Botto, 20'li yılların minör ama hoş şairi; homoseksüel eşini skandal yaratmıştır.

bu işe karıştırmayı çok gereksiz buluyorum; onları içine soktuğu –güzel bir arı kovanı olan– bu estetik sorunları konusunda ondan hesap sorarlarsa, Fernando başına işler açtığını görecektir. Yunanlar estet miydi! Yunanlar diye birileri vardı; hepsi bu.

Botto'nun sanatı tüm bu şiirin içinde bütünüyle ahlaksızdır, edepli tek bir hücre yoktur. Ama bu bir güçtür, çünkü ikiyüzlü olmamaktır, komplikasyon olmamasıdır. Wilde sürekli hık mık edip duruyordu; Baudelaire, ahlaki bir ahlaksızlık tezi ifade ederek, kötülüğün kötü olduğu için iyi olduğunu söyledi ve sonuçta onu iyi diye adlandırdı. Botto çok daha güçlüdür: O kendi ahlaksızlığına –hiçbir gerekçe getirmediğinden– tamamen ahlaksız gerekçeler verdi.

Botto'da güçlü ve kesin olan şudur: Hiçbir özürde bulunmaz. Ben, belki hep yapabileceğim gibi, hiçbir özürde bulunmamayı haklı olmaya yeğliyorum.

Size daha fazlasını söylemiyorum. Eğer devam edersem kendimi yalanlarım. Bu alçaklık olur, çünkü mantıklı olmanın (ters dönmüş) bir biçimi olur. Kim bilir?

Bizim *Orpheu* zamanlarımızı, eski arkadaşlıklarımızı, Lizbon'da sevdiğim her şeyi ve yine bu Lizbon'da sevmediğim her şeyi –şu verimsiz Kuzey'de– melankoliyle hatırlıyorum – ve hepsini de aynı pişmanlıkla...

Sizi Yıldız Mesafesi'nden selamlıyorum. Bu mektupla derginize olan tüm sempatimi gönderiyorum: Size dostluğumu göndermiyorum, çünkü bunun uzun süredir size eşlik ettiğini biliyorsunuz.

Fernando Pessoa'ya haklı olmadığını söyleyin.

Sevgili dost ve arkadaşım, en yürekten hatıralarımı kabul edin.

USTAM CAEİRO'NUN ANISINA NOTLAR

yazan Álvaro de Campos

Ustam Caeiro'yu istisnai koşullarda tanıdım; aslında hayatın bütün koşulları gibi, özellikle de kendi başlarına hiç olduklarından, sonuçları bakımından her şey olmaları istenenler gibi istisnai...

Şark'a bir yolculuk yapmak için, dörtte üçünü tamamladığım İskoçya'daki tersane mühendisliği öğrenimimi terk etmiştim. Dönüşte, Marsilya'da karaya çıktım ve deniz yoluyla devam etmenin sıkıntısı nedeniyle vazgeçerek Lizbon'a kara yolundan döndüm. Kuzenlerimden biri beni Ribatejo'da gezmeye götürdü. Orada, Caeiro'nun bir kuzenini tanıyordu, onunla ticari ilişki içindeydi; ustam olacak kişiyi bu kuzeninin evinde tanıdım. Anlatacak başka bir şey de yok, çünkü her başlangıç gibi küçük bir olaydı.

Hatırası, gözyaşlarının silikleştiremediği –çünkü bu görüntüde dışsal hiçbir şey yoktu– bir ruh aydınlığı içerisinde hâlâ gözümün önünde...

Onu ilk gördüğüm ve belki de sonsuza dek göreceğim haliyle gözümün önünde. Öncelikle, hiçbir şeyden çekinmeyen mavi çocuk gözleri; sonra, hafif öne çıkık çene kemikleri, oldukça soluk bir ten ve içerden değil –çünkü ne yüz hatlarına ne de ifadelerine bağlı olan– dışardan gelen büyük bir huzuru ifade eden bu tuhaf Yunan havası. Gür saçları sarıydı, ama ışık yokluğunda daha koyu gözüküyordu. Orta boylu, daha ziyade ince uzun, hafif kambur duruşlu, omuzları düşük biriydi. Hareketlerinde rahat, gülümseyişi, sesi doğal biriydi. Yalnızca söylemek istediğini söylemeye çalışan bir insan gibi konuşuyordu; ne yüksek ne

alçak sesle, ama berrak, imalardan, tereddüt ve pişmanlıklardan muaf... Masmavi bakışları sürekli sabitleniyordu. Bir şeye şaşırdığımızda, bir süre sonra hemen nedenini bulurdu: Çok geniş olmayan alnı, bembeyazdı. Tekrar ediyorum, onun haşmetli hali, soluk yüzünden ziyade sanki daha belirgin bu beyazlıktan geliyordu. Elleri, gereğinden fazla olmasa da, oldukça ince, avuç içi genişti. Onda en son fark edilen şey olan ağzının ifadesi –sanki bu adamda konuşmak var olmaktan daha az önemliymiş gibi–, şiirde cansız ve güzel şeylere –çiçekler, uçsuz bucaksız çayırlar, güneşin vurduğu sular–, yalnızca hoşumuza gittikleri için atfedilen gülümseyişin ifadesiydi; var olmanın gülümseyişi, yoksa bizimle konuşmanın değil.

Ustam, ah, ustam benim, ne kadar erken kaybettik seni! İçinde olduğum bu gölgede, kendi ölü kısmında koruduğum anıda onu tekrar tekrar görüyorum...

İlk karşılaşmamızdaydı... Nasıl oldu bilmiyorum, bana şöyle dedi: "Burada genç biri var, Ricardo Reis, tanışmaktan kesinlikle hoşlanacaksınız: Sizden çok farklı." Ve ekledi: "Her şey bizden farklı; bu nedenle her şey var."

Dosdoğru topraktan çıkan bir aksiyom gibi söylenmiş bu cümle beni baştan çıkardı ve ruhumun derinlerine dek beni sarsan bir cin çarpması gibi bende şoka yol açtı. Fakat, fiziksel baştan çıkarmaların tersine, benim üzerimdeki etkisi, asla tanımadığım bir bakireliği bütün duyularımla aniden hissetmek oldu.

Caeiro'nun duyarlılığını niteleyen şeylerin bu doğrudan kavramına imada bulunduğum bir gün, ona, dostça bir sapkınlıkla, Wordsworth'un duyarsız bir kalbi tanımladığı şu dizeleri okudum:

A primrose by the river's brim
A yellow primrose was to him,
And it was nothing more.

Bu dizeleri ben şöyle tercüme ettim (*primrose*'un doğru tercümesini önemsemedim, çünkü ne çiçeklerin ne de bitkilerin adını biliyorum): "Dere kenarında bir çiçek / Onun gözünde bir sarı çiçekti / Hepsi bu."

Ustam Caeiro gülmeye başladı. "Bu basit insan doğru görmüş: Sarı bir çiçek gerçekten de sarı çiçektir yalnızca."

Ama, aniden, düşündü.

"Bir fark var," diye ekledi. "Bu sarı çiçeği olası sarı çiçeklerden biri olarak mı kabul ediyoruz, yoksa yalnızca bu sarı çiçek mi, bunu bilmek gerekir."

Sonra bana şunu söyledi:

"Sizin İngiliz şairin söylemek istediği şey, bu adama göre bu sarı çiçeğin sıradan bir deneyim, zaten bilinen bir şey olduğudur. Bu adam bu konuda yanılıyor. Gördüğümüz her şeyi ilk kez görüyor olmalıyız, çünkü onu gerçekten de ilk kez görürüz. O zaman, her sarı çiçek yeni bir sarı çiçektir; o, ifade edildiği gibi, dünkü çiçekle aynı olsa bile yenidir. Bakan kişi dünkü kişi değildir, çiçek de değildir. Sarı bile aynı olamaz. İnsanların bütün bunları bilmelerini sağlayacak gözlerinin olmaması ne yazık! Olsaydı hepimiz mutlu olurduk."

Ustam Caeiro bir pagan değildi: O, paganlığın kendisiydi. Ricardo Reis pagandır, António Mora pagandır, ben paganım, Fernando Pessoa da kendi içinde sarılan bir yumak olmasaydı pagan olurdu. Ricardo Reis karakteri gereği bir pagandır. António Mora zekâsıyla pagandır, bense, isyanımla paganım, başka deyişle, mizacım gereği. Caeiro'nun paganlığının hiçbir açıklaması yoktur: o, eştözlüdür.

Ben bu fikri, tanımlanamayan şeyleri tanımlamayı sağlayan tek yolla –örneğin gevşekliğiyle– tanımlayacağım. Kendimizi

Yunanlarla karşılaştırdığımızda bize en çarpıcı gelen şeylerden biri, onlarda sonsuz kavramının hiç olmamasıdır, sonsuzdan nefret etmeleridir. Elbette, ustam Caeiro da kavramsızdı. Bunu bana gösteren şaşırtıcı konuşmayı umarım büyük bir kesinlikle aktarabilirim.

Bana vaktiyle kendisine "materyalist şair" dendiğini anlatmıştı (bu arada, *Sürülerin Çobanı*'ndaki şiirlerden birinde söylediği şeyi açıklıyordu). İfadeyi çok doğru bulmasam da –çünkü ustam Caeiro'yu doğru olarak tanımlayacak hiçbir deyim yoktur–, yine de ona, bu sıfatın bana tamamen saçma gelmediğini belirttim. Ve ona, az çok mutlulukla, klasik materyalizmin ne olduğunu açıkladım. Caeiro beni dinledi. Yüzü acılı bir dikkatle kırışmıştı. Aniden sözümü kesti:

"Ama bütün bunlar aptalca. Dinsiz olduklarından hiç özürleri de olmayan rahiplerin fikirlerine benziyor."

Şaşırıp kaldım; materyalizm ile onun kendi doktrini –bu doktrinin kapsadığı şiir dikkate alındığında elbette– arasındaki çeşitli benzerlik noktalarını vurguladım. Caeiro itiraz etti:

"Ama sizin şiir dediğiniz şey tam da işin özü! Şiir bile değil: Görmek! Materyalistler kördür. Onların uzayın sonsuz olduğunu ileri sürdüğünü söylüyorsunuz. Bunu uzayın neresinde görmüş olabilirler ki?"

Kafam karışmıştı. Karşılık verdim:

"Ama siz uzayı sonsuz olarak tahayyül etmiyor musunuz? Onu sonsuz tahayyül edemez misiniz?"

"Ben sonsuz hiçbir şey tahayyül edemiyorum. Herhangi bir şeyi nasıl sonsuz olarak tahayyül edebilirim ki?"

"Mesela," cevabını verdim, "bir uzay varsayalım. Bu uzayın ötesinde bir başka uzay vardır, bu yeni uzayın ötesinde bir başkası, sonra bir başkası ve bir başkası daha... Hiçbir yerde bitmez bu..."

"Neden?" diye sordu ustam Caeiro.

Zihnimde bir deprem hissettim.

"Bittiğini varsayın," diye haykırdım. "Sonra ne olacak?"

"Eğer biterse, sonra bir şey yoktur," cevabını verdi.

Hem çocuksu hem de dişi, sonuçta karşılıksız bu tür uslamlamalar, bir süre beynimi felç etti.

"Ama siz bunu hayal edebilir misiniz?" diye geveledim sonunda.

"Neyi hayal edebilir miyim? Sınırları olan bir şeyi mi? Tüh be! Sınırsız olan şey var olamaz. Bir şeyin var olması, başka bir şeyin olmasını gerektirir; sonuç olarak, bir şeyin var olması demek, sınırlı olmaktır. Bir şeyin, sürekli olarak ardında bulunan başka bir şey değil de yalnızca bir şey olduğunu hayal etmekte ne gibi bir güçlük var?"

Tam o anda, tensel olarak, başka bir insanla değil, başka bir evrenle tartıştığımı hissettim. Son bir teşebbüste bulundum ve meşru kabul etmek zorunda hissettiğim bir yola saptım.

"Bakın, Caeiro... Sayıları ele alın... Sayılar nerede sona erer? Herhangi bir sayı varsayalım; örneğin 34. Bu sayının ötesinde 35, 36, 37, 38 var, böylece de devam eder, hiçbir yerde duramayız. Ardından daha büyük bir başka sayının gelemeyeceği kadar büyük bir sayı yoktur..."

"Ama bütün bunlar yalnızca sayı," diye itiraz etti ustam Caeiro.

Korkunç çocuklukta bir bakışla ekledi:

"Gerçekte 34 nedir ki?"

Ani, derin cümleler vardır, çünkü bunlar derinlerden gelir, bir insanı tanımlar, daha doğrusu, bunlar aracılığıyla bir insan başka hiçbir tanım olmadan kendini tanımlanmış bulur. Ricardo Reis'in, bir gün, beni tanımlamak için söylediği cümleyi asla

unutmayacağım. Yalandan söz ediyorduk ve şöyle dedi: "Yalandan nefret ediyorum, çünkü bir yanlışlıktır." Bütün Ricardo Reis -geçmiş, şimdi ve gelecek- bu cümlede yatıyor.

Neyse, onu ifade eden ustam Caeiro, yazdığı ya da dile getirdiği -özellikle *Sürülerin Çobanı*'nın ikinci yarısından itibaren- cümlelerin herhangi biriyle tanımlanabilir. Ama, onun yazdığı ve basılı olan tüm cümleler arasında, bana söylediği -benim aktardığım ve aktarmadığım- tüm cümleler arasında, belki de onu son derece sade bir şekilde bütünüyle kapsayan cümle, bir gün bana Lizbon'da söylediğidir. Hangi konuda bilmiyorum, her birimizin kendimizle kurabileceğimiz ilişkilerden söz ediyorduk. Aniden ustam Caeiro'ya sordum: "Siz kendinizden hoşnut musunuz?" "Hayır: Hoşnutum" karşılığını verdi bana. Her şey ve hiç kimse olan toprağın sesi gibiydi bu.

Ustam Caeiro'yu hiç kederli görmedim. Öldüğü sırada ya da ölümünden önceki günlerde kederli miydi, bilmiyorum. Bunu öğrenmeye çalışabilirim, ama onun ölümüne tanık olanlara ne ölümü ne de ölüm tarzı hakkında soru sormaya asla cesaret edemediğim bir gerçektir.

Caeiro'nun ben başucunda değilken ölmüş olması, hayatım boyunca bana sıkıntı veren önemli konulardan biri oldu – diğer sözde sıkıntılar arasındaki gerçek bir sıkıntıdır bu. Aptalca, ama insanca; böyle işte!

O sırada ben İngiltere'deydim. Ricardo Reis de Lizbon'da değildi; Brezilya'ya geri dönmüştü. Fernando Pessoa ise Lizbon'daydı, ama sanki orada değilmiş gibiydi. Bu Pessoa olayları hisseder ama kılı kıpırdamaz; kendi içinde bile.

Ustam Caeiro'yu düşünmenin bana kendiliğinden getirdiği bu teselli bir yana, o gün Lizbon'da bulunmadığım için hiçbir

şey beni teselli edemez. Caciro'nun anısı ya da dizeleri varken, kimse teselli bulamamazlık edemez; –onun duyarlılığıyla düşünüldüğünde en ürkütücü fikir olan– hiçlik fikri bile, sevgili ustamın eserinde ve anısında, erişilmez doruklardaki karlara vuran güneş kadar aydınlık ve kibirlidir.

V

VASİYET YERİNE

Kırık Ayna

Biyografik Not

Vasiyet Yerine

Bu cildin sonuna, Fernando Pessoa'nın politik tavırlarını belirten birkaç metin koymak tuhaf gelebilir.

Bununla birlikte, gençliğinden itibaren –ve sonraki yıllarda– Pessoa'nın yurtsever inançlarının giderek güçlendiğini gördük. Bu inançlar en kusursuz ifadesine ünlü derleme olan ve hem tarihsel, hem de mesihçi ve ezoterik bir düzleme yerleşen Mensagem*'de erişti. Portekiz'in misyonuna ve kendi şairlik misyonuna dair bu çok yüksek bakış açısına paralel olarak, Pessoa, kişiliğinin temel bir yanını yansıtan ve tüm kararlılığını, cesaret ve haysiyet boyutunu ortaya seren, gücü ve inancıyla yeterince şey söyleyen metinlerde kendi politik, daha doğrusu ideolojik anlayışını çok kesin olarak ifade etmiştir.*

O dönemde Londra'da yaşayan üvey kardeşi Luís Miguel Noguiera Rosa'ya mektuptan bir bölüm.

7 Ocak 1929

Geçen yılın başında benden yazmamı istedikleri, gerçekten de yazıp yayımladığım bir risalenin[1] nüshasını, –doğrusu tam da beklediğim gibi– bu ülkenin basınının ortak sessizliğiyle karşılanmış olsa da, size yarın göndereceğim (elimin altında hiç nüshası kalmadı). Bunu bekliyordum, çünkü dünyadaki hiçbir kamuoyuyla uyuşmayan bir tez savunuyorum. A kamuoyuyla bir noktada temas ederken, bir başka noktada B kamuoyuyla temas kuruyor, ama A ile temas ettiği nokta B'yi kesinlikle çileden çıkartacak bir konu... Dolayısıyla "sessizlik cezası"na çarptırıldım. Portekiz'deki askeri diktatörlüğün[2] savunulduğu ve haklı gösterildiği bu risale (ama yalnızca Portekiz'dekinin: bizim Güney ülkelerinde mevcut benzer sistemlere hiçbir gönderme yoktur), "Latin ülkelerinde güncel politik düşünce" olarak adlandırılan şeyin temsilcisi değildir. Bu düşünce, benim risalemde ileri sürülenden çok daha katı bir şekilde tutucudur. Latin ülke-

1 1928 yılında yayımlanan "Fetret Dönemi – Portekiz'de Askeri Diktatörlüğün Savunulması ve Haklılığı" başlıklı metin.

2 Pessoa General Gomes da Costa'nın askeri diktatörlüğüne gönderme yapmaktadır. Pessoa'nın çok hayran olduğu ve 1918'de öldürülen Sidónio Pais'in ilk teşebbüsü başarısız kalmıştı.

lerinde, özellikle de Fransa ve İtalya'da antiliberal duygunun ne kadar geliştiğini siz bilmiyor olabilirsiniz (İngiltere'de pek az şey bilinir). Örneğin 1905 yılında –Durban'dan geri döndüğümde, aşağı yukarı buradaki bütün öğrencilerin cumhuriyetçi olduklarını keşfettiğimde–, öğrencilerin neredeyse tamamının *mutlaki monarşi yanlısı* olacağını bana söyleyen çıksaydı, bu kâhinin deli ya da sarhoş olduğunu düşünürdüm.

Bir şey yayımlamıyorsam, böyle istediğim için değil: Yayımlayamadığım için yayımlamıyorum. Bu satırların Sansür Kurulu'na[1] yönelik olduğu sanılmasın; söz konusu Kurul'dan şikâyet etmek için benden daha az gerekçesi olan kimse yoktur. Yine de sansür yukardan dayatılan bazı direktiflere boyun eğiyor; ve bu direktiflerin neler olduğunu hepimiz az çok biliyoruz.

Açıkçası, yazmak isteyeceğim şeylerin büyük bölümü sansürden geçemeyecektir. Bunları yazma arzuma hâkim olamayabilirim; ama yayımlama arzusuna, farkında olmadan, gayet iyi hâkim olabiliyorum. Yayımlanmasını yasaklamak zorunda kalacakları yazılarla sansürcü beyleri neden rahatsız edeyim ki?

Bu koşullarda yayımlamak neye yarar? Kamuyu gerçekten ilgilendiren şeyin yayımlanması engellenince, okunamaz olunca, kimsenin işine yaramayacak yazıları neden herhangi bir gazeteye göndereyim ki? [...]

Kuşkusuz Kant felsefesi hakkında tamamen özgürce uzun uzadıya konuşabilirim (yine de yalnızca belli bir noktaya kadar ve yalnızca belirli çevrelerde) [...]

1 Salazar yönetiminin kurduğu kurul.

[CASAIS MONTEIRO'YA MEKTUP]

30 Ekim 1935

(...) Beş dakika önce, o ana dek benim için hâlâ belirsiz olan ve *Presença*'ya ya da bu ülkedeki herhangi bir başka yayın organına yazmamı engellediği gibi, hangisi olursa olsun herhangi bir kitabı kendi kendime yayımlamamı da engelleyen kararımı perçinleyen bir şey oldu.

Geçen 21 Şubat'ta, ödüllerin Ulusal Propaganda Sekreterliği'ne teslimi sırasında Salazar'ın yaptığı konuşmadan sonra biz yazarlara sansürün kısıtlayıcı kuralı belirtildi: "Şunlar söylenemez" kuralı yerine, Sovyet iktidarının kuralı olan "Şunlar söylenmelidir" geçirildi. Daha açık seçik bir ifadeyle, yazdıklarımız yalnızca yeni devletin (ki tanımını bildiğim söylenemez) (niteliğini bilmediğim) prensiplerini engellememekle kalmamalı, dahası, önceden belirtilmiş olan yeni devletin yöneticilerinin oluşturduğu direktiflere de boyun eğmelidir. Bunun anlamını hayal edebiliyorum: Portekiz'de hiçbir edebiyat hareketi, bütçe dengesine ya da Portekiz toplumunun korporatif örgütlenmesine (bunun ne olduğunu da bilmiyorum) ve bu türden başka mekanizmalara gönderme yapmadan meşru olarak ortaya çıkamayacaktır.[1]

Ben (eleştirel anlayışımdaki tereddütlerin ruhumda neden olduğu çalkantılara rağmen) daima bir milliyetçi ve liberaldim. Milliyetçi; yani kendi Ülkeme basit bir ulus olarak değil ruh olarak inanıyordum. Liberal; yani tanrısal kökenli insan ruhunun varlığına ve bilincinin hem kendi içinde hem de tezahürleri içinde ihlal edilemezliğine inanıyordum.

Bu nedenle enternasyonalizmin her türüne karşı daima nefret ve tiksinti duydum. Bunun üç türü vardır: Roma kilisesi, uluslararası finans ve komünizm.

1 Mektup tamamlanmamıştır.

BİR KİTABIN AÇIKLANMASI

[1935]

Mensagem adlı bir şiir derlemesini –aslında tek bir şiirdir– geçen ekim ayında yayımladım ve özellikle 1 Aralık'ta satışa çıkardım.[1] Bu kitap, benim için çok pohpohlayıcı olan özel koşullarda Ulusal Propaganda Sekreterliği'nden ödül aldı.

Mensagem'i okuyup beğenenler çok olduğu gibi, okuyup da hiç beğenmeyenler de çoktur. Bütün bu kişiler çeşitli nedenlerle şaşkınlık ve sürprizle karşı karşıya kaldılar: Kitabın yapısı, çeşitli konuların düzenlenişi ve özellikle –bizim ülkemizde genellikle Roma kilisesinin anlayış ve doktrinlerine eklenmiş– milliyetçi bir mistisizm ile bu bakış açısından açıkça heretik bir dinselliğin karışımı.

Mensagem'den bağımsız ve yayımlanmasından sonra meydana gelen bir olay herkesin şaşkınlığını iyice artırdı. Bu olay, 4 Şubat'ta *Diário de Lisboa*'da "Gizli Cemiyetler" üzerine makalemin yayımlanması oldu. Bu makale, yazının adında belirtilen cemiyetler üzerine –bugün yasalaşmış– bir yasa tasarısına saldırıdır ve aynı vesileyle –dün bu yasa tasarısının, bugün bu yasanın hedefi olan– masonluğun bütünüyle savunulmasıdır.

Bu makale, hiç kuşkusuz, bir liberalin, Roma kilisesinin radikal bir düşmanının ve (kendiliğinden bir tepki olduğundan ve bu tepkiden yola çıktığından) masonluk ve masonlar karşısında derin bir kardeşlik duygusu hisseden birinin yazısıdır.

Mensagem'in dikkatli bir okuru, kitabın meziyetleri hakkındaki görüşü ne olursa olsun, olumsuz tarzda olsa da, sürekli kendini

1 İspanyol tahakkümünün sona ermesinin ve 1640 yılında Portekiz monarşisinin restorasyonunun kutlandığı Portekiz ulusal bayramı.

belli eden Vatikan karşıtlığına şaşırmayacaktır. Aynı ölçüde dikkatli, ama hermetik konularda belli bir kavrayış ya da –en azından– sezgi düzeyine erişmiş okur ise, Tapınak Şövalyeleri'nin ve Gül-Haçlılar'ın sembolizmine tamamen gömülmüş bir yazarda masonluğun bu savunusunu görünce şaşırmayacaktır. Ve, Tapınak Şövalyeleri tarikatlarının, politik faaliyette bulunmuyor olsalar da, masonlukla benzer (ya olumlu ya olumsuz) toplumsal fikirleri olduğu dikkate alındığında; Gül-Haçlı doktrinlerinin de toplumsal alanda barış ve kardeşlik fikirleri etrafında dönüp durdukları (*Pax profunda, Frater*! Gül-Haçlıların hem kendi mensuplarını hem de dışında kalanları selamlayışıdır) dikkate alındığında; bu okur, bu şekilde tasarlanan bir eserin yazarının mizaç bakımından olmasa da, sapma bakımından ister istemez liberal olması gerektiği sonucuna kolayca varabilir.

Fakat şu da vakidir ki, mizaç gereği ve belki de daha ziyade aldığım eğitim sonucu –tamamen İngiliz eğitimi–, liberalizmin temel ilkelerine, yani İnsanın haysiyetine ve Tinin özgürlüğüne saygı ya da –başka deyişle– bireyciliğe ve hoşgörüye, dahası ve tek kelimeyle, kardeşçe bireyciliğe daima sadık kaldım.

[1935]

Bu makalenin[1] asıl kaynağı tamamen kişisel bir durumda yatmaktadır: Gerçekten de çok sayıda insan –pek az kişi tanıyan biri için çok sayıda–, milliyetçi şiirler derlemesi olan *Mensagem*'i yazdıktan sonra *Diário de Lisboa*'da masonluğu nasıl savunabildiğimi anlayamadıklarını bana itiraf ettiler. Ben, kişisellikten uzak ve soyut bu makalenin gerekçesini ve özünü, kişisel ve somut bu durumdan çıkardım. Müphem bir şairin ve masonluk cemiyetinin (biraz daha az müphem) savunucusunun ne yaptığı ya

1 Bir önceki metinde anılan makale.

da ne düşündüğü çoğu kişi için pek önem taşımaz; ama birbirine karıştırılan şeyin ayırt edilmesi, gereksiz yere ayrılmış olanın birleştirilmesi ve fikirlerin biraz daha az bulutsu olması –bu fikirlerden bir Don Sebastien[1] beklenecek değilse de– herkesi ilgilendirmelidir.

Bir şey, tek bir şey beni üzüyor: Portekizli gericilerin en büyük ve en haklı zevklerinden birini, kara cahillikler ifade etme zevkini bozmaya yalnızca bu makaleyle herhangi bir düzeyde katkıda bulunabildim. Bununla birlikte, beyinlerinin taşsı sağlamlığına ve Fatima'nın Kutsal Bakiresi ile muhterem Don Duarte Nuno de Bragança[2] arasında hakkaniyetle paylaştırdıkları kesin ve totaliter bu inancın içkin erdemlerine güveniyorum.

1 1578 yılında Fas'taki Alcacer-Kibir muharebesinde genç yaşta kaybolan Portekiz kralı. Portekiz halkı "saklanan kral"ın geri dönüşünü uzun süre bekledi. Bu tema Pessoa tarafından sembolik düzlemde sık sık ele alınacaktır.

2 Pessoa döneminin veliaht prensi.

Kırık Ayna

Pessoa'nın hep kavuşmak istediği ama asla başaramadığı kişi. Belki de gerçek aşkı: Annesi. Pessoa'nın taptığı ama asla kendisini anlayamadığını düşündüğü, ömrü boyunca tutkulu ve çifte anlamlı duygular beslediği kişi. Burada, anlaşılmamış –en azından kendisinin öyle sandığı– bir aşkın içli tanığı olan iki şiir (bu derlemedeki tek şiir bunlardır) ile bir mektubu yayımlıyoruz.

Pessoa bu şiirlerin ilkini yedi yaşında yazdı. Ardından gelen keder dolu mektubu yirmi yaş civarında yazdı (gönderip göndermediğini bilmiyoruz). Sonsuz bir şefkat dolu son şiiri ise kırk sekiz yaşında... yani, on yıl önce ölmüş annesine son bir veda olarak, kendi öldüğü yıl yazdı.

Bu üç metnin, bunca gizli bu şairin yaşamı ve en derin duyguları hakkında yeri doldurulmaz birer belge olduğu ve başka hiçbir sayfanın bu "otobiyografik" cildi onlardan daha iyi sonlandıramayacağı kanısındayız.

Sevgili Anneme

İşte Portekiz'deyim,
Doğduğum ülkede;
onu gerçekten sevdim, ama boşuna,
daha çok seviyorum seni.

[ANNESİNE MEKTUP]
[gönderilmemiş ?]

[1907 ?]

Babam[1] dürüst biri. Ona karşı çok minnettarım, ona içtenlikle değer veriyor ve saygı duyuyorum. Ama bu konuda rahipler meclisinde onun oyu yok, Mabet'e de girmiyor. Beni anlamadığı için onu bağışlıyorum. Beni anlamadığını anlamamasını ve iyi niyetinin onu iyi bir şekilde yönlendiremediği, dürüstlüğünün de iyi bir rehber olmasına yetmediği sorunlara karışmasını bağışlamak ise bana ağır geliyor.

Birbirimizi anlayabileceğimiz bir alan var: Karşılıklı saygımız. Bunun dışında, *bana* ait olan alana girdiğinde ve iğnelemeleriyle benim ruhumu yaraladığında, ne anlaşmak mümkün ne de ilişkilerde rahatlık.

Size gelince, anne, siz beni seviyorsunuz; bana yakınlık duymuyorsunuz.

Birbirimize öfkelenmeyeceğiz. Siz ne kadar hoşgörüsüz olsanız da, ben öyle değilim. Sizin, anne, beni anlamayacağınızı biliyorum ve bu anlayışsızlık beni sinirlendirse ve yaralasa bile, sizin isyan ettirici sezgi eksikliğiniz beni daha fazla öfkelendirse ve sinirlendirse bile, bunun bende yol açtığı nefrete yakın nöbetlerden daha çok ıstırap çekiyorum ve bu engele (?) rağmen, size soğuk bir dille, açık seçik yazıyorum.

Ben başkalarına benzer kabul edilmek istemiyorum. Tek istediğim, kendinizi bana benzer ilan ederek, kişiliğimi ezmemeniz. Buna karşılık, sizin ruhunuzun bütün önyargılarına [...] ve bütün dürüst anlayışsızlıklarına saygı gösterebileceğim.

Bütün bunlara sizin ironik bir üslupla cevap vereceğinizi iyi

1 Pessoa'nın çok genç yaşta dul kalan annesinin 1895 yılında yeniden evlendiği üvey babası.

biliyorum. Ama bu beni yaralamıyor. Bana tiksinti veren şey, şu berbat öğütleriniz ve *gerçekten* anlayışsız haliniz. Gülümseyerek bana bahşettiğiniz anlayışsızlık, tıpkı beklediğim ironik saldırılar gibi, beni rahatsız etmiyor. Ama diğer [anlayışsızlık] da bugün beni rahatsız etmeyecek. Şu andan itibaren yalnızım, insani olarak yalnız ve terk edilmişim, ama sizin bilinçsizliğinizin oklarına ve anlayışsız sevginizin şimşeklerine karşı koyabilecek durumdayım.

Bir sonraki olay meydana geldiğinde [...] o zaman belki, neden beni anlamadığınızı anlayacaksınız, anne. Ama ruhunuzu benimkine yakınlaştırabilecek bu olay beni daha iyi anlamanızı sağlamayacak ve ben sonsuza dek yalnız kalacağım.

Anne, anne.
Senin küçük çocuğun
Büyüdü
Ama daha kederli sadece.

Anne, anne,
Burnumda tütüyorsun,
Neden kaybettim seni?
Çocuk kalbim,
Senin küçük çocuğun
Her zamanki,
Seni bir daha görememek
Ve senin sevginin artık olmaması
İçin mi büyüdü?

Anne, anne
Ölmüş halinle sen kuşkusuz
Bir yerlerdesin beni dinliyorsun.

Gör: Daima çocuğunum senin
Küçük çocuğun,
Büyüyen,
Gözyaşı ve kuşku dolu,
Ne zevk alıyor ne yol biliyor.

Tanrı belki iyi kalplidir, anne,
Günün birinde
Bu dünyada artık ağlanmadığında
Bu dünyada artık kimse bana ağlamadığında,
Senin sevgine geri döneceğim
Küçük bir çocuk gibi
Daima senin kollarında
Anne, anne, ah, anne.

Biyografik Not

İşte (bir kereden bir şey çıkmaz!), Pessoa'nın örnek sadelikteki, özlü, kesin ve –kendi deyişiyle– "olaysız" bir metni.

Bu "Biyografik Not"u hiç değişiklik yapmadan, olduğu gibi aktarıyoruz. Bu kısa bir not değil, basbayağı bir nottur, çünkü yaşamöyküsünden ziyade, Pessoa'nın kendi fikirleri ve eseri üzerine bir yorumudur; yaşamı hakkında ise bize hiçbir şey söylemez. Bununla birlikte, ölümünden bir yıl önce kaleme alınmış ve kendi gözünde çok önem taşıyan "politik kişiliği" hakkında bir tür özet sunan, oldukça zengin bir nottur.

BİYOGRAFİK NOT

[1935]

Açık adı: Fernando António Nogueira Pessoa.

Yaşı ve doğum yeri: Lizbon'da, Mártires bucağında, São Carlos Meydanı (bugün Diruktuvar Meydanı) 4 numarada, 13 Haziran 1888'de doğdu.

Soyu: Joaquim Seabra Pessoa ile Maria Madalena Pinheiro Nogueira'nın meşru oğulları. Baba tarafından, liberal ordu saflarında savaşmış[1] General Joaquim António Pessoa'nın ve Dionísia Seabra'nın torunu. Anne tarafından, danışman, hukukçu, Eski İçişleri Bakanı Luís António Nogueira ile Madalena Xavier Pinheiro'nun torunu – bütün ataları soylu ve Yahudi karışımı.

Medeni hali: Bekâr.

Mesleği: En kesin adlandırma "çevirmen", en doğrusu ise "ticari şirketlerin dış yazışmanı" olur. Şair ve yazar olmak bir meslek değil, temayüldür.

Adres: Coelho da Rocha Sokağı, 16, 1° D, Lizbon (posta adresi: B.P. 147, Lizbon).

Daha önce icra ettiği toplumsal görevler: Bu terimle ifade edilen şey kamusal görev ya da sorumluluklar ise, hiç.

Yayımlanmış eserleri: Şu ana dek eserleri esasen çeşitli dergi-

1 Yani, 1820'i yıllarda erkek kardeşi Don Miguel'e karşı savaşmış olan tahtın meşru vârisi Don Pedro'nun yanında.

lerde ya da gelip geçici yayınlarda dağınık halde bulunmaktadır. Fiilen yayımlanmış kitap ya da broşür olarak yazar şu eserleri geçerli kabul etmektedir: *35 Sone* (İngilizce), 1918; *English Poems I-II* ve *English Poems III* (bunlar da İngilizce), 1922; ve Ulusal Propaganda Sekreterliği'nin "Şiir" kategorisinde ödül kazanan 1934 tarihli *Mensagem* adlı kitap. *Fetret* adlı 1928 yılında yayımlanmış ve Portekiz'deki askeri diktatörlüğün savunması olan broşür, yayımlanmamış bir hiç olarak kabul edilmelidir. Bütün bunların içinde gözden geçirilmesi ve belki de atılması gereken çok şey var.

Öğrenim durumu: Babası 1893'te öldüğünden ve annesi 1895 yılında ikinci evliliğini Natal eyaletindeki Durban'da Portekiz konsolosu olan komutan João Miguel Rosa'yla yaptığından bu şehirde öğrenim gördü.

1903 yılında, on beş yaşındayken, Ümit Burnu Üniversitesi'ne giriş sınavında İngilizce kompozisyon dalında Kraliçe Victoria Ödülü'nü kazandı.

Siyasal ideolojisi: Portekiz gibi organik olarak emperyal bir ulusa en uygun rejimin monarşi olduğu kanaatindedir. Yine, monarşinin Portekiz'de kesinlikle gerçekleşemeyeceği kanaatindedir. Sonuç olarak, bu rejimlerle ilgili plebisit yapıldığında, üzülerek de olsa cumhuriyetten yana oy kullanacaktır. İngiliz tarzında tutucu, yani tutucu bir çerçeve içinde liberal ve kararlı bir gericilik karşıtıdır.

Dini tutumu: Gnostik Hıristiyan ve sonuç olarak, bütün örgütlü kiliselere, özellikle de Roma kilisesine kesinlikle karşı. Aşağıda açıkça belirtilen gerekçelerle, İsrail'deki Gizli Gelenekle (kutsal Kabala) ve masonluğun okült özüyle sıkı ilişkiler sürdüren Gizli Hıristiyanlık Geleneği'ne sadık.

İnisiyatik tutumu: Usta-Çırak arasındaki doğrudan iletişim yoluyla, Portekiz'deki (neredeyse kesin olarak yok olmuş) Tapınak Şövalyeleri Tarikatı'nın üç minör basamağında inisiye.

Vatansever tutumu: Her türlü Katolik ve Roma sızmasından kurtulmuş mistik bir milliyetçilik yandaşı. Portekiz Katolikliğinin tinsel bir yanı olduğunu varsayarsak, onun yerini tinsel olarak alacak yeni bir Sebastiancılığı –mümkünse– kurmayı savunur. "Her Şey İnsanlık İçin; Hiçbir Şey Ulusa Karşı Değil!" sloganına bağlı milliyetçi.

Toplumla ilgili tutumu: Antikomünist ve antisosyalist. Yukarda belirtilen diğer şeyler bütün bunlardan çıkartılabilir.

Bu sonuncu görüşlerin özeti: Tapınak Şövalyeleri'nin büyük şehidi Jacques de Molay'ı unutmamak ve onun üç katiliyle her zaman ve her yerde mücadele etmek: Cehalet, Fanatizm ve Zorbalık.

Lizbon, 30 Mart 1935.

VI

BAKIŞ AÇILARI

Yalnız... "Ma Non Tanto"[1]

Açı... Ve Karşıaçı

Yalnız... "Ma Non Tanto"

Bu "otoportre"nin ardından Pessoa'nın yakınlarının ya da dostlarının tanıklıklarını bir araya getirmek bize son derece önemli geldi. Onların keskin, canlı ve kimi zaman kesin tezat içindeki sözleri, şairin kendi hakkındaki, sonuçta oldukça iç karatıcı imgesine yararlı bir kontrpuan oluşturuyor gibidir.

Burada öncelikle Pessoa'nın kız kardeşlerinden birinin tanıklığını aktarıyoruz. Bu, gerek zenginliği ve kesinliği, gerekse de elli yıl önce hayata veda etmiş bu kardeş karşısında gösterdiği sevgiyle son derece istisnai niteliktedir. Erkek kardeşlerinden birinin daha kısa bir metninin ardından ise, bu silinmiş yaşamın dikkatli tanıkları olarak, gençliğinden beri onun yol arkadaşı olmuş, üzerlerine kazınmış bu gizli ve büyüleyici kişiliğinin damgasını koruyan dost ve şairlerin anlattıklarını aktaracağız.

Bu metinleri çeşitli tarihlerde kitap ya da dergilerde yayımlandığı haliyle aktarıyor ve konumuzdan çok uzak kimi bölümleri (köşeli parantez içinde belirterek) özetlemekle ya da kısaltmakla, okuru daha az ilgilendiren yerleri de atmakla yetiniyoruz.

Dona Henriqueta Madalena Rosa Dias[1]

Küçük birer çocukken, [kardeşlerinden on, on iki yaş büyük olan] Fernando'nun sürekli olarak uydurduğu bir hikâyenin kahramanları oluyorduk. Gerçekliği sürekli değiştiriyordu ve bizler onun düşlerinin oyuncuları rolüne bürünüyorduk. Fernando, daha çok küçükken müthiş okuyan biriydi. *Fairy tales* türü fantastik kitaplar İngiliz edebiyatında yaygındır. Shakespeare, Milton ve Dickens o dönemde onun gözde yazarlarıydı. Yaşına göre çok olgun olmasına rağmen kardeşlerini çok seviyordu; yaş farkı, kendisine ait o unutulmaz sihirli dünyaya bizi de sürüklemesini hiç engellemiyordu. (...)

Fırtınalardan dehşetli korkuyor olması yaşamını güçleştiren sinir bozucu bir fobiydi. Düşünebiliyor musunuz, fırtınaların çok sık olduğu Güney Afrika'da!

Kendini iki dil arasında bölünmüş hissediyordu [ikisine de kusursuzca hâkimdi], İngilizce ve Portekizce. İngiliz edebiyatına öylesine gönlünü kaptırmıştı ki, yaşam tarzına dek tam bir İngilizdi! Aynı zamanda da tam bir Latin duyarlılığına sahipti. (...)

Fernando, ömrü boyunca, baba tarafından büyük annesi gibi delirmekten ya da babası gibi veremden ölmekten korktu. Zaten kimi zamanlar beyninin aşırı uyarılmasından krizler geçiriyor, babam kaygılanıyordu. Annemiz de bu çocuğunun geleceği için kaygılanıyor, şöyle diyordu: "Diğer çocuklarım belki Fernando kadar zeki değiller ama en azından daha normaller!" (...)

[Zaten tam bir sır küpüydü, edebi faaliyetleri hakkında pek bir şey paylaşmazdı.] Ailesinin onu anlamamasından çekiniyor olmalıydı... *Orpheu* dergisini çıkardığında, hepsinin deli olduğunu, oldukça ürkütücü bir girişimde bulunduklarını düşündüm. Hatta polis peşlerindeydi!

---

1 Pessoa'nın üvey kız kardeşi, 1985 yılında *Jornal de Letras e Artes*'in yaptığı ve burada bazı bölümlerini yayımladığımız bu söyleşinin gerçekleştiği tarihte seksen sekiz yaşındaydı.

Durban'dan dönüşümüzde, babamın ölümünden sonra, hep birlikte yaşadık. Ben o sıra yirmi üç yaşındaydım [Fernando da otuz iki]; annemiz beyin kanaması geçirdi, kısmi felç olmuştu ve çok küçülmüştü, ama duygusal planda hiç etkilenmemişti. Zekâsı canlılığını yitirmişti, eskiden olduğu kadar parlak değildi. Yine de yanına oturan Fernando'nun ona okuduğu şiirleri dikkatle dinliyor, fikir belirtiyordu. Fernando ona hep fikrini sorardı. Fernando her zaman ona karşı çok sevgi doluydu.

[O dönemde bizimle birlikte oturuyordu] ve uzun süren uykusuzluklar çekiyordu; kimi zaman gecenin ortasında onun koridorda volta attığını işitiyorduk. En fazla bu dönemde üretmişti, müthiş yazıyordu. Canı istediğinde büroya gidiyordu, çünkü onun belirli saatlere sadık kalmasını isteyen yoktu. Akşamları odasından çıkmıyordu; sanırım yazıyordu. Kimi zaman birlikte son derece tuhaf geceler geçirdiğimiz de oluyordu: Dördümüz de oradaydık, dört büyük çocuk ve eğleniyor, gülüyor, gecenin üçüne, dördüne kadar her aklımıza geleni konuşuyorduk... Fernando klasik müziğe de hayrandı ve sık sık São Luis Tiyatrosu'ndaki konserlere gidiyordu. Ama sanırım sinemaya hiç gitmedi.

Çocukları çok seviyordu. Benim kızımla, yani küçük yeğeniyle kuaförlük ve manikürcülük oynuyordu. Çok eğleniyorlardı. Sürprizler yapmaya da bayılıyordu, kızıma küçük hediyeler getiriyordu.

Şaka yapmayı seviyordu. Eve dönerken sokakta sarhoş rolü yapıyor, yan yürüyor, sendeliyor, sokak lambasını selamlıyordu. Ben yerin dibine geçiyordum ama o çok mutlu oluyordu ve deli sanılmayı hiç dert etmiyordu, onun için fark etmiyordu. Aslında [tüm söylenenlerin tersine] ne ben ne başkası onu hiç sarhoş görmedik; çok içiyordu, bu kesin, kuşkusuz çok genç yaşta başlamıştı içmeye; odasında yan yana dizili şarap şişeleri gördüm, ama hiç sarhoş görmedim; her zaman kendindeydi.

Annemizin ölümü onun için korkunç bir şey oldu.[1] [Son derece kederliydi.] Hayatımda ilk kez onu yıkılmış gördüm. Annemiz uzun süre ölüm döşeğinde yattı, o sırada Fernando'ya, "Keşke acı çekmese artık..." dedim, bana hemen cevap vermişti: "Böyle konuşma, insan asla kimsenin ölümünü dilememeli." Onun derinden duygulandığını gördüğüm tek andı. Ölüm korkusu dışında, annesi belki de onu yaşama bağlayan tek bağdı.

Fernando'nun bir şair olduğunu elbette biliyorduk, ama o dönemde dehasının kapsamına dair en ufak bir fikrimiz yoktu. Eserine gelince, bu kadar kapsamlı olduğunu hayal bile edemiyordum. Ancak ölümünden sonra, ünlü sandığı açıldığında bunu keşfettik.[2] Eserinin asla yayımlanmayacağını düşünüyorduk. Fernando bu projeyi sürekli erteliyordu ve ona bundan söz ettiğimizde, yardım teklif ettiğimizde, bize hep eserlerini düzenlemekte olduğunu söylüyordu. Doğruydu da. Ama eminim ki, daha uzun süre yaşasaydı bile bu vakit bir türlü gelmeyecekti. *Mensagem* kitabı için Antero de Quental Ödülü'nü aldığında, buna hiç önem vermedi. Onun tarzı değildi. O kendi değerinin bilincindeydi.

Mutsuz biriydi, bütün ömrü boyunca çok mutsuzdu. Yalnızlıktan çok çekti. Yaşadığı bütün o mobilyalı odalar... Çok yalnız biriydi; herkes onu çok sevmiş olsa da anlaşılmamıştı. Bütün bunlar bana gerçekten çok üzüntü veriyor.

Ophélia mı? Evet, Ophélia. Fernando onun hakkında bize asla tek kelime etmedi, asla. Onun varlığını Fernando'nun ölümünden çok sonra öğrendik. Aşk mektupları yayımlandığında.[3] Yayımlanmasını kesinlikle onaylamadım. Kızmıştım. Duygulardan para kazanmayı çok zevksiz bulurum. Sonuçta bu mektupların yalnızca ikisine ait olduğunu düşünüyorum, başka

1 Pessoa o sırada otuz yedi yaşındaydı.

2 Bu sandıkta yayımlanmamış binlerce metin bulunuyordu. Bunlar arasındaki *Huzursuzluğun Kitabı* ancak 1982'de yayımlandı.

3 Türkçesi için bkz. *Ophélia'ya Mektuplar*, çev. Sema Rifat, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2009.

kimseye değil. Yine de, kimileri bu yayının iyi bir şey olduğunu, Fernando'nun kadınları sevmediği fikriyle mücadele etmeye katkıda bulunduğunu falan düşündüler. Ben Fernando'nun kadın düşmanı olduğunu ya da kadını abartılı bir şekilde idealleştirdiğini hiç düşünmedim. Kadınlar karşısında son derece utangaç olduğu doğrudur,[1] kadını çok yüceltiyordu, annesine olan bağlılığını görüyorsunuz. Ama kadınlara hayrandı, bazılarını çok ilginç bulduğunu hatırlıyorum.

Bütün bunların geride kaldığı ve geriye dönemeyecek olduğumuz bugün, artık çok yaşlandığım ve her şeyi rahat rahat düşünüp hissedebileceğim bugün, onunla birlikte daha fazla yaşamamış olmak, onunla konuşmamış ve daha fazla onun yanında olmamış olmak bana son derece acı veriyor. Öyle yalnız yaşadı ki... Sonuçta, onu çok sevmiş olsak da, onun için pek az şey yaptık. Hak ettiği önemi vermedik ona. Elbette, aşırı bir ihtiyatlılığın ardına sığınıyordu ve bu da bizim işimizi güçleştiriyordu. Fakat, asla trajik tutum takınmasa da –tersine, daima keyfi yerindeydi–, bunca yalnız geçirdiği bütün o vakitleri düşünmek bana derinden acı veriyor.

João Maria Nogueira Rosa (üvey erkek kardeşi)

Velhasıl, Fernando aile üyelerinden birinin yanında yaşadığı sürece,[2] yaşamı tatminkâr ve mütevazı düzeyde rahattı; kazancını pek dert etmesi gerekmiyordu. Ama eşyalı odalarda yaşamaya ve kendi ihtiyaçlarını tamamen kendi karşılamaya başladığında korkunç dönemler geçirdi, hatta kimi zaman aşırı yoksulluk çekti. Şiiri elbette bilinmiyordu ve zaten ona bir şey getirmezdi, oldukça sefil bir hayat sürüyordu.

1 Bununla birlikte Ophélia belli ki bir istisnaydı, çünkü bir söyleşi sırasında Pessoa'nın ona karşı tutkulu duygularından söz eder.

2 Özellikle büyük teyzelerinde; esasen "Tia Anica" dediği teyzesinde.

Luís Pedro Moitinho de Almeida (uzun süreli dostu)

Babamın [Aşağı Şehir'de] bir firması vardı. Fernando Pessoa ölümüne dek orada kâtip olarak çalıştı. Onu orada, daha çocukken, tatilde tanıdım. Fransızca ve İngilizcedeki üslubuna çok değer veriliyordu. Birkaç tutam kırçıl saçıyla tezat oluşturan ve Amerikan tarzı tıraş ettiği kızıl (*sic*) bıyıklarının agresifliğine rağmen, bağa gözlükleri ona utangaç bir hava veriyordu. Ama ben "Bay Pessoa"yı –herkes öyle diyordu– pek seviyordum. Aramızdaki yaş farkına rağmen benimle her konuda gevezelik ediyordu. Bana karşı bu kadar sabırlı olan bu "Bay Pessoa"nın –o dönemde pek az tanınsa da– olağanüstü kişilikte bir şair olduğu aklımın köşesinden bile geçmiyordu.

Arkadaş çevresi sık sık ziyaretine geliyordu. Onlarla aşağı yukarı her gün gözde kafesi Martinho da Arcada'da[1] buluşuyordu. Şu sahneye çok sık tanık olmuşumdur: "Bay Pessoa" (genellikle müsvedde kullanmadan daktiloda yazıyordu) ayağa kalkıyor, şapkasını giyiyor, gözlüklerini takıyor ve gösterişli bir havada, "Abel'in Yeri'ne gidiyorum," diyordu. Gerçekten de "Abel'in Yeri'ne" [büronun hemen yakınındaki bir kafe] gidiyor, birkaç kadeh rakı içiyordu. Martinho da Arcada'nın kahvesinden çok bunlara ihtiyacı vardı.

Bir gün, Abel'e öyle çok gidip geldi ki, büroya bir dönüşünde "Bay Pessoa"ya, "Sünger gibi emiyorsunuz!" deme cesaretini gösterdim. Bana hemen her zamanki ironisiyle ve İngiliz eğitiminden miras mizah duygusuyla cevap verdi: "Sünger gibi mi? Bütün bir süngerci dükkânı, ilaveten de müştemilatı gibi!"

Onda gördüğüm tek kusur –tabii bu bir kusursa– buydu. Babam bile [*Huzursuzluğun Kitabı*'nda "patron Vasquès" adıyla geçer], şair

1 Bu ünlü kafe, Tage kıyısındaki Ticaret Meydanı'nın (ya da Terreiro do Paço) kemerleri altında hâlâ varlığını sürdürmektedir. Orada size Pessoa'nın gözde masasını gösterirler – en dipteki bir köşede elbette.

olarak onu ciddiye almasa bile, ona son derece değer veriyor, hürmet gösteriyordu; dilediği zaman çıkmakta serbest bırakmıştı, çünkü işe her zaman tam formunda geri döndüğünü söylüyordu.

Kuşkusuz canını çok sıkmış olan ve doğru dürüst bilgi sahibi olmadığım ailevi sorunlardan söz etmeyeceğim; ama onun mutsuzluklarına eklenen mali güçlüklere tanıklık edebilirim. Dediğim gibi, babamın ticari firmalarında çalışıyordu, ama yalnız yaşıyordu, çevresindeki dünyaya sırtını dönmüştü ve yalnızca kendi geniş iç dünyasıyla ilgileniyordu. Dolayısıyla gelir düzeyi çok düşüktü, yalnızca bazı akrabalarının sevgisi ve birkaç dostunun cömertliği sayesinde durumu düzeliyordu. Babam, aralarındaki dostluk gereği onun için bir miktar avansı hazır tutuyordu. Pessoa maddi ihtiyaçları iyice boğuculaştığında kimi zaman onlara başvurmuştu. (...) Ulusal Propaganda Sekreterliği'nden ödül aldığında,[1] borçlarını ödedikten sonra elinde pek az bir şey kalmış olsa da, bu ödül ona belli bir rahatlık sağladı.

Manuel Martins da Hora[2]

Dilediğini yapıyordu; yalnızca dilediğini. Asla onunla tartışmıyordum. İş olduğunda ve onu bulamadığımızda bile. Tek çare: "Abel'in Yeri'ne" bir mesaj bırakmak. Düzenli gittiği tek yer orasıydı. Bunun haricinde, ne sabit bir saati vardı ne de günü. Geldiğinde ben bir aşağı bir yukarı yürüyerek Portekizce söylüyordum, Fernando da İngilizce ya da Fransızca yazıyordu. Bu kadar düzensiz bir yaşama rağmen çok şey biliyordu... Verimli miydi? Kesinlikle, son derece verimliydi. (...) Yalnızca, ömrü boyunca hiçbir konuda hiç sıkı çalışmamıştı, asla. (...)

Sodalı rakıyı tercih ederdi, ama deyim yerindeyse, küçük küçük içerdi. Onunla birlikte olduğum bütün bu yıllar boyunca

1 Yukarda gördüğümüz gibi, Aralık 1934'te *Mensagem* adlı şiir derlemesi için.

2 Pessoa'nın 1925'ten itibaren çalıştığı Portekiz Reklam Ajansı'nın sahibi.

hiçbir vesileyle aşırı içtiğine tanık olmadım. Onu daima sakin, dingin buldum; hep biraz dalgın bir hali vardı.

Akşamları benim büromdaki daktilosunda ya da çalıştığı diğer şirketlerde şiirler yazıyordu. Büronun anahtarı ondaydı ve sabahleyin, yazı makinesinin yanında, yerde boş bir şişe bulurdum.

Fernando Pessoa, evet, nasıl söyleyeceğimi pek bilemiyorum, hiç eğilimi yoktu. Hayır, hiç. Ne cinsellikle ilgili bir şeye, ne buna, ne başka şeye, akla gelebilecek hiçbir biçimde yoktu. Bir münzeviydi o, bence platonik biriydi.

Yaşadığı gibi öldü ve gömüldü: sessiz sedasız.

Eduardo Freitas da Costa (Pessoa'nın kuzeni ve yayıncısı)

Kendine özgü edebi, eksiksiz bir hareket ve eylem özgürlüğünü her şeye karşın koruma yönündeki mutlak iradesi, onunla kurulabilecek ilişkileri ve yakınlığı belli bir noktaya dek sınırlıyordu. Gerçekten de bu şair ömrü boyunca sabit bir saati olmadan çalışmaya, istediği zaman ve yerde yemek yemeğe, gününü, bir kafenin masasına oturup bitmek bilmez sohbetlerle geçirmeye ve bütün gece boyunca yoğun bir şekilde yazmaya bağlı kaldı (ve neyse ki bunu başardı) – o dönemde kimseye hesap vermediğinden değil, ama kimseyi haberdar etmek zorunda değildi. Yine de kişisel temaslarındaki bu sınırlılığın soğuklukla ya da bir tür tecritle ifade bulduğu sanılmasın: Tam tersine, gündelik ilişkilerde her zaman yorulmak bilmez ve incelikli bir geveze olduğunu ortaya koyuyordu, çok zengin bir insani kavrayışı ve sevgisi vardı, mükemmel bir arkadaştı, espri doluydu, yakınındaki herkes üzerinde olağanüstü bir cazibesi vardı.

[Bir arkadaş bir gün bana şöyle sordu:]

"Fernando Pessoa araba kullanmayı biliyor mu?"

"Fernando, bilmiyor; ama Álvaro de Campos biliyor."

Augusto Cunha (yazar ve Pessoa'nın dostu)

[Vaktiyle] "Paúlizm" üzerine hicivli bir makale yazdım. Bir edebiyat dergisi içindi ve adı "Paúlist Bir Gece"ydi. Kalemime geldiği gibi, rahatça ve kendiliğinden yazdım. Dostlarımızdan birine yazıyı okudum ve ikimiz birlikte, bu yazıyı okuyacağımız birini aramak üzere dışarı çıktık [ikimizin de çok hoşuna gitmişti]. Ve ilk karşılaştığımız kişi, Aşağı Şehrin bir sokağının köşesinde, yazımın amacı olan bu *paúlizmin* hiç tartışmasız ustası olan Fernando Pessoa oldu. (...) Böylece bu metni bu kuşağın en parlak zekâlarından birine, bir kitapçı dükkânının önünde hemen okurken buldum kendimi.

Fernando Pessoa, merak dolu bir bekleyişle, sonra da giderek büyüyen bir neşeyle, sonunda da kahkahadan kırılarak beni dinledi. Bu yüksek zekâdaki bu samimi gülüş en canlı zevkin işaretiydi. Öyle coşkuluydu ki, üçümüz birlikte Sá-Carneiro'yu bulmaya gittik. Ona da okuyacaktık.

António Cobeira (şair, Pessoa'nın gençlik arkadaşı)

Fernando Pessoa'yla dostluğum, Mário de Sá-Carneiro'yla olan dostluğumdan çok daha büyük, daha yakın ve derindi. Mário bir görünüp bir yok oluyordu; bir havataşı gibi. Fernando Pessoa ise, tersine, düzenli, neredeyse dakik, sistemli olarak hep aynı yerlerde bulunuyordu. Adımları onu kesin ve şaşmaz bir şekilde dolaştırıyordu – zorunlu ticari yazışmaları canı çıkarcasına yaptığı kasvetli bürodan[1] çıkıp, uzun gözlem sessizliklerini alay dolu iğneleyici bir nüktenin izlediği, kendini rahat hissettiği

1 Bu apokaliptik bakış Pessoa'nın ifadelerine denk düşse de, görüldüğü gibi, ailesinin, dostlarının... hatta işverenlerinin ifadeleriyle kesin olarak yalanlanmış bulunmaktadır.

kafeye, oradan da evine gidip, nihayet kendi gölgeleri arasına melankolik bir halde süzülüyordu. (...)

Yaşamı, ihtiyatlı, küçük seslerle, herkesten gizli aktı – durgun gibi gözüken ama derinlere doğru yatağını oyan bir su gibi.

Tamamen hayali olmayan hiçbir hareketi yoktu; düştekilerden başka tek bir macera, varsayım dışında tek bir aşk yoktu.

Fernando Pessoa nazik bir insandı; kibarlığına tek laf edilemez, kusursuz eğitim almıştı, sadakatsizlik gösterecek biri değildi,[1] kesin dürüstlükte, son derece nazik, aynı zamanda da utangaç ve elemli biriydi.

Görünüşe aldırmadığından, bütün duyuları kendi iç dünyasına yönelmişti. Doğallık, doğaüstüne bağlı olarak vardı. Pessoa'yı doğaüstüne bağlayan şey, bitmek bilmez bir akıl yürütme zinciriydi. Fernando Pessoa bir filozoftan çok, ince ayrıntıları araştıran biri, gizli yapıların bir denetmeni, yükseklerdeki yolların öncüsü, astrolog ya da simyacı, büyücü ya da kâhin, yüzyılın çiğ ışığında kaybolmuş biriydi. Ama toplumsal düzlemde, yüzeydeydi – başkalarının başarılı olduğu ya da parlak bir başarı göstereceği yerde o başarısız kalıyordu.

Başkasıyla ilişkilerinin geçici karakteri, mizacının özellikleri, sinir sapmaları, zekâsının çok ender niteliği, okumalarının ürkütücü miktarı ve heterodoks çeşitliliği, zihninin olağanüstü kavrayış gücü ve kesinliği, düşüncelerinin derinliği, takınağa varana dek kendi içine kapanmış bu yaşam – bütün bunlar ona farklı bir konum veriyordu, yaşama uyum sağlayamayan, yaşadığı dönemi ve bayağılığını kabullenemeyen, sonuçta yerleşik ve resmi her şeye isyan eden bir insanın konumu.

Politik ya da sosyal bir hayvan değildi, basitçe bir sürü insanı da değildi. Yalnız bir insandı – alınyazısı; saf halde duyarlı biri – yazgısı. (...) Ancak kendi içinde yürekli olmayı bilen – dışarda

1 Gerçekten de Pessoa, titiz sansürcülerle karşı karşıya kalmış dostları için sık sık araya girmişti ve bunu yaparken kimi riskler almakta hiç tereddüt etmemişti.

amansız bir utangaçtı, son derece bastırılmış biriydi, gerçek yaşamda tam bir güçsüzdü. (...) Yine de, gayet karmaşık bu tinsel yapı, tavrının aşırı yumuşaklığıyla da birleşince, görünümüne tuhaf bir cazibe katıyordu.

Augusto Ferreira Gomes (Pessoa'nın çok yakın dostu; 1950 tarihli bir söyleşiden alıntılar)

(...) Fernando Pessoa'nın yoksulluk yaşadığını ileri sürmek tamamen yanlıştır [João Gaspar Simões'in biyografisi bu iddiadadır[1]]. Yine de kanaatkâr bir yaşam sürmüştür. Bunun istisnası, İngilizce kitaplar satan kitabevine olan borçlarının aşırı olmasıdır. (...) Elbette, ordan burdan borç aldığı olmuştur, ama hangi yazar bunu yapmamıştır ki! Yine de sefalet içinde yaşadığı söylenemez. (...) Zaten Fernando Pessoa herhangi bir şirkete yaptığı tercümeler sayesinde, keza, kusursuzca hâkim olduğu dil olan İngilizcede Lizbon'un en önemli bazı firmaları için kaleme aldığı yazışmalar sayesinde istediği bütün parayı kazanıyordu. (...) Önceden yapılan anlaşmalara uygun olarak, sabit bir geliri yoktu. Gereken işi yapıyor ve ay sonunda ihtiyacı olan parayı kazanıyordu. Özünde dürüst biri olduğundan asla suiistimale gitmiyordu ve hatta kimi zaman önemsiz geçici güçlükleri çözdüğü de olmuştu. O kadar sözünün eri biri olmasaydı başına bunlar gelmezdi.

Her şeye rağmen tartışmasız olan şey şudur ki, Fernando Pessoa asla sefalete düşmemiştir. Zaten Lizbon'da muhtaç olduğunda kesinlikle yardımına koşabilecek akrabaları ve yakınları vardı. Kuzenleri (...) ve bazı dostları geliyor aklıma; bulunabilecek en iyi ve en fedakâr kişiler.

1 1930 yılında, Pessoa'nın sağlığında yayımlanan ve biraz da karikatürvari olan bu biyografi bizzat Pessoa'nın yakınlarınca büyük ölçüde tartışılmış ve yalanlanmıştır. Yakın dönemde Fransa'da Robert Bréchon ve Portekiz'de Richard Zenith gibi eleştirmenler tarafından da eleştirilmiştir.

(...) Hatta bir tür barakada yaşadığı, tavandaki bir delikten sızan cılız bir ışıkta tıraş olduğu bile anlatıldı. Tam uydurma: Pessoa asla kendi başına tıraş olmadı. (...)

Zaten genellikle dâhi insanlar üzerinde çevrenin hiç etkisinin olmadığı bilinir. Lüks bir odada ya da perişan bir yerde yaşamak Fernando Pessoa için önemsizdi. Ona tek gereken, ağır kitaplığını ve elyazmalarıyla dolup taşan kâfurağacından tahta sandığını koyacak bir yerdi. Asla ayrılamadığı mobilyaları bunlardı. (...)

Yine de Fernando Pessoa'nın saf ve edepli bir perhizci olduğunu; ara sıra alkol dumanları içinde biraz uyarılmaktan hoşlanmadığını ileri sürmekten Tanrı beni korusun!

Aslında, bu yüzyılın başındaki birçok kişi gibi, bohem yaşama belli bir eğilimi vardı; hepimizin az çok yaşadığı ve yavaş yavaş yok olan bir bohem... Ama Fernando, burada sözünü edemeyeceğim bir dizi nedenle, bir biçimde ona sadık kaldı.

Çok içiyordu; hatta son zamanlarda, içmesi gerekenden biraz fazla.

Edgar Poe gibi yaşamına şerefsiz bir durumda son vermemiş olmasına belki de üzülen biyografi yazarının tarif ettiği içler acısı durumu buradan yola çıkarak hayal etmek gerekir; çünkü bu, yarattığı hayal mahsulü kişiliğe daha uygun olurdu – Tanrım, arada ne büyük fark var! (...)

Ama sevgili ve bahtsız dostum, ünlü romancımızın istediği gibi asla açlık ve sefalet tanımamış; yine onun istediği gibi kaşarlanmış bir alkolik hiç olmamıştır. Onun olayların akışına kapılmış zayıf biri olduğunu ileri sürmek de o kadar yanlıştır; tam tersine, birçok vesilede, olayları kesin ve sağlam bir elle yönetmiş olan odur.

Ama yazarımız için, Fernando Pessoa hanımlarla konuşmayı bilmeyen utangaç biriydi, vb.

Aslında, tam tersiydi. Fernando Pessoa mükemmel bir hatipti, dinleyenleri büyülüyordu, kadınlar üzerinde özel bir cazibesi

vardı. Biyografi yazarının söylediğinin özellikle tersi; aslında bunda şaşırtıcı hiçbir şey yok, çünkü Bay Gaspar Simões, Fernando Pessoa'nın görüştüğü çevreleri hiç tanımadı ve dolayısıyla gerçekte nasıl olduğunu asla değerlendiremez.

Jorge de Sena[1]

Büyük teyzemi ziyaretlerim sırasında (çocukluğumun koruyucu tanrıçalarından biriydi), kimi zaman onun evinde nazik görünümlü, çok zarif, üst dudağının altında belli belirsiz bir gülümseme gizleyen bu beyle karşılaştığımı hatırlıyorum. Bana çok yaşlı geliyordu, oysa bugün benim olduğumdan birkaç yaş daha büyüktü, çünkü 1935'te öldüğünde kırk yedi yaşındaydı. Ama dökük saçları, yorgun gözleri, ellerini dizlerinin üzerine koyup oturuşu, hafif boğuk sesi (kuzeni Chester'in –1930'da Lizbon'da!– viskileri buna büyük ölçüde katkıda bulunmuştu), bütün bunlar ona zaman ve mekân içinde uzak, yabancı bir hava veriyordu. (...) 31 Aralık 1934'te gazeteler Ulusal Propaganda Sekreterliği'nin ödüllerinden birinin Fernando Pessoa'ya verildiğini duyurduğunda, şaşakaldım. Çünkü ödülü kazanan kişi tam da büyük teyzemin dostu, asla şiirden söz etmeyen ve modernist maceralarını kesinlikle bilmediğim beyefendiydi. Bir yıla varmadı öldü. (...) Dünyanın en büyük şairlerinden biri[ydi]. Velhasıl, bugün onu tanımış olmakla övünen birçok insan gibi, ben asla Fernando Pessoa'yı gerçekten tanımadım!

Miguel Torga[2]

3 Aralık [1935]. Fernando Pessoa'nın ölümü. Gazetede bu haberi okur okumaz muayenehanemi kapattım ve dağa çıktım.

1 Önemli bir Portekizli şair, denemeci ve romancı (1919-1978).

2 Doktor, natüralist büyük romancı, 1907 doğumlu, 1995'te öldü.

Çamlar ve akarsu oyukları arasında en büyük şairimizin ölümüne ağladım. Portekiz, bir tabut içinde sonsuzluğa gittiğini gördüğü o kişinin kim olduğunu bile sormamıştı.

Açı... Ve Karşıaçı

Ailesinin ve yakınlarının tanıklıkları genellikle Pessoa'nın kendisi hakkında bize söyledikleriyle çeliştiği gibi, ayrıca, bunca belirsiz ve sade bir yaşamın ortaya çıkmış olguları sayesinde, şairin birçok savının doğru olmadığını ve kimi düzeltmeleri hak ettiğini de biliyoruz. Burada Pessoa'nın andığı bazı temaları yeniden ele alarak –yazarı... ve sayısız yazarı elbette gülümsetecek bir terimle– tarihsel gerçeğe daha yakın bir imge oluşturmaya çalışacağız.

Yalnızlık

Pessoa "gerçek" dostu olmamasından acı acı yakınır. Bu durum yaşamının o döneminde doğru olsa da, sonradan ona çok yakın kabul edilen en azından iki kişiyle bağ kurmuştur: Neredeyse her gün görüştüğü ressam ve şair Almada Negreiros[1] ile öteki ben'i, dengi olan ve yirmi altı yaşında intiharıyla dramatik biçimde kesintiye uğrayan yoğun bir dostlukla bağlandığı büyük şair Mário de Sá-Carneiro.

Ayrıca, *Orpheu, Renascença, Presença* gibi dergilerdeki sayısız dostunu ve Brasileira ile Martinho da Arcada kafelerinde sadık dostlar arasında geçirdiği uzun saatleri de unutmayalım; dolayısıyla, "Kimseyi ziyaret etmiyorum" gibi iddiaları nispileştirmek ve *Huzursuzluğun Kitabı*'nda bulunan ilginç, hatta dokunaklı "kafe yaşamı" tasvirlerini hatırlamak yerinde olur.

Okuma

"Hiçbir şey okumuyorum", "Vaktiyle okumayı biliyordum", "Bugün yalnızca polisiye romanlar...": Bütün bu açık seçik savların Pessoa'nın her alandaki okumalarının çeşitliliği ve bolluğu tümüyle yalanlamaktadır: Yunan, Latin, İngiliz, Fransız ve Portekiz edebiyatı; psikoloji, psikiyatri; sosyoloji, politika, tarih; biyoloji, evrim teorileri vs. İlk akla gelenleri sıralarsak, Chateaubriand ya da Milton, Poe ya da Lombroso'dan bahsedilebilecek oburca bir okuma.

İçki

Bütün bu sayfalar boyunca yinelenen ölçülü olma davetleri, inkâr edilemez mantıksal sonucuyla tamamen doğrulanmıştır: Gerçekten de Pessoa içki içiyordu; anlaşıldığı kadarıyla hiç

1 Pessoa'ın ilk ve ünlü portrelerinin yaratıcısı.

kimse onu sarhoş görmemiş olsa da, çok içiyordu. İçkiye çok genç yaşta başlamıştı (metinler ve tanıklıklar buna şahittir) ve sonunda karaciğer sirozuna yakalandı. Ama ancak böyle iyi çalışabiliyor ve yazıyordu.

Yenilgi

Pessoa'nın eserinin ve yaşamının önemli temalarından biridir bu ve her biçimiyle ifade edilmiştir: Reis'te uyanık feragat, Campos'ta isyan ve umutsuzluk, Soares'te yakınma laytmotifi, ama "ortonim" Pessoa'da tam bir umutsuzluk. Yine de... yirmi sekizinci yaş gününde, "hayatta her şeyi yarım bıraktığı[nı], hiçbir şey yapmadığı"nı ileri sürdüğünde, sayısız edebiyat akımını coşkuyla yaratmış (kesitlerarasılık, sansasyonizm, fütürizm, paúlizm, vb.), kısa süreli de olsa ünlü *Orpheu*'nun da aralarında bulunduğu çeşitli dergiler çıkarmış, Caeiro'nun *Sürülerin Çobanı derlemesini ve Álvaro de Campos'un yankı getiren ilk metinlerini* çoktan yayımlamıştı.

Kadın

Pessoa'nın yazılarında –sergilenen– kadın düşmanlığı iyi bilinmektedir. Bu yazılar kimi zaman antifeminist manifesto, kara mizah görünümü bile edinir. Gerçek ise elbette çok daha karmaşıktır: Soares'in *Huzursuzluğun Kitabı*'ndaki tamamen cisimsiz, yüceltilmiş, ideal kadını, Caeiro'nun *Sürülerin Çobanı*'nın neredeyse tamamen cinsellikten yoksunluğu, Reis'in *Şarkılar*'ındaki kısmen örtülü homoseksüellik, Campos'un *Büyük Şarkılar*'ının öfkeli karşıt anlamlılığı (sadomazoşist), *Antinöus* ile *Epithalame* adlı İngilizce şiirlerinin aşırı şiddeti ile Pessoa'nın bu konuda itiraf etmiş olduğu belirsizlikleri arasında, Wilde'ın çağdaşı bu şairin gerçek ya da varsayımsal cinselliği üzerinde sonsuzca yorumda

bulunacak malzeme vardır. İlkgençliğinin çılgınca fantasmalarından homoseksüellik üzerine kısmi itiraflarına, "Cinsellik beni ilgilendirmiyor" özlü saptamasının bulunduğu "Suskun Kutsal Bakiremiz"in hayranlık verici metinlerine dek, Pessoa'nın yaşadığı gerçeklik ancak satır aralarında hem her şey hem de zıddı okunarak tanımlanabilir. Ayrıca, Pessoa'nın (otuz yaşında) ileri sürdüğü "bakirliğini" de unutmayalım; ama güvenilirliği elbette ihtiyat gerektiren "medyum tebliğleri"nde belirtir bunu. Nihayet, Pessoa genç bir kızı, Ophélia'yı, hem Ophélia'nın hem kendisinin mektuplarının (bize bu kaşarlanmış "kadın düşmanı"nın bambaşka bir imgesini –yine bir imge!– veren mektupların) kanıtladığı gibi, aşırı bir tutku ve sevgiyle gerçekten sevdi.

Samimiyet

Pessoa'da bu kelime kadar göreceli kullanımı olan bir başkasına pek rastlanmaz. Kimi eleştirmenler Pessoa'nın eserinin oyuncul tarafı üzerinde ve şairin yalan söylemek için değil, mahremiyetine kılık değiştirterek, bir anlamda bir düzlemden başka bir düzleme, başka bir bağlama oturtarak bu mahremiyeti bakışlardan gizlemek için üstlendiği bu "taklit sanatı" (daha ziyade "-miş gibi yapmak" olarak çevrilen ünlü *fingir*) üzerinde epey ısrar etmişlerdir. Pessoa birçok metninde bu konuyu açıklamış ve bu sürekli kılık değiştirmeyi kendini yitirme pahasına da olsa uyguladığını vurgulamadan edememiştir.

Bununla birlikte, Álvaro de Campos'u, Bernardo Soares'i, Pessoa'nın "kendisinin" sayısız yıkım şiirini, hatta yalnızca bu kitaptaki sayfaları okuyan biri, bize kendi kaygısından, "yaşama dehşeti"nden, kendisiyle baş başa kalan varlığın ürkütücü boşluğundan, son olarak da kendi derin yalnızlığından çaresizce söz eden Fernando Pessoa'nın "samimiyeti"nden kuşku duyamaz.

SEÇMELİ KRONOLOJİ[1]

1887

19 Eylül

Fernando Pessoa'ya göre, heteronim Ricardo Reis'in doğum tarihi.

1888

13 Haziran

Saat 15.20'de, Largo de S. Carlos'ta, 4 numaralı evin soldan dördüncü katında, *Diário de Notícias*'ta müzik eleştirmenliği yapan adalet bakanlığı görevlisi Joaquim de Seabra Pessoa (doğumu 1850) ile Maria Madalena Xavier Pinheiro Nogueira'nın (doğumu 1862; Azor Adaları) ilk çocuğu Fernando António Nogueira Pessoa dünyaya geldi.

Aynı tarih, Fernando Pessoa'nın yıllar sonra Durban'da yaratacağı heteronim Alexander Search'ün de doğum günüdür.

1889

16 Nisan

Pessoa'ya göre, heteronim Alberto Caeiro'nun doğum tarihi.

1890

15 Ekim

Pessoa'ya göre, heteronim Álvaro de Campos'un Tavira'da (Algarve) doğduğu tarih.

---

1 Bu kronoloji, yayımlanmış Pessoa biyografilerinden yola çıkılarak derlenmiştir. Ancak "seçmeli" bir yaklaşım izlenerek, Pessoa'nın yaşamındaki ana izleklerin kavranmasına yardımcı olacak şekilde tasarlanmıştır.

1893

Ocak

Kardeşi Jorge'nin doğumu.

Erken gelişen bir çocuk olan Pessoa beş yaşında okumayı ve yazmayı bilmektedir.

13 Temmuz

Veremli babasının kırk üç yaşında ölümü.

15 Kasım

Malların bir bölümü satıldıktan sonra, annesi daha mütevazı bir eve taşınır. Kaynanası (akıl hastası, büyükanne Dionísia) ve iki yaşlı hizmetçi de onlarla birlikte yaşar.

1894

2 Ocak

Henüz bir yaşını doldurmamış kardeşi Jorge'nin ölümü.

Annesi komutan João Miguel Rosa'yla tanışır. Ertesi yıl evleneceklerdir.

Pessoa ilk kişilerini, oyun arkadaşlarını yaratır ve onlara Fransızca olarak "Adım Şövalyesi" ve "Yüzbaşı Thibeaut" adlarını verir.

1895

3 Mayıs

Büyükanne Dionísia Rilhafoles psikiyatri kliniğine yatırılır (14 Temmuz'da çıkacaktır).

Haziran

Komutan João Miguel Rosa, Durban'a (Güney Afrika) Portekiz konsolosu olarak vekâleten atanır ve ertesi ay gider.

26 Temmuz

Pessoa çocuksu bir dörtlük olan ilk şiirini yazar: *Á minha querida mamã.*

30 Aralık

İki yıl süren dulluğun ardından Dona Maria Madalena, vekâletname göndererek Komutan João Miguel Rosa'yla evlenir. Damadı, kardeşi General Henrique Rosa temsil eder. Genç Fernando'nun entelektüel gelişimi üzerinde generalin büyük etkisi olacaktır.

1896

6 Ocak

Fernando ve annesi, büyük dayı Manuel Gualdino da Cunha da yanlarında olmak üzere, Durban'a giderler.

Şubat

Fernando, İrlandalı rahibelere bağlı Kutsal Aile manastır okuluna girer. İlköğrenimini burada tamamlar ve ilk komünyonu da burada yapılır.

Anneannesi Azor Adaları'nda ölür.

27 Kasım

Kız kardeşi Henriqueta Madalena'nın doğumu.

1898

22 Ekim

Kız kardeşi Madalena Henriqueta'nın doğumu.

1899

Nisan

Durban High School'a girer. Fernando'nun edebiyatla tanışmasında, özellikle Latin klasiklerini ve İngiliz edebiyatını tanımasında lise müdürü önemli bir rol oynar.

1900

11 Ocak

Erkek kardeşi Luís Miguel'in doğumu.

1901

Haziran

On üç yaşındaki Fernando *Cape School Higher Certificate Examination*'ı (İngilizce, Latince, Fransızca, aritmetik, cebir ve geometri) başarıyla geçer.

25 Haziran

Kız kardeşi Madalena Henriqueta'nın üç yaşında ölümü.

1 Ağustos

Bütün aile Portekiz'e gelip bir yıl tatil yaparlar.

1902

17 Ocak

Erkek kardeşi João Maria'nın doğumu.

Mayıs

Fernando, ailesiyle birlikte Azorlar'daki akrabalarını ziyaret eder. Orada, Portekizce ilk gençlik şiirini yazar: *Quando ela passa.*

Haziran

Annesi, üvey babası, erkek ve kız kardeşleri Durban'a geri dönerler.

Eylül

Fernando Güney Afrika'ya tek başına, Alman *Herzog* gemisiyle döner.

Durban'da Commercial School'a kaydolur. Geceleri buradaki dersleri izlerken, gündüzleri de Cap Üniversitesi'nin giriş sınavına hazırlanır.

İngilizce romanlar yazmayı dener.

1903

Günlüğü, okuduğu yazarlar hakkında fikir verir: Shakespeare, Shelley, Keats, Byron, Espronceda, Guerra Junqueiro, Voltaire, Molière, Tolstoy, Aristoteles, Lombroso.

O Palrador adlı bir dergi kaleme almayı tasarlar ve başlar. Dergiye Fernando'nun yarattığı on beş Portekizli ve İngiliz "yazar" katılır.

Kasım

Cap Üniversitesi'nin sınavında en iyi İngilizce kompozisyon yazana verilen Queen Victoria Memorial Prize'ı kazanır. Ödül kitaptır ve Fernando da Keats, Tennyson ve Ben Jonson'un şiirlerini ve Poe'nun *Olağanüstü Öyküler*'ini seçer.

1904

Şubat

Durban High School'a geri döner ve üniversitenin birinci yılının dengini orada okur. İngilizce şiir ve düzyazı yazar. Heteronimi Charles Robert Anon'u yaratır.

16 Ağustos

Rosa çiftinin son kızı olan kız kardeşi Maria Clara doğar.

Aralık

Lise dergisinde Macaulay üzerine bir eleştirel denemesi yayımlanır.

Cap Üniversitesi'nin *Intermediate Examination in Arts*'ından başarıyla geçer. Britanya uyruklu olmadığından, bir İngiliz üniversitesine devam etmesini sağlayan öğrenim bursunu alamaz ve Güney Afrika'daki okul hayatı sona erer.

1905

Ağustos

Güney Afrika'dan kesin olarak ayrılır ve *Herzog* gemisiyle Lizbon'a tek başına döner. On yedi yaşındadır. Teyzelerinin yanında yaşar. Böylece, ömrü boyunca Lizbon'da on altı farklı evde sürecek gezginlik hayatı başlamış olur.

Lizbon'da Edebiyat Yüksekokulu'na kaydolur.

Baudelaire'i ve İngiliz yazarları –özellikle Milton– okur. Cesário Verde'nin şiirini bilmektedir ve çocukluğunda okuduğu "Portekiz altşairleri"nin etkisine duyarlıdır. İngilizce dizeler ve düzyazı kaleme almaya devam eder.

1906

Mart

Günlüğünden anlaşıldığı kadarıyla dersleri (tarih, coğrafya, filoloji, İngilizce ve Fransızca) heyecan duymadan takip etmektedir. Başkalarının yanı sıra, filozoflar (Aristoteles, Alfred Weber, Rousseau, Kant, Sampaio Bruno), şairler (Chatterton, Guerra Junqueiro, Thackeray, Campoamor, Keats), Molière ve Jules Verne okur. İngilizce yazmaya devam eder. Hiç dostu olmadan tek başına yaşadığından, Portekiz'den ayrılıp İngiltere'de yaşamayı hayal eder.

The Door adlı İngilizce fantastik masalı yazmaya başlar (Ekim 1907'de tamamlayacaktır).

Eylül

Edebiyat Yüksekokulu'na yeniden başvurur. Ama bu kez diplomasi ve felsefede serbest öğrenci olmak istemektedir.

Ekim

Tatil için ailesi yanına gelir.

Aralık

Üç yaşını biraz geçmiş olan kız kardeşi Maria Clara'nın ölümü.

1907

Mayıs

Ailesi Durban'a geri döner. Fernando büyükanne Dionísia'nın ve büyük teyzelerin yanına geçer. Büyükannenin akıl sağlığı giderek bozulmaktadır. Fernando derin bir ruhsal kriz geçirir. "Fernando Pessoa"nın akıl sağlığı üzerine bilgi toplayan bir psikiyatr taklidi yaparak Durban'daki arkadaş ve öğretmenlerine Fransızca mektuplar yazar.

İsveç jimnastiği dersleri alır.

Edebiyat Okulu'ndan ayrılır. Diktatör João Franco'nun iktidarıyla birlikte edebi vatanseverlik hissi başgösterir, Portekizce şiirler yazma arzusu başlar.

Haziran

Alexander Search'ün *A Very Original Dinner* adlı öyküsünü ve İngilizce dizeler kaleme alır.

Büyükannesi Dionísia'nın ölümü.

Ağustos

Büyükannesinden kalan küçük mirasla bir yayınevi kurmaya karar verir, ancak proje hızla yenilgiyle sonuçlanır.

İlginç ama, düzenli çalışmasını gerektirecek iş tekliflerini reddeder.

1908

Yirmi yaşına girdiği yıl tek başına yaşamaya başlar.

Lizbon'daki ticarethanelerde, sabit çalışma saatlerine mecbur kalmadan, yabancı dil yazışmaları yürüterek hayatını kazanır (ömrünün sonuna kadar bu mesleği icra edecektir).

Eylül

Almeida Garrett'in şiirlerini okuyunca, aniden Portekizce dizeler yazmaya başlar. *Faust*'un parçaları.

1910

Komutan João Miguel Rosa, Pretoria'ya atanır.

1912

Lizbon kafelerine gidip gelir. Buralarda Mário Beirão, Alfredo Pedro Guisado, Luís de Montalvor, Ponce de Leão ve özellikle Mário de Sá-Carneiro gibi bir grup genç yazarla karşılaşır.

Pagan bir şair yaratma fikri kafasında oluşur (daha ilerde doğacak olan heteronim Ricardo Reis).

Nisan

A Águia dergisinde ilk edebi eleştirisi yayımlanır: *Sosyolojik Açıdan Ele Alınan Yeni Portekiz Şiiri*.

Bu dergide çeşitli yazıları yayımlanır.

13 Ekim

Mário de Sá-Carneiro'nun Sorbonne Hukuk Fakültesi'ne devam etmek üzere Paris'e gidişi ve iki dostun mektuplaşmalarının başlangıcı.

Faust'un bölümlerini yazar.

1913

Além-Deus şiirlerini yazar. *Abdicação* sonelerini yazıp Mário Beirão'ya gönderir ve bu sonelerin, alışık olduğu ama hiç bu kadar yoğun hissetmediği bir ikiye bölünmenin ürünü olduğunu açıklar.

Şiirlerini yayımlama konusundaki yeni bir planını Sá-Carneiro'ya bildirir ve bir İngilizce dergiye yazdığını söyler.

1 Mart

Teatro adlı dergiye edebiyat eleştirmeni olarak yazmaya başlar.

Aynı ay içinde yazıları çıkmaya devam eder.

Şiirler yazar.

Sá-Carneiro Pessoa'nın şair olarak kendini tanıtması konusunda ısrar eder.

Sá-Carneiro'ya yeni yayımlama projelerini bildirir: Dört kitabı vardır, biri hazırdır, ikisi oldukça ilerlemiştir ve diğeri de yeni başlamıştır. İlki bir soneler kitabı olacaktır.

1914

29 Ocak

Pessoa'nın kendi ifadesine göre, akşam saat on birde, heteronim Ricardo Reis ruhunda doğar. Ancak şiirsel özerkliğine haziran ayında kavuşacaktır.

Şubat

Renascença'nın ilk (ve tek) sayısında iki şiir yayımlayarak şiir alanına giriş yapar. Şiirlerden biri, *paúlizm* adını verdiği ve dostu olan birçok başka şairin de katılacağı edebiyat akımını başlatır.

8 Mart

Pessoa'nın yaşamının mitsel "zafer günü": *Sürülerin Çobanı* şiirlerini

yazan heteronim Alberto Caeiro'nun ortaya çıkışı. Fernando Pessoa da "Usta"yla karşılaşmasına tepki olarak *Eğik Yağmur*'un altı şiirini yazar. Bu, *kesitlerarasılık* denen hareketin kilit metnidir.

Sá-Carneiro Paris'e geri döner.

5 *Haziran*

O dönemde Pretoria'da bulunan annesine yazdığı bir mektupta, "Dostlarım benim en büyük çağdaş şairlerden biri olacağımı söylüyorlar," dedikten sonra, ekler: "Belki de şöhrette ölümün ve gereksizliğin tadı vardır, zaferde ise çürüme kokusu."

12 Haziran

Ricardo Reis'in Alberto Caeiro'ya ithaf ettiği *Şarkılar*'ın ilk altısını yazar. Ekim ayına kadar Ricardo Reis on dokuz *Şarkı* daha yazacaktır.

Álvaro de Campos'un *Zafer Şarkısı*'nı yazar. Sá-Carneiro bu şiiri "fütürizmin başyapıtı" olarak kabul eder.

Eylül

Huzursuzluğun Kitabı'ndan parçalar yazar.

Sá-Carneiro Lizbon'a geri döner.

Lizbon'da Jansen Lokantası'nda *Orpheu* dergisini oluşturacak grubun toplanması.

Kasım

Anica Teyze'nin, kızı ve damadıyla birlikte İsviçre'ye gidişiyle, Pessoa mobilyalı bir odaya geçer. Ciddi bir depresyon krizi geçirir ve *Huzursuzluğun Kitabı*'nın bölümlerini yazar.

12 Kasım

Renascença Portuguesa hareketinden kesin olarak uzaklaşır. *O Marinheiro* adlı dramının *A Águia*'da yayımlanmasının reddini gerekçe gösterse de, asıl neden estetik evrimi ile *saudosisme*'in ilkeleri arasındaki uyuşmazlıktır.

19 Ocak

Armando Côrtes-Rodrigues'e en önemli mektuplarından birini gönderir: Heteronimleri Caeiro, Reis ve Campos'un eserlerini yayımlama niyetini ifade eder ve kendisinin önceden yaratmış olduğu "izmler"i (*paúlizm, kesitlerarasılık*) reddeder.

Portekiz için şair Luís de Montalvor'un, Brezilya içinse şair Ronald de Carvalho'nun yönettiği *Orpheu*'nun ilk sayısının hazırlanmasına girişir.

26 Mart

Orpheu'nun ilk sayısının yayımlanması büyük yankılar uyandırır. Pessoa'nın (ve Álvaro de Campos'un) dışında dergide Mário de Sá-Carneiro, Alfredo Pedro Guisado, José de Almada Negreiros, Armando Côrtes-Rodrigues, Luís de Montalvor ve Roland de Carvalho bulunmaktadır.

5-21 Nisan

O Jornal gündelik gazetesinde çeşitli sosyopolitik yazılar, eleştiriler vb. yayımlar.

28 Haziran

Orpheu'nun ikinci (ve son) sayısı piyasaya çıkar. Derginin yönetiminde artık Fernando Pessoa ile Mário de Sá-Carneiro bulunmaktadır.

11 Temmuz

Sá-Carneiro aniden ve gizlice Paris'e geri döner. Karşılaştığı mali güçlükler onu son krize yöneltecektir.

10 Ağustos

Sá-Carneiro Paris'te *Orpheu*'nun üçüncü sayısının hazırlığıyla ilgilenmektedir.

13 Eylül

Paris'ten Pessoa'ya yazan Sá-Carneiro, babası o zamana dek sağladığı maddi desteği vermeyi reddettiğinden, prova baskıları hazır olan *Orpheu*'nun üçüncü sayısının yayımlanmasını ertelemesini ister.

6 Aralık

Sá-Carneiro'ya gönderdiği bir mektupta, ruhsal bakımdan güç durumda olduğunu ve metafizik bir korkuya kapıldığını yazar. Annesinin sağlık durumunun da giderek bozulması, Fernando'nun kaygısını şiddetlendirmektedir.

1916

9 Mart

Medyumluğa ilgisini Anica Teyzesi'ne yazdığı bir mektupta ayrıntılı olarak anlatır.

31 Mart

Paris'te bulunan ve psikolojik krizi önemli ölçüde şiddetlenen Sá-Carneiro intihar edeceğini bildirir.

26 Nisan

Sá-Carneiro'nun Paris'te (yirmi altı yaşında) intihar ettiği gün, Pessoa da arkadaşına tamamlanmamış son bir mektup yazar. Sá-Carneiro'nun ölümü Pessoa'yı derinden etkiler.

1917

Portugal Futurista'nın ilk (ve tek) sayısının yayımlanması. Álvaro de Campos'un *Ultimatum*'unun da aralarında olduğu şiirleri yayımlanır.

1918

İngilizce iki küçük şiir kitabı yayımlar: *Antinous* ve *35 Sone*.

1919

Monarşist olan heteronim Ricardo Reis, Fernando Pessoa tarafından Brezilya'ya "sürgün" edilir.

19 Mayıs

Acção'da yayımladığı politik denemeler, 1922'ye kadar yayımlayacağı son düzyazı metinler olur.

5 Ekim

Üvey babası Komutan João Miguel Rosa'nın Pretoria'da ölümü.

1920

1919 sonu ya da 1920 başında "Félix, Vallada ve Freitas, Lda." firmasının bürolarında Ophélia Queiroz'la tanışır. O dönemde Ophélia on dokuz, Fernando otuz bir yaşındadır. Birbirlerine âşık olurlar.

20 Şubat

Annesi (yanında da bir hastabakıcı), erkek ve kız kardeşleriyle birlikte Portekiz'e dönmek üzere yola çıkar.

1 Mart

Ophélia'ya ilk aşk mektubunu yazar.

Ailesinin gelmesini beklerken tuttuğu evde ölümüne dek yaşayacaktır.

Annesi ve kardeşleri Lizbon'a gelir.

Ekim

Aşırı depresif hali nedeniyle hastaneye yatmayı düşünür.

29 Ekim

Ophélia'yla aşkın ilk evresinin sonu. Yazgısının başka bir Yasa'ya tabi olduğunu yazar.

1921

29 Ocak

Pessoa'nın hayran olduğu ve hakkında okültist bir sone yazdığı "lanetli şair" Gomes Leal'in ölümü.

Yaşamının en iddialı ticaret projesini tasarlar, yaratır ve yönetir: Dostları Augusto Ferreira Gomes ve Geraldo Coelho de Jesus'la birlikte Olisipo Firması. Hem yayınevi hem de kitapçı olan Olisipo'nun, Pessoa'nın ve çok sayıda klasik ve çağdaş yazarın eserlerini yayımlamak gibi geniş projeleri vardı.

Olisipo Pessoa'nın *English Poems I-II*'yi (*Antinous*'un yeni versiyonu ve *Inscriptions*) ve *English Poems III*'ü (*Epithalamium*) yayımlar.

1922

Mayıs

José Pacheco'nun yönettiği *Contemporanea* dergisinin birinci sayısı çıkar ve *Anarşist Banker* yayımlanır.

1924

Ekim

Pessoa'nın ressam Rui Vaz ile birlikte yönettiği *Athena* dergisinin birinci sayısının çıkışı. Dergide, beşinci ve son sayısının çıktığı Şubat 1925'e kadar, Pessoa'nın heteronimlerinin çok sayıda şiiri ile kendisinin Edgar Poe çevirileri yayımlanır.

1925

17 Mart

En büyük üzüntülerinden birini, annesinin ölümüyle yaşar. Kız kardeşi Henriqueta Madalena'ya göre, Fernando bir daha kendini toparlayamamıştır.

Kız kardeşi ve eniştesi onunla birlikte yaşamaya gelirler. Fernando'nun çok sevdiği ve onlar için oyunlar düzenlediği yeğenleri Manuela ve Luís Miguel bu evde doğarlar.

10 Ağustos

Yazar Francisco Costa'ya gönderdiği bir mektupta, kendisine göre, sanatın esasen dramatik olduğunu ve en büyük sanatçının kendisinde olmayan şeyi en yoğun, en bol ve en karmaşık şekilde yaşayan kimse olduğunu belirtir.

31 Ağustos

Meçhul bir dostuna yazdığı bir mektupta, hafif ve tedavi edilebilir bir psikastenik nevroz yaşadığını söyler. Tedavi olmak için yeniden bir akıl hastanesine yatmayı düşünmektedir.

1926

Ocak

Eniştesi Francisco Caetano Dias'la birlikte *Revista de Comércio e*

Contabilidade'yi çıkartır. Haziran ayına kadar altı sayı çıkacak dergideki yazıların yaklaşık yarısı Pessoa'ya aittir.

1927

Nisan

Presença dergisinin üçüncü sayısında, José Régio, Fernando Pessoa'nın Portekiz edebiyatının yeni kuşağının ustası olduğunu yazar.

Haziran

Pessoa *Presença*'da yazmaya başlar.

1928

Ocak

Pessoa'nın polemik broşürü olan *Fetret. Portekiz'de Askeri Diktatörlüğün Savunulması ve Aklanması*, Núcleo de Acção Nacional tarafından basılır.

1929

Nisan

António Botto ile birlikte bir modern Portekiz şiiri antolojisi hazırlar ve bir önsöz yazar. Eser ancak 1944'te yayımlanacaktır.

11 Eylül

(Genç kızın yeğeni şair Carlos Queiroz'a fotoğraflarından birini verdikten sonra) Ophélia Queiroz'la aşkı yeniden alevlenir.

29 Eylül

Ophélia'ya yazdığı bir mektupta şöyle der: "Hayatım edebi eserimin etrafında dönüyor; bu eser ister iyi olsun ister kötü, bu böyle. Hayatta geri kalan her şeyin ikincil bir önemi var. [...] Sizi çok seviyorum –gerçekten çok– Ophélia. [...] Eğer evlenirsem, sizinle evlenirim. Geriye şunu bilmek kalıyor: Evlilik, aile ocağı (isterseniz başka bir ad verebilirsiniz), hayatını düşünceye adamış benim gibi birine uygun mudur?"

30 Eylül

Presença'nın basmaya niyetlendiği Mário de Sá-Carneiro'nun eserlerini yayıma hazırlamaya başlar.

1930

Şiir üretimi bakımından yoğun bir yıl.

Haziran

Coimbra Üniversitesi'nde Fransızca okutmanı olan Fransız Pierre Hourcade'ın Paris'te çıkan *Contacts* dergisinde yayımladığı Pessoa üzerine deneme, yabancı bir dilde Pessoa hakkında yazılmış ilk yazı olur.

1931

Şiir üretimi bakımından yoğun bir yıl.

29 Mart

Yılın ilk üç ayında Ophélia'nın yazdığı ve hepsi cevapsız kalmış on iki mektubun sonuncusu. Duygusal ilişkilerinin kesin sonu bu olur.

1932

Yine çok sayıda şiir.

28 Temmuz

Yıl sonunda bir iki kitap yayımlamak amacıyla kâğıtlarını sınıflandırmaya ve gözden geçirmeye başladığını Gaspar Simões'e bildirir.

1934

Yine çok şiir.

Ekim

Mensagem'in yayımlanması. Kitap, Ulusal Propaganda Sekreterliği'nin Antero de Quental Ödülü için yarışmaya gönderilir.

1 Aralık

Mensagem, özel olarak Portekiz'in bağımsızlığının kutlandığı gün satışa sunulur.

31 Aralık

Ödül jürisi kararını açıklar. Sayfa sayısı gibi bir bahaneyle A kategorisindeki ödül Vasco Reis'in eserine verilirken, B kategorisinde ("dağınık şiirler") *Mensagem*'e verilir. *Mensagem*'e atfedilen "teselli ödülü" efsanesi böyle doğar.

1935

Ölüm yılı. Çok sayıda şiir yazar.

13 Ocak

Adolfo Casais Monteiro'ya yazdığı uzun bir mektupta heteroniminin doğuşunu açıklar, yeni yayım planlarını anlatır ve okültizm karşısındaki tutumunu ortaya koyar. Bir hafta sonra yazdığı bir diğer mektupta yayım planlarını geliştirir ve şu ünlü cümleyi yazar: "Ben gelişim göstermiyorum, YOLCULUK EDİYORUM."

25 Ocak – Şubat

Mensagem'in övgü dolu eleştirileri yayımlanır.

2 Haziran

Portekiz vatanının geleceğine dair son derece karamsar bir şiiri olan *Elegia na Sombra* bir tür anti-*Mensagem*'dir.

30 Ekim

Adolfo Casais Monteiro'ya yazdığı bir mektup tamamlanmadan kalır. Mektupta, artık *Presença*'ya yazmayacağını, çünkü politik nedenlerle, Portekiz'de hiçbir şey yayımlamama kararı aldığını belirtmektedir.

22 Kasım

Son şiir metinleri: İngilizce (*"The happy sun is shining"*) ve Fransızca (*"Le sourire de tes yeux bleus"*).

26 Kasım

26'sını 27'sine bağlayan günün ilk saatlerinde şiddetli bir hepatik kolik krizi baş gösterir. Kız kardeşi ve kocası evde yoktur.

29 Kasım

Durumu ağırlaşır ve Lizbon'daki Fransız hastanesine sevk edilir. Orada kuzeni Doktor Jaime Neves bakımını üstlenir. Son sözleri: Gözlüğünü ister ve İngilizce yazar: *"I know not what to-morrow will bring."*

30 Kasım

Etrafında doktorlar, dostları Francisco Gouveia ve Vítor da Bilva Carvalho, bir de hastabakıcı bulunurken, saat 20.30'da ölür.

2 Aralık

Saat 11'de, Prazeres Mezarlığı'nda, büyükannesinin yanına gömülür. Törende aile yakınlarından başka, elli kadar dost ve hayranı bulunmaktadır. Cenaze konuşmasını *Orpheu* döneminden dostu şair Luís de Montalvor yapar.

Yirminci yüzyılın hiç kuşkusuz en özgün yazarlarından biri, şiirden öyküye, tiyatro oyunundan düşünce metnine dek edebiyatın her alanında binlerce sayfalık eserleri ve sayısız farklı kişiliği kısa yaşamına sığdırmış olan Portekizli Fernando Pessoa'dır.

Pessoa, neredeyse okuma yazma öğrendiği andan ölümüne dek tuttuğu günlüklerle, sayısız not ve elyazmasıyla kendi yaşamını da bir sanat eserine dönüştürmüş ender yazarlardandır.
Kendi deyimiyle "olaysız" bu yaşamöyküsü, derin ruhsal çalkantılarla dolu, sanatın, edebiyatın ve düşüncenin her alanına müdahaleleriyle şekillenmiş, başlı başına bir yaratı olmayı amaçlamış bir yaşamın öyküsüdür.

Pessoa Pessoa'yı Anlatıyor, yazarın günlüklerinden, notlarından, mektuplarından oluşan, hayali ve gerçek kişilikleriyle kurguladığı metin parçacıklarıyla süslenmiş bir özyaşamöyküsü olarak bize Pessoa'nın dönemlerini, kişiliğini, dünyasını tüm açıklığıyla sunmaktadır.

Pessoa'nın evrenine giriş niteliğiyle biraraya getirdiğimiz bu metinleri, henüz Portekizcede bile tamamlanmamış külliyatına bir hazırlık değeri taşıdığı ve Pessoa'nın Türkçede alımlanmasına hizmet edeceği inancıyla yayımlıyoruz.

ISBN 978-605-5340-64-3

www.kirmizikedikitap.com

₺ 20

